

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

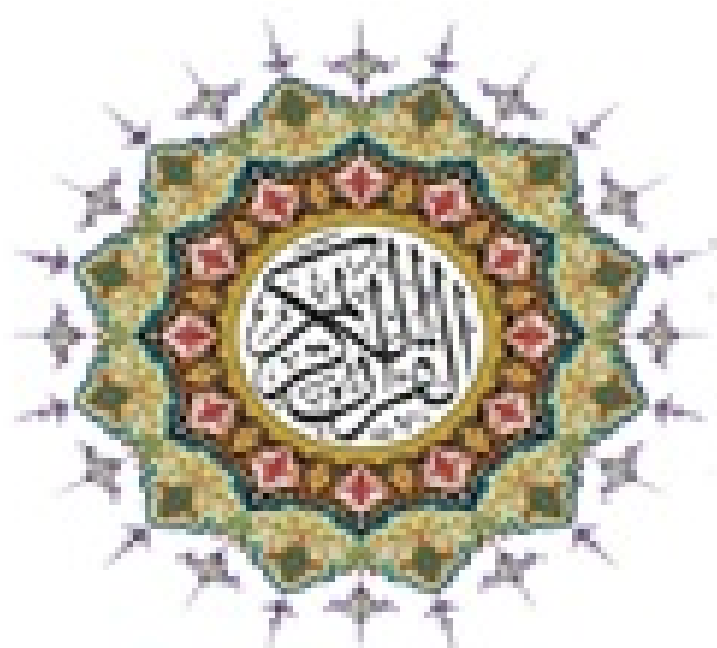
گامی

عمران

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۷۴

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 74

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۶	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۷۴
۴۶	مشخصات کتاب
۴۶	۱- فرد
۴۶	۱- تحریک شقی ترین فرد قوم ثمود
۴۸	۲- حامیان شقی ترین فرد قوم ثمود
۴۸	۳- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود
۴۸	۴- فرد و جامعه
۴۸	۵- مصالح فرد
۵۰	۶- نقش فرد
۵۱	۲- فرزند
۵۱	۱- آثار ارزیابی با فرزند
۵۱	۲- آثار انتساب فرزند به خدا
۵۲	۳- آثار بدی فرزند
۵۲	۴- آثار تربیت فرزند
۵۲	۵- آثار دشمنی فرزند
۵۴	۶- آثار دعای فرزند
۵۴	۷- آثار عفو فرزند
۵۴	۸- آثار علاقه به فرزند
۵۷	۹- آثار فرزند داری
۵۸	۱۰- آثار کثرت فرزند
۶۰	۱۱- آثار کثرت فرزند مرفهان
۶۰	۱۲- آثار کفر فرزند
۶۰	۱۳- آثار مرگ فرزند

- ۶۲ ۱۴- آرزوی فرزند
- ۶۲ ۱۵- اتکا به فرزند
- ۶۲ ۱۶- اجتناب از انتساب فرزند به خدا
- ۶۳ ۱۷- اجتناب از فرزند کشی
- ۶۴ ۱۸- احکام فرزند
- ۶۶ ۱۹- احیای فرزند ایوب(ع)
- ۶۶ ۲۰- ارث فرزند
- ۶۶ ۲۱- ارزش دعا برای فرزند
- ۶۶ ۲۲- ارزش فرزند
- ۶۸ ۲۳- ارزش فرزند صالح
- ۶۸ ۲۴- ارزیابی با فرزند
- ۶۹ ۲۵- استیذان فرزند
- ۷۰ ۲۶- اعطاء فرزند به انبیا
- ۷۰ ۲۷- اعطای فرزند
- ۷۰ ۲۸- اعطای فرزند به آدم(ع)
- ۷۲ ۲۹- اعطای فرزند به ایوب(ع)
- ۷۲ ۳۰- اعطای فرزند به حوا
- ۷۴ ۳۱- الوهیت فرزند خدا
- ۷۴ ۳۲- امتحان با فرزند
- ۷۶ ۳۳- امتحان با مرگ فرزند
- ۷۶ ۳۴- امداد با فرزند
- ۷۶ ۳۵- امکان بدی فرزند
- ۷۸ ۳۶- امیدواری به فرزند
- ۷۸ ۳۷- انتساب اشتباهی فرزند
- ۷۸ ۳۸- انتساب فرزند به پدر
- ۷۹ ۳۹- انتساب فرزند به خدا

- ۴۰- انتساب فرزندی ۸۲
- ۴۱- اولین فرزند زکریا(ع) ۸۴
- ۴۲- اهمیت تأمین آینده فرزندان ۸۴
- ۴۳- اهمیت تربیت فرزند ۸۴
- ۴۴- اهمیت دعا برای فرزند ۸۶
- ۴۵- اهمیت سرنوشت فرزند ۸۶
- ۴۶- اهمیت سلامتی فرزند ۸۶
- ۴۷- اهمیت فرزند حلیم ۸۸
- ۴۸- اهمیت فرزند صالح ۸۸
- ۴۹- برکت فرزند صالح ۹۰
- ۵۰- بشارت تولد فرزند ۹۰
- ۵۱- بشارت فرزند اسحاق(ع) ۹۰
- ۵۲- بشارت فرزند عالم ۹۰
- ۵۳- بی ارزشی فرزند ۹۲
- ۵۴- بی تأثیری فرزند در قیامت ۹۲
- ۵۵- بی منطقی انتساب فرزند به خدا ۹۲
- ۵۶- بی نیازی از فرزند ۹۲
- ۵۷- پاکی فرزند صالح ۹۴
- ۵۸- تاریخ انتساب فرزند به خدا ۹۴
- ۵۹- تحصیل عزّت از ازدیاد فرزند ۹۴
- ۶۰- تربیت دینی فرزند ۹۵
- ۶۱- تربیت فرزند ۹۶
- ۶۲- تعلیم فرزند ۹۸
- ۶۳- تعیین جنسیت فرزند ۹۸
- ۶۴- تقدیه فرزند ۹۸
- ۶۵- تولد فرزند در جاهلیت ۱۰۰

- ۱۰۰ ۶۶- جاذبه فرزند
- ۱۰۰ ۶۷- جایگزینی فرزند صالح
- ۱۰۰ ۶۸- جذابیت فرزند
- ۱۰۲ ۶۹- جرم فرزند کشی
- ۱۰۲ ۷۰- جنسیت فرزند ابراهیم(ع)
- ۱۰۲ ۷۱- حرمت فرزند کشی
- ۱۰۴ ۷۲- حق بر فرزند
- ۱۰۴ ۷۳- حقیقت فرزند
- ۱۰۴ ۷۴- خدا و فرزند
- ۱۲۲ ۷۵- خوردن از خانه فرزند
- ۱۲۴ ۷۶- درخواست توفیق فرزند
- ۱۲۴ ۷۷- درخواست فرزند
- ۱۲۶ ۷۸- درخواست فرزند سالم
- ۱۲۷ ۷۹- درخواست فرزند صالح
- ۱۲۹ ۸۰- دعا برای توفیق فرزند
- ۱۳۰ ۸۱- دعا برای فرزند
- ۱۳۲ ۸۲- ذکر ناپایداری فرزند
- ۱۳۳ ۸۳- رابطه مادر و فرزند
- ۱۳۴ ۸۴- رحمت بودن فرزند صالح
- ۱۳۴ ۸۵- زمینه ازدیاد فرزند
- ۱۳۶ ۸۶- زمینه اعطای فرزند
- ۱۳۶ ۸۷- زمینه تکبر فرزند
- ۱۳۶ ۸۸- زمینه خلقت فرزند
- ۱۳۸ ۸۹- زمینه دشمنی فرزند
- ۱۳۸ ۹۰- زمینه عصیان فرزند
- ۱۳۸ ۹۱- زمینه فرزند داری

- ۹۲- زمینه کمی فرزند ۱۴۰
- ۹۳- زمینه گمراهی فرزند ۱۴۰
- ۹۴- زمینه مشکلات فرزند ۱۴۰
- ۹۵- زیان فرزند کشی ۱۴۰
- ۹۶- زینت فرزند ۱۴۰
- ۹۷- سختی تربیت فرزند ۱۴۲
- ۹۸- سختی ذبح فرزند ۱۴۲
- ۹۹- سختی مرگ فرزند ۱۴۲
- ۱۰۰- سرزنش فرزند عصیانگر ۱۴۲
- ۱۰۱- سرزنش فرزند کشی ۱۴۴
- ۱۰۲- سرنوشت فرزند ۱۴۴
- ۱۰۳- سعادت فرزند ۱۴۴
- ۱۰۴- شگفتی انتساب فرزند به خدا ۱۴۶
- ۱۰۵- صفات فرزند صالح ۱۴۶
- ۱۰۶- عذاب با فرزند ۱۴۶
- ۱۰۷- عفو دشمنی فرزند ۱۴۷
- ۱۰۸- علاقه به فرزند ۱۴۸
- ۱۰۹- علاقه به فرزند ۱۴۸
- ۱۱۰- عوامل اعراض از فرزند ۱۵۰
- ۱۱۱- عوامل انحطاط فرزند ۱۵۱
- ۱۱۲- عوامل تکامل فرزند ۱۵۲
- ۱۱۳- عوامل سعادت فرزند ۱۵۲
- ۱۱۴- عوامل عصیان فرزند ۱۵۴
- ۱۱۵- عوامل مؤثر در اصلاح فرزند ۱۵۴
- ۱۱۶- عوامل مؤثر در تربیت فرزند ۱۵۴
- ۱۱۷- عوامل مؤثر در رفتار فرزند ۱۵۴

- ۱۱۸- عوامل مؤثر در سعادت فرزند ۱۵۶
- ۱۱۹- عوامل مؤثر در عقیده فرزند ۱۵۶
- ۱۲۰- عوامل مؤثر در فساد فرزند ۱۵۶
- ۱۲۱- عوامل مؤثر در مسؤولیت فرزند ۱۵۶
- ۱۲۲- عوامل یأس از فرزند داری ۱۵۸
- ۱۲۳- عیسی(ع) فرزند مریم(س) ۱۵۸
- ۱۲۴- فرار فرزند در قیامت ۱۵۸
- ۱۲۵- فرزند ابراهیم(ع) ۱۶۰
- ۱۲۶- فرزند اسحاق(ع) ۱۶۰
- ۱۲۷- فرزند انبیا ۱۶۰
- ۱۲۸- فرزند بزرگ ابراهیم(ع) ۱۶۱
- ۱۲۹- فرزند خواندگی زید بن حارثه ۱۶۲
- ۱۳۰- فرزند داود(ع) ۱۶۲
- ۱۳۱- فرزند دختری ۱۶۲
- ۱۳۲- فرزند صالحان ۱۶۲
- ۱۳۳- فرزند کشی در تاریخ ۱۶۴
- ۱۳۴- فرزند کشی در جاهلیت ۱۶۴
- ۱۳۵- فرزند کشی در فقر ۱۶۶
- ۱۳۶- فرزند کشی و فقر ۱۶۶
- ۱۳۷- فرزند مریم(س) ۱۶۷
- ۱۳۸- فرزند ناصالح ۱۷۲
- ۱۳۹- فضایل فرزند صالح ۱۷۳
- ۱۴۰- قربانی فرزند ۱۷۴
- ۱۴۱- قربانی فرزند برای بتها ۱۷۴
- ۱۴۲- قربانی فرزند در جاهلیت ۱۷۴
- ۱۴۳- کثرت فرزند کافران ۱۷۴

- ۱۴۴- کثرت فرزند مرفهان ۱۷۶
- ۱۴۵- کیفر انتساب فرزند به خدا ۱۷۶
- ۱۴۶- کیفر پدر به جای فرزند ۱۷۶
- ۱۴۷- کیفر فرزند به جای پدر ۱۷۸
- ۱۴۸- کیفرانتساب فرزند به خدا ۱۷۸
- ۱۴۹- گرایش به فرزند ۱۷۸
- ۱۵۰- گرایشهای فرزند ۱۸۰
- ۱۵۱- محافظت از فرزند ۱۸۰
- ۱۵۲- محدوده استیذان از فرزند ۱۸۰
- ۱۵۳- محدوده علاقه به فرزند ۱۸۰
- ۱۵۴- محدوده مسؤولیت فرزند ۱۸۲
- ۱۵۵- محرمیت فرزند ۱۸۲
- ۱۵۶- مرگ فرزند ایوب(ع) ۱۸۲
- ۱۵۷- مسؤول سلامتی فرزند ۱۸۳
- ۱۵۸- مسؤولیت فرزند ۱۸۴
- ۱۵۹- ممنوعیت تبعیض بین فرزندان ۱۹۰
- ۱۶۰- منشأ اصلاح فرزند ۱۹۰
- ۱۶۱- منشأ اعطای فرزند ۱۹۲
- ۱۶۲- منشأ روزی فرزند ۱۹۲
- ۱۶۳- منشأ فرزند پسر ۱۹۲
- ۱۶۴- منشأ فرزند داری ۱۹۴
- ۱۶۵- منشأ فرزند دختر ۱۹۴
- ۱۶۶- منشأ فرزند کشی ۱۹۵
- ۱۶۷- منشأ محرومیت از فرزند ۱۹۶
- ۱۶۸- موارد دشمنی فرزند ۱۹۶
- ۱۶۹- موانع فرزند کشی ۱۹۶

- ۱۷۰- مهربانی در تربیت فرزند ----- ۱۹۷
- ۱۷۱- مهربانی فرزند صالح ----- ۱۹۷
- ۱۷۲- ناپسندی انتساب فرزند به خدا ----- ۱۹۷
- ۱۷۳- ناپسندی فرزند کشی ----- ۱۹۹
- ۱۷۴- ناخشنودی از فرزند پسر ----- ۱۹۹
- ۱۷۵- ناخشنودی از فرزند دختر ----- ۱۹۹
- ۱۷۶- نعمت فرزند ----- ۱۹۹
- ۱۷۷- نعمت فرزند حلیم ----- ۲۰۳
- ۱۷۸- نعمت فرزند سالم ----- ۲۰۵
- ۱۷۹- نعمت فرزند صالح ----- ۲۰۵
- ۱۸۰- نعمت فرزند عالم ----- ۲۰۷
- ۱۸۱- نعمت فرزند مهربان ----- ۲۰۹
- ۱۸۲- نعمت همنشینی با فرزند ----- ۲۰۹
- ۱۸۳- نقش اخروی فرزند ----- ۲۰۹
- ۱۸۴- نقش فرزند ----- ۲۰۹
- ۱۸۵- نقش فرزند صالح ----- ۲۱۵
- ۱۸۶- نقش فرزند فاسد ----- ۲۱۷
- ۱۸۷- نقش مقامات فرزند ----- ۲۱۷
- ۱۸۸- نوح(ع) و نجات فرزند ----- ۲۱۷
- ۱۸۹- نهی از فرزند کشی ----- ۲۱۷
- ۱۹۰- نیاز به فرزند ----- ۲۱۹
- ۱۹۱- والدین و فرزند ----- ۲۱۹
- ۱۹۲- ولایت بر فرزند ----- ۲۱۹
- ۱۹۳- ویژگیهای فرزند صالح ----- ۲۱۹
- ۱۹۴- هلاکت فرزند فاسد ----- ۲۲۱
- ۱۹۵- هوشیاری بر دشمنی فرزند ----- ۲۲۱

- ۱۹۶- آثار فرزند داری ۲۲۱
- ۱۹۷- زمینه فرزند داری ۲۲۳
- ۱۹۸- عوامل یأس از فرزند داری ۲۲۳
- ۱۹۹- منشأ فرزند داری ۲۲۵
- ۲۰۰- اجتناب از فرزند کشی ۲۲۵
- ۲۰۱- جرم فرزند کشی ۲۲۷
- ۲۰۲- حرمت فرزند کشی ۲۲۷
- ۲۰۳- زیان فرزند کشی ۲۲۸
- ۲۰۴- سرزنش فرزند کشی ۲۲۹
- ۲۰۵- فرزند کشی در تاریخ ۲۲۹
- ۲۰۶- فرزند کشی در جاهلیت ۲۲۹
- ۲۰۷- فرزند کشی در فقر ۲۳۱
- ۲۰۸- فرزند کشی و فقر ۲۳۲
- ۲۰۹- منشأ فرزند کشی ۲۳۳
- ۲۱۰- موانع فرزند کشی ۲۳۳
- ۲۱۱- ناپسندی فرزند کشی ۲۳۳
- ۲۱۲- نهی از فرزند کشی ۲۳۳
- ۲۱۳- آثار اخروی فرزندان منافقان ۲۳۵
- ۲۱۴- اتکالی به فرزندان ۲۳۵
- ۲۱۵- احترام فرزندان صالحان ۲۳۶
- ۲۱۶- احکام فرزندان ۲۳۷
- ۲۱۷- ارزش فرزندان ۲۳۷
- ۲۱۸- ازدواج فرزندان آدم(ع) ۲۳۹
- ۲۱۹- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا ۲۳۹
- ۲۲۰- اهتمام ابراهیم(ع) به فرزندان ۲۳۹
- ۲۲۱- اهمیت تأمین آینده فرزندان ۲۴۱

- ۲۲۲- برگزیدگی فرزندان یعقوب(ع) ۲۴۱
- ۲۲۳- بشارت به بی فرزندان ۲۴۱
- ۲۲۴- بی ارزشی فرزندان منافقان ۲۴۳
- ۲۲۵- تأثیر نیاکان در فرزندان ۲۴۳
- ۲۲۶- تعدد فرزندان ابراهیم(ع) ۲۴۳
- ۲۲۷- توحید فرزندان ابراهیم(ع) ۲۴۳
- ۳- فرصت ۲۹۶
- ۱- آثار تباهی فرصت ۲۹۶
- ۲- آثار تضییع فرصت ۲۹۷
- ۳- آثار غفلت از پایان فرصت ۲۹۷
- ۴- استفاده از فرصت ۲۹۷
- ۵- استفاده از فرصت در تبلیغ ۳۰۱
- ۶- اهمیت استفاده از فرصت ۳۰۳
- ۷- تذکر کمی فرصت ۳۰۳
- ۸- تضییع فرصت ۳۰۳
- ۹- عوامل تضییع فرصت ۳۰۵
- ۱۰- فرصت اقرار به خطا ۳۰۵
- ۱۱- فرصت انفاق ۳۰۵
- ۱۲- فرصت ایمان ۳۰۵
- ۱۳- فرصت به گناهکاران ۳۰۹
- ۱۴- فرصت به مجرمان ۳۰۹
- ۱۵- فرصت تصحیح عقیده ۳۰۹
- ۱۶- فرصت توبه ۳۰۹
- ۱۷- فرصت تهیه توشه آخرت ۳۱۴
- ۱۸- فرصت جبران حقوق خدا ۳۱۵
- ۱۹- فرصت در تبلیغ ۳۱۵

- ۳۱۵ ۲۰- فرصت سلوک سبیل الله
- ۳۱۷ ۲۱- فرصت طلبی دشمنان
- ۳۱۷ ۲۲- فرصت طلبی فرعون
- ۳۱۷ ۲۳- فرصت طلبی فرعونیان
- ۳۱۷ ۲۴- فرصت طلبی کافران
- ۳۱۹ ۲۵- فرصت طلبی منافقان
- ۳۲۰ ۲۶- فرصت طلبی مؤمنان عاقبت طلب
- ۳۲۱ ۲۷- فرصت عمل
- ۳۲۹ ۲۸- فرصت عمل صالح
- ۳۳۰ ۲۹- فرصت فرعون
- ۳۳۱ ۳۰- فرصت هدایت
- ۳۳۱ ۳۱- فرصت طلبان
- ۳۳۲ ۴- فرعون
- ۳۳۲ ۱- آثار استبداد فرعون
- ۳۳۲ ۲- آثار استکبار اشراف فرعون
- ۳۳۳ ۳- آثار استکبار فرعون
- ۳۳۳ ۴- آثار اسراف فرعون
- ۳۳۳ ۵- آثار اسرافگری فرعون
- ۳۳۵ ۶- آثار اعراض از عبادت فرعون
- ۳۳۵ ۷- آثار افساد اشراف فرعون
- ۳۳۵ ۸- آثار افساد فرعون
- ۳۳۷ ۹- آثار اندازهای مؤمن آل فرعون
- ۳۳۷ ۱۰- آثار ایمان جادوگران فرعون
- ۳۳۷ ۱۱- آثار برتری طلبی اشراف فرعون
- ۳۳۹ ۱۲- آثار برتری طلبی فرعون
- ۳۳۹ ۱۳- آثار بی فرزندی فرعون

- ۱۴- آثار پیروزی جادوگران فرعون ۳۳۹
- ۱۵- آثار پیروی از فرعون ۳۳۹
- ۱۶- آثار پیروی از مؤمن آل فرعون ۳۴۱
- ۱۷- آثار تجاهل فرعون ۳۴۱
- ۱۸- آثار ترس جادوگران فرعون ۳۴۱
- ۱۹- آثار تلاش مؤمن آل فرعون ۳۴۱
- ۲۰- آثار جادوی جادوگران فرعون ۳۴۳
- ۲۱- آثار حاکمیت اشراف فرعون ۳۴۳
- ۲۲- آثار حاکمیت فرعون ۳۴۵
- ۲۳- آثار سلطه طلبی اشراف فرعون ۳۴۵
- ۲۴- آثار سلطه طلبی فرعون ۳۴۵
- ۲۵- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون ۳۴۷
- ۲۶- آثار ظلم فرعون ۳۴۷
- ۲۷- آثار عجز فرعون ۳۴۷
- ۲۸- آثار عدم تعقل فرعون ۳۴۹
- ۲۹- آثار عذاب فرعون ۳۴۹
- ۳۰- آثار عصیان اشراف فرعون ۳۴۹
- ۳۱- آثار عصیان فرعون ۳۴۹
- ۳۲- آثار عمل فرعون ۳۵۱
- ۳۳- آثار غضب فرعون ۳۵۱
- ۳۴- آثار قدرت فرعون ۳۵۲
- ۳۵- آثار نژادپرستی اشراف فرعون ۳۵۲
- ۳۶- آثار نژادپرستی فرعون ۳۵۲
- ۳۷- آثار هلاکت فرعون ۳۵۵
- ۳۸- آخرت طلبی جادوگران فرعون ۳۵۵
- ۳۹- آرزوی همسر فرعون ۳۵۵

- ۳۵۷ ----- ۴۰- آسایش طلبی فرعون
- ۳۵۷ ----- ۴۱- آگاهی جادوگران فرعون
- ۳۵۷ ----- ۴۲- آل فرعون در جهنم
- ۳۵۹ ----- ۴۳- آل فرعون در عالم برزخ
- ۳۵۹ ----- ۴۴- آل فرعون در قیامت
- ۳۵۹ ----- ۴۵- آل فرعون و بنی اسرائیل
- ۳۶۱ ----- ۴۶- آلودگی فرعون
- ۳۶۱ ----- ۴۷- آمادگی جادوگران فرعون
- ۳۶۳ ----- ۴۸- آمادگی نظامی سپاه فرعون
- ۳۶۳ ----- ۴۹- آیات خدا بر فرعون
- ۳۶۳ ----- ۵۰- ابزار جادوگران فرعون
- ۳۶۵ ----- ۵۱- ابطال جادوی جادوگران فرعون
- ۳۶۶ ----- ۵۲- ابلاغ معجزه بر فرعون
- ۳۶۷ ----- ۵۳- ابلاغ وحی به فرعون
- ۳۶۷ ----- ۵۴- اتحاد جادوگران فرعون
- ۳۶۸ ----- ۵۵- اتمام حجت بر فرعون
- ۳۶۹ ----- ۵۶- اتمام حجت خدا بر فرعون
- ۳۶۹ ----- ۵۷- احتجاج با فرعون
- ۳۷۱ ----- ۵۸- احتجاج موسی(ع) با اشراف فرعون
- ۳۷۱ ----- ۵۹- احتجاج موسی(ع) با فرعون
- ۳۷۱ ----- ۶۰- احترام جادوگران فرعون
- ۳۷۱ ----- ۶۱- احساس خطر فرعون
- ۳۷۳ ----- ۶۲- احضار جادوگران فرعون
- ۳۷۳ ----- ۶۳- احضار دایه ها به کاخ فرعون
- ۳۷۵ ----- ۶۴- اخبار مؤمن آل فرعون
- ۳۷۵ ----- ۶۵- اختلاف افکنی فرعون

- ۳۷۵ ۶۶- اختلاف طبقاتی در حکومت فرعون
- ۳۷۵ ۶۷- اختناق در حکومت فرعون
- ۳۷۷ ۶۸- اخراج فرعون از مصر
- ۳۷۷ ۶۹- ادب جادوگران فرعون
- ۳۷۷ ۷۰- ادراک مؤمن آل فرعون
- ۳۷۹ ۷۱- ادعاهای فرعون
- ۳۸۱ ۷۲- ادعای فرعون
- ۳۸۳ ۷۳- اذن فرعون
- ۳۸۳ ۷۴- اذیت همسر فرعون
- ۳۸۳ ۷۵- اذیتهای فرعون
- ۳۸۵ ۷۶- اذیتهای کارگزاران فرعون
- ۳۸۵ ۷۷- اراده فرعون
- ۳۸۵ ۷۸- ارائه آیات خدا بر فرعون
- ۳۸۵ ۷۹- ارائه آیات خدا به آل فرعون
- ۳۸۷ ۸۰- استبداد فرعون
- ۳۹۲ ۸۱- استثمارگری فرعون
- ۳۹۳ ۸۲- استراق سمع مؤمن آل فرعون
- ۳۹۳ ۸۳- استعاده از فرعون
- ۳۹۳ ۸۴- استغفار جادوگران فرعون
- ۳۹۳ ۸۵- استقامت جادوگران فرعون
- ۳۹۷ ۸۶- استقامت در برابر اشراف فرعون
- ۳۹۷ ۸۷- استقامت در برابر فرعون
- ۳۹۷ ۸۸- استقامت مؤمن آل فرعون
- ۳۹۹ ۸۹- استکبار اشراف فرعون
- ۳۹۹ ۹۰- استکبار فرعون
- ۴۰۲ ۹۱- استمداد از جادوگران فرعون

- ۹۲- استمداد فرعون از جادو ۴۰۳
- ۹۳- استمداد فرعون از خدا ۴۰۳
- ۹۴- استهزاهای فرعون ۴۰۳
- ۹۵- اسراف فرعون ۴۰۵
- ۹۶- اسرافگری فرعون ۴۰۶
- ۹۷- اشراف فرعون و بنی اسرائیل ۴۰۷
- ۹۸- اشراف فرعون و دعوت موسی(ع) ۴۰۷
- ۹۹- اشراف فرعون و دعوت هارون(ع) ۴۰۷
- ۱۰۰- اشراف فرعون و رسوم نیاکان ۴۰۹
- ۱۰۱- اشراف فرعون و سرزمین مصر ۴۰۹
- ۱۰۲- اشراف فرعون و عقیده مردم ۴۰۹
- ۱۰۳- اشراف فرعون و موسی(ع) ۴۰۹
- ۱۰۴- اشراف فرعون و هارون(ع) ۴۱۱
- ۱۰۵- اشراف قوم فرعون ۴۱۱
- ۱۰۶- اشرافیت در حکومت فرعون ۴۱۵
- ۱۰۷- اضلال اشراف فرعون ۴۱۷
- ۱۰۸- اضلال فرعون ۴۱۷
- ۱۰۹- اطاعت از فرعون ۴۱۹
- ۱۱۰- اطرافیان فرعون ۴۱۹
- ۱۱۱- اطمینان به پیروزی جادوگران فرعون ۴۱۹
- ۱۱۲- اطمینان جادوگران فرعون ۴۲۱
- ۱۱۳- اطمینان فرعون ۴۲۲
- ۱۱۴- اعتراض به فرعون ۴۲۳
- ۱۱۵- اعتراض مؤمن آل فرعون ۴۲۳
- ۱۱۶- اعراض فرعون ۴۲۵
- ۱۱۷- اغواگری فرعون ۴۲۵

- ۱۱۸- افتراهای فرعون ----- ۴۲۶
- ۱۱۹- افساد اشراف فرعون ----- ۴۲۷
- ۱۲۰- افساد جادوگران فرعون ----- ۴۲۷
- ۱۲۱- افساد فرعون ----- ۴۲۷
- ۱۲۲- افساد نیاکان فرعون ----- ۴۳۱
- ۱۲۳- اقتدار فرعون ----- ۴۳۱
- ۱۲۴- اقرار به حق ناپذیری فرعون ----- ۴۳۳
- ۱۲۵- اقرار جادوگران فرعون ----- ۴۳۳
- ۱۲۶- اقرار فرعون ----- ۴۳۵
- ۱۲۷- اکراه جادوگران فرعون ----- ۴۳۵
- ۱۲۸- الگو بودن همسر فرعون ----- ۴۳۷
- ۱۲۹- امتنان بیجای فرعون ----- ۴۳۷
- ۱۳۰- امتنان فرعون ----- ۴۳۷
- ۱۳۱- امتیازخواهی جادوگران فرعون ----- ۴۳۹
- ۱۳۲- امکان ترکیه فرعون ----- ۴۳۹
- ۱۳۳- امکانات دنیوی فرعون ----- ۴۳۹
- ۱۳۴- امکانات مادی اشراف فرعون ----- ۴۴۰
- ۱۳۵- امکانات مادی فرعون ----- ۴۴۱
- ۱۳۶- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون ----- ۴۴۱
- ۱۳۷- امیدواری جادوگران فرعون ----- ۴۴۱
- ۱۳۸- انتظارات فرعون ----- ۴۴۳
- ۱۳۹- انتقاد از فرعون ----- ۴۴۳
- ۱۴۰- اندوه فرعون ----- ۴۴۵
- ۱۴۱- انذار فرعون ----- ۴۴۵
- ۱۴۲- اندازهای مؤمن آل فرعون ----- ۴۴۶
- ۱۴۳- انقراض حکومت فرعون ----- ۴۵۰

۴۵۱	۱۴۴- انقیاد جادوگران فرعون
۴۵۱	۱۴۵- اوامر فرعون
۴۵۴	۱۴۶- اهداف تبلیغ مؤمن آل فرعون
۴۵۵	۱۴۷- اهداف تهدیدهای فرعون
۴۵۵	۱۴۸- اهداف مؤمن آل فرعون
۴۵۵	۱۴۹- اهل مکه و فرجام فرعون
۴۵۵	۱۵۰- ایمان جادوگران فرعون
۴۶۷	۱۵۱- ایمان فرعون
۴۶۷	۱۵۲- ایمان مؤمن آل فرعون
۴۶۹	۱۵۳- ایمان همسر فرعون
۴۶۹	۱۵۴- بدی آل فرعون
۴۶۹	۱۵۵- برتری طلبی اشراف فرعون
۴۶۹	۱۵۶- برتری طلبی فرعون
۴۷۱	۱۵۷- برخورد اشراف قوم فرعون
۴۷۱	۱۵۸- بسیج جادوگران فرعون
۴۷۳	۱۵۹- بشارت به جادوگران فرعون
۴۷۴	۱۶۰- بشارت فرعون
۴۷۵	۱۶۱- بشارت نجات از ظلم فرعون
۴۷۵	۱۶۲- بطلان جادوی جادوگران فرعون
۴۷۶	۱۶۳- بنی اسرائیل در دوران فرعون
۴۷۷	۱۶۴- بنی اسرائیل و شکنجه های فرعون
۴۷۷	۱۶۵- بنی اسرائیل و فرعون
۴۷۷	۱۶۶- بهانه جویی فرعون
۴۷۹	۱۶۷- بی ارزشی حکومت فرعون
۴۷۹	۱۶۸- بی تأثیری معجزه بر فرعون
۴۷۹	۱۶۹- بی تأثیری مکر فرعون

- ۱۷۰- بی ثمری ایمان فرعون ۴۷۹
- ۱۷۱- بی ثمری قدرت فرعون ۴۸۱
- ۱۷۲- بی فرزندی فرعون ۴۸۱
- ۱۷۳- بی منطقی تهمتهای فرعون ۴۸۱
- ۱۷۴- بی منطقی فرعون ۴۸۳
- ۱۷۵- بینش اشراف فرعون ۴۸۳
- ۱۷۶- بینش اشراف قوم فرعون ۴۸۵
- ۱۷۷- بینش باطل فرعون ۴۸۵
- ۱۷۸- بینش جادوگران فرعون ۴۸۵
- ۱۷۹- بینش غلط فرعون ۴۸۷
- ۱۸۰- بینش فرعون ۴۸۷
- ۱۸۱- بینش مؤمن آل فرعون ۴۹۵
- ۱۸۲- پاداش به جادوگران فرعون ۴۹۵
- ۱۸۳- پاداش جادوگران فرعون ۴۹۵
- ۱۸۴- پرسش از فرعون ۴۹۷
- ۱۸۵- پرسش جادوگران فرعون ۴۹۷
- ۱۸۶- پرسش فرعون ۴۹۷
- ۱۸۷- پرسشهای مؤمن آل فرعون ۴۹۹
- ۱۸۸- پشیمانی از خدمت به فرعون ۴۹۹
- ۱۸۹- پشیمانی جادوگران فرعون ۵۰۱
- ۱۹۰- پشیمانی فرعون ۵۰۱
- ۱۹۱- پلیدی فرعون ۵۰۱
- ۱۹۲- پوچی جادوی جادوگران فرعون ۵۰۳
- ۱۹۳- پیروان موسی(ع) در دربار فرعون ۵۰۳
- ۱۹۴- پیروزی جادوگران فرعون ۵۰۳
- ۱۹۵- پیروزی فرعون ۵۰۵

۵۰۵	۱۹۶- پیروی از فرعون
۵۰۵	۱۹۷- پیروی از مؤمن آل فرعون
۵۰۷	۱۹۸- پیش بینی فرعون
۵۰۷	۱۹۹- پیشگامی فرعون
۵۰۷	۲۰۰- پیشنهاد اشرف فرعون
۵۰۹	۲۰۱- پیشنهاد جادوگران فرعون
۵۰۹	۲۰۲- پیشنهاد مؤمن آل فرعون
۵۰۹	۲۰۳- تاریخ دوران فرعون
۵۱۰	۲۰۴- تاریخ فرعون
۵۱۱	۲۰۵- تبری از فرعون
۵۱۱	۲۰۶- تبری جادوگران فرعون
۵۱۳	۲۰۷- تبلیغ جادوگران فرعون
۵۱۳	۲۰۸- تبلیغ فرعون
۵۱۳	۲۰۹- تبلیغ مؤمن آل فرعون
۵۱۳	۲۱۰- تبیین قصه فرعون
۵۱۵	۲۱۱- تثبیت حکومت فرعون
۵۱۵	۲۱۲- تجاوزگری فرعون
۵۱۵	۲۱۳- تجاهل فرعون
۵۱۵	۲۱۴- تجدیدنظر جادوگران فرعون
۵۱۸	۲۱۵- تحریک فرعون
۵۱۹	۲۱۶- تحقیق فرعون
۵۱۹	۲۱۷- تحقیقهای اشرف فرعون
۵۲۱	۲۱۸- تحقیقهای فرعون
۵۲۱	۲۱۹- تحلیل فرعون
۵۲۲	۲۲۰- تحلیل کارگزاران فرعون
۵۲۳	۲۲۱- تحمل شکنجه های فرعون

- ۵۲۲ ۲۲۲- تحیر فرعون
- ۵۲۳ ۲۲۳- تذکر به فرعون
- ۵۲۵ ۲۲۴- ترس از شکنجه های فرعون
- ۵۲۵ ۲۲۵- ترس از فرعون
- ۵۲۵ ۲۲۶- ترس اشراف قوم فرعون
- ۵۲۷ ۲۲۷- ترس فرعون
- ۵۲۸ ۲۲۸- ترس مردم دوران فرعون
- ۵۲۹ ۲۲۹- ترک کاخ فرعون
- ۵۲۹ ۲۳۰- تزئین عمل فرعون
- ۵۲۹ ۲۳۱- تشریفات دربار فرعون
- ۵۳۱ ۲۳۲- تشویق فرعون
- ۵۳۱ ۲۳۳- تشویقهای مؤمن آل فرعون
- ۵۳۳ ۲۳۴- تصلیب جادوگران فرعون
- ۵۳۳ ۲۳۵- تصمیم آل فرعون
- ۵۳۳ ۲۳۶- تظاهر به خیرخواهی فرعون
- ۵۳۵ ۲۳۷- تعجب فرعون
- ۵۳۵ ۲۳۸- تعجب مؤمن آل فرعون
- ۵۳۵ ۲۳۹- تفاخر فرعون
- ۵۳۷ ۲۴۰- تقرب به فرعون
- ۵۳۷ ۲۴۱- تقیه مؤمن آل فرعون
- ۵۳۷ ۲۴۲- تکبر جادوگران فرعون
- ۵۳۹ ۲۴۳- تکبر فرعون
- ۵۴۱ ۲۴۴- تکذیبگری فرعون
- ۵۴۲ ۲۴۵- تکلم خدا با فرعون
- ۵۴۲ ۲۴۶- تلاش برای حق پذیری فرعون
- ۵۴۲ ۲۴۷- تلاش جادوگران فرعون

۵۴۵	۲۴۸- تلاش فرعون
۵۴۷	۲۴۹- تلاش مؤمن آل فرعون
۵۴۹	۲۵۰- تمدن در دوران فرعون
۵۴۹	۲۵۱- تملق جادوگران فرعون
۵۴۹	۲۵۲- تناقض گویی فرعون
۵۵۱	۲۵۳- تنبه جادوگران فرعون
۵۵۱	۲۵۴- تواضع جادوگران فرعون
۵۵۱	۲۵۵- توبه فرعون
۵۵۱	۲۵۶- توجیه گری فرعون
۵۵۳	۲۵۷- توصیه های مؤمن آل فرعون
۵۵۳	۲۵۸- توطئه اشراف قوم فرعون
۵۵۵	۲۵۹- توطئه جادوگران فرعون
۵۵۵	۲۶۰- توطئه علیه مؤمن آل فرعون
۵۵۵	۲۶۱- توطئه فرعون
۵۵۷	۲۶۲- توطئه های فرعون
۵۵۹	۲۶۳- توکل مؤمن آل فرعون
۵۵۹	۲۶۴- تهدید به اشراف فرعون
۵۵۹	۲۶۵- تهدید به فرعون
۵۵۹	۲۶۶- تهدید جادوگران فرعون
۵۶۱	۲۶۷- تهدید مؤمن آل فرعون
۵۶۲	۲۶۸- تهدیدهای فرعون
۵۶۵	۲۶۹- تهمت به جادوگران فرعون
۵۶۷	۲۷۰- تهمت تبانی به جادوگران فرعون
۵۶۹	۲۷۱- تهمتهای اشراف فرعون
۵۶۹	۲۷۲- تهمتهای فرعون
۵۷۷	۲۷۳- جادو در دوران فرعون

- ۲۷۴- جادو در عصر فرعون ۵۷۸
- ۲۷۵- جادوگران در دربار فرعون ۵۷۹
- ۲۷۶- جادوگران فرعون و ترک جادو ۵۷۹
- ۲۷۷- جادوگران فرعون و تعالیم موسی(ع) ۵۷۹
- ۲۷۸- جادوگران فرعون و دعوت موسی(ع) ۵۸۰
- ۲۷۹- جادوگران فرعون و دعوت هارون(ع) ۵۸۱
- ۲۸۰- جادوگران فرعون و رب العالمین ۵۸۱
- ۲۸۱- جادوگران فرعون و فرعون ۵۸۱
- ۲۸۲- جادوگران فرعون و مردم ۵۸۳
- ۲۸۳- جادوگران فرعون و معاد ۵۸۴
- ۲۸۴- جادوگران فرعون و معجزه موسی(ع) ۵۸۵
- ۲۸۵- جادوگران فرعون و موسی(ع) ۵۸۶
- ۲۸۶- جادوگران فرعون و نبوت موسی(ع) ۵۸۹
- ۲۸۷- جادوی جادوگران فرعون ۵۸۹
- ۲۸۸- جذابیت جادوی جادوگران فرعون ۵۹۳
- ۲۸۹- جرایم آل فرعون ۵۹۳
- ۲۹۰- جسد فرعون ۵۹۳
- ۲۹۱- جلب رضایت جادوگران فرعون ۵۹۵
- ۲۹۲- جنگ روانی جادوگران فرعون ۵۹۵
- ۲۹۳- جوسازی فرعون ۵۹۷
- ۲۹۴- چوب جادوگران فرعون ۵۹۷
- ۲۹۵- حاکمیت اشراف فرعون ۵۹۷
- ۲۹۶- حاکمیت فرعون ۵۹۹
- ۲۹۷- حامی مؤمن آل فرعون ۵۹۹
- ۲۹۸- حس گزافی فرعون ۶۰۱
- ۲۹۹- حق پذیری جادوگران فرعون ۶۰۱

- ۳۰۰- حق ستیزی آل فرعون ۶۰۲
- ۳۰۱- حق ستیزی فرعون ۶۰۳
- ۳۰۲- حق ناپذیری اشراف فرعون ۶۰۳
- ۳۰۳- حق ناپذیری فرعون ۶۰۳
- ۳۰۴- حقارت فرعون ۶۰۶
- ۳۰۵- حکومت استبدادی فرعون ۶۰۷
- ۳۰۶- حکومت استثمار فرعون ۶۰۹
- ۳۰۷- حکومت اشرافی فرعون ۶۰۹
- ۳۰۸- حکومت فرعون ۶۰۹
- ۳۰۹- حمایت از مؤمن آل فرعون ۶۱۱
- ۳۱۰- حمایت جادوگران فرعون ۶۱۳
- ۳۱۱- حمایت مؤمن آل فرعون ۶۱۳
- ۳۱۲- خالق جادوگران فرعون ۶۱۳
- ۳۱۳- ختم قلب اشراف فرعون ۶۱۳
- ۳۱۴- ختم قلب فرعون ۶۱۵
- ۳۱۵- خدشناسی جادوگران فرعون ۶۱۵
- ۳۱۶- خدشناسی فرعون ۶۱۵
- ۳۱۷- خدشناسی مؤمن آل فرعون ۶۱۵
- ۳۱۸- خروج فرعون از شهر ۶۱۷
- ۳۱۹- خست فرعون ۶۱۷
- ۳۲۰- خطای سپاه فرعون ۶۱۷
- ۳۲۱- خطای فرعون ۶۱۸
- ۳۲۲- خواسته های جادوگران فرعون ۶۱۹
- ۳۲۳- خواسته های فرعون ۶۱۹
- ۳۲۴- خواسته های کارگزاران فرعون ۶۲۱
- ۳۲۵- خواسته های موسی(ع) از فرعون ۶۲۲

- ۳۲۶- خواسته های همسر فرعون ۶۲۳
- ۳۲۷- خواهر موسی(ع) در دربار فرعون ۶۲۳
- ۳۲۸- خونریزی فرعون ۶۲۳
- ۳۲۹- خیال انگیزی جادوی جادوگران فرعون ۶۲۳
- ۳۳۰- خیرخواهی فرعون ۶۲۵
- ۳۳۱- خیرخواهی مؤمن آل فرعون ۶۲۵
- ۳۳۲- درخواست از فرعون ۶۲۶
- ۳۳۳- درخواست نابودی حکومت فرعون ۶۲۷
- ۳۳۴- درخواست نجات از فرعون ۶۲۷
- ۳۳۵- درخواست نجات از کارگزاران فرعون ۶۲۷
- ۳۳۶- درخواست هلاکت فرعون ۶۲۸
- ۳۳۷- دروغگویی فرعون ۶۲۹
- ۳۳۸- دشمن آل فرعون ۶۲۹
- ۳۳۹- دشمنی فرعون ۶۲۹
- ۳۴۰- دشمنی کارگزاران فرعون ۶۳۳
- ۳۴۱- دعای جادوگران فرعون ۶۳۳
- ۳۴۲- دعای فرعون ۶۳۵
- ۳۴۳- دعای همسر فرعون ۶۳۵
- ۳۴۴- دعوت از جادوگران فرعون ۶۳۵
- ۳۴۵- دعوت از فرعون ۶۳۷
- ۳۴۶- دعوت از مؤمن آل فرعون ۶۳۹
- ۳۴۷- دعوت‌های مبلغان فرعون ۶۳۹
- ۳۴۸- دعوت‌های مؤمن آل فرعون ۶۳۹
- ۳۴۹- دفاع مؤمن آل فرعون ۶۴۱
- ۳۵۰- دلایل بطلان جادو جادوگران فرعون ۶۴۲
- ۳۵۱- دلایل بطلان فرعون ۶۴۳

- ۳۵۲- دلایل خیرخواهی مؤمن آل فرعون ----- ۶۴۳
- ۳۵۳- دلسوزی مؤمن آل فرعون ----- ۶۴۳
- ۳۵۴- دنیاپرستی آل فرعون ----- ۶۴۴
- ۳۵۵- دنیاطلبی جادوگران فرعون ----- ۶۴۵
- ۳۵۶- دنیاطلبی فرعون ----- ۶۴۵
- ۳۵۷- دوراندهی فرعون ----- ۶۴۵
- ۳۵۸- دین ستیزی فرعون ----- ۶۴۷
- ۳۵۹- دین مؤمن آل فرعون ----- ۶۴۷
- ۳۶۰- دینداری همسر فرعون ----- ۶۴۷
- ۳۶۱- ذلت جادوگران فرعون ----- ۶۴۷
- ۳۶۲- رد الوهیت فرعون ----- ۶۴۹
- ۳۶۳- رد توبه فرعون ----- ۶۴۹
- ۳۶۴- ردایل فرعون ----- ۶۴۹
- ۳۶۵- رفع ظلم فرعون ----- ۶۵۱
- ۳۶۶- روحیه فرعون ----- ۶۵۱
- ۳۶۷- روز میعاد فرعون با موسی(ع) ----- ۶۵۱
- ۳۶۸- روش برخورد با فرعون ----- ۶۵۳
- ۳۶۹- روش برخورد جادوگران فرعون ----- ۶۵۳
- ۳۷۰- روش برخورد فرعون ----- ۶۵۴
- ۳۷۱- روش برخورد مؤمن آل فرعون ----- ۶۶۱
- ۳۷۲- روش تبلیغ فرعون ----- ۶۶۱
- ۳۷۳- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون ----- ۶۶۱
- ۳۷۴- روش حکومت فرعون ----- ۶۶۳
- ۳۷۵- روش خدانشناسی فرعون ----- ۶۶۳
- ۳۷۶- روش کیفرهای فرعون ----- ۶۶۵
- ۳۷۷- روش مبارزه فرعون ----- ۶۶۵

- ۳۷۸- رهبری اشراف فرعون ۶۶۹
- ۳۷۹- رهبری فرعون ۶۶۹
- ۳۸۰- ریسمان جادوگران فرعون ۶۶۹
- ۳۸۱- زمان غرق فرعون ۶۷۱
- ۳۸۲- زمینه ارتداد جادوگران فرعون ۶۷۱
- ۳۸۳- زمینه ارتداد مؤمن آل فرعون ۶۷۲
- ۳۸۴- زمینه امنیت فرعون ۶۷۳
- ۳۸۵- زمینه انحطاط حکومت فرعون ۶۷۳
- ۳۸۶- زمینه بقای حکومت فرعون ۶۷۳
- ۳۸۷- زمینه ترس فرعون ۶۷۳
- ۳۸۸- زمینه توطئه فرعون ۶۷۵
- ۳۸۹- زمینه حق شناسی فرعون ۶۷۵
- ۳۹۰- زمینه سلامتی فرعون ۶۷۵
- ۳۹۱- زمینه شرک مؤمن آل فرعون ۶۷۷
- ۳۹۲- زمینه شکست فرعون ۶۷۷
- ۳۹۳- زمینه طغیان فرعون ۶۷۷
- ۳۹۴- زمینه نجات از ظلم فرعون ۶۷۷
- ۳۹۵- زمینه هدایت فرعون ۶۷۹
- ۳۹۶- زنان در حکومت فرعون ۶۷۹
- ۳۹۷- زندان در دوران فرعون ۶۷۹
- ۳۹۸- زندانی در دوران فرعون ۶۷۹
- ۳۹۹- زندگی بنی اسرائیل بعد از فرعون ۶۸۱
- ۴۰۰- زندگی بنی اسرائیل در دوران فرعون ۶۸۱
- ۴۰۱- زهد جادوگران فرعون ۶۸۱
- ۴۰۲- زیان توطئه فرعون ۶۸۱
- ۴۰۳- زیرکی جادوگران فرعون ۶۸۳

- ۴۰۴- سبقت جادوگران فرعون ۶۸۳
- ۴۰۵- سبک سری اشراف فرعون ۶۸۳
- ۴۰۶- سبک سری فرعون ۶۸۳
- ۴۰۷- سپاه فرعون ۶۸۵
- ۴۰۸- سپاه فرعون در دریا ۶۸۷
- ۴۰۹- سجده جادوگران فرعون ۶۸۷
- ۴۱۰- سختگیری فرعون ۶۸۹
- ۴۱۱- سختی شکنجه های فرعون ۶۹۰
- ۴۱۲- سختی کیفر فرعون ۶۹۱
- ۴۱۳- سختی هدایت فرعون ۶۹۱
- ۴۱۴- سختیهای زندان فرعون ۶۹۳
- ۴۱۵- سرزنش اشراف فرعون ۶۹۳
- ۴۱۶- سرزنش جادوگران فرعون ۶۹۳
- ۴۱۷- سرزنش فرعون ۶۹۵
- ۴۱۸- سرزنشهای فرعون ۶۹۵
- ۴۱۹- سرزنشهای مؤمن آل فرعون ۶۹۷
- ۴۲۰- سرشناسی فرعون ۶۹۷
- ۴۲۱- سطحی نگری فرعون ۶۹۹
- ۴۲۲- سلطه سپاه فرعون ۶۹۹
- ۴۲۳- سلطه طلبی اشراف فرعون ۶۹۹
- ۴۲۴- سلطه طلبی فرعون ۶۹۹
- ۴۲۵- سلطه فرعون ۷۰۱
- ۴۲۶- سنگسار در دوران فرعون ۷۰۱
- ۴۲۷- سوء استفاده اشراف فرعون ۷۰۱
- ۴۲۸- سوء استفاده فرعون ۷۰۱
- ۴۲۹- سوءاستفاده فرعون ۷۰۳

- ۴۳۰- سوذجویی جادوگران فرعون ----- ۷۰۳
- ۴۳۱- سوگند به عزت فرعون ----- ۷۰۳
- ۴۳۲- سوگند به قدرت فرعون ----- ۷۰۳
- ۴۳۳- سوگند جادوگران فرعون ----- ۷۰۳
- ۴۳۴- سوگند فرعون ----- ۷۰۵
- ۴۳۵- سهولت ابطال جادوی جادوگران فرعون ----- ۷۰۵
- ۴۳۶- شبهه افکنی فرعون ----- ۷۰۵
- ۴۳۷- شجاعت جادوگران فرعون ----- ۷۰۷
- ۴۳۸- شجاعت مؤمن آل فرعون ----- ۷۰۷
- ۴۳۹- شخصیت‌های مؤثر در حکومت فرعون ----- ۷۰۷
- ۴۴۰- شدت عذاب اخروی آل فرعون ----- ۷۰۹
- ۴۴۱- شرک ربوبی در دوران فرعون ----- ۷۰۹
- ۴۴۲- شرک فرعون ----- ۷۰۹
- ۴۴۳- شرک مردم در دوران فرعون ----- ۷۱۱
- ۴۴۴- شعبده جادوگران فرعون ----- ۷۱۱
- ۴۴۵- شک فرعون ----- ۷۱۱
- ۴۴۶- شکست توطئه فرعون ----- ۷۱۳
- ۴۴۷- شکست جادوگران فرعون ----- ۷۱۳
- ۴۴۸- شکست فرعون ----- ۷۱۵
- ۴۴۹- شکنجه جادوگران فرعون ----- ۷۱۶
- ۴۵۰- شکنجه های آل فرعون ----- ۷۱۷
- ۴۵۱- شکنجه های فرعون ----- ۷۱۷
- ۴۵۲- شکنجه های کارگزاران فرعون ----- ۷۲۳
- ۴۵۳- شکنجه همسر فرعون ----- ۷۲۳
- ۴۵۴- شورای کارگزاران فرعون ----- ۷۲۵
- ۴۵۵- شهرت فرعون ----- ۷۲۵

- ۴۵۶- صفات فرعون ۷۲۶
- ۴۵۷- ضعف فرعون ۷۲۹
- ۴۵۸- طغیان فرعون ۷۲۹
- ۴۵۹- طغیانگری فرعون ۷۲۹
- ۴۶۰- ظلم آل فرعون ۷۳۳
- ۴۶۱- ظلم اشراف فرعون ۷۳۳
- ۴۶۲- ظلم فرعون ۷۳۳
- ۴۶۳- ظلم کارگزاران فرعون ۷۳۹
- ۴۶۴- عبادت اشراف فرعون ۷۳۹
- ۴۶۵- عبادت فرعون ۷۳۹
- ۴۶۶- عبرت از فرجام فرعون ۷۴۰
- ۴۶۷- عبرت از قصه فرعون ۷۴۳
- ۴۶۸- عبرت از هلاکت فرعون ۷۴۳
- ۴۶۹- عجز فرعون ۷۴۵
- ۴۷۰- عجز جادوگران فرعون ۷۴۵
- ۴۷۱- عجز حکومت فرعون ۷۴۵
- ۴۷۲- عجز سپاه فرعون ۷۴۵
- ۴۷۳- عجز فرعون ۷۴۷
- ۴۷۴- عدم تعقل فرعون ۷۴۹
- ۴۷۵- عذاب اخروی فرعون ۷۴۹
- ۴۷۶- عذاب برزخی آل فرعون ۷۴۹
- ۴۷۷- عذاب دنیوی آل فرعون ۷۵۱
- ۴۷۸- عذاب دنیوی فرعون ۷۵۱
- ۴۷۹- عذاب فرعون ۷۵۲
- ۴۸۰- عرضه آتش بر آل فرعون ۷۵۲
- ۴۸۱- عزت فرعون ۷۵۴

- ۴۸۲- عصای جادوگران فرعون ----- ۷۵۵
- ۴۸۳- عصیان فرعون ----- ۷۵۵
- ۴۸۴- عصیانگری فرعون ----- ۷۵۸
- ۴۸۵- عطایای فرعون ----- ۷۵۹
- ۴۸۶- عقیده باطل فرعون ----- ۷۵۹
- ۴۸۷- عقیده جادوگران فرعون ----- ۷۵۹
- ۴۸۸- عقیده فرعون ----- ۷۶۲
- ۴۸۹- عقیده فرعون به معجزه ----- ۷۶۴
- ۴۹۰- علایق جادوگران فرعون ----- ۷۶۵
- ۴۹۱- علایق فرعون ----- ۷۶۵
- ۴۹۲- علم به فرجام فرعون ----- ۷۶۵
- ۴۹۳- علم جادوگران فرعون ----- ۷۶۷
- ۴۹۴- علم فرعون ----- ۷۶۷
- ۴۹۵- علم مؤمن آل فرعون ----- ۷۶۷
- ۴۹۶- عمل پسندیده مؤمن آل فرعون ----- ۷۶۷
- ۴۹۷- عمل ناپسند فرعون ----- ۷۶۹
- ۴۹۸- عوامل اختناق در عصر فرعون ----- ۷۶۹
- ۴۹۹- عوامل استقامت جادوگران فرعون ----- ۷۶۹
- ۵۰۰- عوامل افسردگی فرعون ----- ۷۷۱
- ۵۰۱- عوامل اندوه آل فرعون ----- ۷۷۱
- ۵۰۲- عوامل انزوای فرعون ----- ۷۷۱
- ۵۰۳- عوامل ایمان جادوگران فرعون ----- ۷۷۱
- ۵۰۴- عوامل بقای حکومت فرعون ----- ۷۷۳
- ۵۰۵- عوامل رد دعای فرعون ----- ۷۷۳
- ۵۰۶- عوامل سرور فرعون ----- ۷۷۳
- ۵۰۷- عوامل شجاعت جادوگران فرعون ----- ۷۷۳

۷۷۵	۵۰۸- عوامل غضب فرعون
۷۷۵	۵۰۹- عوامل گمراهی فرعون
۷۷۷	۵۱۰- عوامل مؤاخذة فرعون
۷۷۷	۵۱۱- عوامل نگرانی فرعون
۷۷۷	۵۱۲- عوامل هلاکت اشراف فرعون
۷۷۷	۵۱۳- عوامل هلاکت فرعون
۷۷۹	۵۱۴- عهدشکنی فرعون
۷۷۹	۵۱۵- غرق فرعون
۷۸۳	۵۱۶- غضب بر جادوگران فرعون
۷۸۳	۵۱۷- غضب فرعون
۷۸۳	۵۱۸- فرار فرعون
۷۸۴	۵۱۹- فرجام آل فرعون
۷۸۵	۵۲۰- فرجام اطاعت از فرعون
۷۸۵	۵۲۱- فرجام توطئه های فرعون
۷۸۵	۵۲۲- فرجام جادوگران فرعون
۷۸۶	۵۲۳- فرجام شوم فرعون
۷۸۷	۵۲۴- فرجام فرعون
۷۸۸	۵۲۵- فرزندخواهی فرعون
۷۸۹	۵۲۶- فرصت طلبی فرعون
۷۸۹	۵۲۷- فرصت فرعون
۷۸۹	۵۲۸- فرعون در جهنم
۷۸۹	۵۲۹- فرعون در دریا
۷۹۱	۵۳۰- فرعون در سرزمین مصر
۷۹۱	۵۳۱- فرعون در قیامت
۷۹۱	۵۳۲- فرعون و آزادی عقیده
۷۹۳	۵۳۳- فرعون و آیات خدا

- ٧٩٣ ٥٣٤- فرعون و اصطلاح رب العالمين
- ٧٩٣ ٥٣٥- فرعون و افكار عمومي
- ٧٩٣ ٥٣٦- فرعون و انتخاب دين
- ٧٩٥ ٥٣٧- فرعون و بسياج جادوگران
- ٧٩٥ ٥٣٨- فرعون و بني اسرائيل
- ٧٩٦ ٥٣٩- فرعون و پيروان موسى (ع)
- ٧٩٧ ٥٤٠- فرعون و تخلف وعده
- ٧٩٧ ٥٤١- فرعون و تعقيب بني اسرائيل
- ٧٩٧ ٥٤٢- فرعون و جادوگران
- ٧٩٩ ٥٤٣- فرعون و حقانيت مسيحيت
- ٧٩٩ ٥٤٤- فرعون و حقانيت موسى (ع)
- ٨٠٠ ٥٤٥- فرعون و خالق آفرينش
- ٨٠١ ٥٤٦- فرعون و خواسته فرعونيان
- ٨٠١ ٥٤٧- فرعون و دعوت موسى (ع)
- ٨٠١ ٥٤٨- فرعون و دعوت هارون (ع)
- ٨٠٣ ٥٤٩- فرعون و رسوم نياکان
- ٨٠٣ ٥٥٠- فرعون و سرزمين مصر
- ٨٠٣ ٥٥١- فرعون و عقیده اقوام پيشين
- ٨٠٣ ٥٥٢- فرعون و عقیده مردم
- ٨٠٥ ٥٥٣- فرعون و علما
- ٨٠٥ ٥٥٤- فرعون و فرعونيان
- ٨٠٥ ٥٥٥- فرعون و کارگزاران
- ٨٠٧ ٥٥٦- فرعون و مجازات موسى (ع)
- ٨٠٧ ٥٥٧- فرعون و مری موجودات
- ٨٠٧ ٥٥٨- فرعون و معجزه موسى (ع)
- ٨٠٩ ٥٥٩- فرعون و موسى (ع)

- ۵۶۰- فرعون و مؤمن آل فرعون ۸۱۵
- ۵۶۱- فرعون و نبوت موسی(ع) ۸۱۶
- ۵۶۲- فرعون و هارون(ع) ۸۱۷
- ۵۶۳- فرعون و هجرت بنی اسرائیل ۸۱۷
- ۵۶۴- فرعون هنگام غرق ۸۱۷
- ۵۶۵- فرعون هنگام مرگ ۸۱۹
- ۵۶۶- فرعونیان و فرعون ۸۱۹
- ۵۶۷- فرمانده سپاه فرعون ۸۲۱
- ۵۶۸- فرماندهی فرعون ۸۲۱
- ۵۶۹- فساد حکومت فرعون ۸۲۳
- ۵۷۰- فساد در حکومت فرعون ۸۲۳
- ۵۷۱- فسق اشراف فرعون ۸۲۳
- ۵۷۲- فسق در حکومت فرعون ۸۲۵
- ۵۷۳- فسق فرعون ۸۲۵
- ۵۷۴- فضایل جادوگران فرعون ۸۲۵
- ۵۷۵- فضایل مؤمن آل فرعون ۸۲۶
- ۵۷۶- فضایل همسر فرعون ۸۲۸
- ۵۷۷- فطرت توحیدی فرعون ۸۲۹
- ۵۷۸- فلسفه برج سازی فرعون ۸۲۹
- ۵۷۹- فلسفه پرسش فرعون ۸۳۱
- ۵۸۰- فلسفه تهدید جادوگران فرعون ۸۳۱
- ۵۸۱- فلسفه تهمتهای فرعون ۸۳۱
- ۵۸۲- فلسفه رصدخانه سازی فرعون ۸۳۳
- ۵۸۳- فلسفه غرق فرعون ۸۳۳
- ۵۸۴- فواید قصه فرعون ۸۳۴
- ۵۸۵- قبول پیشنهاد اشراف فرعون ۸۳۵

- ۵۸۶- قبول خواسته های جادوگران فرعون ۸۳۵
- ۵۸۷- قتل‌های فرعون ۸۳۵
- ۵۸۸- قدرت اشراف فرعون ۸۳۷
- ۵۸۹- قدرت اقتصادی فرعون ۸۳۷
- ۵۹۰- قدرت سپاه فرعون ۸۳۷
- ۵۹۱- قدرت سیاسی فرعون ۸۳۷
- ۵۹۲- قدرت طلبی فرعون ۸۳۹
- ۵۹۳- قدرت فرعون ۸۳۹
- ۵۹۴- قصه فرعون ۸۴۱
- ۵۹۵- قصه مؤمن آل فرعون ۸۵۵
- ۵۹۶- قصه همسر فرعون ۸۶۱
- ۵۹۷- قطع پا در حکومت فرعون ۸۶۲
- ۵۹۸- قطع پای جادوگران فرعون ۸۶۳
- ۵۹۹- قطع دست جادوگران فرعون ۸۶۳
- ۶۰۰- قطع دست در حکومت فرعون ۸۶۳
- ۶۰۱- قوم مؤمن آل فرعون ۸۶۳
- ۶۰۲- کاخ سازی فرعون ۸۶۵
- ۶۰۳- کارگزاران فرعون ۸۶۵
- ۶۰۴- کتمان ذلت فرعون ۸۶۷
- ۶۰۵- کثرت ظلم فرعون ۸۶۷
- ۶۰۶- کفر آل فرعون ۸۶۹
- ۶۰۷- کفر اشراف فرعون ۸۶۹
- ۶۰۸- کفر فرعون ۸۶۹
- ۶۰۹- کفر مردم دوران فرعون ۸۷۳
- ۶۱۰- کیفر جادوگران فرعون ۸۷۳
- ۶۱۱- کیفر دشمنان فرعون ۸۷۵

- ۸۷۵ ----- ۶۱۲- کیفر دنیوی فرعون
- ۸۷۷ ----- ۶۱۳- کیفر فرعون
- ۸۷۷ ----- ۶۱۴- کیفرهای فرعون
- ۸۷۹ ----- ۶۱۵- کینه فرعون
- ۸۷۹ ----- ۶۱۶- گرمسیری مرکز حکومت فرعون
- ۸۷۹ ----- ۶۱۷- گستاخی فرعون
- ۸۸۱ ----- ۶۱۸- گفتگوی فرعون با اشراف فرعون
- ۸۸۱ ----- ۶۱۹- گفتگوی فرعون با فرعونیان
- ۸۸۳ ----- ۶۲۰- گفتگوی موسی(ع) با فرعون
- ۸۸۳ ----- ۶۲۱- گمراهگری فرعون
- ۸۸۳ ----- ۶۲۲- گمراهی فرعون
- ۸۸۳ ----- ۶۲۳- گناه جادوگران فرعون
- ۸۸۵ ----- ۶۲۴- گناه فرعون
- ۸۸۵ ----- ۶۲۵- لجاجت اشراف فرعون
- ۸۸۵ ----- ۶۲۶- لجاجت فرعون
- ۸۸۹ ----- ۶۲۷- لعن بر فرعون
- ۸۹۰ ----- ۶۲۸- مالکیت فرعون
- ۸۹۱ ----- ۶۲۹- مبارزه با اشراف فرعون
- ۸۹۱ ----- ۶۳۰- مبارزه با جادوگران فرعون
- ۸۹۳ ----- ۶۳۱- مبارزه با فرعون
- ۸۹۵ ----- ۶۳۲- مبارزه با معبودان فرعون
- ۸۹۵ ----- ۶۳۳- مبارزه جادوگران فرعون
- ۸۹۵ ----- ۶۳۴- مبارزه فرعون
- ۸۹۷ ----- ۶۳۵- مجادله مؤمن آل فرعون
- ۸۹۷ ----- ۶۳۶- مجرمیت اشراف فرعون
- ۸۹۹ ----- ۶۳۷- مجرمیت فرعون

- ۶۳۸- محاربه اشراف فرعون ۸۹۹
- ۶۳۹- محاربه فرعون ۸۹۹
- ۶۴۰- محافظت از مؤمن آل فرعون ۸۹۹
- ۶۴۱- محدوده ثروت فرعون ۹۰۱
- ۶۴۲- محدوده حکومت فرعون ۹۰۱
- ۶۴۳- محدوده قدرت فرعون ۹۰۳
- ۶۴۴- محرومیت اخروی فرعون ۹۰۳
- ۶۴۵- محرومیت فرعون ۹۰۳
- ۶۴۶- مدت شکنجه های فرعون ۹۰۵
- ۶۴۷- مدح فرعون ۹۰۵
- ۶۴۸- مدحهای جادوگران فرعون ۹۰۷
- ۶۴۹- مرگ فرعون ۹۰۷
- ۶۵۰- مستضعفان در حکومت فرعون ۹۰۷
- ۶۵۱- مستکبران در حکومت فرعون ۹۰۷
- ۶۵۲- مشاوره اشراف فرعون ۹۰۹
- ۶۵۳- مشاوره با اشراف فرعون ۹۰۹
- ۶۵۴- مشاوره در حکومت فرعون ۹۰۹
- ۶۵۵- مشاوره فرعون ۹۰۹
- ۶۵۶- مشاوره کارگزاران فرعون ۹۱۱
- ۶۵۷- مصریان و جسد فرعون ۹۱۱
- ۶۵۸- مصونیت از فرعون ۹۱۱
- ۶۵۹- معبود مردم دوران فرعون ۹۱۳
- ۶۶۰- معبودان دروغین فرعون ۹۱۳
- ۶۶۱- معبودان فرعون ۹۱۳
- ۶۶۲- معبودیت فرعون ۹۱۳
- ۶۶۳- مقربان فرعون ۹۱۳

- ۶۶۴- مقهوریت حکومت فرعون ۹۱۵
- ۶۶۵- مکر فرعون ۹۱۵
- ۶۶۶- ممانعت از سوءاستفاده فرعون ۹۱۷
- ۶۶۷- ممانعت از شکنجه های فرعون ۹۱۷
- ۶۶۸- ممانعت از طغیان فرعون ۹۱۸
- ۶۶۹- ممانعت از طغیانگری فرعون ۹۱۹
- ۶۷۰- مناظره با جادوگران فرعون ۹۱۹
- ۶۷۱- مناظره فرعون با موسی(ع) ۹۱۹
- ۶۷۲- مناظره موسی(ع) با فرعون ۹۲۰
- ۶۷۳- منشأ افساد فرعون ۹۲۱
- ۶۷۴- منشأ امیدواری جادوگران فرعون ۹۲۱
- ۶۷۵- منشأ تهمتهای اشراف فرعون ۹۲۱
- ۶۷۶- منشأ تهمتهای فرعون ۹۲۳
- ۶۷۷- منشأ ثروت اشراف فرعون ۹۲۳
- ۶۷۸- منشأ ثروت فرعون ۹۲۳
- ۶۷۹- منشأ ذلت فرعون ۹۲۳
- ۶۸۰- منشأ شکست فرعون ۹۲۵
- ۶۸۱- منشأ غرق فرعون ۹۲۵
- ۶۸۲- منشأ ناپودی فرعون ۹۲۵
- ۶۸۳- منفعت طلبی جادوگران فرعون ۹۲۷
- ۶۸۴- منفعت طلبی فرعون ۹۲۷
- ۶۸۵- مواعظ جادوگران فرعون ۹۲۷
- ۶۸۶- مواعظ مؤمن آل فرعون ۹۲۷
- ۶۸۷- موانع ایمان اشراف فرعون ۹۲۹
- ۶۸۸- موانع ایمان فرعون ۹۲۹
- ۶۸۹- موانع قبول توبه فرعون ۹۲۹

- ۶۹۰- موجبات عذاب فرعون ۹۳۰
- ۶۹۱- موجبات کیفر فرعون ۹۳۱
- ۶۹۲- موسی(ع) در دربار فرعون ۹۳۱
- ۶۹۳- موسی(ع) در کاخ فرعون ۹۳۳
- ۶۹۴- موسی(ع) و اشراف فرعون ۹۳۴
- ۶۹۵- موسی(ع) و اضلال اشراف فرعون ۹۳۷
- ۶۹۶- موسی(ع) و اضلال فرعون ۹۳۷
- ۶۹۷- موسی(ع) و براندازی فرعون ۹۳۷
- ۶۹۸- موسی(ع) و ثروت اشراف فرعون ۹۳۷
- ۶۹۹- موسی(ع) و ثروت فرعون ۹۳۹
- ۷۰۰- موسی(ع) و جادوگران فرعون ۹۳۹
- ۷۰۱- موسی(ع) و شکست اشراف فرعون ۹۴۱
- ۷۰۲- موسی(ع) و شکست جادوگران فرعون ۹۴۳
- ۷۰۳- موسی(ع) و شکست فرعون ۹۴۳
- ۷۰۴- موسی(ع) و فرعون ۹۴۳
- ۷۰۵- موضعگیری فرعون ۹۵۱
- ۷۰۶- موعظه فرعون ۹۵۱
- ۷۰۷- موقعیت اجتماعی جادوگران فرعون ۹۵۱
- ۷۰۸- موقعیت اجتماعی مؤمن آل فرعون ۹۵۳
- ۷۰۹- موقعیت جغرافیایی کاخ فرعون ۹۵۳
- ۷۱۰- موقعیت جوی مرکز حکومت فرعون ۹۵۳
- ۷۱۱- موقعیت سیاسی فرعون ۹۵۳
- ۷۱۲- موقعیت شناسی مؤمن آل فرعون ۹۵۵
- ۷۱۳- موقعیت کاخ فرعون ۹۵۵
- ۷۱۴- مؤاخذه دنیوی فرعون ۹۵۵
- ۷۱۵- مؤمن آل فرعون در حضور موسی(ع) ۹۵۶

- ۷۱۶- مؤمن آل فرعون و قصه یوسف(ع) ۹۵۷
- ۷۱۷- مؤمن آل فرعون و مصریان باستان ۹۵۷
- ۷۱۸- میخکوبی دشمنان فرعون ۹۵۷
- ۷۱۹- میعاد فرعون با موسی(ع) ۹۵۷
- ۷۲۰- نجات از حکومت فرعون ۹۶۰
- ۷۲۱- نجات از شکنجه های فرعون ۹۶۱
- ۷۲۲- نجات از ظلم فرعون ۹۶۱
- ۷۲۳- نجات از فرعون ۹۶۳
- ۷۲۴- نخلستان در مرکز حکومت فرعون ۹۶۳
- ۷۲۵- نشانه های اشرافیت در دوران فرعون ۹۶۳
- ۷۲۶- نشانه های ریاست در دوران فرعون ۹۶۵
- ۷۲۷- نشانه های گمراهی فرعون ۹۶۵
- ۷۲۸- نظام حکومتی فرعون ۹۶۵
- ۷۲۹- نظام سیاسی فرعون ۹۶۶
- ۷۳۰- نظام کیفری فرعون ۹۶۸
- ۷۳۱- نظرخواهی فرعون ۹۶۹
- ۷۳۲- نفرت از فرعون ۹۶۹
- ۷۳۳- نفرین بر اشراف فرعون ۹۶۹
- ۷۳۴- نفرین بر فرعون ۹۶۹
- ۷۳۵- نفوذ اجتماعی فرعون ۹۶۹
- ۷۳۶- نقش آل فرعون ۹۷۱
- ۷۳۷- نقش اشراف فرعون ۹۷۱
- ۷۳۸- نقش جادوگران فرعون ۹۷۲
- ۷۳۹- نقش فرعون ۹۷۳
- ۷۴۰- نگرانی از پیشگامی فرعون ۹۷۶
- ۷۴۱- نگرانی از حق ناپذیری فرعون ۹۷۷

- ۷۴۲- نگرانی از طغیان فرعون ۹۷۷
- ۷۴۳- نگرانی از طغیانگری فرعون ۹۷۷
- ۷۴۴- نگرانی فرعون ۹۷۷
- ۷۴۵- نیازهای فرعون ۹۷۹
- ۷۴۶- وسعت سلطه فرعون ۹۷۹
- ۷۴۷- وعده به جادوگران فرعون ۹۷۹
- ۷۴۸- وعده شکست فرعون ۹۸۱
- ۷۴۹- وعده های فرعون ۹۸۱
- ۷۵۰- وفور امکانات دنیوی فرعون ۹۸۱
- ۷۵۱- وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل ۹۸۱
- ۷۵۲- وقت مبارزه جادوگران فرعون ۹۸۳
- ۷۵۳- ویژگیهای اشراف فرعون ۹۸۳
- ۷۵۴- ویژگیهای ایمان جادوگران فرعون ۹۸۳
- ۷۵۵- ویژگیهای جادو در دوران فرعون ۹۸۵
- ۷۵۶- ویژگیهای جامعه زمان فرعون ۹۸۵
- ۷۵۷- ویژگیهای حکومت فرعون ۹۸۵
- ۷۵۸- ویژگیهای زندگی اشراف فرعون ۹۸۹
- ۷۵۹- ویژگیهای سپاه فرعون ۹۸۹
- ۷۶۰- ویژگیهای عقیده مؤمن آل فرعون ۹۸۹
- ۷۶۱- ویژگیهای فرعون ۹۹۱
- ۷۶۲- ویژگیهای کاخ فرعون ۹۹۳
- ۷۶۳- هارون(ع) و اشراف فرعون ۹۹۳
- ۷۶۴- هارون(ع) و براندازی فرعون ۹۹۳
- ۷۶۵- هارون(ع) و فرعون ۹۹۵
- ۷۶۶- هارون(ع) و نفرین بر اشراف فرعون ۹۹۵
- ۷۶۷- هارون(ع) و نفرین بر فرعون ۹۹۵

- ۹۹۵ ----- هدایت اشرف فرعون ۷۶۸
- ۹۹۷ ----- هدایت فرعون ۷۶۹
- ۱۰۰۱ ----- هدایتگری جادوگران فرعون ۷۷۰
- ۱۰۰۱ ----- هدایتگری فرعون ۷۷۱
- ۱۰۰۱ ----- هدایتگری مؤمن آل فرعون ۷۷۲
- ۱۰۰۳ ----- هشدار اشرف قوم فرعون ۷۷۳
- ۱۰۰۳ ----- هشدار فرعون ۷۷۴
- ۱۰۰۵ ----- هلاکت سپاه فرعون ۷۷۵
- ۱۰۰۵ ----- هلاکت فرعون ۷۷۶
- ۱۰۰۸ ----- هماهنگی فرعون با قارون ۷۷۷
- ۱۰۰۹ ----- هماهنگی فرعون با هامان ۷۷۸
- ۱۰۰۹ ----- یأس فرعون ۷۷۹
- ۱۰۰۹ ----- یأس مؤمن آل فرعون ۷۸۰
- ۱۰۱۰ ----- یزگیهای حکومت فرعون ۷۸۱
- ۱۰۱۱ ----- یقین مؤمن آل فرعون ۷۸۲
- ۱۰۱۱ ----- یهود صدر اسلام و فرجام فرعون ۷۸۳
- ۱۰۱۲ ----- درباره مرکز

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 74

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- فرد

1- تحریک شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 3,7,1

1 - بدبخت ترین فرد قوم ثمود، به طغیان در برابر رسول الهی تحریک شد.

بطغویها . إذ انبعث أشقیها

«بعث»، به معنای برانگیختن چیزی و جهت دادن به آن است (مفردات). «انبعث» مطاوعه آن و به معنای تحریک شدن و ارسال و روانه شدن است. «شقاوه» نقطه مقابل «سعاده» است و مانند آن به «اخروی و دنیوی» و «نفسانی و بدنی و خارجی» تقسیم می شود. (مفردات)

3 - قوم ثمود، وادار سازنده شقی ترین فرد خود، به طغیان در برابر فرستاده الهی

انبعث أشقیها

«انبعث»، تأثیرپذیری از «بعث» و ارسال دیگران است و نشان می دهد که فرد «اشقی»، از سوی دیگران تحریک شده بود. ظرف بودن «إذ انبعث...» برای آیه قبل و نیز ضمیرهای جمع در «فعمروها» و «بذنبهم» (در آیات بعد) بیانگر این است که قوم ثمود، محرک اصلی بوده اند.

7 - «عن عبد الله بن زَمَعَه قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه وآله) فذكر الناقه و ذكر الذی عقرها فقال : «إذ انبعث أشقاها» قال : انبعث لها رجل عارم عزیز منیع فی رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَه روایت کرده که رسول خدا(صلى الله عليه وآله) خطبه خواند و از ناقه [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و

فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقه [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز و مورد حمایت بود».

ص: 1

2- حامیان شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 7

7 - « عن عبد الله بن زَمَعَه قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه وآله) فذكر الناقة و ذكر الذی عقرها فقال : « إذ انبعث أشقاها » قال : انبعث لها رجل عارم عزیز منیع فی رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَه روایت کرده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) خطبه خواند و از ناقة [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقة [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز و مورد حمایت بود».

3- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 6

6 - آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود ، برای مقابله با رسول الهی ، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود .

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

4- فرد و جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 49 - 7

7 - هر جامعه ای ، جدا از خودش ، دارای حقیقتی مستقل و از مرگ و زندگی ویژه برخوردار است .

لكل أمه أجل

5- مصالح فرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 179 - 4

4 - تقدم مصالح جامعه بر مصلحت فرد

ولکم فی القصاص حیوه یاأولی الألب

از اینکه قرآن قانون قصاص را - که مرگ و نابودی فرد در آن است - برای حیات جامعه مقرر کرده است، می توان به این نکته

ص: 2

رسید که: از نظر قرآن مصالح جامعه بر مصلحت فرد مقدم است.

6- نقش فرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 3

3 - حرکت یک فرد جامعه، در صورت رضایت و تشویق دیگران، حرکتی مستند به تمام افراد آن جامعه است.

انبعث أشقيها .. فعقروها

در آیات پیشین، از حرکت شقی ترین فرد قوم نمود، سخن به میان آمد و این آیه پی کردن را به تمام ثمودیان نسبت داده است. از آن جا که فعل «انبعث»، بیانگر نقش تشویقی دیگران است، باید گفت: استناد «عقروها» به تمام ثمودیان، به جهت رضایت و تحریک آنان بوده است.

ص: 3

1- آثار ارزیابی با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 2

2 - فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن ، نشانه جهل و نادانی است .

أیحسبون أنما نمدهم .. نسارع لهم فی الخیرت

2- آثار انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 90 - 2

2- شکافته شدن آسمان ها ، قطعه قطعه شدن زمین و انهدام کوه ها ، امری بسزا ، در برابر ادعای باطل فرزند گزینی خداوند

تکاد السموت یتفطرن منه و تشقّ الأرض و تحرّ الجبال هدّاً

فعل «تکاد» - که بر «وقوع نزدیک» دلالت دارد - در معنای مجازی «سزاواربودن» به کار رفته و ممکن است مراد این باشد که برخورد این سخن با مقام قدس الهی، مانند برخورد چیزی با ارکان جهان هستی است؛ که همه چیز را متلاشی کند و از میان ببرد. و یا این که خشم خداوند از این سخن به حدی است که جای آن دارد، آسمان و زمینی باقی نگذارد و همه چیز را نابود کند و کوه ها را درهم بریزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 3

3- انگاره فرزندگزینی برای خداوند ، مستلزم ارتقای فرزند خوانده از مرتبه عبودیت و مملوکیت ، به مقام الوهیت است .

و ما ینبغی للرحمن .. إن کلّ من فی السموت والأرض إلاّ اتی الرحمن عبداً

آیه «إن كلّ...» در مقام تعلیل برای «ما ینبغی...» در آیه پیشین است و می رساند که مناسبت خداوند با همه موجودات، مناسبت مالک و مملوک و معبود و عبد است. دگرگون شدن این مناسبت و رسیدن چیزی از مرتبه عبودیت به مقام الوهیت که لازمه هم جنس بودن فرزند خداوند با او است محال می باشد.

3- آثار بدی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 9

9 - بدی و نااهلی فرزندان، تأثیری در سرنوشت پدران و مادران نداشته و از شخصیت و شرافت آنان نمی کاهد.

و برکنا علیه و علی إسحق و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه مبین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که برخی از فرزندان ابراهیم و اسحاق (علیهما السلام) افرادی کافر و نااهل شدند؛ ولی در عین حال این دو پیامبر از الطاف و برکات الهی به طور کامل برخوردار بودند.

4- آثار تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 13

13- تربیت فرزندان در دامان پر مهر پدر و مادر، نعمتی بس بزرگ و شایسته قدردانی و موجب استحقاق هرگونه احسان و احترام از سوی فرزند به آنان

و بالولدين إحسنًا... و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه و قل ربّ ارحمهما کما ر

برداشت فوق با توجه به این نکته است که خداوند در تعلیم شیوه دعا کردن فرزندان برای پدر و مادرشان، مسأله تربیت والدین آنان را یادآور شد (کما ربّیانی صغیراً).

5- آثار دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 4

4 - مؤمنان در صورت روبه رو شدن با دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش، باید از آنان پرهیز کرده و دوری جویند.

إنّ من أزوجکم... عدوّا لکم فاحذروهم

6- آثار دعای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 12

12- دعای فرزند برای پدر و مادر ، دارای تأثیر و موجب توجه ویژه خداوند و در مظان استجاب است .

و قل ربّ ارحمهما

از اینکه خداوند دستور به دعا برای والدین با کیفیت و الفاظ خاص داده است به دست می آید که خداوند به این دعا عنایت ویژه داشته و احتمال اجابت آن زیاد است.

7- آثار عفو فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 13

13 - عفو ، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای همسران و فرزندان ، عامل جلب غفران و رحمت خداوند است .

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحيم

8- آثار علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 3,4

3 - دلبستگی به مال و فرزند ، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لاتخونوا الله . . . و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لاتخونوا الله و الرسول . . . و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 6

2 - فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن ، نشانه جهل و نادانی است .

أیحسبون أنما نمدهم . . . نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 8, 7, 5, 4

4 - غفلت و باز ماندن از یاد خداوند ، طبیعت دلبسته شدن به مال و اولاد

لا تلہکم أموالکم و لا اولدکم

«إلهاء» (مصدر «تلہکم») به معنای مشغول و سرگرم کردن است. نسبت دادن «إلهاء» به «اموال و اولاد» گویای مطلب یاد شده است. گفتنی است که لازمه مشغول کردن به خود، ایجاد غفلت از یاد خدا می باشد.

5 - مؤمنان ، در معرض غفلت از یاد خدا ، به خاطر دلبسته شدن به اموال و اولاد

يأیها الذین ءامنوا لا تلہکم أموالکم و لا اولدکم عن ذکر اللہ

7 - دلبستگی به مال و اولاد و غفلت از یاد خدا ، موجب خسران برای انسان

و من یفعل ذلک فأولئک هم الخسرون

8 - دلبستگی به مال و اولاد ، غافل از یاد خدا و دارای فرجامی خسارت بار

و من یفعل ذلک فأولئک هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 4, 3, 2

2 - وابستگی و دلبستگی به اموال و اولاد ، زمینه ساز لغزش انسان ها و ممانعت از دین داری است .

إنما أموالکم و اولدکم فتنه

3 - هشدار خداوند به مؤمنان ، نسبت به لغزش و نافرمانی کردن به خاطر دلبستگی و وابستگی به مال و فرزند

إنما أموالکم و اولدکم فتنه

4- علاقه و دل‌بستگی به اموال و اولاد، نباید مانع از دین‌داری و انجام تکالیف الهی شود.

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

9- آثار فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 4

4- فرزنددار شدن، مایه روشنایی چشم و قرار دل مادر است.

وَقَرَىٰ عَيْنًا

جمله «قری عیناً» می‌تواند مستقل از جملات قبل باشد؛ در این صورت - به قرینه سیاق - با اصل پیدایش فرزند، مرتبط خواهد

ص: 7

بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 4

4- فرزندگزینی ، نشانه نقص و نیاز است .

ما کان لله أن يتخذ من ولد سبحة

«سبحانه» مفعول مطلق برای فعل محذوف، مانند «سبحوه» می باشد؛ یعنی «منزه بدانید او را منزه دانستی». کاربرد تنزیه در این مورد نشان از آن دارد که «اتخاذ ولد» نشانه نقص و کاستی است و خداوند از آن منزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 4

4- فرزندگزینی ، نشانه نقص بوده و خدای رحمان از آن میرا است .

و ما ینبغی للرحمن أن يتخذ ولدًا

گزینش فرزند با فراگیری رحمت سازگار نیست؛ زیرا فرزند خداوند، باید هم جنس او بوده و در الوهیت مانند او باشد؛ در نتیجه باید به رحمت او نیازی نداشته باشد؛ زیرا لازمه آن، فراگیر نبودن رحمت الهی و نقصان آن است.

10- آثار کثرت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 11، 15

11 - کثرت مال و اولاد ، مایه رنج و گرفتاری برای بی ایمانان

فلا تعجبک أمولهم ولا أولدهم .. لیعذبهم بها فی الحیوه الدنیا

15 - مال و اولاد فراوان منافقان ، زمینه گرایش آنان به کفر در هنگام مرگ

فلا تعجبک أمولهم .. و ترهق أنفسهم و هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 85 - 2

2- برخورداری انسان از مال و اولاد فراوان ، نشانه سعادت‌مندی و محبوبیت وی نزد خدا نیست .

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 5

5- فراوانی مال و فرزند ، زمینه لغزش و غرور انسان است .

لأحدهما جنتین . . . فقال لصحبه و هو يحاوره أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً

ص: 8

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 1

1 - مال و فرزند بسیار ، نشانه لطف و مهر خداوند در دیدگاه شرک پیشگان مرفه صدر اسلام

أیحسبون . . . من مال و بنین . نسارع لهم فی الخیرت

11- آثار کثرت فرزند مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 3

3 - کثرت مال و اولاد ، باعث ایجاد خصلت حق ناپذیری در مترفان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون . و قالو

12- آثار کفر فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 18 - 5

5- کفر شدید فرزند ، مانع از استجابت دعای والدین در حق وی *

و هما یستغیثان اللّٰه . . . أولئک الذین حقّ علیهم القول

برداشت بالا بدان احتمال است که «یستغیثان»، استغاثه پدر و مادر برای هدایت فرزند و ایمن گشتن وی از عذاب الهی باشد. تعبیر «حقّ علیهم القول» نشان می دهد که این استغاثه، در مورد فرزند حق ستیز به اجابت نمی رسد.

13- آثار مرگ فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 10 - 6

6 - احساس خطر مرگ برای فرزند ، ضربه ای سهمگین بر مادر و مایه پریشانی خاطر وی

إن کادت لتبدی به لولا أن ربطنا علی قلبها

مراد از برداشت یاد شده این است که اگر خداوند دل مادر موسی را محکم نکرده بود، وی به خاطر احساس خطری که برای موسی (ع) داشت، ممکن بود از خود بی خود شده و ناله سر دهد و راز موسی (ع) را فاش سازد.

ص: 9

14- آرزوی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 5

5- آرزوی فرزنددار شدن ، آرزویی طبیعی برای انسان ها و امیدی پسندیده است .

ربّ لاتذرني فردًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 7

7 - آرزو و دعا کردن برای داشتن همسر و فرزند ، امری پسندیده و شایسته

والذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا وذریّتنا قرّه أعین

15- اتکا به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 34 - 3

3- تکیه ثروت مند مغرور ، به زیادی مال و نیروی فرزندان ، خویشان و هواخواهان خود بود .

فقال لصحبه . . . أنا أكثر منک مالاً و أعزّ نفرًا

به قبیله و عشیره انسان و نیز به گروهی که در کاری به هم کمک کنند، «نفر» اطلاق می شود (لسان العرب) و به قرینه «أنا أقلّ منک مالاً و ولدًا» - در آیه 39 - برجسته ترین مصداق آن برای گوینده این سخن، فرزندان وی بوده است.

16- اجتناب از انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 89 - 3

3- لزوم پرهیز از سخن ناروا در باره خداوند و نسبت دادن فرزندگزینی به او

ولدًا . لقد جئتم شیئًا إدًّا

17- اجتناب از فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 25

25 - کناره گیری از شرک، احسان به پدر و مادر و پرهیز از کشتن فرزندان، از سفارشهای خداوند به انسانها

ص: 10

ألا تشركوا به شيئاً . . . ذلكم وصيكم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 1

1 - پرهیز از شرک، فرزندکشی، کردارهای شنیع، کشتن بیگناهان، تجاوز به دارایی یتیمان، راهی است راست برای حرکت به سوی خدا.

ألا تشركوا به شيئاً . . . و أن هذا صراطي مستقيماً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر متکلم در «صراطی» خداوند باشد. صراط خداوند یعنی راهی که به سوی اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 8

8 - پرهیز از دزدی، زنا و فرزندکشی (سقط جنین و . . .)، از جمله مواد مورد بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا یسرقن و لا یزنین و لا یقتلن أولدهنّ

18- احکام فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 5

5 - نوادگان دختری از ذریه و فرزندان مرد می باشند.

وزکریا و یحیی و عیسی و إلیاس

تردیدی نیست که عیسی (ع) از جانب مادرش مریم (س) با ابراهیم (ع) مرتبط بوده است، و چون قرآن به آن حضرت نیز اطلاق ذریه کرده، پس تفاوتی از جهت انتساب به جد در بین نوادگان دختری و پسری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 6, 1

1 - هر فرزندی، باید به پدر خود نسبت داده شود و نه کس دیگر .

ادعوهم لأبائهم

6- در صورت شناخته نبودن پدر کسی، روا نیست که او به عنوان فرزند کسی معرفی گردد.

ادعوهم لأبائهم... فإن لم تعلموا آبائهم فإخونكم فی الدین

توصیه خداوند به مؤمنان، برای برادر دانستن کسانی که در میان آنان می‌زیند و پدران شان شناخته شده نیستند، حکایت از این دارد که مردم، حق ندارند به صرف ناشناخته بودن پدر کسی، او را به فرزند کسی بخوانند.

ص: 11

19- احیای فرزند ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 4

4- خداوند، خاندان (زن و فرزند) درگذشته ایوب (ع) را احیا و به او بازگردانید.

و ءاتینه أهله

در این که مقصود از اعطای خاندان ایوب (ع) به آن حضرت چیست، دو دیدگاه وجود دارد: 1- احیای زن و فرزندان درگذشته ایوب (ع) و بازگردانیدن آنان به ایشان؛ 2- اعطای زن و فرزندان جدید به جای زن و فرزندان از دست رفته او. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

20- ارث فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 1

1 - توصیه خداوند درباره ارث فرزندان و کیفیت تقسیم آن

یوصیکم الله فی اولادکم

21- ارزش دعا برای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 12

12- دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان، امری مهم و ارزشمند است.

و إذ قال إبرهیم ربّ .. اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

22- ارزش فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 30

30 - منفعت فرزندان نسبت به میت، در مقایسه با والدین، نزدیکتر و بیشتر است.*

اباءؤکم و ابناؤکم لاتدرون ایهم اقرب لکم نفعاً

چنانچه ملاک ارث بیشتر، نفع رسانی افزونتر وارث باشد، فزونی سهم فرزند بر سهم والدین نشانه سودمندتر بودن آنان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

11 - مال و فرزند در صورتی می توانند نقش معنوی داشته باشند ، که با ایمان و عمل صالح همراه باشند .

و ما أموالکم و لا أولدکم بالّتی تقرّبکم عندنا زلفی إلاّ من ءامن و عمل صلحًا

23- ارزش فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 5

5 - فرزند صالح، موهبتی الهی و امتیازی برای انسان است.

و وهبنا له إسحق و یعقوب

لحن آیه در مقام امتنان به ابراهیم(ع) است و مقتضای این گونه بیان آن است که این نوع نعمت امتیازی ویژه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 8

8 - اهمیت و ارزش فرزند ، به صالح بودن آن است .

ربّ هب لی من الصّالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 7

7 - اهمیت و ارزش فرزند ، به صالح بودن او است .

و بشرّنه یاسحق نبیًّا من الصّالحین

24- ارزیابی با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 1

1 - مترفان ، دارایی بیشتر و اولاد زیادتر را ملاک برتری و ارزش می دانند .

قال مترفوها... وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولاداً

25- استیذان فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 13

6- آگاه نشدن فرزندان از وضعیت متناسب با خواب و استراحت (حالت برهنگی و خلوت) پدران و مادران در اتاق هایشان، فلسفه و حکمت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای دیدار با والدین است.

ليستئذنکم . . . والذین لم یبلغوا الحلم منکم ... و من بعد صلوه العشاء ثلث عورت لک

جمله «ثلاث عورات لکم» استینافیه بیانیه است و بیانگر علت تشریح حکم اذن گرفتن فرزندان برای ورود به اتاق و محل استراحت والدین خویش است.

26- اعطاء فرزند به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 5

5- خداوند اعطا کننده همسر و فرزند به پیامبران خویش

و جعلنا لهم أزواجاً و ذریه

27- اعطای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 3

3 - اعطای فرزند و تأمین سلامت او به دست خدا و در اختیار اوست .

فلما ءاتیهما صلحاً

28- اعطای فرزند به آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 1,4,5

1 - خداوند با پذیرش درخواست آدم (ع) و حوا، فرزندی سالم و شایسته به آنان عطا کرد .

دعوا لله ربهما لئن . . . فلما ءاتیهما صلحاً

4- آدم (ع) و حوا با مؤثر پنداشتن غیر خدا در آفرینش و تأمین سلامت کودکانشان، به شرک گراییدند .

برخی از مفسران به دلیل جمله «جعلاً له شركاء» (برای او شریک قرار دادند) بر این نظر هستند که مراد از نفس واحده و همسرش، آدم(ع) و حوا نیستند؛ زیرا آنان منزله از شرکوری می باشند، بلکه مراد مطلق پدران و مادران می باشند. برخی دیگر بر این باورند که مراد از شرک در اینجا توجه به اسباب و علل طبیعی است، به گونه ای که با اخلاص کامل تنافی داشته ولی با اصل

توحید ناسازگار نبوده و نسبت این معنا به آدم(ع) اشکالی ندارد.

5- آدم (ع) و حوا به عهد خویش با خدا (سپاسگزاری از او در صورت اعطای فرزند صالح) وفا نکردند.

لنکونن من الشکرین. فلما اتيهما صلحاً جعلاً له شرکاء

29- اعطای فرزند به ایوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 5,6,7

5- خداوند، به جای خاندان از دست رفته ایوب (ع)، زن و فرزندان جدید دیگری به او اعطا کرد.

و اتيهنا أهله

6- رفع بیماری، غم و گرفتاری ایوب (ع) و بازگشت خانواده اش به آن، رحمتی از جانب خدا بر او بود.

فكشفنا ما به... رحمه من عندنا

7- خداوند، افزون بر بازگرداندن زن و فرزندان ایوب (ع) به وی، زن و فرزندان دیگری نظیر آنان به آن حضرت عطا کرد.

و اتيهنا أهله و مثلهم معهم

30- اعطای فرزند به حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 1,4,5

1 - خداوند با پذیرش درخواست آدم (ع) و حوا، فرزندی سالم و شایسته به آنان عطا کرد.

دعوا اللّٰه ربهما لئن... فلما اتيهما صلحاً

4- آدم (ع) و حوا با مؤثر پنداشتن غیر خدا در آفرینش و تأمین سلامت کودکانشان، به شرک گراییدند.

فلما اتيهما صلحاً جعلاً له شرکاء فيما اتيهما

برخی از مفسران به دلیل جمله «جعلاً له شرکاء» (برای او شریک قرار دادند) بر این نظر هستند که مراد از نفس واحده و همسرش، آدم(ع) و حوا نیستند؛ زیرا آنان منزله از شرکورزی می باشند، بلکه مراد مطلق پدران و مادران می باشند. برخی دیگر بر این باورند که مراد از شرک در اینجا توجه به اسباب و علل طبیعی است، به گونه ای که با اخلاص کامل تنافی داشته ولی با اصل توحید ناسازگار نبوده و نسبت این

معنا به آدم (ع) اشکالی ندارد.

5- آدم (ع) و حوا به عهد خویش با خدا (سپاسگزاری از او در صورت اعطای فرزند صالح) وفا نکردند.

لنكونن من الشكرين. فلما اتيهما صلحاً جعلاً له شركاء

ص: 15

31- الوهیت فرزند خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 3

3- انگاره فرزندگزینی برای خداوند ، مستلزم ارتقای فرزند خوانده از مرتبه عبودیت و مملوکیت ، به مقام الوهیت است .

و ما ینبغی للرحمن .. . إن کلّ من فی السموت والأرض إلاّ آتی الرحمن عبداً

آیه «إن کلّ..» در مقام تعلیل برای «ما ینبغی...» در آیه پیشین است و می رساند که مناسبت خداوند با همه موجودات، مناسبت مالک و مملوک و معبود و عبد است. دگرگون شدن این مناسبت و رسیدن چیزی از مرتبه عبودیت به مقام الوهیت که لازمه هم جنس بودن فرزند خداوند با او است محال می باشد.

32- امتحان با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 7، 5، 2، 1

1 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر آزمایش آنان از طریق مال و فرزند

و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه

2 - دارایی ها و فرزندان اهل ایمان ، ابزاری برای آزمایش آنان از سوی خداوند

و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه

5 - پیروزی مردمان در آزمونشان به وسیله مال و فرزند ، امری بسیار مشکل و بس ارزشمند

و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه

برداشت فوق از تأکیدات متعددی استفاده شده که در آیه مورد بحث به کار رفته است. از جمله شروع سخن با فعل «اعلموا» و سپس منحصر کردن مال و اولاد برای آزمایش با کلمه «انما» و آنگاه مال و فرزند را آزمایش خواندن و نه وسیله آزمایش. این همه تأکید برای رساندن این حقیقت است که آزمون با مال و فرزند آزمونی دشوار و پیروزی در آن بسیار مشکل است.

7 - پیروزی و موفقیت مؤمنان در آزمونشان به وسیله مال و اولاد ، موجب بهره مندی آنان از پاداش بزرگ الهی است .

و اعلموا أنّما أموالکم و أولدکم فتنه و أن الله عنده أجر عظیم

بیان پاداش عظیم الهی پس از تأکید بر اینکه ثروتها و فرزندان وسیله آزمون هستند، می تواند بیانگر نکته ای باشد که در برداشت فوق بدان اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5 - موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوای پیشگی و نیازمند به بینشی الهی

و اعلموا أنما أموالکم وأولادکم فتنه . . . إن تتقوا اللّٰه يجعل لکم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوای پیشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونه برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 1

1 - اموال و اولاد ، همواره وسیله آزمایش انسان است .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

«فتنه» در آیه شریفه، به معنای آزمایش است. قصر در عبارت «إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ...» ادعایی است، نه حقیقی؛ یعنی، برای بیان مبالغه و کثرت ملازمه، میان داشتن مال و فرزند و آزمایش شدن انسان به وسیله آن دو است.

33- امتحان با مرگ فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 106 - 8

8 - از دست دادن نزدیک ترین و محبوب ترین خویشان (همچون فرزند نوجوان) در راه خدا ، سخت ترین محنت و بزرگ ترین آزمایش الهی

قالَ بِنِيِّ إِتَى أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ . . . إِنَّ هَذَا لَهُو الْبَلَاءُ الْمُبِينِ

34- امداد با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6، 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود ، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند ، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربِّكم . . . و يمددكم بأموال و بنين

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

و يمددكم بأموال . . . و يجعل لكم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

35- امکان بدی فرزند

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 7

ص: 17

7- بد و ناهل شدن فرزند از هر خانواده ای - حتی پیامبران - امری است ممکن .

و من ذرّیتهما .. ظالم لنفسه مبین

36- امیدواری به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 10

10- امید بستن به مال و فرزند ، امیدی پوچ و بی فرجام است .

المال و البنون زینه ... و البقیة الصلحة ... خیر أملاً

37- انتساب اشتباهی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 12

12 - انتساب غیر عمدی شخصی به فرزندی کسی ، گناهی ندارد .

و لیس علیکم جناح فیما أخطأتم به

38- انتساب فرزند به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 3, 2, 1

1 - هر فرزندی ، باید به پدر خود نسبت داده شود و نه کس دیگر .

ادعوهم لأبائهم

2 - تبیین لزوم اسناد فرزند حقیقی به پدر ، از جمله هدایت های خداوند به حقیقت و درستی است .

والله یقول الحقّ و هو یهدی السبیل . ادعوهم لأبائهم

3 - نسبت دادن فرزند به پدرش و نه مرد دیگر ، عادلانه ترین کلام در پیش گاه خداوند است .

ادعوهم لأبائهم هو أقسط عند الله

39- انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 12، 11، 10، 8، 7، 4، 3، 2، 1

ص: 18

1 - یهودیان ، « عزیز » را فرزند خدا خواندند .

وقالت اليهود عزیر ابن الله

2 - نصارا ، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصری المسیح ابن الله

3 - فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت .. ذلك قولهم بأفوههم

4 - پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

یضهون قول الذین كفروا من قبل

7 - اندیشه « فرزند داشتن خدا » اندیشه ایست کفرآمیز و معتقدان به آن ، کافرند .

یضهون قول الذین كفروا من قبل

8 - یهود و نصارا به دلیل فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » کافرند .

یضهون قول الذین كفروا من قبل

10 - تویخ یهود و نصارا از جانب خداوند ، به خاطر ادعای دروغین فرزند بودن عزیز و مسیح برای خدا

وقالت اليهود عزیر ابن الله .. أنى یؤفکون

11 - پندار فرزند داشتن خدا ، انحراف از مسیر حق بوده و معتقدان به آن ، گرفتار لعن و نفرین خدا خواهند بود .

ولا یدینون دین الحق .. وقالت اليهود عزیر ابن الله ... قتلهم الله أنى یؤفکون

12 - یهود و نصارا ، به دلیل اعتقاد شرک آمیزشان (فرزند خدا خواندن عزیز و مسیح) مستحق کیفر مرگ

وقالت اليهود عزیر ابن الله .. قتلهم الله أنى یؤفکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 88 - 1

1- فرزندگزینی ، از نسبت های ناروای شرک پیشگان عصر بعثت ، به خداوند

وقالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

فعل «اتَّخَذَ» گویای آن است که گویندگان این سخن، معتقد بودند: خداوند یکی از موجودات را به فرزندی برگزیده است؛ نه آن که فرزندی از او متولد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 89 - 2

2- پندار فرزندگزینی خداوند، ساخته و پرداخته خیال مشرکان بود.

لقد جنتم شيئاً إدًّا

فعل «جنتم» خطاب به مشرکان است؛ یعنی، فرزندگرفتن خداوند، سخنی است که شما آن را آورده اید؛ نه این که ریشه و اصلی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 1,3

ص: 19

1 - مشرکان ، معتقد به تولد فرزند از خداوند

ليقولون . ولد الله

3- فرزند داشتن خدا، دروغ محض و سخنی ناروا در حق خداوند

ولد الله و انهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 157 - 8

8 - خالی بودن کتاب های آسمانی تحریف نشده از انتساب فرزند به خدا

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

فرمان تعجیزی خداوند به آوردن کتاب آسمانی، بر درستی نسبت فرزنددار بودن خداوند؛ گویای این حقیقت است که در هیچ یک از کتاب های آسمانی اصیل و تحریف نشده چنین نسبتی وجود ندارد؛ بلکه این نسبت، دروغ محض و ساخته و پرداخته خود مشرکان است. از این رو خداوند در شش آیه قبل، آنان را دروغگو خوانده است (و انهم لكاذبون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 1

1 - احتجاج الهی علیه اندیشه شرک و پندار مشرکان ، مبنی بر فرزند داشتن خدا

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا لأصطفى ممًا يخلق

40- انتساب فرزندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 14، 9

9 - در صورتی که مؤمنی ، برده آزاد شده باشد و پدرش برای دیگران ناشناخته باشد ، شایسته است که بی جهت ، او را به فرزندی کسی نسبت ندهند .

ادعوهم لأبائهم . . . فإن لم تعلموا آبائهم . . . و مولیکم

مراد از «مولی» در آیه، احتمال دارد که برده آزاد شده یک قومی باشد. از این برده آزاد شده، در اصطلاح مولای آن قوم یاد می کنند.

14 - نسبت دادن عمدی شخصی به فرزندی کسی ، گناه و جرم است .

و ليس عليكم جناح فيما أخطأتم به و لكن ما تعمّدت قلوبكم

خبر «لكن» محذوف است و می تواند چیزی مانند «جناح» و «ذنب» باشد.

ص: 20

41- اولین فرزند زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 3

3- یحیی (ع)، نخستین فرزند زکریا (ع) پس از استجاب دعاى او برای فرزنددار شدن

ربّ لاتذرنی فردًا .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی

42- اهمیت تأمین آینده فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 11

11- باقى گذاردن اندوخته اى برای تأمین آتیه فرزندان نیازمند ، کارى شایسته است .

و کان تحتہ کنز لهما و کان أبوہما صلحًا

در این برداشت، مفروض این است که پدر یتیمان، اموالی را برای آتیه فرزندان خویش، زیر دیوار نهاده است. توصیف او به صلاح، این نکته را به ذهن می آورد که دورانداشی او نیز کاری شایسته بوده است و نیز حفاظت خضر(ع) از گنج نهفته و بیان خصوصیات آن ماجرا در قرآن، حاکی از پسندیده بودن تدبیر او است.

43- اهمیت تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 2

2- اهتمام پدر به ترتیب دینی و اصلاح فرزند خویش ، امری بایسته و پسندیده است .

و إذ قال لقمن لابنه و هو یعظه

از این که خداوند، پند دادن لقمان به پسرش را، امری شایسته یادآوری می داند، استفاده می شود که چنین اهمی، عملی شایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 8، 7، 10

7- پدر و مادر با ایمان ، با تمام وجود ، نگران و دلواپس تربیت ایمانی فرزند خویش

و هما یستغیثان الله ویلک ءامن

تعبیر «یستغیثان» نگرانی عمیق و شدید والدین مؤمن را می رساند؛ زیرا استغاثه در مواردی صدق می کند که فریاد از جان برآید.

8- تلاش در جهت تربیت ایمانی فرزند ، وظیفه مشترک پدر و مادر *

و هما یستغیثان الله

لحن آیه شریفه گرچه گزارشی است؛ اما حمایت خداوند از والدین و تقبیح عمل فرزند، به آن بُعد دستوری می دهد. ضمیر «هما»

ص: 21

و فعل «یستغیثان» اشاره به آن دارد که پدر و مادر مؤمن، هر دو در راستای تربیت فرزند، باید تلاش کنند.

10- لزوم اهتمام پدر و مادر، به رشد معنوی فرزند خویش، همپای پرورش جسمانی وی

حملته أمّه کرهًا .. حتی إذا بلغ أشده ... و هما یستغیثان الله ویلک ءامن

در آیات پیشین، سخن از رنج مادر برای رشد جسمی فرزند بود و در این آیه سخن از تلاش پدر و مادر در گرایش دادن فرزند به ایمان است و چون خداوند هر دو را به عنوان ارزش یاد کرده، مطلب بالا استفاده می شود.

44- اهمیت دعا برای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 12

12- دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان، امری مهم و ارزشمند است.

و إذ قال إبرهیم ربّ .. اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 11

11- لزوم دعا برای صلاح فرزند، حتی قبل از انعقاد نطفه

واجعله ربّ رضیًا

45- اهمیت سرنوشت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 12

12- دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان، امری مهم و ارزشمند است.

و إذ قال إبرهیم ربّ .. اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

46- اهمیت سلامتی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 10

10- لزوم چاره اندیشی و تدبیر برای حفظ سلامت فرزندان

بینی لاتدخلوا من باب وحد

ص: 22

47- اهمیت فرزند حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 3

3- فرزند صالح و بردبار، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمت شایسته بشارت و مژده است.

48- اهمیت فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 73 - 6

6- فرزند صالح، رحمت و برکت خداوند است .

فَبَشِّرْهَا بِإِسْحَاقَ . . . رَحْمَتِ اللَّهِ وَبَرَكَتِهِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 18

18- « عن أبي عبد الله (ع) . . . قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . ميراث الله - عز وجل - من عبده المؤمن ولد يعبد من بعده ثم تلا أبو عبد الله (ع) آیه زکریا « رَبِّ هَب لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيُرِثْ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا »

از امام صادق(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: میراث خدای عزوجل از بنده مؤمنش فرزندی است که پس از مرگ آن مؤمن خدا را عبادت کند. سپس امام صادق(ع) آیه زکریا را تلاوت فرمود: «رَبِّ هَب لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيُرِثْ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 3

3- فرزند صالح و بردبار، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلْمٍ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمت شایسته بشارت و مرزده است.

ص: 23

49- برکت فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 6

6- فرزند صالح ، رحمت و برکت خداوند است .

فبشّرنها بإسحق . . . رحمت الله و برکته علیکم أهل البيت

50- بشارت تولد فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 4

4- رسم مژده دهی به هنگام تولد فرزند در میان عرب های جاهلی

و إذا بشر أحدهم بالأُنثی

51- بشارت فرزند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 9

9- خداوند ، به ساره بشارت داد که اسحاق ، دارای فرزند پسری خواهد شد .

فبشّرنها بإسحق و من وراء إسحق یعقوب

کلمه «یعقوب» عطف بر «اسحاق» است و عبارت «من وراء إسحاق» توصیفی برای «یعقوب» می باشد؛ یعنی: فبشّرنها بیعقوب کائناً من وراء اسحاق.

52- بشارت فرزند عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 2,5

2- بشارت پسری دانا و دانشمند به ابراهیم (ع) از سوی فرشتگان

5- داشتن فرزندی دانا و دانشمند ، از نعمت ها و شایسته بشارت و مژده دادن

نبشرك بغلامِ عَلِيمٍ

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد. گفتنی است: از اینکه فرشتگان به فرزند دانا بشارت داده اند، برداشت می شود که فرزنددار شدن امری است شایسته برای بشارت و تبریک گفتن.

ص: 24

53- بی ارزشی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 5

5- ارزش مال و فرزند و زندگی ناپایدار دنیا ، در قبال عمل صالح جاودان ارزشی فرومایه و محدود است .

المال و البنون زينه الحيوه الدنيا و البقيت الصلحت خير

54- بی تأثیری فرزند در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 36 - 4

4- فرزندان ، حتی پسران ، در قیامت سودی به پدر و مادر نخواهند رساند .

و بنیه

«بنیه» گر چه تنها شامل پسران است؛ ولی یاد نکردن از دختران به دلیل وضوح یکسانی آنها با پسران یا کمتر بودن انتظار یاری رسانی آنان است. فرار پدران از فرزندان، فرار مادر از آنان را نیز در مفهوم خود دارد. گفتنی است: در فرار پدر و مادر از فرزندان، سودمند نبودن هر یک برای دیگری، نهفته است.

55- بی منطقی انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 2

2- انتساب فرزند به خدا از سوی مشرکان ، سخنی نابه جا و دروغ است .

ولد الله و انهم لکذبون

56- بی نیازی از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 3 - 5,6

5- خداوند ، نیاز به فرزند و پدر و مادر ندارد .

اللّٰهُ الصَّمَدُ . لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

این آیه و آیه بعد، چنانچه تفسیر آیه قبل باشد؛ نداشتن فرزند و مبدأ پیدایش را، مصداق معنای «صمد» (بی نیازی) قرار داده

ص: 25

است.

6- نیاز همه موجودات به خداوند ، دلیل بی نیازی او از فرزند و پدر و مادر است .

الصمد . لم یلد و لم یولد

این آیه، می تواند بیانگر لوازم «صمد» بودن خداوند باشد.

57- پاکي فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 6

6- پاک و صالح بودن و نیز مهرورزی فزون تر نسبت به والدین ، از ویژگی های فرزند شایسته است .

یبدلهما ربّهما خیرًا منه زکوه و أقرب رحمًا

58- تاریخ انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 6

6 - پندار فرزند داشتن خدا ، دارای پیشینه ای قبل از پیدایش دین یهود و نصارا

یضهئون قول الذین کفروا من قبل

59- تحصیل عزّت از ازدیاد فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 5

5- شرک پیشاگان ، عزّت و سعادت را در تحصیل مال و فرزند ، و فزونی آن می دیدند .

قال لأُتینّ . . . واتّخذوا . . . لیکونوا لهم عزًّا

در آیات پیشین انگیزه روی آوردن به کفر ، علاقه به مال و فرزند بیان شده و در این آیه طلب عزّت ذکر گردیده است. حاصل این دو تعبیر،

این است که مشرکان مال و فرزند را مایه عزّت می دانستند و پرستش غیر خدا را، راه وصول به آن شناخته بودند.

60- تربیت دینی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 12،13

ص: 26

12 - علاقه به ایجاد گرایش های صحیح دینی در فرزندان ، از خصلت های پیامبرانی ، چون ابراهیم و یعقوب (ع)

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب یبنی

13 - ضرورت تلاش برای گرایش دادن فرزندان به انتخاب آیین الهی

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب یبنی . . . فلاتموتن إلا و أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 8

8 - ضرورت توجه به سرنوشت دینی فرزندان و لزوم احساس مسؤولیت درباره آن

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 8

8 - گرایش دادن فرزند به بیش توحیدی ، از وظایف پدر است .

قال لقمن لابنه . . . یبنی لا تشرک باللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 9

9 - متوجه کردن فرزند به علم و قدرت مطلق خداوند ، با استفاده از شیوه آموزشی قابل فهم ، نمودی از حکمت لقمان است .

لقد آتینا لقمن الحکمہ . . . إذ قال . . . یبنی إنّها إن تک مثقال حبّه . . . یأت به

61- تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 4

4 - دعا برای نیل فرزندان به فراگیری معالم و احکام الهی و تربیت دینی امری نیکو و شایسته است .

ربنا وابعث فیهم رسولا . . . ویزگیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 16

16 - سرپرستی مادر، فراهم سازنده مساعدترین شرایط برای تربیت فرزند

و لتصنع علی عینی . إذ تمشی ... فرجعنک إلی أمّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 9

ص: 27

9- پدر و مادر با ایمان ، در کنار استمداد از خداوند برای هدایت فرزند خویش ، رهنمود های لازم را به او ارائه می دهند .

و هما يستغيثان الله ويلك آمن إن وعد الله حق

62- تعلیم فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 4

4- دعا برای نیل فرزندان به فراگیری معالم و احکام الهی و تربیت دینی امری نیکو و شایسته است .

ربنا وابعث فيهم رسولا . . . ويزكهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 1

1 - پدر و مادر ، وظیفه دارند که آداب و چگونگی ورود به اتاق و محل استراحت خود را به فرزندان نابالغ خویش بیاموزند .

يأيتها الذين آمنوا ليستنذنكم الذين ملكت أيمانكم و الذين لم يبلغوا الحلم منكم ث

فعل امر «ليستنذنكم» هر چند در ظاهر متوجه بردگان و فرزندان نابالغ است؛ ولی به قرینه این که خطاب «يأيتها الذين آمنوا» متوجه پدران و مادران مؤمن است و نیز چون فرزندان نابالغ مکلف نیستند تا بشود به آنان امر و نهی کرد، از این رو این امر متوجه اولیای فرزندان خواهد بود که آنان باید محتوای این دستور را به فرزندان خویش بیاموزند.

63- تعیین جنسیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 6

6 - حاکمیت مطلق و بلا منازع خدا در صحنه هستی ، پشتوانه اجرای مشیت او در میزان جمعیت و نوع جنسیت فرزندان خانواده

لله ملك السموت . . . و يجعل من يشاء عقيماً

64- تفدیه فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 4

4 - مجرمان برای نجات خویش از عذاب الهی در قیامت ، آماده اند تا فرزندان خود را فدا کنند .

یودّ المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ ببنيه

ص: 28

65- تولد فرزند در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 4

4- رسم مژده دهی به هنگام تولد فرزند در میان عرب های جاهلی

و إذا بشر أحدهم بالأثني

66- جاذبه فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 6

6 - مال و فرزند ، دو عنصر پر جاذبه در زندگی دنیوی

فلا تعجبك أمولهم ولا أولدهم

از اینکه از میان همه جاذبه های مادی، تنها به دو مورد مال و فرزند اشاره شده است، برداشت فوق استفاده می شود.

67- جایگزینی فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 3

3- از میان رفتن فرزند ناصالح و جای گزینی آن به وسیله فرزندی صالح ، جلوه ای از ربوبیت خدا برای پدر و مادر مؤمن است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه

68- جذابیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 2

2- مال و فرزند ، قوی ترین جاذبه های زندگی دنیایند . *

المال و البنون زينه الحيوه الدنيا

69- جرم فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم كان خطئاً كبيراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

70- جنسیت فرزند ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 4

4 - بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به پسر بودن فرزند مورد درخواست او

ربّ هب لی من الصالحین . فبشّرته بغلم حلیم

71- حرمت فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 13، 14

13 - کشتن فرزند، حتی به سبب فقر و تهیدستی، از محرمات الهی است.

و لا تقتلوا أولدکم من إملق

«إملق» به معنای نیازمند شدن و «من» تعلیلیه است.

14 - بالاترین حد فقر نیز مجوز کشتن فرزند نخواهد بود.

و لا تقتلوا أولدکم من إملق

برداشت فوق با توجه به نکره آوردن «إملق» استفاده شده است؛ یعنی حتی آن فقری که به سبب ندرتش گویا برای مردم ناشناخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 4، 1

1- کشتن فرزند، از بیم تنگدستی و فقر، ممنوع و حرام است .

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

4- کشتن فرزند، به گمان رها ساختن وی از مبتلا شدن به فقر و سرنوشتی سخت و فلاکت بار، ممنوع و حرام است .

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

ص: 30

برداشت فوق، بنابراین است که مراد از «إملاق» بیم پدر و مادر، از تهی شدن خود و فرزندان نشان باشد.

72- حق بر فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 11

11- پدران دارای حق امر و نهی به فرزندان خویش

فأرسل معنا أخانا

73- حقیقت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 2

2- فرزند، بخشی از وجود پدر و مادر است .

و جعلوا له من عباده جزءاً

74- خدا و فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 87 - 8

8- عیسی (ع) زاده مریم (ع) و فرزند او، نه فرزند خدا

عیسی ابن مریم

از نکاتی که می تواند هدف از نسبت دادن عیسی (ع) به مادرش شمرده شود، رد پندار مسیحیان است که وی را فرزند خدای سبحان می خواندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 1,2,4,9,13,14

1 - خداوند ، منزله از گزینش فرزند و داشتن زاده

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

2- داشتن زاده و اختیار کردن فرزند، از نسبت های ناروای یهود، نصارا و مشرکان به خداوند

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می

ص: 31

پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

4- گزینش فرزند و داشتن زاده برای خداوند ، نقص است .

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

«سبحان» به معنای تسبیحاً، مفعول مطلق برای فعل محذوف است؛ یعنی: «سبحت الله تسبیحاً». کاربرد این کلمه در هنگامی است که خداوند به چیزی که درباره او ناروا و یا مستلزم نقص و عیب است، توصیف شود.

9- مالکیت خدا بر هستی ، دلیل منزّه بودن او از گزینش فرزند و داشتن زاده

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل له ما فی السموت والأرض

جمله «له ما فی السماوات . . .» برهانی است برای رد پندار ناروای یهود و نصارا.

13- عبادت و اطاعت هستی برای خدا ، دلیل منزّه بودن او از داشتن فرزند است .

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل . . . کل له قنتون

14- رابطه خداوند با هستی ، رابطه « مالک و مملوک » و « عابد و معبود » است نه رابطه پدر و فرزندی .

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل له ما فی السموت والأرض کل له قنتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 117 - 10، 5

5- آفرینش آسمان ها و زمین ، بدون مثال و الگویی از پیش ، دلیل منزّه بودن خدا از اختیار کردن فرزند و نیاز داشتن به آن

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل . . . بدیع السموت والأرض

برداشت فوق بر این اساس است که «بدیع السماوات . . .» همانند جمله «له ما فی السماوات . . .»، دلیل و برهانی برای تنزیه خداوند از داشتن فرزند باشد.

10- اقتدار خداوند بر ایجاد « هر آنچه که اراده کند » ، دلیل بر منزّه بودنش از اختیار کردن فرزند و نیاز داشتن به آن است .

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه بل . . . وإذا قضی أمراً فإنما يقول له کن

برداشت فوق بر این اساس است که: جمله «وإذا قضی أمراً . . .» نیز، همانند فرازهای قبل، دلیل و برهان برای تنزیه خدا از داشتن فرزند باشد.

33 - مسیحیان ، معتقد به فرزندى حضرت عيسى (ع) براى خداوند

ياهل الكتب . . . انما المسيح عيسى ابن مريم رسول الله و كلمته القاها الى مريم و رو

34 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند ، پندارى نابحق درباره وى و هتك حرمت اوست .

لا تقولوا على الله الا الحق . . . سبخته ان يكون له ولد

36 - مالکیت مطلق خداوند بر هستى ، دليل فرزند نداشتن او

سبخته ان يكون له ولد له ما فى السموت و ما فى الارض

جمله «له ما فى السموت . . .» دليل و برهانی است براى جمله «سبخته ان يكون له ولد» يعنى آنچه غير خداست و از جمله حضرت مسيح، مملوك و عبد اوست و كسى كه مالك تمام هستى است، نيازى به داشتن فرزند ندارد.

39 - كفايت خداوند براى تدبير هستى ، دليل وحدانيت او و منزه بودنش از داشتن شريك و فرزند

انما الله اله وحد سبحانه ان يكون له ولد . . . كفى بالله وكيفا

جمله «کفی . . .» دلیل دیگری است برای مطالب گذشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 3

3 - حضرت مسیح از آنجا که هرگز از بندگی خدا ابایی نداشت نه خداست و نه فرزند او .

لن يستنكف المسيح ان يكون عبداً لله

جمله «لن يستنكف» تعلیل و احتجاج دیگری است بر اینکه مسیح(ع) نه خداست و نه فرزند او یعنی او خود را از بندگان خدا می داند چگونه ممکن است خدا یا فرزند او و یا یکی از اقانیم ثلاثه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 19، 2

2 - فرزند داشتن خدا، از پندار های باطل یهود و نصارا

وقالت اليهود والنصرى نحن ابنوا الله و احبوه

19 - یهود و نصارا، همچون سایر مردمان، مملوک و تحت حاکمیت خدا هستند، نه فرزند وی و نه برخوردار از محبتی ویژه در پیشگاه او .

وقالت اليهود والنصرى نحن ابنوا الله . . . والله ملك السموت و الارض

در برداشت فوق، جمله «لله ملك السموت . . .» دلیل رد پندار یهود و نصارا (نحن ابنوا الله و احبوه) گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 2

2 - مسیح (ع) نه خداست و نه فرزند خدا .

ما المسيح ابن مريم الرسول

حصر اضافی در جمله «ما المسيح . . .» ناظر به پندارهایی است که مسیحیان درباره حضرت مسیح(ع) اظهار می داشتند که در آیات قبل پاره ای از آنها ذکر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 6

6 - عیسی (ع)، فرزند مریم و نه فرزند خدا

اذ قال الله یعیسی ابن مریم

به نظر می رسد تصریح به فرزند ی عیسی برای مریم در برابر این ادعای مسیحیان می باشد که وی فرزند خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 5,6,9

5 - برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

ص: 33

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

6 - شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

9 - خداوند از داشتن شریک و فرزندان منزه است.

و خرقوا له بنین و بنت .. سبحنه و تعلی عما یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 101 - 3,4,6,8,11

3 - خداوند نه فرزندی دارد و نه هیچگاه همسری داشته است.

أنی یکون له ولد و لم تکن له صحبه

4 - وجود فرزند برای خدا، با توجه به نبودن همسری برای وی، امری نامعقول است.

أنی یکون له ولد و لم تکن له صحبه

6 - ابداع کننده هستی (خداوند) سزاوار تسبیح و منزه از داشتن شریک و فرزند است.

سبحنه و تعلی عما یصفون. بدیع السموت و الأرض

8 - تصور وجود فرزند برای خدا، با توجه به مخلوق خدا بودن همه چیز، امری نامعقول است.

أنی یکون له ولد .. و خلق کل شیء

11 - انحصار آفرینش هستی به خدا، دلیل بی نیازی او از فرزند و شریک است.

أنی یکون له ولد .. و خلق کل شیء و هو بکل شیء علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 2

2 - الوهیت، مخصوص پروردگاری است که آفریننده هستی و بی نیاز از شریک و فرزند است.

بدیع السموت و الأرض أنى یکون له ولد و لم تکن له صحبه .. ذلکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 10، 9، 7، 5، 3، 1

1 - مشرکان بر این باور بودند که خداوند، برای رفع نیازمندی های خود، فرزند اختیار کرده است .

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى

3 - برگزیدن فرزند، بیانگر وجود نقص است و خداوند از هر نقصی، مبرا و منزه می باشد .

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى

5 - اختیار فرزند، معلول نیاز است و خداوند بی نیاز مطلق است .

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى

7 - مالکیت مطلق خداوند بر تمامی موجودات، دلیل بی نیازی او از برگزیدن فرزند

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى له ما فى السموت و ما فى الأرض

9 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، پنداری باطل و فاقد هر گونه دلیل و برهان است .

ص: 34

قالوا اتخذ الله ولداً .. إن عندكم من سلطن بهذا

10 - مشركان بدون توجه به درستی و نادرستی مدعای خویش (فرزندگرنی خدا)، آن را به خدا نسبت می دادند .

قالوا اتخذ الله ولداً .. أتقولون على الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 69 - 1

1 - نسبت دادن فرزند به خدا، افترا و دروغ بستن به اوست .

قالوا اتخذ الله ولداً .. قل إن الذين يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 7

7 - انتساب فرزند به خدا، بدعت در دین و افترا و دروغ بستن به او، کفر و موجب عذاب شدید اخروی است .

الذين يفترون على الله الكذب .. إلينا مرجعهم ثم نذيقهم العذاب الشديد بما كانوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 4,9

4- خداوند، برخلاف پندار واهی مشركان، هیچ گاه برای آنان، پسر برنگزیده و برای خود دختر به فرزندى نگرفته است .

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة إنثاً

استفهام در آیه، انکاری و در مقام توبيخ و سرزنش مشركان است و این، حکایت از نکته یاد شده می کند.

9- اعتقاد به وجود فرزند برای خداوند، نوعی شرک است .

و لاتجعل مع الله إلهاء اخر .. أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة إن-

طرح اعتقاد واهی مشركان مبنی بر فرزند داشتن خداوند، پس از نهی از شرک، می تواند برای بیان مصداقی از موارد شرک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 3

3- خداوند، فراتر و عظیم تر از آن است که نسبت فرزند گرفتن به او داده شود.

أفأصفيكم ربكم بالبنين واتخذ من الملائكة إنثاً . . سبحنه و تعلى عما يقولو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 13، 6، 5

5- خداوند، هیچ گونه فرزندی برای خود نگرفته و از هرگونه شریک و حمایتگر، مبرا و بی نیاز است.

لم يتخذ ولداً و لم يكن له شريك . . و لم يكن له ولي

6- اختصاص همه ستایش ها به خداوند، در پرتویی نیازی او از داشتن فرزند، شریک و حمایتگر است.

الحمد لله الذي لم يتخذ . . و لم يكن له ولي

اگر خداوند نیاز به فرزند، شریک و حمایتگر می داشت هر کدام از اینها دلیل نقص و کاستی بود. در آن صورت همه ارزشهای

ص: 35

ستایش برانگیز منحصر به خداوند نمی شد؛ پس انحصار ستایشها به خدا، در صورتی است که او را بی نیاز مطلق بشناسیم.

13- مقام خداوند ، برتر از داشتن فرزند ، شریک و حمایتگر

لم يتخذ ولداً. .. و کبره تکبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 1,3,12,13

1- خداوند ، برتر و والاتر از آن است که برای خود فرزندی برگزیند .

ما کان لله أن يتخذ من ولد

تعبیر «ما کان..» در مواردی به کار می رود که در آن سنتی پایدار یا خصوصیات ذاتی موجودی تشریح می شود. در این آیه نیز «اتخاذ ولد» با این تعبیر نفی شده است؛ یعنی چنین چیزی با خداوند هیچ تناسب ندارد. تعبیر «أن يتخذ...» بیان ظریفی است از این حقیقت که در همان پندار باطل هم، باز او است که بر می گزیند و برگزیده او وابسته به او و مخلوق او است.

3- خداوند نه عیسی (ع) و نه هیچ کس دیگر را فرزند خویش قرار نداده است .

ذلک عیسی ابن مریم . . ما کان لله أن يتخذ من ولد

«ولد» نکره در سیاق نفی است و افاده عموم می کند. «من» زائده و برای تأکید است. بنابراین مفاد آیه، عمومیت همراه با تأکید است.

12- رابطه خداوند با تمامی موجودات ، رابطه خالق و مخلوق است ؛ نه رابطه پدر و فرزند .

ما کان لله أن يتخذ من ولد سبحانه . . يقول له کن فیکون

چنانچه پیدایش عیسی (ع) دلیل فرزندی او برای خداوند باشد - آن گونه که باطل اندیشان می گویند - تمامی موجودات را باید فرزند خدا دانست، زیرا خداوند همه موجودات - از جمله عیسی (ع) - را با فرمان «کن» ایجاد کرده است.

13- توانایی خداوند بر ایجاد هر چه بخواهد ، دلیل منزّه بودن او از اختیار کردن فرزند .

ما کان لله أن يتخذ من ولد سبحانه إذا قضی أمراً . . فیکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 40 - 6

6- خداوند ، بدون فرزند و بی نیاز از آن است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد . . . إنا نحن نرث الأرض و من عليها

در آیات قبل، سخن از پندار فرزندی عیسی (ع) برای خداوند به میان آمد. این آیه با بیان رجوع نهایی همه موجودات به خداوند و نفی نیاز از او، بر بطلان آن پندار تأکید می‌ورزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 91 - 2،4

2- مبرابودن خداوند از داشتن فرزند، با ذات هستی و اجزای آن عجین شده است .

تکاد السموت يتفطرن . . . أن دعوا للرحمن ولداً

4- فرزند داشتن خداوند، با گستردگی و فراگیری رحمت او بر همه موجودات، ناسازگار است .

أن دعوا للرحمن ولداً

ص: 36

گزینش وصف «الرحمان» (دارای رحمت گسترده و فراگیر) در ضمن عبارت «آن دعوا..» دلیل در آن کنجانه است؛ زیرا همه موجودات - از جمله فرزندهای پنداری - مشمول رحمت الهی اند و سنخیتی با رحمت آفرین ندارند تا فرزند و مجانس او تلقی شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 1, 2

1- فرزندگزینی خداوند، کاری ناشدنی و به دور از شأن خداوند

و ما ینبغی للرحمن .. ولداً

زمانی از کلمه «إِنْبَغَى» استفاده می شود که کاری میسر و راه برای آن هموار باشد (قاموس) و «ما ینبغی» امکان آن را نفی می کند.

2- در پندار گروهی از مشرکان، خداوند برخی از مخلوقات خویش را فرزند خوانده خود قرار داده است.

أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا

از تعبیر «إِتَّخَاذًا» در این آیه و نیز در آیات پیشین، برمی آید که قائلان فرزندگزینی خداوند، تنها این بوده است که او از میان موجودات، کسی را به عنوان فرزندی خود برگزیده است؛ نه این که مدعی تولّد فرزندی برای او باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 2

2- قائلان به فرزندگزینی خداوند، فرزند خوانده او را از بین موجودات شعورمند آسمان ها و زمین می دانستند.

مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

کلمه «مَنْ» موصولی است که برای عاقلان به کار می رود. به کار بردن آن، ممکن است ناظر به پندار فرزندخواندگی فرشتگان، عیسی و عزیر(ع) برای خدا باشد در نتیجه تعبیر «موجودات آسمان ها» کنایه از ملائکه و «موجودات زمین» کنایه از عیسی و عزیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 4

4- منزّه بودن خداوند رحمان، از انتخاب و برگزیدن فرزند

قَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ

«سبحانه» مفعول مطلق برای فعل محذوف (چون «سبحوه») است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 91 - 1

1 - خدا، بی نیاز از گزینش فرزند

ما اتخذ الله من ولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 37

5- خداوند ، هیچ کسی را به فرزندی برنگزیده است .

لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا

«ولدا» نکره است و نکره در سیاق نفی، دلالت بر عموم و شمول دارد.

8- پادشاهی و حاکمیت مطلق خداوند بر جهان ، دلیل بی نیازی او از گزینش فرزند و داشتن شریک و همتا

الذی له ملک السموت و الأرض و لم یَتَّخِذْ وَلَدًا و لم یکن له شریک فی الملک

ذکر حاکمیت و پادشاهی و حاکمیت مطلق خداوند بر هستی در ابتدای آیه، می تواند مقدمه و زمینه چینی برای ابطال عقیده فرزندگزینی و شریک داشتن خدا باشد که از اصول اعتقادات مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 159 - 2

2- ساحت خداوند ، منزله از داشتن فرزند و ارتباط و نسبت ویژه (شریک بودن) با جن

أصطفى البنات .. و جعلوا بينه و بين الجنة نسبا .. سبحن الله عما یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 3,6

3- بر فرض صحت فرزندگزینی خداوند ، این گزینش از میان بهترین مخلوقات او انجام می گرفت ؛ نه از سنگ ، چوب و

لو أراد الله أن يتخذ ولداً لأصطفى مما يخلق ما يشاء

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مشرکان معتقد بودند که خداوند از چیزهایی (مانند چوب و سنگ) فرزند خود را برگزیده است. خداوند در پاسخ آنان می فرماید: اگر بنا باشد خداوند فرزند برگزیند، مسلماً از میان مجموعه مخلوقات گزینش می کرد و طبیعی است که خداوند حکیم، بهترین مخلوقاتش را برای فرزند گزینش می کرد؛ نه چیزهایی مثل چوب و سنگ.

6- منزله بودن ساحت قدسی خداوند ، از فرزند گزینی

لو أراد الله أن يتخذ ولداً .. سبحنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- فرشتگان ، بندگان خدا هستند ؛ نه فرزندان او .

و جعلوا له من عباده جزءاً

مراد از «عباد» - به قرینه فراهای بعد - فرشتگان هستند که شرک پیشه گان عصر بعثت، آنان را فرزندان خدا می پنداشتند.

7- پرستش مخلوقات خدا (فرشتگان) و فرزند او انگاشتن آنان ، اقدامی ناسپاسانه و کفرآمیز

و جعلوا له .. إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مِّبِين

با توجه به فضای آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان مکه فرشتگان را فرزند خدا می دانستند و آنان را مورد پرستش قرار می دادند. خداوند، پس از یاد کردن نعمت های خویش، این پندار را نمونه بارز ناسپاسی می شمارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 38

17 - زخرف - 43 - 16 - 3

3 - فرشتگان ، مخلوق و آفریده های خدایند ؛ و نه فرزندان و اجزای وجود او .

أَمْ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 4

4 - عیسی (ع) ، فرزند مریم است و نه خدا .

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 82 - 5، 1

1 - پروردگار آسمان ها و زمین ، منزّه از داشتن فرزند و توصیف های شرک آلود

سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ ... عَمَّا يُصِفُونَ

5 - فرزندداری و دل مشغولی به فرزند ، ناسازگار با مقام ربوبیت عام الهی *

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ... سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَاَلْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ

یادکرد «ربّ السماوات...» در پی نفی فرزند از خدا، ممکن است اشاره به این نکته داشته باشد که فرزند، برای پدر وابستگی آور است و خداوندی که دارای ربوبیت عام می باشد، نفس ربوبیت عامش گواه بی فرزندی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به تقسیم کار های آسمان و زمین ، میان خدا و فرزندی که برای او تصویر کرده اند . *

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ... وَهُوَ الَّذِیْ فِی السَّمٰوٰتِ اِلهٌ وَفِی الْاَرْضِ اِلهٌ

برداشت بالا بدان احتمال است که میان این آیه و آیه «اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ» (آیه 81) بدین گونه ارتباط باشد که مشرکان علاوه بر اعتقاد به فرزندداری خدا، بر این باور بوده اند که الوهیت آسمان و زمین میان او و فرزندش تقسیم شده است. گفتنی است که این آیات ردی بر هر دو دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 4، 2

2 - خدا، نه دارای همسر است و نه فرزند .

ما اتَّخَذَ صَاحِبَهُ وَ لَا وَلَدًا

4 - همسرگزینی و فرزندداری ، دون شأن و منزلت والای خداوند است .

وَأَنَّهُ تَعَلَىٰ جَدِّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَهُ وَ لَا وَلَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 2 - 9، 15، 16

ص: 39

9 - خداوند ، از چیزی پدید نیامده و بی فرزند و بی همتا است .

اللّٰه الصمد

دو آیه بعد (لم یلد و لم یولد . و لم یکن له کفواً أحد)، به دلیل قرار نگرفتن حرف عطف بین آنها و این آیه، می تواند مفسر کلمه «صمد» باشد.

15 - «سأل رجل علیاً (ع) عن تفسیر هذه السوره فقال : . . . الصمد بلا تبعیض بَدَد ؛

مردی از امام علی (ع) درباره تفسیر این سوره (اخلاص) سؤال نمود، حضرت فرمود: . . . صمدیت خداوند، بدون تجزیه شدن به اجزای جدا از یکدیگر است».

16 - «قال وَهْب بن وَهْب القرشي و حَدَّثني الصادق جعفر بن محمد عن أبيه الباقر عن أبيه (ع) أَنَّ أهل البصره كتبوا إلى الحسين بن علی (ع) يسألونه عن الصمد فكتب إليهم . . . ان الله سبحانه قد فسّر الصمد فقال : «اللّٰه أحد . اللّٰه الصمد» ثم فسّره فقال «لم یلد و لم یولد . و لم یکن له کفواً أحد» . . . هو اللّٰه الصمد الذی لا من شیء و لا فی شیء و لا علی شیء ؛

وهب بن وهب قرشی گوید: که امام صادق (ع) از طریق پدرش امام باقر (ع) از امام سجاد (ع) برایم روایت کرده که: اهل بصره به امام حسین (ع) نامه نوشتند و از ایشان معنای صمد را پرسیدند؛ امام به آنان نوشت: . . . به درستی که خداوند سبحان خود صمد را تفسیر نموده و فرموده «اللّٰه أحد . اللّٰه صمد»، آن گاه آن را تفسیر کرده و فرموده است: «لم یلد و لم یولد . و لم یکن له کفواً أحد» . . . او است خدای صمد که نه از چیزی به وجود آمده و نه در چیزی جای گرفته و نه بر چیزی مستقر است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 3 - 1

1 - خداوند ، فرزند ندارد .

لم یلد

75- خوردن از خانه فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 9، 2

2 - نابینایان ، لنگ ها و مریضان ، در استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون هیچ اجازه ای ، مجازاند .

لیس علی الأعمی حرج و لا علی الأعرج حرج و لا علی المریض حرج . . . أن تأكلوا من بیو

برداشت فوق، مبتنی بر این است که جمله «و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم» عطف بر جمله پیشین باشد. گفتنی است مقصود از «بیوتکم» (خانه های خود) خانه همسر و فرزندان است که از افراد خودی هر شخصی محسوب می شوند.

9 - استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون اذن خواستن، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج . . . و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم

ص: 40

76- درخواست توفیق فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندانش بر اقامه نماز شد .

رَبِّ اجْعَلْنِي مَقِيمَ الصَّلَاةِ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِي

77- درخواست فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 1

1- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سپیدی موهای سرش از خداوند خواهان فرزند شد .

قال رَبِّ إِنِّي وَهِنَ الْعِظْمِ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا

«عظم» به معنای استخوان است. «وهن العظم مني»؛ یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه «شيباً» تمییز و به معنای سفیدی مو است و «اشتعل»، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله «اشتعل» از ماده «شعل» سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد؛ در این صورت جمله «اشتعل...»، یعنی «موی سر سپید شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 8، 12

8- زکریا (ع) از خداوند خواست ، فرزندش در زمان حیات او و همسرش نمیرد .

فهب لی . . . ولینا . یرثنی و یرث من ءال یعقوب

12- حضرت زکریا (ع) هنگام دعا برای بر خوداری از فرزند ، به اجابت خواسته خود ، اطمینان داشت .

فهب لی من لدنک ولینا . یرثنی ... واجعله ربّ رضیاً

حضرت زکریا با این که در حال دعا است، ولی به گونه ای سخن گفته که گویا دعای او مستجاب شده است و مفاد جمله «واجعله ربّ رضیاً» این است که خدایا فرزندی را که به من عطا می کنی، از هر جهت مورد رضایت قرار ده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- زکریا (ع) با صدای بلند و روشن، از خداوند خواستار فرزند شد.

وزکریا إذ نادى ربه لاتذرنى فرداً

مقصود از جمله «لاتذرنى فرداً» (مرا تنها مگذار) - به قرینه آیه بعد (فاستجبنا له ووهبنا له یحیی.. ..) - درخواست فرزند است. گفتنی است که «ندا» به معنای صدای بلند و روشن است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 4

ص: 41

4- بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار سرور و روشنی چشمان در پرتو اعطای همسر و فرزند به آنان هستند.

و الذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 5

5- دعا به درگاه الهی برای فرزنددار شدن، امری پسندیده است.

رب هب لی من الصالحین

از درخواست حضرت ابراهیم(ع) - که از پیامبران بزرگ الهی بود - می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 2

2- دعای ابراهیم (ع) برای فرزنددار شدن، مورد استجابت پروردگار قرار گرفت.

رب هب لی من الصالحین . فبشّرته بغلم حلیم

78- درخواست فرزند سالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 10، 11

10 - آدم (ع) و حوا با نیایش به درگاه خدا از وی خواستند تا فرزند سالم و شایسته بقا به آنان عنایت کند.

دعوا اللّٰه ربهما لئن ءاتیتنا صلحاً لنكونن من الشکرین

صالح در لغت به کسی یا چیزی گفته می شود که فساد در آن نباشد. و مراد از آن به مناسبت مورد، فرزند سالم و مبرا از عیب و نقص است به گونه ای که استعداد زنده ماندن را دارا باشد. گفتنی است که جمله «فلما ءاتیهما صلحا ...» دلالت بر آن دارد که مراد از صالح، معنای متعارف در شرع (نیکوکار و پاکدامن) نیست.

11 - دوران جنینی کودک، دوران توجه والدین به خدا برای درخواست فرزند سالم و شایسته

فلما أثقلت دعوا اللّٰه ربهما لئن ءاتیتنا صلحاً

چنانچه مقصود از نفس واحده و همسرش، آدم(ع) و حوا باشد، بیان حقایق مطرح شده درباره آنها به عنوان پدر و مادر نخستین، جنبه داستانی و بیان سرگذشت ندارد و بلکه اشاره به طبیعت نوعی انسان است.

79- درخواست فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 8

8- زکریا (ع)، خواستار فرزندی صالح و جانشینی از نسل خود

ص: 42

مراد زکریا از «ولیاتاً» - به قرینه «هب لی» و نیز «یرثنی. .» در آیه بعد - فرزند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 10

10- حضرت زکریا از خداوند فرزندی طلب نمود که از هر جهت مورد رضایت باشد .

واجعله ربّ رضیاً

«رضیاً» صفت مشبّهه از مصدر «رضا» می باشد. «رضی» در موردی به کار می رود که وصف در موصوف خود رسوخ کرده باشد، بنابراین می توان گفت: «رضی»؛ یعنی، کسی که از هر جهت مورد رضایت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1, 22

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد .

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزواجنا. .» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

22 - جمله « و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إماماً » متن دعای همیشگی بندگان خالص خدا

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إم

آمدن آیه شریفه در قالب جمله اسمیه و نیز فعل مضارع «یقولون» حاکی از استمرار و همیشگی بودن آن دعا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 1

1 - ابراهیم (ع) از خداوند، فرزندی صالح درخواست کرد .

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

مفعول فعل «هب» در تقدیر است: «هب لی ولداً من الصالحین؛ مرا فرزندی از صالحان ببخش».

80- دعا برای توفیق فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 13

ص: 43

13- زکریا (ع) با دعا به درگاه خداوند، خواهان توفیق کامل فرزند خویش در استفاده صحیح از میراث او و خاندان یعقوب پیامبر (ع)

یرثی و یرث من ءال یعقوب واجعله ربّ رضیاً

81- دعا برای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 4

4- دعا برای نیل فرزندان به فراگیری معالم و احکام الهی و تربیت دینی امری نیکو و شایسته است .

ربنا وابعث فیهم رسولا . . . ویزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 7

7- دعای پدران در حق فرزندان، به اجابت نزدیک تر است .

یاأنا استغفر لنا . . . قال سوف أستغفر لکم ربی

درخواست فرزندان یعقوب از او برای طلب آمرزش می رساند که آنان دعای وی را به اجابت نزدیک تر می دانستند؛ حال یا به این لحاظ که او پدر ایشان است یا به این سبب که وی پیامبر خداست و یا هر دو لحاظ در نظر آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 10

10- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار مصونیت خویش و فرزندان از گرایش به بت پرستی شد .

وإذ قال إبرهیم ربّ . . . اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 14، 12

12- حضرت ابراهیم (ع) برای رفع خطر تنهایی و انزوای فرزندان در مکه، از خداوند خواستار توجه قلبی برخی از مردم به سوی آنان و زندگی جمعی شد . *

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ... فَاجْعَلْ أَفْنَدَهُ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِل

14- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار بهبود وضعیت معیشتی و برخورداری از انواع نعمت ها و محصولات برای فرزندانش و ساکنان مکه شد .

و ارزقهم من الثمرت

با توجه به اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندانش را در سرزمین بی کشت و زرع اسکان داد، مقصود از «ثمرات» می تواند انواع نعمتها و محصولات مادی و خوراکی باشد.

ص: 44

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 6

6- عنایت خاص حضرت ابراهیم (ع) به سرنوشت دنیوی و اخروی فرزندان و خاندانش و یاد کردن از آنان در تمامی دعاهایش

و اجنبی و بنی . . . من ذرّیتی ... لقیّموا الصلوه فاجعل أفنده من الناس تهوی إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 9

9- زکریا (ع) ، برای صلاح و شایستگی معنوی فرزند خویش دعا کرد .

یرثنی . . . واجعله ربّ رضیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21، 12

12 - تأثیر مثبت و سازنده دعای پدر و مادر ، در حق فرزندان خود و در سرنوشت و سعادت آنان

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا و ذرّیّتنا قرّه أعین

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان ، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد

تشویق خداوند

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا و ذرّیّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 29

29- ارزش دعای پدر و مادر برای صلاح فرزند

و أصلح لی فی ذرّیتی

82- ذکر ناپایداری فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- لزوم توجه انسان به ناپایداری مال و فرزند و فریفته نشدن به آنها

یوم لاینفع مال و لابنون

83- رابطه مادر و فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 45

5- پیوند میان مادر و کودک شیرخوارش، از محکم ترین پیوندهای موجود میان انسان ها است.

یوم ترونها تذهل کلّ مرضعه عمّا أرضعت

ذکر «رها شدن کودک شیرخوار از دامن مادر و غافل گشتن مادر از او» در ترسیم شدت و بزرگی زلزله زمین در آستانه برپایی قیامت، بیانگر این معنا است که: پیوند مهر میان مادر و کودک شیرخوارش، با این که از محکم ترین پیوندهای موجود میان آدمیان است و مادر شیر دهنده در هر شرایطی کودکش را رها نخواهد ساخت؛ اما در آن زلزله هر مادر شیردهنده ای فرزندش را بی اختیار رها خواهد کرد.

84- رحمت بودن فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 6

6- فرزند صالح، رحمت و برکت خداوند است.

فبشّرنها بإسحق... رحمت الله و برکتہ علیکم اهل البيت

85- زمینه ازدیاد فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 77 - 2، 1

1- برخی از ناآگاهان کفر به آیات الهی را، موجب دستیابی خود به مال و فرزند فراوان می پندارند.

كفر بأیتنا وقال لأتینّ مالاّ و ولدًا

جمله «قال لأوتینّ...» بر «کفر بایاتنا» مترتب است؛ یعنی، گوینده این سخن به گمان این که کفر او، موجب دستیابی به مال و فرزند می گردد، کفر را برگزیده است.

2- گمان دستیابی به مال و فرزند به مجرد کفرورزی، پنداری بس ناروا و شگفت انگیز است.

أفرءیت الذی کفر بأیتنا و قال

همزه استفهام در «أفرأیت» مفید تعجب و متضمن معنای امر است؛ یعنی، به قدری شگفت آور است که جا دارد حتماً چنین کسی را ببینی. حرف «فاء» در این برای ترتیب معنوی است؛ یعنی، کافرانی که گفته آنان در آیات پیشین آمد، در حال رفاه و تنعم، چنان سخنانی را گفتند؛ ولی تعجب از کسی است که ایمان را به هوای پیدا کردن مال و فرزند رها می کند و به کافران می پیوندد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 2

2- کسی که کفرورزی را مایه فراوانی مال و اولاد می داند ، مانند کسی سخن گفته است که یا به غیب آگاه شده و یا از خداوند

ص: 46

ایمان گرفته است .

كفر بأيتنا وقال .. أطلع الغيب أم اتّخذ عندالرحمن عهدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 3

3- استغفار و ایمان ، از عوامل ازدیاد اموال و فرزندان و آبادانی شهرها و روستاها (پیدایش باغها و نهرها و ...)

استغفروا ربکم .. و یمددکم بأمول و بنین و یجعل لکم جنّـت و یجعل لکم أنهرًا

86- زمینه اعطای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 3,4

3- کفر را موجب دستیابی به مال و فرزند دانستن ، سخنی بی مبنا و ادعایی پوچ است .

كفر بأيتنا .. أطلع الغيب أم اتّخذ عندالرحمن عهدًا

4- اسباب و علل اعطای مال و اولاد ، از امور غیبی بوده و از حیطة آگاهی انسانها بیرون است .

أطلع الغيب

87- زمینه تکبر فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 2

2- ضعف و سالخوردگی پدر و مادر ، زمینه ابتلای فرزند به غرور و سرکشی است .

إمّا یبلغنّ عندک الکبر .. و اخفض لهما جناح الذلّ

تذکر خداوند برای رعایت حال پدر و مادر در حال پیری، احتمال دارد به خاطر وجود زمینه لغزش و تکبر فرزندان در این فصل از زندگی پدر و مادر باشد.

88- زمینه خلقت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 37 - 2

2 - تأثیر قرار گرفتن نطفه مرد (منی) در رحم زن ، در پیدایش و تکوین فرزند

ألم یک نطفه من منی یمنی

ص: 47

برداشت یاد شده را می توان از تعبیر «من منی یمنی» (از منی ریخته شده در رحم) استفاده کرد.

89- زمینه دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3

3- ایمان به دین اسلام، ممکن است دشمنی برخی از مردم، حتی خویشاوندانی همچون همسر و فرزندان را برانگیزاند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

90- زمینه عصیان فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 2

2- ضعف و سالخوردهگی پدر و مادر، زمینه ابتلای فرزند به غرور و سرکشی است.

إِذَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ... وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ

تذکر خداوند برای رعایت حال پدر و مادر در حال پیری، احتمال دارد به خاطر وجود زمینه لغزش و تکبر فرزندان در این فصل از زندگی پدر و مادر باشد.

91- زمینه فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 11

11- دعا و نیایش، از موجبات و زمینه های فرزنددار شدن و اصلاح نازایی است.

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا... فَاسْتَجِبْنَا لَهُ وَ وَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَ أَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 4

4- امکان فرزنددار شدن انسان با دعا و توسل به ربوبیت الهی

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

ص: 48

92- زمینه کمی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 4

4 - کفر و گناه، از عوامل کم شدن اموال و تعداد فرزندان و خرابی شهرها و روستاها (نابودی باغ ها، نهرها و...)

استغفروا ربکم... و یمددکم بأمول و بنین... و يجعل لکم أنهرًا

93- زمینه گمراهی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 7

7 - برخورداری خانواده از رفاه بسیار، زمینه ساز انحراف عقیدتی - رفتاری فرزندان

ولکن متعتهم و آباءهم حتی نسوا الذکر

94- زمینه مشکلات فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 80 - 13

13- حفاظت خداوند از ایمان والدین، ریشه بروز برخی پیشامد های ناگوار برای فرزندان آنان است.

فکان أبواه مؤمنین فخشینا أن یرهقهما طغینًا و کفرًا

95- زیان فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 3

3 - کشتن فرزند (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای الهی، نشانه بارز زیانکاری است.

قد خسر الذین... و حرموا ما رزقهم الله

96- زینت فرزند

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 46 - 1

ص: 49

1- مال و فرزند ، جلوه ها و زینت های زندگی ناپایدار دنیایند .

المال و البنون زينه الحيوه الدنيا

«بنون» گرچه جمع «ابن» است، ولی تغلیباً می تواند شامل هر دو جنس مذکر و مؤنث شود، همانگونه که در «بنی آدم» و امثال آن، مقصود، تنها فرزندانِ ذکور آدم نیست، بلکه مطلق فرزند است.

97- سختی تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 12

12- احسان به مادر ، پاسخی بایسته به سی ماه رنج و تلاش وی در رشد و تربیت فرزند

و وصینا الإنسن بولدیه إحسنًا .. و حمله و فصله ثلثون شهرًا

تذکر خداوند، به سی ماه رنج مادر به پای فرزند، از مراحل نخستین تکوّن و شکل گیری و رشد او - در پی سفارش به احسان نسبت به والدین - مطلب بالا را می رساند.

98- سختی ذبح فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 17

17 - ذبح شدن به دست پدر ، امری بس سخت و شایسته صبر و شکیبایی در نظر اسماعیل

يأبت افعل ما تؤمر ستجدني إن شاء الله من الصبرين

99- سختی مرگ فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 10

10- از دست دادن خانواده (زن و فرزندان) ، مهم ترین رنج و ناراحتی انسان است .

فكشفتنا ما به من ضرّ وءاتينه أهله و مثلهم معهم

100- سرزنش فرزند عصیانگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 1

ص: 50

1- فرزندان گستاخ در برابر پدر و مادر ، مورد نکوهش خداوند

و الذی قال لولدیه اَفّ لکما

لحن نکوهش آمیز این آیه و تهدید به عذاب و تعبیر (اِنَّهم کانوا خاسرین) در آیه بعد، گویای برداشت یاد شده است.

101- سرزنش فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم کان خطئاً کبیراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

102- سرنوشت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 9 - 2

2- مسؤولیت اولیا ، نسبت به سرنوشت فرزندان خویش

ولیکش الذین لو ترکوا من خلفهم ذریه ضعیفاً

نگرانی از آینده فرزندان و احساس مسؤولیت نسبت به آنان حالتی طبیعی برای انسان است که خداوند آن را تأیید کرده و مبنای حکم خویش به لزوم رعایت تقوا (فلیتقوا الله) قرار داده است.

103- سعادت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 3

3- انسان مؤمن ، در اندیشه سعادت نسل خویش در پرتو ایمان*

ألحقنا بهم ذرّیتهم

نویسد در جایی صورت می‌گیرد که آدمی در انتظار و اشتیاق امر مورد نوید باشد. این که خداوند ملحق شدن نسل مؤمنان را به آنان نوید داده، نشانگر آن است که اشخاص مؤمن در آرزوی سعادت نسل خویش اند و این آرزویی به جا است.

ص: 51

104- شگفتی انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 88 - 5

5- انتساب فرزندگزینی به خداوند ، در عین پذیرش رحمانیت او ، باوری شگفت و حاوی دو فکر متضاد است .

وقالوا اتّخذ الرحمن ولداً

منظور این آیه، گزارش افکار مشرکان نسبت؛ بلکه بیان ناهماهنگی مفردات این فکر و عقیده است که بین چه می گویند؟! رحمان و اتخاذ ولد؟! این ممکن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 89 - 1

1- انتساب گزینش فرزند به خداوند ، نسبتی بس شگفت و ناروا

اتّخذ الرحمن ولداً . لقد جنتم شيئاً إداً

«إداً» به معنای امر عجیب و بی اندازه زشت است (قاموس).

105- صفات فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 81 - 6

6- پاک و صالح بودن و نیز مهرورزی فزون تر نسبت به والدین ، از ویژگی های فرزند شایسته است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحماً

106- عذاب با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 9

9 - تحقق اراده الهی به عذاب دنیوی منافقان ، از طریق اعطای مال و فرزند فراوان و نعمت های ظاهری به آنان

إنما يريد الله أن يعذبهم بها

107- عفو دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 9

ص: 52

9- توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدوًا لكم . . . وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

108- علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

نبشرك بغلم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

109- علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 24 - 2,4

2- محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناءکم . . . أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبيله

4- روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبيله فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 5 - 15

15- علاقه به فرزندان ، خصلتی نیکو و اظهار آن امری پسندیده است .

يأبت . . . قال بيني لا تقصص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فقر و تهی دستی ، در تضعیف وجدان آدمی و از میان بردن حتی قوی ترین عواطف انسانی ، چون مهر به فرزند ، تأثیر دارد .

ولا تقتلوا أولادکم خشیه إملق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 13، 8

ص: 53

8 - حضرت ابراهیم (ع) در اشتیاق داشتن فرزند

و بشروه بغلم

13 - حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

و بشروه بغلم علیم

واژه «بشارت»، در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 6,7

6 - رهایی از دلبستگی به اموال و اولاد و ترجیح دین داری بر وابستگی به آنها ، دارای پاداش بزرگ الهی است .

و الله عنده اجر عظیم

یادآوری پاداش بزرگ الهی ، پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد خویش ، بیانگر مطلب یاد شده است.

7 - توجه و ایمان به پاداش بزرگ الهی برای مؤمنان ، بازدارنده انسان از وابستگی به اموال و اولاد و گناه به خاطر آنها

و الله عنده اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 8

8 - علاقه و دلبستگی انسان به فرزندان ، قوی تر و بیشتر از همسر ، برادر و دیگر خویشاوندان است . *

یودّ المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بنیه

تقدّم ذکر نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان ، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

110- عوامل اعراض از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 4

4 - مؤمنان در صورت روبه رو شدن با دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، باید از آنان پرهیز کرده و دوری جویند .

إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ .. عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

111- عوامل انحطاط فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 7

7- خانواده به ویژه پدر ، در رشد یا انحطاط اخلاقی فرزندان نقشی مؤثر دارد .

ما كان أبوك امرأ سوء و ما كانت أمك بغياً

ص: 54

تعبیری که قوم مریم در باره پدر او به کار بردند، نفی همه پلیدی‌ها بود، حاکی از این که بدی‌های پدر - هرچه باشد - زمینه مناسبی برای فساد فرزندان خواهد شد و تأثیر رفتار مادر به آن گستردگی نیست.

112- عوامل تکامل فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 7

7- خانواده به ویژه پدر، در رشد یا انحطاط اخلاقی فرزندان نقشی مؤثر دارد.

ما کان أبوک امرأ سوء و ما کانت أمک بعیاً

تعبیری که قوم مریم در باره پدر او به کار بردند، نفی همه پلیدی‌ها بود، حاکی از این که بدی‌های پدر - هرچه باشد - زمینه مناسبی برای فساد فرزندان خواهد شد و تأثیر رفتار مادر به آن گستردگی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 8

8 - تأثیر مثبت و سازنده صلاح و نیکی همسر در تربیت و تکامل معنوی فرزندان

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذریتنا قره أعین

برداشت فوق، از آن جا است که عبادالرحمان، دعا برای صلاح و نیکی همسرانشان را بر فرزندان خود مقدم داشته اند.

113- عوامل سعادت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 12

12 - تأثیر مثبت و سازنده دعای پدر و مادر، در حق فرزندان خود و در سرنوشت و سعادت آنان

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذریتنا قره أعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 12

12 - تأثیر مثبت و سازنده برخورداری پدر و مادر از نعمت‌های الهی در سرنوشت فرزندان

ربّ أوزعنى أن أشكر نعمتك .. و على و لدیّ

شکر و سپاس حضرت سلیمان(ع) به خاطر برخوردار بودن پدر و مادرش از نعمت های الهی، گویای این حقیقت است که این برخوردارى در سعادت و سرنوشت او مؤثر بوده است.

ص: 55

114- عوامل عصیان فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 3

3- ناباوری نسبت به معاد و قیامت ، از عوامل مهم بی تعهدی فرزند در قبال والدین *

والذی قال لولدیہ اُفّ لکما اُتعداننی اُن اُخرج

رابطه دو بخش آیه («قال لوالدیہ اُفّ») و («اُتعداننی اُن اُخرج») می تواند اشاره به این داشته باشد که میان گستاخی و بی تعهدی فرزند و عقیده کفرآلود وی به معاد، ارتباط و پیوستگی هست.

115- عوامل مؤثر در اصلاح فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 17

17 - نقش بنیادین خانواده در صلاح و فساد فرزندان

إنّه کان من المفسدین

جمله «إنّه کان...» به منزله تعلیل برای «علا فی الأرض...» است؛ یعنی، فرعون بدان جهت که از خاندانی مفسد به وجود آمده و در میان آنها رشد کرده بود، خوی برتری طلبی را از آنان به ارث برده بود.

116- عوامل مؤثر در تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 6 - 3

3 - وجود پدر ، مأمّن و مأوایی مناسب برای مراقبت از فرزند

ألم یجدک یتیمًا فاوی

به کسی «یتیم» گفته نمی شود؛ مگر در صورت نبود پدر. (العین)

117- عوامل مؤثر در رفتار فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تأثیر رفتارها و مواضع فردی و اجتماعی پدران و مادران ، بر رفتار و مواضع فرزندان و نسل های آینده

فهم علی اثرهم یهرعون

ص: 56

118- عوامل مؤثر در سعادت فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 9

9- صلاح و شایستگی پدر ، دارای نقش مؤثر در سعادت و نیک بختی فرزندان است .

كان أبوهما صلحاً فأراد ربك أن يبلغا أشدهما ويستخرجا كنزهما

119- عوامل مؤثر در عقیده فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 69 - 6

6 - تأثیر عقاید و افکار پدران و مادران ، بر فرزندان و نسل های آینده

إنهم ألقواء أباءهم ضالّين

120- عوامل مؤثر در فساد فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 17

17 - نقش بنیادین خانواده در صلاح و فساد فرزندان

إنّهم كان من المفسدين

جمله «إنّهم كان...» به منزله تعلیل برای «علا فی الأرض...» است؛ یعنی، فرعون بدان جهت که از خاندانی مفسد به وجود آمده و در میان آنها رشد کرده بود، خوی برتری طلبی را از آنان به ارث برده بود.

121- عوامل مؤثر در مسؤولیت فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 12

12- حضور پدر و مادر نزد فرزندان ، در پی دارنده مسؤولیت فزون تر برای فرزندان

«عندک الکبر» ممکن است إشعار به این حقیقت داشته باشد که اگر پدر و مادر پیش فرزندان زندگی کنند، مسؤولیت نگه داری آنان بیشتر شده و از هرگونه حرمت شکنی - هر چند به گفتن «أَفَّ» - باید پرهیز شود.

122- عوامل یأس از فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 4

4- پیری و سالمندی ، از عوامل یأس انسان از فرزنددار شدن

مسنی الکبر فبم تبشرون ... فلا تکن من القنطین

123- عیسی (ع) فرزند مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 87 - 8

8 - عیسی (ع) زاده مریم (ع) و فرزند او ، نه فرزند خدا

عیسی ابن مریم

از نکاتی که می تواند هدف از نسبت دادن عیسی (ع) به مادرش شمرده شود، رد پندار مسیحیان است که وی را فرزند خدای سبحان می خواندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 253 - 6,7

6 - اعطای نشانه های روشن از جانب خداوند ، به عیسی بن مریم (ع) و تأیید او به روح القدس (جبرئیل)

و اتینا عیسی ابن مریم البینات و ایدناه بروح القدس

7 - عیسی (ع) ، علی رغم منزلت و فضیلت والایش ، فرزند مریم است ؛ نه فرزند خداوند .

و اتینا عیسی ابن مریم البینات

124- فرار فرزند در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 35 - 1

1 - قیامت ، صحنه گریزان بودن انسان ؛ حتی از پدر و مادر خویش

و أمّہ و أبیہ

ص: 58

125- فرزند ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 110 - 3

3- فرزنددار شدن ابراهیم (ع) و برجای ماندن نام و آوازه نیک آن حضرت، از پاداش های خداوند به ایشان

فبشّرناه بغلم حلیم... سلم علی ابرهیم. کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 3 - 2

2- اسماعیل، فرزندی شایسته برای ابراهیم (ع)

و والد و ما ولد

تعبیر «ما ولد» در مورد انسان - با آن که درباره عاقلان، عبارت «من ولد» گفته می شود - از تحسین برانگیز بودن موضوع حکایت دارد؛ زیرا کلمه «ما» - که ابهام بیشتری دارد - نشان می دهد که حقیقت موضوع و عظمت آن، قابل تعریف نیست.

126- فرزند اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 10

10- خداوند، پیش از تولد یعقوب، نام یعقوب را برای او برگزید و آن را به ابراهیم (ع) و همسرش اعلام کرد.

فبشّرناها بإسحق و من وراء إسحق یعقوب

127- فرزند انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 7

7- بد و نااهل شدن فرزند از هر خانواده ای - حتی پیامبران - امری است ممکن.

و من ذرّیتهما... ظالم لنفسه مبین

128- فرزند بزرگ ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 8

8- اسماعیل (ع)، پیش از اسحاق (ع) به دنیا آمد و از نظر سنی بزرگتر از او بود.

ص: 59

وہب لی علی الکبر اسمعیل و إسحق

از تقدم ذكری اسماعیل (ع) بر اسحاق (ع) در این آیه و آیات مشابه تقدم سنی استفاده می شود و تاریخ نیز مؤید این برداشت است.

129- فرزند خواندگی زید بن حارثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 24

24 - زید بن حارثه ، پسر خوانده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

لکی لایکون علی المؤمنین حرج فی أزواج أذعیانهم

130- فرزند داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 2

2 - سلیمان (ع) ، فرزند حضرت داوود (ع)

و وهبنا لداود سلیمان

131- فرزند دختری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 5

5 - نوادگان دختری از ذریه و فرزندان مرد می باشند.

وزکریا و یحیی و عیسی و إلیاس

تردیدی نیست که عیسی (ع) از جانب مادرش مریم (س) با ابراهیم (ع) مرتبط بوده است، و چون قرآن به آن حضرت نیز اطلاق ذریه کرده، پس تفاوتی از جهت انتساب به جد در بین نوادگان دختری و پسری نیست.

132- فرزند صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- امکان ناصالح شدن فرزندان ، از پدران و مادران خوب و شایسته

والذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذریتنا قره أعین

ص: 60

برداشت فوق، به خاطر این نکته است - که عبادالرحمان که خود از بهترین ها جامعه اند - برای سرنوشت و آینده خوب فرزندانشان دعا می کنند و از خداوند خواستار صلاح و نیکی آنان می شوند.

133- فرزند کشی در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم كان خطئاً كبيراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

134- فرزند کشی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 1,2,7

1 - فرزند کشی و قربانی برای شریکان پنداری خداوند، از سنتهای زشت مشرکان عصر جاهلیت بوده است.

ساء ما يحكمون. و كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

در آیه شریفه ترین کشتن فرزندان به «شركاء» نسبت داده نشده، لذا محتمل است مراد قربانی کردن فرزندان برای بتها باشد، گر چه اعراب جاهلی به انگیزه های دیگری نیز، مانند فقر، عار از دختر داشتن و .. فرزندان خود را می کشتند.

2 - کشتن فرزند در نظر بسیاری از مشرکان عصر جاهلیت کاری زیبا و شایسته بوده است.

و كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

7 - فرزندکشی در نظر گروهی از مشرکان عصر جاهلیت، علی رغم نظر بسیاری دیگر، کاری شایسته تلقی نمی شده است.

كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 1,6

1 - کشتن فرزندان (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای خداوند از سنتهای مشرکان عصر جاهلیت

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

6 - مشرکان عصر جاهلی به سفاهت خویش در فرزندکشی ناآگاه بودند.

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

«باء» در «بغیر علم» به معنای ملامسه و وصف برای «سفها» است. لذا معنی آیه چنین می شود: سفاهتی خالی از علم.

ص: 61

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 18

18 - رواج کشتار فرزندان به سبب فقر و تنگدستی در عصر جاهلی

و لا تقتلوا أولدکم من إملق

135- فرزند کشی در فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 5، 4، 1

1- کشتن فرزند، از بیم تنگدستی و فقر، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

4- کشتن فرزند، به گمان رها ساختن وی از مبتلا شدن به فقر و سرنوشتی سخت و فلاکت بار، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

برداشت فوق، بنابراین است که مراد از «إملق» بیم پدر و مادر، از تهی شدن خود و فرزندانشان باشد.

5- ترس از فقر و تهی دستی، مجوز ارتکاب قتل فرزند نمی شود.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

136- فرزند کشی و فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 16

16 - کشتن فرزندان برطرف کننده فقر نیست.

و لا تقتلوا أولدکم من إملق نحن نرزقکم و إیاهم

جمله «نحن نرزقکم...» را به دو گونه می توان تفسیر کرد: 1 - وعده به روزیرسانی و برطرف کردن فقر. بر این مبنا هدف از آن، دعوت به

استقامت تا برطرف شدن فقر است. 2 - بیان این معنا که روزی شما به دست خداست و او بنابر شرایط و یا مصالحی خواسته است شما

فقیر باشید. لذا بود و نبود فرزندان نقشی در فقر و غنای شما ندارد. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است. گفتنی است تحقق فقر، که

از «من املاق» به دست می آید، مؤید این احتمال است.

137- فرزند مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 5

ص: 62

5- حضرت عیسی (ع)، فرزند مریم (ع) و رسولی از جانب خداست .

وقولهم إنا قتلنا المسيح عیسی ابن مریم رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 8

8- حضرت عیسی (ع)، فرزند مریم و پیامبر خداست .

انما المسيح عیسی ابن مریم رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 17 - 5، 6، 18

5- اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم (ع)

قالوا إن الله هو المسيح ابن مریم

ظاهراً توصیف مسیح (ع) به «ابن مریم» از کلام مسیحیان است. یعنی به این حقیقت که مسیح (ع) فرزند مریم است، معترف هستند.

6- فرزندى مسیح (ع) برای مریم (ع)، دلیلی بر خدا نبودن وی

قالوا إن الله هو المسيح ابن مریم

نقل اعتراف مسیحیان به اینکه مسیح (ع) فرزند مریم است، برای توجه دادن آنهاست به این حقیقت که فرزند بودن (مخلوق بودن) با خدا بودن تنافی دارد.

18- مسیح (ع)، فرزند مریم (ع) و هر دو مملوک خداوند

المسیح ابن مریم و امه .. و لله ملك السموت و الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 5

5- عیسی (ع)، پسر مریم (نه فرزند خدا)

وقفینا علی ءاثرهم بعیسی ابن مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 4,5,6

4 - مسیح (ع) فرزند مریم نه خدا و نه زده او

المسیح ابن مریم

5 - اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

6 - زاده شدن مسیح (ع) از مریم (ع) گواهی روشن بر خدا نبودن او

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

تصریح به فرزندى مسیح(ع) برای مریم، برای بیان این حقیقت است که فرزند بودن (مخلوق بودن) با الوهیت تنافی دارد.

ص: 63

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 11، 1

1 - مسیح (ع) فرزند مریم و فرستاده خداوند

ما المسيح ابن مریم الا رسول

11 - مریم (ع) با اعتقاد به رسالت فرزندش مسیح (ع)، نه وی را ابدی می پنداشت و نه فرزند خدا

امه صدیقه

«صدیق» چنانچه جوهری در «الصحاح» آورده است - به کسی گفته می شود که بسیار تصدیق کننده باشد و متعلق تصدیق - به قرینه صدر آیه - رسالت مسیح، فناپذیری او و فرزند نبودن وی برای خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 6

6 - عیسی (ع)، فرزند مریم و نه فرزند خدا

اذ قال الله یعیسی ابن مریم

به نظر می رسد تصریح به فرزند عیسی برای مریم در برابر این ادعای مسیحیان می باشد که وی فرزند خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 34 - 2

2- حضرت عیسی (ع) فرزند مریم (ع) و دارای منزلتی والا است .

ذلک عیسی ابن مریم

«ذلک» برای اشاره به بعید به کار می رود. به کار بردن آن در جایی که مورد اشاره نزدیک باشد، بیانگر برجستگی منزلت مورد اشاره و بزرگداشت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 4

4- آنان که عیسی (ع) را فرزند مریم (س)، بنده خدا و پیامبر او نمی دانند، کافرانند.

فاختلف الأحزاب من بينهم فويل للذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 57 - 4

4- عیسی (ع)، فرزند مریم است و نه خدا.

و لَمَّا ضَرَبَ ابْنَ مَرْيَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 5

ص: 64

5- عیسی (ع)، پسر مریم است .

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 1

1 - حضرت عیسی (ع)، پسر حضرت مریم (ع) است .

و إِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 6

6 - عیسی (ع)، پسر مریم (س) است .

كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 11

11 - فرزند حضرت مریم (س) (عیسی (ع))، پرتو روح الهی و دارای مقامی بس بلند در پیشگاه خداوند

فَنفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوْحِنَا

اضافه «روح» به «نا»، اضافه تشریفی و برای بیان شرافت و عظمت این روح است.

138- فرزند ناصالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 9

9 - امکان ناصالح شدن فرزندان، از پدران و مادران خوب و شایسته

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ

برداشت فوق، به خاطر این نکته است - که عبادالرحمان که خود از بهترین ها جامعه اند - برای سرنوشت و آینده خوب فرزندانشان دعا

می کنند و از خداوند خواستار صلاح و نیکی آنان می شوند.

139- فضایل فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 21

21- فرزند خداجوی شکرگزار ، زبان گویای والدین در سپاس به درگاه پروردگار

ص: 65

قال ربّ أوزعني أن أشكر نعمتك التي أنعمت عليّ و على و لديّ

گرچه نعمت های عطا شده به والدین را، باید خود آنان سپاس گزارند؛ اما خداوند در برنامه فرزند صالح، شکرگزاری از ناحیه پدر و مادر را نیز یاد کرده است. بنابراین سپاس او به منزله سپاسگزاری آنها است.

140- قربانی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 3

3 - کشتن فرزند (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای الهی، نشانه بارز زیانکاری است.

قد خسر الذین . . . و حرموا ما رزقهم الله

141- قربانی فرزند برای بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 1

1 - فرزند کشی و قربانی برای شریکان پنداری خداوند، از سنتهای زشت مشرکان عصر جاهلیت بوده است.

ساء ما یحکمون. و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل أولدهم

در آیه شریفه تزین کشتن فرزندان به «شکاء» نسبت داده نشده، لذا محتمل است مراد قربانی کردن فرزندان برای بتها باشد، گرچه اعراب جاهلی به انگیزه های دیگری نیز، مانند فقر، عار از دختر داشتن و . . . فرزندان خود را می کشتند.

142- قربانی فرزند در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 1

1 - کشتن فرزندان (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای خداوند از سنتهای مشرکان عصر جاهلیت

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

143- کثرت فرزند کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشركان كافر به قرآن ، مدعى برتر بودن در اموال و فرزندان

ص: 66

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن . . . وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولاداً

احتمال دارد مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»، مترفان (در آیه قبل) باشد و احتمال دارد به قرینه سیاق، «الذين كفروا» (در آیه 31) باشد. برداشت یاد شده، بنابر احتمال دوم است.

144- کثرت فرزند مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 6

6- مترفان، به خاطر کثرت مال و اولاد، خود را از عذاب در امان می دانستند.

وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولاداً و ما نحن بمعذبين

این جمله به منزله نتیجه عبارت قبلی است و به خاطر روشنی مطلب برای ذهن مخاطب، از «فا»ی تفریع استفاده نشده است.

145- کیفر انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 94 - 7

7- نسبت دهندگان فرزند به خداوند، از احاطه کامل او بیرون نستند و مجازات الهی در انتظار آنان است.

لقد أحصیهم وعدّهم عدّاً

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر مفعولی در «أحصاهم»، فاعل «قالوا» (در آیات پیشین) گرفته شده است. در این صورت آیه در مقام تهدید کسانی است که به فرزندگزینی خداوند قائل می باشند و مراد از «مشخص بودن تعداد» این است که احدی از آنان نمی تواند از عقوبت این کار بگریزد.

146- کیفر پدر به جای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 10، 12

10 - هیچ پدر و فرزندی، در قیامت به جای هم حتی اندک کیفری نمی شوند.

لايجزى والد عن ولده ولا مولود هو جاز عن والده شيئاً

12 - در قیامت ، برعهده گرفتن بخشی از کیفر پدر از ناحیه فرزند ، به خاطر سنگین بودن حق وی بر فرزند ، امری متوقع است . *

و لا مولود هو جاز عن والده

درباره مجازات نشدن پدر به جای فرزند، از فعل «یجزی» استفاده شده است و درباره نفی مجازات فرزند به جای پدر از «جاز» که

ص: 67

حالت صفتی و تأکید بیشتری دارد. چنین تأکیدی، می تواند به خاطر توقعی باشد که از ناحیه پدران هست. و نیز می تواند به خاطر این باشد که او، از حیث عاطفه و مهر، به مراتب کم تر از پدر است. برداشت بالا بر اساس احتمال نخست است.

147- کیفر فرزند به جای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 10,12

10 - هیچ پدر و فرزندی، در قیامت به جای هم حتی اندک کیفری نمی شوند.

لایجزی والد عن ولده و لامولود هو جاز عن والده شیئاً

12 - در قیامت، برعهده گرفتن بخشی از کیفر پدر از ناحیه فرزند، به خاطر سنگین بودن حق وی بر فرزند، امری متوقع است.*

و لامولود هو جاز عن والده

درباره مجازات نشدن پدر به جای فرزند، از فعل «یجزی» استفاده شده است و درباره نفی مجازات فرزند به جای پدر از «جاز» که حالت صفتی و تأکید بیشتری دارد. چنین تأکیدی، می تواند به خاطر توقعی باشد که از ناحیه پدران هست. و نیز می تواند به خاطر این باشد که او، از حیث عاطفه و مهر، به مراتب کم تر از پدر است. برداشت بالا بر اساس احتمال نخست است.

148- کیفر انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 95 - 6

6- نسبت ناروای فرزندگزینی به خداوند، در پی دارنده عذاب الهی در قیامت

و کلّهم ءاتیه یوم القیمه

خبر از حضور در عرصه قیامت، هشدار به عذاب آن روز است.

149- گرایش به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 85 - 5

5- مال و فرزند، دو عنصر پرجاذبه در زندگی دنیوی

با توجه به اینکه خداوند از میان امکانات مادی تنها به دو مورد مال و اولاد اشاره کرده، برداشت فوق به دست می آید.

150- گرایشهای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 11

11 - باور های دینی پدران ، دارای تأثیری بسزا در گرایش فرزندان به آن باورها

نعبد إلهك و إله ءابائك إبراهيم و إسمعیل و إسحق إلهاً وحداً

فرزندان یعقوب با جمله ای همانند «نعبد الله إلهاً واحداً» می توانستند اعتقاد توحیدی و توحید عبادی خویش را اظهار دارند. بیان آن معنا در ضمن نام بردن از ابراهیم و ... اشاره به نکاتی دارد که تأثیر پذیری فرزندان از باورهای پدران، از جمله آنهاست.

151- محافظت از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 64 - 13

13- لزوم حساسیت فزونتر انسان در حفظ مال و فرزند خویش از هجوم و دخالت شیطان

و شاركهم فی الأموال و الأولد

از اینکه خداوند، از جمله قلمروهای نفوذ شیطان را، مال و اولاد بر شمرده است، در واقع هشدار و اعلام خطری است بر اینکه: انسان باید تلاش کند تا آنها، از دستبرد شیطان در امان بمانند.

152- محدوده استیذان از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 9

9 - استفاده از خوراکی های اهل خانه خود (فرزندان و همسر) بدون اذن خواستن ، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج ... و لا علی أنفسکم أن تأكلوا من بیوتکم

153- محدوده علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 6

6 - دلېسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادِكُمْ

ص: 69

154- محدوده مسؤولیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 8

8 - انسان ها مسؤول اعمال گذشتگان خویش نبوده و به سبب آنها مؤاخذه نخواهند شد .

و لاتستلون عما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 8

8 - انسان ها مسؤول اعمال گذشتگان خویش نبوده و به سبب آنها مؤاخذه نخواهند شد .

و لاتستلون عما كانوا يعملون

155- محرمیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 18

18 - زنان مؤمن ، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره ، انگو گردنبند و . . .) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر ، پدر ، پدر شوهر و پسران خود هستند .

و لایبیدن زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ أو ءابائهنّ أو ءاباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ

156- مرگ فرزند ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 9

9- از دست دادن خانواده (زن و فرزندان) ، مهم ترین رنج و ناراحتی ایوب (ع) بود .

أتى مسنى الضرّ . . فكشفنا ما به من ضرّ وءاتينه أهله و مثلهم معهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «آتیناه أهله . .» عطف بر «فكشفنا...» باشد. در این صورت ذکر «آتیناه أهله...» از باب ذکر خاص بعد از عام و مفید اهمیت و عظمت خواهد بود؛ زیرا از دست دادن خانواده، خود «ضرّ» است.

157- مسؤل سلامتى فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 70

8 - یوسف - 12 - 68 - 11

11- تلاش برای تأمین سلامت فرزندان از وظایف پدران

إلا حاجة في نفس يعقوب قضيتها

158- مسؤوليت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 180 - 14

14 - مسؤوليت انسان بالاخص دارندگان ثروت ، درباره پدر و مادر و سایر خویشاوندان *

الوصيه للولدين و الأقربین بالمعروف حقاً علی المتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 36 - 6

6 - ضرورت احسان و نیکی فرزندان به پدر و مادر خویش

و بالوالدين احساناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 12

12- گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 4

4- گوش سپاری به فرمان های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

ولما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- كهولت و به سن پيري رسيدن والدين ، عامل سنگين تر شدن وظيفه فرزند نسبت به آنها

إِذَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهِمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا

11- مراقبت از پدر و مادر پير ، برعهده فرزند است .

و بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِذَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ . . . فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفًّا

برداشت فوق به خاطر اين است كه مخاطب آيه شريفه، فرزندان هستند و هم چنين ظرف «عندك» (پيش تو) گويای اين است كه فرزندان آن چنان بايد از پدر و مادر مراقبت كنند كه گويي نزد خود آنان زندگي مي كنند و از نزديك مراقب حال آنان مي

باشند.

15- فرزندان موظفند به خواسته های پدر و مادر که نسالشان پاسخ مثبت داده و هرگز از تأمین آن خواسته ها دریغ نکنند .

ولا تنهرهما

«نهر» در لغت به معنای منع و زجر است (لسان العرب).

16- برخورد عاطفی و مؤدبانه ، با پدر و مادر و تکریم آنان به هنگام سخن گفتن با ایشان ، تکلیفی برعهده فرزندان

فلاتقل لهما أفّ . . . وقل لهما قولاً کریمًا

17- حضور هر یک از پدر و مادر سالخورده به تنهایی و یا هر دوی آنها نزد فرزند ، تأثیری در مقدار احترام به آنها نداشته و هر دو از حقوق مساوی برخوردارند .

و بالولدين إحسنًا إِمَّا يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 13، 5، 7، 3، 1

1- فرزندان در برابر والدین خویش باید از سر مهربانی و ترحم ، تواضع و فروتنی کامل بکنند .

و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه

«من» در «من الرحمه» نشویه است؛ یعنی، خفض جناح و تواضع، باید ناشی از رحمت و مهربانی به آنان باشد.

3- ترحم و مهربانی به پدر و مادر ، از وظایف فرزند است .

و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه

5- دعا و طلب رحمت بی دریغ از پروردگار برای پدر و مادر ، از وظایف فرزند است .

قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیرًا

«کما» می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که چون رحمت پدر و مادر به فرزند بی دریغ بوده، پس فرزند نیز متقابلاً باید چنین رحمتی را برای پدر و مادرش درخواست کند.

7- فرزندان باید همواره به زحمات تربیتی پدر و مادر خویش ، توجه داشته باشند .

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا

دستور خداوند به یادآوری زحمات تربیتی پدر و مادر به وقت دعا، می تواند آموزنده حقیقت فوق باشد.

13- تربیت فرزندان در دامان پر مهر پدر و مادر، نعمتی بس بزرگ و شایسته قدردانی و موجب استحقاق هرگونه احسان و احترام از سوی فرزند به آنان

و بالولدين احسنًا . . . و اخفض لهما جناح الذل من الرحمه و قل رب ارحمهما كما ر

برداشت فوق با توجه به این نکته است که خداوند در تعلیم شیوه دعا کردن فرزندان برای پدر و مادرشان، مسأله تربیت والدین آنان را یادآور شد (کما ربّیانی صغیراً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 25 - 7

7- خداوند خواهان تواضع و رحمت قلبی فرزندان به پدر و مادر است و نه صرفاً خدمات ظاهری به آنان

و اخفض لهما جناح الذل من الرحمه . . . ربکم أعلم بما فی نفوسکم

خداوند در آیات قبل دستور به احسان به والدین و فروتنی از سر رحمت در برابر آنها را داده است و در این آیه می فرماید: «به

ص: 72

نیات درونی شما آگاهی دارد». ذکر آگاهی به نیات پس از دستور یاد شده، می تواند به این منظور باشد که: فروتنی باید خالصانه و قلبی باشد و نه ظاهری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 11

11 - رفت و آمد فرزندان به اتاق پدر و مادر، در غیر از سه وقت پیش از طلوع فجر، وقت استراحت نیمروزی و پس از نماز عشا، بدون اذن جایز است.

لیسندنکم ... والذین لم یبلغوا الحلم منکم ... من قبل صلوه الفجر ... لیس علیکم و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 3,4,2

2 - فرزندان، موظف اند از تلاش والدین برای مشرک ساختن آنان، سرپیچی کنند.

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

3 - فرزندان، موظف اند به پدر و مادرشان، احسان کنند و از آنان، اطاعت نمایند، هر چند مشرک باشند.

ووصینا الإنسن بولدیه حسناً وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

از اطلاق «والدی» استفاده می شود که به والدین، در هر آیینی باشند، باید احسان شود و هیچ قیدی وجود ندارد که اطلاق را مقید سازد. گفتنی است «إن جهداک لتشرک بی» قرینه است بر این که نهی «لا تطعهما» مربوط به دعوت به شرک آنان است و نه سایر جهت ها.

4 - پدر و مادر، بر فرزندان حق اطاعت کردن دارند.

وإن جهداک لتشرک بی ... فلا تطعهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 2,3,5,8,11

2 - پدر و مادر، حقی الهی بر گردن فرزند دارند.

ووصینا الإنسن بولدیه

توصیه خداوند به انسان ها، برای رعایت حال والدین، می تواند گویای این حقیقت باشد که رعایت حال والدین، امری الهی است و خدا

خواهان آن است.

3- فرزند و والدین ، در مقابل هم ، مسؤولیت دارند .

قال لقمن لإبنة و هو يعظه . . . و وصينا الإنسن بولدیه

5- تحمل ناتوانی های روز افزون ، از سوی مادر ، در دوران بارداری ، در پی دارنده حقوقی بر گردن فرزند است .

و وصينا الإنسن بولدیه حملته أمه وهنأ علی وهن

«وهنأ علی وهن» دلالت بر افزایش ضعف و ناتوانی مادر در دوران بارداری می کند.

8- تحمل ضعف متزایدِ دوران بارداری از سوی مادر ، برای سالم رساندن کودک به دوره زایمان ، عامل لزوم رعایت حق مادر از سوی فرزند است .

و وصينا الإنسن بولدیه . . . حملته أمه وهنأ علی وهن ... أن اشکر لی و لولدیک

ص: 73

11 - مادران ، دارای حقی فزون تر از پدران ، برگردن فرزند هستند . *

و وصینا الإنسن بولدیه حملته أمه وهنأ علی وهن و فصله فی عامین أن اشکر . . .

تعلیل آوردن حکم تشکر از والدین، به این که مادر، سختی های بارداری را متحمل شده و فرزند را تا مدت دو سال شیر می دهد، می تواند به فزونی حق مادر اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 7، 1

1 - فرزندان - به رغم موظف بودن به رعایت حقوق والدین - در صورت تلاش پیگیر پدر و مادر به ایجاد انحراف عقیدتی (شرک) در آنان ، نباید تسلیم خواست آنان شوند .

و وصینا الإنسن بولدیه . . . و إن جهداک علی أن تشرک بی ... فلا تطعهما

متعدی شدن «جاهدا» با «علی» دلالت بر مجاهده و تلاش قوی و پیگیر می کند.

7 - انسان ، به داشتن رفتار نیک با پدر و مادر ، حتی در صورت مشرک بودن آنان موظف است .

و إن جهداک علی أن تشرک . . . و صاحبهما فی الدنیا معروفاً

159- ممنوعیت تبعیض بین فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 9

9 - تمایز میان دختر و پسر ، مخالف اندیشه دینی است .

یهب لمن یشاء إناثاً و یهب لمن یشاء الذکور

تقدیم «إناثاً» بر «الذکور» علاوه بر رعایت فاصله و سجع، می تواند به منظور نفی اندیشه جاهلیت در مورد دختران باشد (که پسران را بر دختران ترجیح می دادند).

160- منشأ اصلاح فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 15

15- صالح و شایسته شدن فرزندان ، به دست خداوند و از شوون ربوبیت او است .

یرثی . . . واجعله ربّ رضیاً

ص: 74

161- منشأ اعطای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 7,9

7- رحمت خداوند ، سرچشمه اعطای مال و اولاد به انسان ها است .

أم اتّخذ عند الرحمن عهدًا

9- اعطای مال و اولاد ، به دست خداوند و در اختیار او است .

أطلع الغیب أم اتّخذ عند الرحمن عهدًا

162- منشأ روزی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 9

9- پدران و مادران ، نباید خود را روزی دهنده فرزندان تصور کنند .

نحن نرزقهم وإياکم

دستور به اجتناب از قتل فرزند به خاطر ترس از فقر و آنگاه اعلام این نکته که خداوند روزی دهنده خود والدین و فرزندانشان است، می تواند به دلیل نکته ذکر شده باشد.

163- منشأ فرزند پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 1,4,8

1 - بهره مندی انسان از فرزندان دختر و پسر و یا محرومیت وی از آنان بنا به خواست و مشیت خداوند است .

أویزّو جهم ذکرانًا وإنثًا و يجعل من یشاء عقیماً

4 - خداوند ، براساس علم و آگاهی خویش ، به گروهی پسر و به گروهی دیگر دختر و یا به جمعی پسر و دختر می دهد و برخی را عقیم و نازا می گرداند .

یهب لمن یشاء . . . أویزّو جهم ... إنّه علیم قدیر

«تزویدج» در «أویزوّجهم» به معنای توأم با یکدیگر قرار دادن است؛ یعنی، خداوند به برخی تنها دختر می دهد و به بعضی تنها پسر عطا می کند و برخی را هم پسر و هم دختر می بخشد و برخی دیگر را نازا کرده؛ نه پسر می دهد و نه دختر.

8 - «عن أبي جعفر (ع) فی قوله . . . «أویزوّجهم ذکراناً و إناثاً» جمعاً یجمع له البنین و البنات یهبهم جمعاً لواحد؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند.. «أویزوّجهم ذکراناً و إناثاً» روایت شده که فرمود (مراد از آیه این است) که خداوند فرزندان پسر و دختر را باهم به یک خانواده می بخشد».

ص: 75

164- منشأ فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 5

5 - فرزند دادن و یا عقیم ساختن انسان ها ، هر دو نمودی از علم و قدرت خداوند است .

یهب لمن یشاء . . . إله علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 3

3 - فرزنددار شدن ، به قدرت و مشیت الهی است .

و جعلت له . . . و بنین شهوداً

165- منشأ فرزند دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 4،8،1

1 - بهره مندی انسان از فرزندان دختر و پسر و یا محرومیت وی از آنان بنا به خواست و مشیت خداوند است .

أویزوجهم ذکراً و إنثاً و یجعل من یشاء عقیماً

4 - خداوند ، براساس علم و آگاهی خویش ، به گروهی پسر و به گروهی دیگر دختر و یا به جمعی پسر و دختر می دهد و برخی را عقیم و نازا می گرداند .

یهب لمن یشاء . . . أویزوجهم . . . إله علیم قدیر

«تزیج» در «أویزوجهم» به معنای توأم با یکدیگر قرار دادن است؛ یعنی، خداوند به برخی تنها دختر می دهد و به بعضی تنها پسر عطا می کند و برخی را هم پسر و هم دختر می بخشد و برخی دیگر را نازا کرده؛ نه پسر می دهد و نه دختر.

8 - «عن ابی جعفر (ع) فی قوله . . . «أویزوجهم ذکراً و إنثاً» جمیعاً یجمع له البنین و البنات یهبهم جمیعاً لواحد؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند. . . «أویزوجهم ذکراً و إنثاً» روایت شده که فرمود (مراد از آیه این است) که خداوند فرزندان پسر و دختر را باهم به یک خانواده می بخشد».

166- منشأ فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 2

2 - قربانی کردن فرزندان، عملی برخاسته از سفاهت و جهل است.

قتلوا أولدهم سفها بغير علم

ص: 76

167- منشأ محرومیت از فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 1

1 - بهره مندی انسان از فرزندان دختر و پسر و یا محرومیت وی از آنان بنا به خواست و مشیت خداوند است .

أویزوجهم ذکراً و إنثاً و یجعل من یشاء عقیماً

168- موارد دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 15

15 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله : « إن من أزواجکم و أولادکم عدواً لکم فاحذروهم » و ذلك إن الرجل کان إذا أراد الهجرة إلى رسول الله (صلی الله علیه و آله) تعلق به ابنه و امرأته و قالوا : نَشُدُّكَ اللهُ أن تذهب عنّا و تدعنا فنضیع بعدک فمنهم من یطیع أهله فحذّروهم الله أبناءهم و نساءهم و نهامهم عن طاعتهم . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «إن من أزواجکم و أولادکم عدواً لکم فاحذروهم» روایت شده است: [در صدر اسلام گاهی] مردی که قصد هجرت به سوی رسول خدا(صلی الله علیه و آله) را داشت، فرزند و همسرش دامان او را می گرفتند و می گفتند: تو را به خدا قسم می دهیم که از نزد ما نروی و ما را بی کس نگذاری که ما بعد از تو از بین خواهیم رفت. برخی از آنان مطیع اهل و عیال خود می شدند و [نزد آنان] می ماندند. از این رو خداوند آنان را از فرزندان و همسرانشان برحذر داشته و آنان را از پیروی آنها نهی فرموده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 15

169- موانع فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 17

17 - باور به رزاقیت خداوند، مانع کشتن فرزندان به سبب فقر و تهیدستی

و لا تقتلوا أولادکم من إملق نحن نرزقکم و إیاهم

170- مهربانی در تربیت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 6

6- تربیت اولاد توسط پدر و مادر ، بر اساس رحمت و محبت است .

ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما ربّیانی» صفت برای مصدر مقلّد (رحمت) است. بنابراین، عبارت چنین می شود: «رب ارحمهما مثل رحمتهما و تربیتهما لی» (خداوندا! همان گونه که آنان به من ترحم کردند تو بر آنان ترحم کن).

171- مهربانی فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 6

6- پاک و صالح بودن و نیز مهرورزی فزون تر نسبت به والدین ، از ویژگی های فرزند شایسته است .

یبدلھما ربّھما خیراً منہ زکوه و أقرب رحمًا

172- ناپسندی انتساب فرزند به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 89 - 1

1- انتساب گزینش فرزند به خداوند ، نسبتی بس شگفت و ناروا

اتّخذ الرحمن ولدًا . لقد جنّتم شیئًا إدًّا

«إدّ» به معنای امر عجیب و بی اندازه زشت است (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 90 - 1

1- انتساب فرزندگزینی به خداوند ، به اندازه ای ناروا و شنیع است که جهان آفرینش تاب تحمل آن را ندارد .

وقالوا .. تكاد السموت يتفطرن منه و تنشق الأرض و تخرّ الجبال هدّاً

«فطر» (ریشه «تفطر») به معنای شکافتن از ناحیه طول و «انشقاق» به معنای ترک خوردگی و پیدایش رخنه و «خرّ» (مصدر «تخرّ») ساقط شدنی است که با بانگ و صدای فروفتادن همراه باشد (مفردات راغب). «هدّاً» به معنای شکستن و با خاک یکسان کردن (لسان العرب). این کلمه مصدری است که به معنای اسم مفعول (مهدوده) استعمال شده و حال برای «الجبال» است. بیان مجموعه عظیم ترین موجودات هستی تأکید بر غیرقابل تحمل بودن انتساب فرزندگزینی به خداوند، برای مجموعه آفرینش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 78

1- انتساب فرزندگزینی به خداوند ، سخنی بس ناروا و سنگین برای جهان آفرینش

تکاد السموت یتفطرن منه .. أن دعوا للرحمن

«دَعَا» به معنای «جعلوا» (لسان العرب). «أن دعوا» ضمیر «منه» (درآیه قبل) را تبیین می کند.

173- ناپسندی فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 38 - 2

2- شرک به خدا ، پرخاش به والدین ، تبذیر ، فرزندکشی ، زنا ، قتل ناحق ، خوردن مال یتیم ، پیروی از راهی که پشتوانه علمی ندارد و مغرورانه راه رفتن ، اعمال ناپسند و منفور خداوند

کلّ ذلک کان سیّئه عند ربّک مکروهاً

174- ناخشنودی از فرزند پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 8

8 - ناخرسندی از داشتن فرزند دختر یا پسر ، کفران نعمت الهی و ناخرسندی از مشیت و موهبت او است .

فإنّ الإنسان کفور .. یهب لمن یشاء إناً و یهب لمن یشاء الذکور

175- ناخشنودی از فرزند دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 8

8 - ناخرسندی از داشتن فرزند دختر یا پسر ، کفران نعمت الهی و ناخرسندی از مشیت و موهبت او است .

فإنّ الإنسان کفور .. یهب لمن یشاء إناً و یهب لمن یشاء الذکور

176- نعمت فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 7

7- وجود فرزند، نعمت الهی و شایسته حمد و سپاس است.

ص: 79

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر اسمعيل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 72 - 4

4- برخوردارى انسان ها از وجود فرزندانى در پرتو نظام همسر دارى ، از نعمت هاى خداوند و نشانه هاى اوست .

و الله جعل لكم من أنفسكم أزواجًا و جعل لكم من أزواجكم بنين و حفده

آيه فوق در شمار چندين آيه قبل است كه در مقام امتنان بر انسانها و بيان توحيد و اثبات بطلان شرك است. گفتنى است ذيل همين آيه (أفبالباطل يؤمنون ...) مؤيد برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 8 - 3

3- زكريا (ع) ، موهبت فرزند را از جلوه هاى ربوبيت خداوند براى خویش مى دانست .

قال ربّ أئى يکون لى غلم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 72 - 3

3- فرزندان و نوادگان ، موهبت و عطيه اى از جانب پروردگار است .

و وهبنا له إسحق و يعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 133 - 4

4 - دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و فرزندان ، از نعمت ها و امداد هاى الهى به بشر

أمدکم بأنعم و بنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 100 - 6,7

6- فرزند، نعمت الهی است .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده را از تعبیر «هبه» و «بشارت» در آیه بعد، می توان استفاده کرد؛ زیرا این دو تعبیر در امور خیر و نعمت به کار می رود.

7- اعطای فرزند از جانب خداوند به انسان ها ، تنها یک بخشش الهی است ؛ نه حق برای آنان .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

با توجه به تعبیر «هبه» برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 80

5- خانواده (زن و فرزند)، نعمت و موهبت الهی

و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 22

22- وجود فرزند، نعمتی برای خود وی و والدین او است . *

قال ربّ أوزعنی أن أشکر نعمتک الّتی أنعمت علیّ و علیّ ولدیّ

با توجه به مفرد بودن واژه «نعمه» و این که نعمت یاد شده، هم نعمت برای فرزند به شمار می آید و هم برای والدین؛ احتمال می رود که آن نعمت یگانه، اصل «وجود» باشد که به فرزند عطا شده است و از این رهگذر پدر و مادر نیز به داشتن نسل نائل آمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 5,9

5- اموال، فرزندان، باغ ها و نهر ها، از نعمت های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول .. و یجعل لکم أنهرًا

9- اموال، اولاد و باغ های آباد، از نعمت های الهی برای بشر

و یمدکم بأمول و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 2

2- فرزندان، از نعمت های الهی برای بشر

و بنین شهودًا

177- نعمت فرزند حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فرزند صالح و بردبار، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلْمٍ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمت شایسته بشارت و مژده است.

ص: 81

178- نعمت فرزند سالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 13، 15

13 - آدم (ع) و حوا در پیشگاه خداوند ملتزم شدند که در صورت دارا شدن فرزندی سالم و شایسته همواره از سپاسگزاران وی باشند .

دعوا اللّٰه ربّهما لئن ءاتیتنا صلحاً لنكونن من الشکرین

15 - داشتن فرزند سالم و شایسته از نعمت های خدا و سزاوار شکرگزاری به درگاه اوست .

لئن ءاتیتنا صلحاً لنكونن من الشکرین

179- نعمت فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 13، 15

13 - آدم (ع) و حوا در پیشگاه خداوند ملتزم شدند که در صورت دارا شدن فرزندی سالم و شایسته همواره از سپاسگزاران وی باشند .

دعوا اللّٰه ربّهما لئن ءاتیتنا صلحاً لنكونن من الشکرین

15 - داشتن فرزند سالم و شایسته از نعمت های خدا و سزاوار شکرگزاری به درگاه اوست .

لئن ءاتیتنا صلحاً لنكونن من الشکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 81 - 4

4- برخورداری از فرزندی صالح و مهربان ، نعمتی الهی است .

یبدلھما ربّھما خیراً منہ زکوة و أقرب رحمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 11

11- فرزند صالح و وارث نیک ، موهبتی الهی است .

فهب لی من لدنک ولیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 19 - 6

6- فرزند صالح و پاک نهاد ، از موهبت های الهی است .

لأهب لك غلامًا زكياً

ص: 82

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 8

8- فرزند صالح ، موهبتی الهی است .

وهبنا له إسحق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 3

3 - فرزند صالح و بردبار ، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و مژده دادن

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فبَشِّرْهُ بَعْلَمَ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که بشارت در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد و بشارت خداوند بیانگر این حقیقت است که فرزند، نعمت شایسته بشارت و مژده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 112 - 6

6 - فرزند صالح ، نعمت الهی است .

و بَشِّرْهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده را می توان از تعبیر «بشارت» به دست آورد؛ زیرا این تعبیر در امور خیر و نعمت به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 4

4 - فرزند صالح ، عطیه الهی برای والدین

و وهبنا لداود سليمان نعم العبد

180 - نعمت فرزند عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- داشتن فرزندی دانا و دانشمند ، از نعمت ها و شایسته بشارت و مژده دادن

نبشرك بغلم علیم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد. گفتنی است: از اینکه فرشتگان به فرزند دانا بشارت داده اند، برداشت می شود که فرزنددار شدن امری است شایسته برای بشارت و تبریک گفتن.

ص: 83

181- نعمت فرزند مهربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 4

4- برخوردارى از فرزندى صالح و مهربان ، نعمتى الهى است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحمًا

182- نعمت همنشینی با فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 9

9 - هم جواری و هم زیستی با پدران ، همسران و فرزندان ، از نعمت های الهی و از خواسته های بشر

و أدخلهم جنّات عدن الّتی وعدّتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

یادآوری ورود پدران، همسران و فرزندان به بهشت در جوار مؤمنان تائب، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

183- نقش اخروی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 88 - 1

1 - مال و فرزندان ، بی ثمر برای انسان در قیامت

یوم لا ینفع مال و لابنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 3

3 - کارساز نبودن مال و اولاد برای انسان در قیامت

لن تغنی عنهم أموالهم و لا أولدهم من اللّهِ شیئًا

184- نقش فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 1

1 - برخوردارى انسان از مال و اولاد فراوان ، نشانه سعادت‌مندی و محبوبیت وی نزد خداوند نیست .

فلا تعجبک أمولهم ولا أولدهم

ص: 84

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 10

10 - کثرت مال و اولاد ، مایه رنج و گرفتاری برای بی ایمانان

آن یعذبهم بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 10

10- فرزندداری ، عامل فقر و تهی دستی نیست .

ولا تقتلوا أولدکم خشیه إملق نحن نرزقهم وإیاکم

از آیه استفاده می شود: هر انسانی، روزی خاص خود را دارد و این گونه نیست که آمدن یکی، باعث نقصان روزی دیگری شود. بنابراین، اگر فقری هست، معلول عاملهای دیگری است نه وجود فرزندان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 64 - 12

12- مال و فرزند ، دوزمینه مهم نفوذ شیطان و لغزش انسان

و شارکهم فی الأموال و الأولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 6

6- حفظ دستاورد های زندگی پس از مرگ در پرتو داشتن فرزند ، خواسته طبیعی انسان است .

و زکریّا إذ نادى ربّه ربّ لا تذرنی فردّا و أنت خیر الورثین

از این که پیامبری چون زکریا(ع)، خواستار حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن بود، می توان استفاده کرد که همه انسان ها چنین خواسته ای دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - رفاه و برخورداری از امکانات مادی - همچون مال و فرزند - نشانه کرامت انسان در نزد خدا نیست .

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - همسر و فرزند ، مایه سرور و روشنی چشمان انسان است .

والذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 5

5- فرزند ، مایه روشنی چشم والدین و سرور و شادمانی آنان

و قالت امرأت فرعون قرّت عين لی و لك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 1

1 - مترفان ، دارایی بیشتر و اولاد زیادتر را ملاک برتری و ارزش می دانند .

قال مترفوها . . . وقالوا نحن أكثر أموالاً وأولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 1, 2

1 - مال و فرزند - به خودی خود - موجب هیچ قرب و منزلتی در پیشگاه خداوند نمی شود .

و ما أموالکم و لا أولدکم بالتی تقرّبکم عندنا زلفی

«زلفی» مفعول مطلق «تقرّب» است و چون در سیاق نفی آمده، دلالت بر عموم می کند. گفتنی است که «زلفی» نیز به معنای منزلت است (مفردات راغب).

2 - مال و اولاد ، هیچ گاه باعث در امان ماندن از عذاب الهی نمی شود .

نحن أكثر أموالاً وأولداً و ما نحن بمعذبين . . . و ما أموالکم و لا أولدکم بالتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 18

18 - « خطب أمير المؤمنين (ع) فحمد الله و اثنى عليه و قال : أمّا بعد . . . انّ المال و البنين حرث الدنيا و العمل الصالح حرث الآخرة .

؛ . .

امیرالمؤمنین در خطبه، بعد از حمد و ثنای الهی فرمود: . . . مال و فرزند کشت و بهره دنیا است و عمل شایسته کشت و بهره آخرت است . . .»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 2

2 - مال و اولاد ، دو عنصر کارساز و مایه بی نیازی در زندگی دنیایی

لن تغنی عنهم أموالهم ولا أولدهم من الله شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 6

6 - برخورداری از متاع های دنیوی (همچون مال ، اولاد ، باغ های آباد و . . .) ، امری مثبت و پسندیده و ابزار یاری رسانی در زندگی بشر ، از منظر قرآن و دین

ص: 86

و یمدکم بأمول . . . و يجعل لکم أنهرًا

از این که خداوند موارد یاد شده را به مؤمنان بشارت داده و از آنها به عنوان امداد الهی یاد کرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

185- نقش فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1,3,19

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا و ذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزوجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

3- فرزندان صالح، مایه سرور و روشنی چشمان پدران و مادران

و الذین یقولون ربنا هب لنا من . . . ذریّتنا قرّه أعین

19 - نقش مثبت و سازنده صلاح و نیکی همسر و فرزندان، در سرنوشت و سعادت انسان

ربنا هب لنا من أزوجنا و ذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إمامًا

دعا برای همسر و فرزندان و مقدم داشتن آنان بر خود به هنگام دعا کردن، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 21,30

21- فرزند خداجوی شکرگزار، زبان گویای والدین در سپاس به درگاه پروردگار

قال ربّ أوزعنی أن أشکر نعمتک الّتی أنعمت علیّ و علی و لدیّ

گرچه نعمت های عطا شده به والدین را، باید خود آنان سپاس گزارند؛ اما خداوند در برنامه فرزند صالح، شکرگزاری از ناحیه پدر و مادر را نیز یاد کرده است. بنابراین سپاس او به منزله سپاسگزاری آنها است.

30- صلاح و شایستگی فرزند، دارای تأثیر و نتایج ارزشمند برای والدین

و أصلح لی فی ذرّیتی

تعبیر «لی» اشاره به منافع دارد که از ناحیه صلاح فرزند و نسل، شامل حال والدین او می شود.

ص: 87

186- نقش فرزند فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 80 - 9

9- فرزند ناصالح ، زمينه ساز گرايش پدر و مادر به كفر و طغيان است .

فكان أبواه مؤمنين فخشينا أن يرهقهما طغياناً و كفرًا

187- نقش مقامات فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 38 - 5

5- عظمت فرزند ، مایه رفعت مقام مادر است .

إذ أوحينا إلى أمك

محتوای آنچه به مادر موسی(ع) گفته شد، نشان می دهد که هدف اصلی، حفاظت موسی(ع) بوده، گرچه اثر طبیعی آن، آرامش یافتن مادر موسی(ع) نیز بوده است. بنابراین دست یابی مادر موسی به وحی الهی، برخاسته از عظمت موسی(ع) است.

188- نوح(ع) و نجات فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 1,7

1- نوح (ع) ، از تقاضای نجات فرزند ناصالحش منصرف شد و آن را امری نابه جا دانست .

فقال رب إن ابني من أهلي .. قال رب إني أعوذبك أن أسئلك ما ليس لي به علم

7- نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

189- نهی از فرزند گشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- « عن أبي جعفر (ع) قال: ... بعث الله محمداً (صلى الله عليه وآله) و... أنزل عليه في سورة بني اسرائيل بمكة ... و أنزل نهياً عن أشياء حذر عليها ولم يغلظ في ها ولم يتواعد عليها و قال: « و لا تقتلوا اولادكم خشيه إملاق نحن نرزقهم وإياكم إن قتلهم كان خطأ كبيراً»

از امام باقر(ع) روايت شده است كه فرمود:.. خداوند حضرت محمد(صلى الله عليه وآله) را برانگيخت و ... بر او آياتى از سوره بنى اسرائيل را در

ص: 88

مکه نازل فرمود... [که در آن آیات] از چیزهایی نهی کرده که پرهیز از آنها لازم است؛ ولی در آن نهیها غلظت و شدت نشان نداده و بر ارتکاب موارد نهی وعید عذاب نداده است و فرمود: ولاتقتلوا اولادکم خشیه إِملاق نحن نرزقهم و إیّاکم إن قتلهم کان خطئاً کبیراً».

190- نیاز به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 6

6 - نیاز شدید فرعون و همسرش به وجود کودکی در کنارشان

وقالت امرأت فرعون قرت عین لی و لک

191- والدین و فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 2

2 - فرزند ، بخشی از وجود پدر و مادر است .

و جعلوا له من عباده جزءاً

192- ولایت بر فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 7

7- مردان ، در دوران جاهلیت بر فرزندان خود ولایت و اختیار تام داشتند .

ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

اینکه خداوند از تصمیم مشرکان درباره زنده نگه داشتن نوزادان دختر خود و یا در گور کردنشان سخن می گوید و کس دیگری را دخیل و معترض نمی داند، می تواند حاکی از نکته یاد شده باشد.

193- ویژگیهای فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 8

8 - حلم و بردباری ، برجسته ترین نشانه صالح بودن فرزندان

ص: 89

رَبِّ هَب لِي مِنَ الصَّالِحِينَ . فَبَشِّرْهُ بِغُلْمٍ حَلِيمٍ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ابراهیم(ع) از خداوند، فرزندی صالح درخواست کرده بود و خداوند در پاسخ فرمود: به تو فرزندی حلیم و بردبار عطا می کنم. ذکر این خصوصیت در واقع بیانگر ویژگی صالح بودن فرزند است.

194- هلاکت فرزند فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 3

3- از میان رفتن فرزند ناصالح و جایگزینی آن به وسیله فرزندی صالح ، جلوه ای از ربوبیت خدا برای پدر و مادر مؤمن است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه

195- هوشیاری بر دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 5

5 - مؤمنان ، باید در برابر دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، هشیار بوده و آنان را زیر نظر داشته باشند .

عدوّاً لكم فاحذروهم

فرمان برحذر بودن (فاحذروهم) ممکن است به معنای لزوم هشیاری و زیر نظر گرفتن آنان باشد که با غفلت از این امر، مبادا دچار خسارت و ضربه شوند.

فرزند داری

196- آثار فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 4

4- فرزندان شدن ، مایه روشنایی چشم و قرار دل مادر است .

وقرّی عیناً

جمله «قرّی عیناً» می تواند مستقل از جملات قبل باشد؛ در این صورت - به قرینه سیاق - با اصل پیدایش فرزند، مرتبط خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 4

ص: 90

4- فرزندگزینی، نشانه نقص و نیاز است.

ما کان لله أن یتخذ من ولد سبحنه

«سبحانه» مفعول مطلق برای فعل محذوف، مانند «سبحوه» می باشد؛ یعنی «منزه بدانید او را منزه دانستنی». کاربرد تنزیه در این مورد نشان از آن دارد که «اتخاذ ولد» نشانه نقص و کاستی است و خداوند از آن منزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 4

4- فرزندگزینی، نشانه نقص بوده و خدای رحمان از آن مبرّا است.

و ما ینبغی للرحمن أن یتخذ ولدًا

گزینش فرزند با فراگیری رحمت سازگار نیست؛ زیرا فرزند خداوند، باید هم جنس او بوده و در الوهیت مانند او باشد؛ در نتیجه باید به رحمت او نیازی نداشته باشد؛ زیرا لازمه آن، فراگیر نبودن رحمت الهی و نقصان آن است.

197- زمینه فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 4

4 - امکان فرزنددار شدن انسان با دعا و توسل به ربوبیت الهی

ربّ هب لی من الصّالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 11

11- دعا و نیایش، از موجبات و زمینه های فرزنددار شدن و اصلاح نازایی است.

ربّ لاتذرنی فردًا... فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

198- عوامل یأس از فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 4

4- پیری و سالمندی ، از عوامل یأس انسان از فرزنددار شدن

مسنی الکبر فبم تبشرون . . . فلا تکن من القنطین

ص: 91

199- منشأ فرزند داری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 5

5 - فرزند دادن و یا عقیم ساختن انسان ها ، هر دو نمودی از علم و قدرت خداوند است .

یهب لمن یشاء . . . إله علیم قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 3

3 - فرزنددار شدن ، به قدرت و مشیت الهی است .

و جعلت له . . . و بنین شهوداً

فرزند کشی

200- اجتناب از فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 25

25 - کناره گیری از شرک، احسان به پدر و مادر و پرهیز از کشتن فرزندان، از سفارشهای خداوند به انسانها

ألا تشرکوا به شیئاً . . . ذلکم وصیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 1

1 - پرهیز از شرک، فرزندکشی، کردارهای شنیع، کشتن بیگناهان، تجاوز به دارایی یتیمان، راهی است راست برای حرکت به سوی خدا.

ألا تشرکوا به شیئاً . . . و أن هذا صرطی مستقیماً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر متکلم در «صراطی» خداوند باشد. صراط خداوند یعنی راهی که به سوی اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- پرهیز از دزدی، زنا و فرزندکشی (سقط جنین و...)، از جمله مواد مورد بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لایسرقن و لایزنین و لایقتلن أولدهنّ

ص: 92

201- جرم فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم کان خطئاً کبیراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

202- حرمت فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 13، 14

13 - کشتن فرزند، حتی به سبب فقر و تهیدستی، از محرمات الهی است.

و لا تقتلوا اولدکم من املق

«إملاق» به معنای نیازمند شدن و «من» تعلیلیه است.

14 - بالاترین حد فقر نیز مجوز کشتن فرزند نخواهد بود.

و لا تقتلوا اولدکم من املق

برداشت فوق با توجه به نکره آوردن «إملاق» استفاده شده است؛ یعنی حتی آن فقری که به سبب ندرتش گویا برای مردم ناشناخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 1، 4

1- کشتن فرزند، از بیم تنگدستی و فقر، ممنوع و حرام است .

و لا تقتلوا اولدکم خشیه املق

4- کشتن فرزند، به گمان رها ساختن وی از مبتلا شدن به فقر و سرنوشتی سخت و فلاکت بار، ممنوع و حرام است .

و لا تقتلوا أولادكم خشية إملق

برداشت فوق، بنابراین است که مراد از «إملق» بیم پدر و مادر، از تهی شدن خود و فرزندانشان باشد.

203- زیان فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 3

3 - کشتن فرزند (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای الهی، نشانه بارز زیانکاری است.

ص: 93

قد خسر الذین . . . و حرموا ما رزقهم الله

204- سرزنش فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم کان خطئاً کبیراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

205- فرزند کشی در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 12

12- فرزندکشی ، خطا و جنایتی بس بزرگ و عملی محکوم در طول اعصار و قرن های گذشته

إن قتلهم کان خطئاً کبیراً

«خطئاً» در لغت به معنای عدول از جهت اصلی و حقیقی است و از جمله کاربردهای این واژه، جایی است که شخص تصمیم بر انجام کار نادرست می گیرد و آن را به انجام می رساند (مفردات راغب)

206- فرزند کشی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 1,2,7

1 - فرزند کشی و قربانی برای شریکان پنداری خداوند، از سنتهای زشت مشرکان عصر جاهلیت بوده است.

ساء ما یحکمون. و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل اولدهم

در آیه شریفه تزیین کشتن فرزندان به «شركاء» نسبت داده نشده، لذا محتمل است مراد قربانی کردن فرزندان برای بتها باشد، گر چه اعراب جاهلی به انگیزه های دیگری نیز، مانند فقر، عار از دختر داشتن و . . . فرزندان خود را می کشتند.

2 - کشتن فرزندان در نظر بسیاری از مشرکان عصر جاهلیت کاری زیبا و شایسته بوده است.

و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل أولدهم

7 - فرزندکشی در نظر گروهی از مشرکان عصر جاهلیت، علی رغم نظر بسیاری دیگر، کاری شایسته تلقی نمی شده است.

کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل أولدهم

ص: 94

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 1,6

1 - کشتن فرزندان (به عنوان قربانی) و تحریم روزیهای خداوند از سنتهای مشرکان عصر جاهلیت

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

6 - مشرکان عصر جاهلی به سفاهت خویش در فرزندکشی ناآگاه بودند.

قد خسر الذین قتلوا أولدهم سفها بغیر علم

«باء» در «بغیر علم» به معنای ملامت و وصف برای «سفها» است. لذا معنی آیه چنین می شود: سفاهتی خالی از علم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 18

18 - رواج کشتار فرزندان به سبب فقر و تنگدستی در عصر جاهلی

و لا تقتلوا أولدکم من إملق

207- فرزند کشی در فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 1,4,5

1- کشتن فرزند، از بیم تنگدستی و فقر، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

4- کشتن فرزند، به گمان رها ساختن وی از مبتلا شدن به فقر و سرنوشتی سخت و فلاکت بار، ممنوع و حرام است.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

برداشت فوق، بنابراین است که مراد از «إملق» بیم پدر و مادر، از تهی شدن خود و فرزندان نشان باشد.

5- ترس از فقر و تهی دستی، مجوز ارتکاب قتل فرزند نمی شود.

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

208- فرزند گشی و فقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 16

16 - کشتن فرزندان برطرف کننده فقر نیست.

ولا تقتلوا أولادکم من إملق نحن نرزقکم وإیاهم

جمله «نحن نرزقکم . . .» را به دو گونه می توان تفسیر کرد: 1 - وعده به روزیسانی و برطرف کردن فقر. بر این مبنا هدف از آن،

ص: 95

دعوت به استقامت تا برطرف شدن فقر است. 2- بیان این معنا که روزی شما به دست خداست و او بنا بر شرایط و یا مصالحی خواسته است شما فقیر باشید. لذا بود و نبود فرزندان نقشی در فقر و غنای شما ندارد. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است. گفتنی است تحقق فقر، که از «من املاق» به دست می آید، مؤید این احتمال است.

209- منشأ فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 140 - 2

2 - قربانی کردن فرزندان، عملی برخاسته از سفاهت و جهل است.

قتلوا اولدهم سفها بغیر علم

210- موانع فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 17

17 - باور به رزاقیت خداوند، مانع کشتن فرزندان به سبب فقر و تهیدستی

و لا تقتلوا اولدکم من املق نحن نرزقکم و ایاهم

211- ناپسندی فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 38 - 2

2- شرک به خدا، پرخاش به والدین، تبذیر، فرزندکشی، زنا، قتل ناحق، خوردن مال یتیم، پیروی از راهی که پشتوانه علمی ندارد و مغرورانه راه رفتن، اعمال ناپسند و منفور خداوند

کلّ ذلک کان سیئه عند ربّک مکروهاً

212- نهی از فرزند کشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 13

13- « عن أبي جعفر (ع) قال : . . . بعث الله محمداً (صلى الله عليه وآله) و . . . أنزل عليه في سورة بنى اسرائيل بمكة . . . و أنزل نهياً عن أشياء حذر عليها و لم يغلظ في ها ولم يتواعد عليها و قال : « و لا تقتلوا أولادكم خشية إملاق نحن نرزقهم و إياكم إن قتلهم كان خطأ

ص: 96

کبیراً؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. خداوند حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) را برانگیخت و ... بر او آیاتی از سوره بنی اسرائیل را در مکه نازل فرمود ... [که در آن آیات] از چیزهایی نهی کرده که پرهیز از آنها لازم است؛ ولی در آن نهیها غلظت و شدت نشان نداده و بر ارتکاب موارد نهی وعید عذاب نداده است و فرمود: و لا تقتلوا اولادکم خشیه إِملاق نحن نرزقهم و إیاکم إن قتلهم کان خطأ کبیراً».

فرزندان

213- آثار اخروی فرزندان منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 4

4- کارساز نبودن اموال و اولاد منافقان برای آنان ، در قبال عذاب الهی در قیامت

لن تغنی عنهم أموالهم و لا أولدهم من الله شیئاً

214- اتکای به فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 10 - 1، 2

1 - کافران به جای تکیه بر رحمت الهی ، بر مال و اولاد خویش متکی هستند .

ربّنا .. هب لنا من لدنک رحمه ... انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اول

2- کافران ، بی نیازی را در مال و اولاد می جویند ؛ در حالی که هرگز آن را نمی یابند .

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 11 - 1

1 - تکیه بر مال ، اولاد و احساس بی نیازی از خدا ، شیوه فرعونیان و پیشینیان آنان

لن تغنی عنهم .. کذاب ال فرعون و الذین من قبلهم

215- احترام فرزندان صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 8

ص: 97

8- برخورد شایسته با فرزندانِ افرادِ صالح ، به پاس نیکی پدران آنان ، لازم است .

و كان أبوهما صلحاً فأراد ربك

216- احکام فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 21، 23

21 - تعلق تکوینی فرزند به پدر و مادر

بولدها . . . بولده

23 - تعلق تشریحی کودک به پدر *

و علی المولود له زرقهه . . . و لا مولود له بولده

فرزند برای پدر است و او متکفل مخارج وی می باشد.

217- ارزش فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 5

5 - اموال و اولاد ، هرگز انسان را از خدا بی نیاز نمی سازد .

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 4، 7، 8، 9

4 - مال و اولاد (امکانات مادی و انسانی) نمی تواند خلأ ناشی از بی ایمانی به خدا را در جبهه کفر ، جبران کند .

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من الله شیئاً

7 - اموال و فرزندان (پشتوانه مالی و نیروی انسانی) ، مهمترین سرمایه مادی بشر

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم

با وجود اینکه هیچ چیز توان کفایت از خدا را ندارد، نام بردن از مال و اولاد، دلالت بر ویژگی و اهمیت خاص آن دارد.

8- مال و اولاد (امکانات مادی و انسانی) ، ملاک ارزش نیستند .

ليسوا سواءً .. امه قائمه ... لن تغني عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شيئاً

9- بی اثر بودن مال و اولاد ، در برابر اراده و خواست خداوند

لن تغني عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شيئاً

ص: 98

218- ازدواج فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 11

11 - ازدواج فرزندان بلافصل آدم و حوّا، با یکدیگر *

و بئ منهما رجالاتاً كثيراً و نساءً

کلمه «منهما»، گویای این است که برای تکثیر نسل بشر جز آدم و حوّا موجودی دیگر، از قبیل ملائکه یا انسانهای باقیمانده از نسلهای پیشین، دخالتی نداشته است؛ بنابراین، تکثیر نسل بشر با ازدواج فرزندان آدم با یکدیگر صورت گرفته است. مؤید مطلب فوق، پاسخ امام رضا (ع) به سؤال از کیفیت تکثیر نسل آدم است که فرمود: حملت حوّا هابیل و اختا له فی بطن ثم حملت فی البطن الثانی قابیل و اختا له فی بطن فرّوج هابیل التی مع قابیل و تزّوج قابیل التی مع هابیل ...

قرب الاسناد، ص 161؛ نورالثقلین، ج 1، ص 433، ح 10.

219- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند.

و اجعلنا للمتّقین إماماً

220- اهتمام ابراهیم(ع) به فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 4

3- گمراه شدن مردم بسیاری به وسیله بت ها و بت پرستان، انگیزه حضرت ابراهیم (ع) برای درخواست از خداوند جهت مصونیت خود و خاندانش از گرایش به آن آیین

و اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام . ربّ إنّهنّ أضلّلن كثيراً من الناس

جمله «رَبِّ إِنَّهُمْ...» در مقام تعلیل برای جمله «واجنبنی و بنی...» است؛ یعنی، چون بت پرستان موجب گمراهی اغلب مردم شدند از تو درخواست مصونیت دارم.

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

واجنبنی و بنی أن نعبد الأصنام . ربّ إنّهم أضلّلن كثيراً من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 99

6- عنایت خاص حضرت ابراهیم (ع) به سرنوشت دنیوی و اخروی فرزندان و خاندانش و یاد کردن از آنان در تمامی دعاهایش

و اجنبی و بنی . . . من ذرّیتی ... لیقیموا الصلوه فاجعل أفنده من الناس تهوی إليه

221- اهمیت تأمین آینده فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 82 - 11

11- باقی گذاردن اندوخته ای برای تأمین آتیه فرزندان نیازمند ، کاری شایسته است .

و کان تحته کنز لهما و کان أبوهما صلحًا

در این برداشت، مفروض این است که پدر یتیمان، اموالی را برای آتیه فرزندان خویش، زیر دیوار نهاده است. توصیف او به صلاح، این نکته را به ذهن می آورد که دورانندیشی او نیز کاری شایسته بوده است و نیز حفاظت خضر(ع) از گنج نهفته و بیان خصوصیات آن ماجرا در قرآن، حاکی از پسندیده بودن تدبیر او است.

222- برگزیدگی فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5

5 - خداوند ، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد .

أوحینا إلی . . . و الاسباط

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندانزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندانزادگان حضرت یعقوب(ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

223- بشارت به بی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 5

5- بشارت دادن و امیدوار ساختن افراد بی‌فرزند به فرزنددار شدن در پرتو لطف و عنایت خداوند، کاری پسندیده و ارزشمند

إنا نبشرك بغلم . . . فلا تكن من القنطين . . . من رحمه ربّه

ص: 100

224- بی ارزشی فرزندان منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 2

2 - توجه به ماهیت پست منافقان و عاقبت شوم آنان ، موجب مهم جلوه نکردن مال و اولاد فراوان آنان در نظر اهل ایمان

فلا تعجبک أمولهم و لا أولدهم

«فا»ی تفریع در «فلا- تعجبک»، نهی از اعجاب را متفرع بر مطالبی کرده که در آیات گذشته در زمینه ماهیت منفی منافقان و فرجام شومشان، بیان شده است.

225- تأثیر نیاکان در فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 4

4 - شرکوری پدران زمینه ساز گرایش فرزندان به شرک است .

إنما أشرك أبائونا من قبل و كنا ذرية من بعدهم

226- تعدد فرزندان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 13

13- حضرت ابراهیم (ع) در زمان دعا برای اهل مکه ، بیش از یک فرزند داشت .

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً و اجنبی و بنیّ

227- توحید فرزندان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 16

16- « عن أبي عبد الله (ع) . . . قال . . . إن الله أمر إبراهيم (ع) أن ينزل إسماعيل بمكة ففعل فقال إبراهيم : « ربّ اجعل هذا البلد آمناً و اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام » فلم يعبد أحد من ولد إسماعيل صنماً قطّ . . . ;

امام صادق(ع) . . فرمود: ... همانا خداوند به ابراهیم(ع) امر کرد که اسماعیل را به مکه اسکان دهد. پس ابراهیم(ع) بعد از انجام آن گفت: «ربّ اجعل هذا البلد آمناً و اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام». پس هیچ یک از فرزندان اسماعیل هرگز بتی را نپرستیدند...».

ص: 101

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 -

1,17,18,19,20,22,24,25,26,36,39,42

1 - وجوب شیر دادن مادران به فرزندان خویش

و الوالدات يُرضعن اولادهنّ

جمله «یرضعن ..» ، جمله ای است خبری در مقام انشا.

17 - پدر و مادر ، حق ضرر زدن به فرزند خویش را ندارند . حتی بر فرض وقوع طلاق .

لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده

بنابراینکه «لا تضارّ» به صیغه معلوم باشد یعنی پدر و مادر ضرر نزنند.

18 - نباید مادر - حتی پس از طلاق - با امتناع از شیر دادن به فرزند ، موجب ضرر او شود .

لا تضارّ والده بولدها

19 - خودداری مادر از شیر دادن به کودک خویش ، از مصادیق بارز اضرار به فرزند

و الوالدات یرضعن .. لا تضارّ والده بولدها

نهی از زیان رسانی به کودک پس از الزام مادر به شیر دادن، اشاره به این معناست که از مصادیق بارز ضرر به کودک، خودداری از شیر دادن به اوست.

20 - خودداری پدر از تأمین مخارج مادر ، موجب زیان کودک خویش

و علی المولود له زرقههّنّ .. لا تضارّ ... و لا مولود له بولده

نهی از زیان رسانی پدر به کودک خویش، پس از الزام او به تأمین مخارج مادر، اشاره به این معناست که امتناع از تأمین مخارج مادر نهایتاً منجر به زیان کودک خواهد شد.

22 - پدر نباید با محروم کردن همسر خود از تأمین مخارج حتی پس از طلاق او ، موجب ضرر فرزند شود .

لا تضارّ... و لا مولود له بولده

24 - وارثان پدر باید تأمین مخارج زنیکه فرزند میّت را شیر می دهد، بر عهده بگیرند.

و علی الوارث مثل ذلک

ظاهر این است که مراد از «وارث»، وارثان پدر کودک هستند.

25 - وارثان پدر نباید به فرزند شیرخوار مورث با عدم رعایت حقوق وی ضرر بزنند.

لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده و علی الوارث مثل ذلک

جمله «و علی الوارث مثل ذلک»، تمامی تکالیفی را که پدر کودک باید نسبت به او رعایت کند، بر عهده وارث پدر گذاشته که از جمله، عدم اضرار به کودک (لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده) است.

26 - جواز گرفتن فرزند از شیر قبل از دو سال، به شرط رضایت، مشورت و توافق پدر و مادر

فان ارادا فصالا عن تراض منهما و تشاور فلا جناح علیهما

چون حدّ کمال شیر دادن دو سال است، بنابراین «فصال» پس از دو سال طبیعی است و نیاز به مشورت و توافق ندارد؛ لذا مراد از «فصال» در آیه شریفه، «فصال» قبل از دو سال است.

36 - لزوم رعایت تقوا در حقوق نوزادان و آنچه مربوط به شیردهی آنان است.

و الوالدات یرضعن... و اتقوا الله

محور اصلی آیه، تأمین حیات و رشد نوزادان است. بنابراین مصداق بارز تقوا در آیه شریفه، رعایت حقوق آنان خواهد بود.

ص: 102

39 - خداترسی و توجه به آگاهی او، عامل رعایت مصالح نوزادان و مسائل مربوط به شیردهی آنان از سوی پدر، مادر، وارثان پدر و دایه

و الوالدات یرضعن . . . و اتقوا الله

42 - وارث پدر حق ندارد با جدا کردن طفل از مادر، به مادر زیان رساند.

و علی الوارث مثل ذلک

امام صادق (ع): . . . لا ینبغی للوارث ان یضارّ المرأه فیقول لادع ولدها یاتیها . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 121، ح 384؛ نورالثقلین، ج 1، ص 228، ح 886.

خسارت به فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 42، 32، 25، 22، 20، 19، 18، 17

17 - پدر و مادر، حق ضرر زدن به فرزند خویش را ندارند. حتی بر فرض وقوع طلاق.

لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده

بنابراینکه «لا تضارّ» به صیغه معلوم باشد یعنی پدر و مادر ضرر نزنند.

18 - نباید مادر - حتی پس از طلاق - با امتناع از شیر دادن به فرزند، موجب ضرر او شود.

لا تضارّ والده بولدها

19 - خودداری مادر از شیر دادن به کودک خویش، از مصادیق بارز اضرار به فرزند

و الوالدات یرضعن . . . لا تضارّ والده بولدها

نهی از زیان رسانی به کودک پس از الزام مادر به شیر دادن، اشاره به این معناست که از مصادیق بارز ضرر به کودک، خودداری از شیر دادن به اوست.

20 - خودداری پدر از تأمین مخارج مادر، موجب زیان کودک خویش

و علی المولود له زرقهه . . . لا تضارّ . . . و لا مولود له بولده

نهی از زیان رسانی پدر به کودک خویش، پس از الزام او به تأمین مخارج مادر، اشاره به این معناست که امتناع از تأمین مخارج مادر نهایتاً منجر به زیان کودک خواهد شد.

22 - پدر نباید با محروم کردن همسر خود از تأمین مخارج حتی پس از طلاق او، موجب ضرر فرزند شود.

لا تضارّ... و لا مولود له بولده

25 - وارثان پدر نباید به فرزند شیرخوار مورث با عدم رعایت حقوق وی ضرر بزنند.

لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده و علی الوارث مثل ذلک

جمله «و علی الوارث مثل ذلک»، تمامی تکالیفی را که پدر کودک باید نسبت به او رعایت کند، بر عهده وارث پدر گذاشته که از جمله، عدم اضرار به کودک (لا تضارّ والده بولدها و لا مولود له بولده) است.

32 - جلوگیری از ضرر و بی مهری به فرزند، با پیش پرداخت اجرت دایه *

و ان اردتم .. اذا سلّمتم

با در نظر گرفتن اینکه آیه در مقام دفع ضرر از کودک است؛ می توان گفت که پیش پرداخت اجرت دایه به جهت دفع ضرری است

که در اثر تأخیر أُجرت دایه، ممکن است متوجّه طفل گردد.

42- وارث پدر حق ندارد با جدا کردن طفل از مادر، به مادر زیان رساند.

و علی الوارث مثل ذلک

امام صادق (ع): ... لا ینبغی للوارث ان یضارّ المرأه فیقول لادع ولدها یا تیها ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 121، ح 384؛ نورالثقلین، ج 1، ص 228، ح 886.

درخواست بهشت برای فرزندان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 1

1 - وارد کردن مؤمنان تائب و پیرو راه خدا و نیز پدران، همسران و فرزندان صالح آنان به بوستان های ماندگار بهشت، دعا و درخواست فرشتگان عرش از درگاه الهی

ربّنا و ادخلهم جنّات.. و من صلح من ابائهم و ازوجهم و ذریّتهم

«مَنْ» در «و من صلح..» می تواند عطف بر ضمیر «هم» در «ادخلهم...» و یا عطف بر ضمیر «هم» در «وعدتهم» باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

دشمنی فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 12

12 - خداوند در پی هبوط آدم (ع) و حوا، دشمنی فرزندانشان را با یکدیگر، به ایشان گوشزد کرد.

و قلنا اهبطوا بعضکم لبعض عدو

دشمنی فرزندان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی از همسران و فرزندان مؤمنان ، همچون دشمن به مخالفت با آنان برمی خیزند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

دشمنی فرزندان مؤمنان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمنان صدر اسلام، با مخالفت و دشمنی برخی از همسران و فرزندان خویش رویه رو بودند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

دعا بر فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 15

15 - نقش دعای مادر و کمالات معنوی او، در سعادت فرزند

رَبِّ ائْتِي نَذْرَتِ . . . وَاْتِي اَعِيذَهَا بَكَ

رحمت بر فرزندان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزنداناش، اسحاق و یعقوب، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

ووهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «ووهبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

سوگند به فرزندان انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 3 - 6

6 - سوگند خداوند به انسان تولیدمثل کننده و فرزنداناش

ووالد و ما ولد

واژه «والد» ممکن است به شخص خاصی نظر نداشته باشد؛ بلکه اسم جنس بوده و بر هر انسان مذکر و یا حتی مؤنثی که در تولید مثل نقش داشته باشند، اطلاق گردد (ر. ک: لسان العرب). در این صورت شگفتی تکثیر نسل و نقش اعجاب برانگیز پدر و مادر در آن و نیز عظمت فرزند به وجود آمده از آنها، راز سوگند خداوند به آنان است.

صدقه به فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 15

15- اعطای صدقه به فرزندان و خاندان پیامبران ، جایز و امری شایسته و نیکوست .

و تصدق علينا إن الله يجزي المتصدقين

ص: 105

«تصدق» به معنای اعطای صدقه است و «صدقه» آن گونه که در «کشاف» آمده است عطیه و بخششی است که به منظور رسیدن به ثواب پرداخت می شود.

صلاحیت فرزندان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 6

6 - صلاحیت و شایستگی ، شرط ورود پدران ، همسران و فرزندان مؤمنان به بهشت

و أدخلهم جنّاتٍ . . . و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذرّیّتهم

عصیان فرزندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 5

5 - به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفّاراً

علاقه به فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 4

4 - مال و اولاد ، اهرم بازدارنده از گرایش به خدا

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 5

5 - شیفتگی مردم نسبت به زن ، فرزندان ذکور ، سیم و زر و مرکب های نامدار

زین للنّاس حبّ الشّهوات من النّساء و البنین و القناطیر المقنطره من الذهب و الف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 36 - 13

13 - علاقه انسان ، به سعادت مندی نسل خویش

و ائی اعیذها بک و ذریّتها

ص: 106

عمل ناپسند فرزندان صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 8

8- صدور کردار ناروا از فرزندان انسان های صالح و خویشاوندان شخصیت های برجسته ، نکوهیده تر و شرم آورتر از ارتکاب آن از سوی دیگران است .

يَأْخُذُ هَرُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ أَمْرًا سَوْءًا وَمَا كَانَتْ أُمَّكَ بَغِيًّا

عوامل خوشنامی فرزندان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 4

4- خداوند ، خوش نامی و بلندآوازی را ، به پاس پایداری ابراهیم (ع) در توحید ، به او و فرزندانش عنایت کرد .

فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ . . . وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا

عوامل محافظت از منافع فرزندان صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 82 - 10

10- عوامل غیبی الهی ، در حفظ منافع صالحان و فرزندان آنان ، دخالت دارد .

فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

داستان تعمیر دیوار و حفظ منافع یتیمان، گرچه در موردی خاص بوده، ولی پیام آیه، کلی است و آن این که به مناسبت عمل صالح پدران، منافع فرزندان نیز محفوظ می ماند.

فرزندان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 1

1 - اسحاق و یعقوب (ع)، موهبت خداوند به ابراهیم (ع) بودند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17- ابراهیم و اسحاق (ع)، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

علی أبویک من قبل إبرهیم و إسحق

ص: 107

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 35 - 10

10- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار مصونیت خویش و فرزندانش از گرایش به بت پرستی شد .

و إذ قال إبراهيم ربّ .. اجنبنی و بنیّ أن نعبد الأصنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 39 - 4

4- اسماعیل و اسحاق (ع) ، فرزندان حضرت ابراهیم (ع) و هدیه و بخشش الهی به او بود .

الحمد لله الذی وهب لی علی الکبر اسمعیل و إسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 5

5- اسحاق و یعقوب (ع) ، فرزندان ابراهیم و از پیامبران الهی بودند .

وهبنا له إسحق و یعقوب و کلاً جعلنا نبیاً

اسحاق(ع)، فرزند ابراهیم(ع) بود، ولی یعقوب(ع) به دلیل آیه بیست و هفتم سوره هود (و من وراء إسحاق یعقوب) فرزند اسحاق و نوه ابراهیم(ع) بوده است.

فرزندان اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 6 - 17

17- ابراهیم و اسحاق (ع) ، پدران یعقوب و یوسف (ع) بودند .

علی أبویک من قبل إبراهيم و إسحق

فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبران پیشین نیز همانند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دارای همسر و فرزند بودند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك و جعلنا لهم أزواجاً و ذریه

فرزندان برگزیده انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 87 - 1،2

ص: 108

1 - خداوند برخی از پدران و فرزندان و برادران انبیای گذشته را (ابراهیم، اسحاق، یعقوب(ع) و ...) برگزید و به صراط مستقیم هدایت کرد.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم و اجتبینهم و هدینهم إلی صراط مستقیم

2 - خداوند برخی از پدران و فرزندان و برادران انبیای گذشته را (ابراهیم، اسحق(ع) و ...) بر همه مردم عصرشان برتری بخشید.

کلاً فضلنا علی العلمین . . . و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم

فرزندان بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 23 - 5

5- پدران ، همسران و فرزندان واردشدگان به بهشت عدن در صورتی که صالح باشند به ایشان ملحق خواهند شد .

جنّت عدن یدخلونها و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

فرزندان ذکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 6

6 - پسر بودن ، ملاک ارزش در پیشگاه خداوند نیست .

والله اعلم بما وضعت

چون جمله «والله . . .»، در مقام جواب از اظهار حسرت مادر مریم برای دختر بودن فرزندش می باشد، می توان به دست آورد که دختر و یا پسر بودن در نزد خداوند، ارزشی تلقی نمی شود.

فرزندان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 223 - 8

8 - لزوم دقت در انتخاب همسر و مراعات آداب آمیزش ، برای به وجود آمدن فرزندان صالح

نساؤکم حرث لکم . . . وقدموا لانفسکم

دقت کشاورز در انتخاب زمین مورد کشت و نیز سعی تمام در به وجود آوردن شرایطی برای به ثمر نشانیدن محصولی عالی، از وجود مشابهت بین همسر و کشتزار است که می تواند مورد نظر آیه باشد.

فرزندان کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 4، 2

ص: 109

2 - فرجام سوء منافقان و کفرپیشگان گذشته تاریخ - علی رغم برخورداری آنان از قدرت ، مال و فرزند فزونتر - هشدار است به منافقان هر عصر .

وعد الله المنافقين . . . كالذين من قبلكم كانوا اشد منكم قوه و أكثر أمولا

4 - اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

كانوا اشد منكم قوه و أكثر أمولا و أولداً

فرزندان متقین در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 1

1 - نوید الهی به ملحق گشتن نسل مؤمن تقوایبشگان ، به ایشان در بهشت

و الذين ءامنوا و اتبعتهم ذریتهم بایمن ألحقنا بهم ذریتهم

فرزندان مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 7

7- « عن عبدالله بن سلام مولى رسول الله (صلى الله عليه وآله) انه قال : سألت رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقلت : . . . فأولاد المشركين فى الجنة أم فى النار ؟ فقال : . . . انه إذا كان يوم القيامة . . . فيأمر الله عزوجل ناراً . . . ثم يأمر الله تبارك و تعالی أطفال المشركين أن يلقوا أنفسهم فى تلك النار فمن سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون سعيداً ألقى نفسه فيها . . . و من سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون شقيماً إمتنع فلم يلق نفسه فى النار . . . و ذلك قول الله عزوجل : « فمنهم شقى و سعيد » . . . »

از عبدالله بن سلام نقل شده است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) پرسیدم: . . . آیا فرزندان مشرکان [که در کودکی مرده اند] بهشتی هستند یا جهنمی؟ فرمود: . . . هنگامی که قیامت فرا رسد . . . خداوند به آتش فرمان حضور می دهد . . . سپس به کودکان مشرکان دستور می دهد تا خود را در آن آتش درافکنند. پس هر کدام از آن کودکان که در علم خدای عزوجل سعادت مندیش رقم خورده است خود را در آن آتش می افکنند . . . و آنان که در علم خدای عزوجل برایشان شقاوت مندی رقم خورده، از پذیرش فرمان خدا امتناع نموده و خود را در آتش نمی اندازند . . . و این سخن خداوند عزوجل است که فرمود: فمنهم شقى و سعيد «...».

فرزندان منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - مال و اولاد فراوان منافقان ، زمينه گرايش آنان به كفر در هنگام مرگ

فلا تعجبك أموالهم . . . و ترهق أنفسهم و هم كفرون

ص: 110

فرزندان منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 1

1 - منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از مال و اولاد فراوان و امکانات مادی و مفاخر اجتماعی

و لاتعجبک أمولهم و أولدهم

فرزندان مؤمنان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 14، 4، 8

4 - بهره مندی پدران ، همسران و فرزندان صالح از بوستان های ماندنی بهشت ، در سایه لطف الهی به مؤمنان تائب و پیرو دین

و أدخلهم جنّات عدن التي وعدتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند تنها به مؤمنان تائب و اهل عمل، وعده بهشت داده؛ ولی در عین حال فرموده است: پدران، همسران و فرزندان ایشان نیز - در صورت صالح بودنشان - وارد بهشت خواهند شد. یادآوری اینان در ردیف مؤمنان تائب - که وعده بهشت تنها به آنان اختصاص دارد - می تواند نوعی پاداش به ایشان و لطف الهی در حق آنان باشد.

8 - بودن پدران ، همسران و فرزندان در بهشت ، از الطاف الهی در حق مؤمنان تائب و پیروان دین

و أدخلهم جنّات عدن التي وعدتهم و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

یاد کردن مسأله بودن پدران و .. در بهشت در کنار مؤمنان تائب، در عین آن که آنان از نظر مقام و کمال در حدی نیستند که مانند مؤمنان باشند (هرچند صلاحیت عمومی ورود به آن جا را دارند)، می تواند بیانگر اظهار لطف الهی به مؤمنان تائب باشد؛ زیرا وجود این افراد در کنار انسان، خود نعمتی بزرگ است.

14 - عزت و حکمت بی مانند خداوند ، مقتضی دل بستن و امید داشتن به ورود مؤمنان تائب و پدران ، همسران و فرزندان صالح آنان به بهشت جاویدان

ربّنا و أدخلهم جنّات .. إنک أنت العزیز الحکیم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنک أنت العزیز الحکیم» تعلیل برای جمله های پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل: «والذين آمنوا واتبعتهم ذريتهم بإيمان ألحقنا بهم ذريتهم» قال: قصرت الأبناء عن عمل الأباء فألحقوا الأبناء بالأباء لتقر بذلك أعينهم؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل «والذين آمنوا واتبعتهم ذريتهم بإيمان ألحقنا بهم ذريتهم» روایت شده که فرمود: فرزندان از نظر عمل از پدرانشان کمترند؛ ولی برای چشم روشنی پدران مؤمن، فرزندان را به پدرانشان ملحق می کنند».

13 - « عن أبي عبد الله (ع) قال: إن الله تبارك و تعالی كفل إبراهيم (ع) و ساره أطفال المؤمنين يغذونهم بشجره من الجنة . . . فإذا كان يوم القيامة ألبسوا و طيبوا و اهدوا إلى آباءهم و هو قول الله عزوجل «والذين آمنوا واتبعتهم ذريتهم بإيمان ألحقنا بهم ذريتهم؛

از امام صادق(ع) روایت شده که خداوند - تبارک و تعالی - اطفال مؤمنان را تحت تکفل ابراهیم(ع) و ساره قرار داده که آنان را به

وسيله درختی از بهشت غذا می دهند. .. هرگاه قیامت فرارسد به آنان لباس پوشانده و آنها را معطر می کنند و به عنوان هدیه برای پدرانشان می برند... و این گفتار خدای عزوجل است «والذین آمنوا و اتبعتم ذریتهم بایمان الحقنابهم ذریتهم».

فرزندان ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 1

1 - ولیدبن مغیره ، دارای فرزندان همیشه حاضر

و بنین شهودًا

فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 3

3 - انتساب بنی اسرائیلیان به هر یک از فرزندان یعقوب ، اساس گروه بندی آنان

و قَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا

«اسباط» در لغت به معنای نوادگان است. به کارگیری این واژه برای تیره های دوازده گانه بنی اسرائیل اشاره به این دارد که اساس این قبایل - که همگان نواده های یعقوب (اسرائیل) هستند - دوازده فرزند او می باشند.

قربانی فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 11

11 - هر یک از فرزندان آدم ، آگاه به پذیرش و یا رد قربانی خود و برادر خویش

قال لاقتلنک قال انما یتقبل اللّٰه من المتقین

جمله «انما یتقبل اللّٰه» و نیز تصمیم قبایل برای کشتن هابیل می رساند هر یک از آن دو متوجه پذیرش و رد قربانی خویش شدند. بسیاری از مفسران برآنند که قربانی هابیل با آتشی از غیب بسوخت. و سوختن قربانی نشانه پذیرش آن بوده است.

قصه فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 30، 11، 9، 7، 1

1 - داستان قربانی پسران حضرت آدم (ع) (هابیل و قابیل) ، داستانی پرفایده ، عبرت آموز و شایان ذکر

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

آگاه نبودن قابیل از کیفیت دفن جسد هابیل، بیانگر این است که آنها از اولین انسانها بوده اند. بنابراین مراد از «آدم»، آدم

ص: 112

ابوالبشر(ع) است و بنا به گفته مفسران، مقصود از فرزندان او، هابیل و قابیل هستند. گفتنی است که «نبا» به خبری گفته می شود که دارای فایده بسیار باشد.

7- داستان قربانی فرزندان آدم، به گونه ای که در قرآن بیان شده، گزارشی واقعی و به دور از هرگونه باطل

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق

در برداشت فوق «بالحق» متعلق به «اتل» گرفته شده است.

9- تنها قربانی یکی از دو فرزند آدم، مقبول درگاه خداوند قرار گرفت.

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر

11- هر یک از فرزندان آدم، آگاه به پذیرش و یا رد قربانی خود و برادر خویش

قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

جمله «انما يتقبل الله» و نیز تصمیم قابیل برای کشتن هابیل می رساند هر یک از آن دو متوجه پذیرش و رد قربانی خویش شدند. بسیاری از مفسران برآنند که قربانی هابیل با آتشی از غیب بسوخت. و سوختن قربانی نشانه پذیرش آن بوده است.

30- فربه ترین گوسفند هابیل، قربانی قبول شده وی به درگاه خدا و دسته ای از خوشه های گندم یا مانند آن، قربانی قبول نشده قابیل

و اتل علیهم نبأ ابنی ءادم بالحق اذ قربا قرباناً

از امام سجاده(ع) درباره قربانی نمودن فرزندان آدم(ع) روایت شده: .. قرب احدهما اسمن کبش کان فی صیانته و قرب الاخر ضغثاً من سنبل فتقبل من صاحب الکبش و هو هابیل و لم يتقبل من الاخر ...

تفسیر قمی، ج 1، ص 165؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 29 - 2

2- تأکید هابیل بر پیشدستی نکردن در قتل برادر، در عین حفظ حق دفاع از خویش در برابر تهاجم وی

انی ارید ان تبوا باثمی

چنانچه مراد از «اثمی»، گناهی باشد که از کشته شدن احتمالی قابیل به دست هابیل صورت گیرد، معلوم می شود هابیل خاطر نشان

ساخته است که من اگرچه قصد کشتن تو را ندارم ولی از خود دفاع می کنم، هر چند به کشتن ناخواسته تو بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 5

5 - قایل ، برادرش هاییل را پس از جریان قربانی به قتل رسانید .

اذقربا قرباناً .. فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 24، 25، 6، 5، 2، 1

1 - خداوند کلاغی را برای آموزش دفن هاییل به سوی قایل گسیل داشت .

فبعث الله غراباً .. لیریه کیف یوری سوءه اخیه

ص: 113

2 - کلاغ با کاوش در زمین و پنهان سازی چیزی در آن ، قابیل را به کیفیت دفن جثه هاییل رهنمون ساخت .

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

5 - کلاغ گسیل داده شده برای تعلیم قابیل ، آگاه به تحیر و سرگردانی وی برای دفن هاییل

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

در برداشت فوق ضمیر فاعلی در «لیریه» به «غراب» برگردانده شده است. یعنی کلاغ به انگیزه نشان دادن چگونگی دفن به قابیل در زمین کاوش می کرد و چیزی را در آن نهان می ساخت.

6 - فاصله زمانی اندک میان مرگ هاییل و گسیل کلاخی برای آموزش قابیل

فقتله . . . فبعث الله غراباً

عطف «بعث» بر «قتله» به وسیله «فاء»، بیانگر برداشت فوق است.

24 - قابیل ، پشیمان از قتل برادرش هاییل *

فاصبح من الندمین

بنابر اینکه «فاصبح . . .» متفرع باشد بر «فقتله» که در آیه قبل آمده است.

25 - قابیل ، پس از آگاهی به شیوه خاکسپاری ، ناتوان از دسترسی به جسد برادرش هاییل *

قال یویلتی اعجزت ان اکون مثل هذا الغراب . . .

تفریع ندامت قابیل بر ناتوانیش بر دفن برادر، می رساند که وی پس از آگاهی بر کیفیت دفن، دیگر نمی توانسته است جثه او را به خاک بسپارد. بنابراین جثه برادر را پس از کشتن سر به نیست کرده بود. ماضی آوردن فعل «اعجزت» این معنا را تأیید می کند.

قضاوت فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحق و . . .) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم . . . أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

کثرت فرزندان منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 15، 16

15 - مال و اولاد فراوان منافقان ، زمینه گرایش آنان به کفر در هنگام مرگ

فلا تعجبک أمولهم ... و ترهق أنفسهم و هم کفرون

16 - جان کندن دشوار و حسرت بار منافقان و کفر نهایی آنان ، پیامد کثرت مال و اولاد و نمودی از عذاب الهی

فلا تعجبک أمولهم ... یرید الله لیعذبهم بها ... و ترهق أنفسهم و هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 114

7 - توبه - 9 - 69 - 4، 2

2 - فرجام سوء منافقان و کفرپیشگان گذشته تاریخ - علی رغم برخورداری آنان از قدرت ، مال و فرزند فزونتر - هشدار است به منافقان هر عصر .

وعد الله المنفقين . . . كالذين من قبلكم كانوا اشد منكم قوه و أكثر أمولا

4 - اعتماد و اتکای منافقان و کافران به قدرت ، ثروت و فرزندان بسیار خویش

كانوا اشد منكم قوه و أكثر أمولا و أولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 85 - 10، 14، 15

10 - کثرت مال و اولاد ، مایه رنج و گرفتاری برای بی ایمانان

أن يعذبهم بها

14 - مال و اولاد فراوان منافقان ، موجب گرایش آنان به کفر در هنگام مرگ

و ترهق أنفسهم و هم كفرون

15 - کثرت مال و اولاد منافقان نمودی از عذاب الهی و زمینه ساز جان کندن دشوار و حسرت بار آنان

أن يعذبهم . . . و ترهق أنفسهم و هم كفرون

با توجه به اینکه «ترهق أنفسهم» می تواند عطف تفسیری برای «أن يعذبهم» باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

كفر فرزندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 5

5 - به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لا يلدوا إلا فاجراً كفاًراً

مجوز قتل فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 5

5 - شرک پدر و مادر و انحراف آنها از ادیان الهی ، مجوز کشتن فرزندان آنان نیست .

و إذا الموءودة سئلت . بأیّ ذنب قتلت

آیه شریفه ناظر به رفتاری است که برخی از مشرکان عصر بعثت با دختران خود داشتند. محکومیت این رفتار، حاکی از مصونیت جان فرزندان آنان است.

محبت یعقوب(ع) به فرزندان

ص: 115

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 2,3,12

2- یعقوب (ع) همه فرزندان خویش را گرامی می داشت و به همه آنان محبت می کرد .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا

افعل تفضيل (أحبّ) گویای برداشت فوق است.

3- یوسف (ع) و بنیامین محبوب تر از دیگر فرزندان یعقوب در نزد آن حضرت

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا

مراد از «أخوه» چنانچه مفسران گفته اند بنیامین است.

12- برادران یوسف به دلیل نیرومندی و کارآمد بودنشان ، خویش را به محبت پدرشان یعقوب سزاوارتر می دیدند .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إلى أبينا منا ونحن عصبة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 4,5

4- برادران یوسف ، نبود وی در میان خانواده را ، مایه توجه کامل یعقوب (ع) به آنان می پنداشتند .

اقتلوا يوسف . . . يخل لكم وجه أبيكم

«یخل لكم وجه أبيكم» (خالی شود صورت پدرتان برای شما) کنایه از آن است که توجه و اقبال او از یوسف (ع) منقطع می شود و تنها برای شما خواهد بود. فعل «یخل» جواب امر (اقتلوا) و (اطرحوه) است و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است ؛ یعنی: «إن تقتلوه أو تطرحوه يخل لكم...».

5- برادران یوسف در صورت نبود او ، بنیامین را رقیب خویش در جلب محبت یعقوب (ع) نمی دیدند .

ليوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا يوسف . . . يخل لكم وجه أبيكم

برادران یوسف از محبت افزون تر یعقوب (ع) به یوسف (ع) و نیز بنیامین در رنج بودند ؛ ولی با از میان بردن یوسف (ع) مشکل را حل شده می دانستند. بنابراین چنین می پنداشتند که بنیامین ، نمی تواند مانع توجه کامل یعقوب (ع) به آنان باشد.

مسافرت فرزندان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 7 - 4

4 - همراهی خانواده موسی (همسر و فرزندان) با وی در سفر از « مدین »

إذ قال موسى لأهله .. لعلکم تصطلون

تعبیر «سناتیکم» و «لعلکم تصطلون» (با ضمائر جمع) نشان می دهد که همراهیان موسی بیش از یک نفر بوده اند و تعبیر «أهل» بیانگر آن است که همه آنان از نزدیکان (همسر و فرزندان) او بوده اند.

مسؤولیت فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 116

2 - آل عمران - 3 - 35 - 4

4 - خدمت فرزند به مادر ، حق طبیعی مادر ، و قابل گذشت از سوی او

ربّ ائی نذرت لک ما فی بطنی

مقامات فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحق و... بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم .. أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

ممنوعیت تبعیض بین فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 9

9 - تمایز میان دختر و پسر ، مخالف اندیشه دینی است .

یهب لمن یشاء إنثاً و یهب لمن یشاء الذکور

تقدیم «إنثاً» بر «الذکور» علاوه بر رعایت فاصله و سجع، می تواند به منظور نفی اندیشه جاهلیت در مورد دختران باشد (که پسران را بر دختران ترجیح می دادند).

مؤاخذه اخروی زنده بگوری فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 3

3 - قیامت روز مؤاخذه و محکومیت کسانی که فرزندان خود را کشته اند .

بأیّ ذنب قتلت

فعل «قتلت»، گویای این است که کشتن فرزند - گرچه دختر نباشد و یا او را زنده به گور نکرده باشند - مؤاخذه اخروی را در پی دارد.

نبوت فرزندان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 4

4 - برخی از پدران و فرزندان و برادران پیامبران پیشین (ابراهیم(ع)، اسحق و...) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای

ص: 117

منصب قضاوت و مقام نبوت بوده اند.

و من ءابائهم و ذریتهم و إخوانهم . . . أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

نبوت فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5

5 - خداوند ، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد .

أوحینا إلی . . . و الاسباط

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندزادگان حضرت یعقوب(ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

نجات فرزندان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 41 - 2

2 - سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذریّتهم» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده است (فأنجیناه و من معه فی الفلک المشحون). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم انا حملنا ذریّات البشر فی سفینه نوح».

نعمت زندگی با فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 13 - 4

4 - حضور فرزندان نزد پدر و مادر و زندگی در جوار آنان ، از نعمت های الهی است .

«شهود» به معنای حضور است. این قید می‌رساند که حضور فرزندان در نزد پدر و مادر، نعمتی افزون بر وجود آنان برای والدین است.

نقش فرزندان کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 11

11- مال و اولاد کافران نیز ، عطای الهی است .

أم اتَّخِذْ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 80 - 4

4- امکانات مادی و مال و فرزند کافران ، آنان را از فقر و تنهایی در قیامت نجات نمی دهد .

و نرثه ما يقول و یأتینا فردًا

وعدده به فرزندان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 2

2 - بوستان های ماندنی بهشت ، وعده خداوند به مؤمنان تائب و پیرو دین الهی

جنّات عدن الّتی وعدّتهم

ولایت بر فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 35 - 11، 5

5 - ولایت همسر عمران بر فرزند خویش

ربّ ائی نذرت لک ما فی بطنی

11 - ولایت همسر عمران بر فرزند خویش ، به هنگام در حیات نبودن عمران *

ربّ ائی نذرت لک

یعقوب(ع) و احترام فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 2

2- یعقوب (ع) همه فرزندان خویش را گرامی می داشت و به همه آنان محبت می کرد .

إذ قالوا لـيوسف وأخوه أحب إلينا منّا

افعل تفضيل (أحبّ) گویای برداشت فوق است.

ص: 119

یعقوب(ع) و سلامتی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 10

10- یعقوب (ع) آنچه وظیفه او برای تأمین سلامت فرزندان او بوده، به کار بست.

إلا حاجة في نفس يعقوب قضيتها

یعقوب(ع) و فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 19

19- پیش بینی و احساس خطر یعقوب (ع) برای فرزندان او در دومین سفرشان به مصر، جلوه ای از علم ویژه آن حضرت

لاتدخلوا من باب وحد... إنه لذو علم لما علمنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 11

11- یعقوب (ع) باور خویش را مبنی بر زنده بودن یوسف (ع) و پایان یافتن فراقش به فرزندان و بستگان خویش بازگو می کرد.

ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون

فرزندان آدم(ع)

ازدواج فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 11

11 - ازدواج فرزندان بلافصل آدم و حوّا، با یکدیگر *

و بئ منهما رجالاتاً كثيراً و نساءً

کلمه «منهما»، گویای این است که برای تکثیر نسل بشر جز آدم و حوّا موجودی دیگر، از قبیل ملانکه یا انسانهای باقیمانده از نسلهای

پیشین، دخالتی نداشته است؛ بنابراین، تکثیر نسل بشر با ازدواج فرزندان آدم با یکدیگر صورت گرفته است. مؤید مطلب فوق، پاسخ امام رضا (ع) به سؤال از کیفیت تکثیر نسل آدم است که فرمود: حملت حوّا هابیل واختاً له فی بطن ثم حملت فی البطن الثانی قابیل واختاً له فی بطن فزوج هابیل التی مع قابیل و تزوج قابیل التی مع هابیل ...

قرب الاسناد، ص 161؛ نورالثقلین، ج 1، ص 433، ح 10.

دشمنی فرزندان آدم (ع)

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 12

12 - خداوند در پی هبوط آدم (ع) و حوا، دشمنی فرزندانشان را با یکدیگر، به ایشان گوشزد کرد.

و قلنا اهبطوا بعضکم لبعض عدو

قربانی فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 11

11 - هر یک از فرزندان آدم، آگاه به پذیرش و یا رد قربانی خود و برادر خویش

قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

جمله «انما يتقبل الله» و نیز تصمیم قایل برای کشتن هابیل می رساند هر یک از آن دو متوجه پذیرش و رد قربانی خویش شدند. بسیاری از مفسران برآند که قربانی هابیل با آتشی از غیب بسوخت. و سوختن قربانی نشانه پذیرش آن بوده است.

قصه فرزندان آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 11, 7, 9, 1

1 - داستان قربانی پسران حضرت آدم (ع) (هابیل و قایل) ، داستانی پرفایده، عبرت آموز و شایان ذکر

و اتل علیهم نبأ ابني ءادم بالحق

آگاه نبودن قایل از کیفیت دفن جسد هابیل، بیانگر این است که آنها از اولین انسانها بوده اند. بنابراین مراد از «آدم»، آدم ابوالبشر(ع) است و بنا به گفته مفسران، مقصود از فرزندان او، هابیل و قایل هستند. گفتنی است که «نبأ» به خبری گفته می شود که دارای فایده بسیار باشد.

7 - داستان قربانی فرزندان آدم، به گونه ای که در قرآن بیان شده، گزارشی واقعی و به دور از هرگونه باطل

و اتل علیهم نبأ ابني ءادم بالحق

در برداشت فوق «بالحق» متعلق به «اتل» گرفته شده است.

9 - تنها قربانی یکی از دو فرزند آدم، مقبول درگاه خداوند قرار گرفت .

فتقبل من احدهما و لم يتقبل من الاخر

11 - هر یک از فرزندان آدم، آگاه به پذیرش و یا رد قربانی خود و برادر خویش

قال لاقتلنک قال انما يتقبل الله من المتقين

جمله «انما يتقبل الله» و نیز تصمیم قابیل برای کشتن هابیل می رساند هر یک از آن دو متوجه پذیرش و رد قربانی خویش شدند. بسیاری از مفسران برآند که قربانی هابیل با آتشی از غیب بسوخت. و سوختن قربانی نشانه پذیرش آن بوده است.

30 - فربه ترین گوسفند هابیل، قربانی قبول شده وی به درگاه خدا و دسته ای از خوشه های گندم یا مانند آن، قربانی قبول نشده قابیل

واتل عليهم نبأ ابني ءادم بالحق اذ قربا قرباناً

ص: 121

از امام سجاده (ع) درباره قربانی نمودن فرزندان آدم (ع) روایت شده: .. قرب احدهما اسمن كبش كان في صيانته وقرب الاخر ضغثا من سنبل فتقبل من صاحب الكبش و هو هابيل ولم يتقبل من الاخر

تفسیر قمی، ج 1، ص 165؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 2

2- تأکید هابیل بر پیشدستی نکردن در قتل برادر، در عین حفظ حق دفاع از خویش در برابر تهاجم وی

انی ارید ان تبوا بائمی

چنانچه مراد از «ائمی»، گناهی باشد که از کشته شدن احتمالی قایل به دست هابیل صورت گیرد، معلوم می شود هابیل خاطر نشان ساخته است که من اگرچه قصد کشتن تو را ندارم ولی از خود دفاع می کنم، هر چند به کشتن ناخواسته تو بینجامد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 5

5- قایل، برادرش هابیل را پس از جریان قربانی به قتل رسانید .

اذ قربا قرباناً .. فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 24، 25، 5، 2، 1

1 - خداوند کلاغی را برای آموزش دفن هابیل به سوی قایل گسیل داشت .

فبعث الله غراباً .. لیریه کیف یوری سوءه اخیه

2- کلاغ با کاوش در زمین و پنهان سازی چیزی در آن، قایل را به کیفیت دفن جثه هابیل رهنمون ساخت .

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

5- کلاغ گسیل داده شده برای تعلیم قایل، آگاه به تحیر و سرگردانی وی برای دفن هابیل

فبعث الله غراباً يبحث في الارض ليريه كيف يورى سوءه اخيه

در برداشت فوق ضمير فاعلى در «ليريه» به «غراب» برگردانده شده است. يعنى كلاغ به انگيزه نشان دادن چگونگى دفن به قابيل در زمين كاوش مى كرد و چيزى را در آن نهان مى ساخت.

6 - فاصله زمانى اندك ميان مرگ هاييل و گسيل كلاغى براى آموزش قابيل

فقتله .. فبعث الله غراباً

عطف «بعث» بر «قتله» به وسيله «فاء»، بيانگر برداشت فوق است.

24 - قابيل ، پشيمان از قتل برادرش هاييل *

فاصبح من الندمين

بنابر اينكه «فاصبح ..» متفرع باشد بر «فقتله» كه در آيه قبل آمده است.

25 - قابيل ، پس از آگاهى به شيوه خاكسپارى ، ناتوان از دسترسى به جسد برادرش هاييل *

قال يويلتى اعجزت ان اكون مثل هذا الغراب ..

ص: 122

تفریح ندامت قایل بر ناتوانیش بر دفن برادر، می رساند که وی پس از آگاهی بر کیفیت دفن، دیگر نمی توانسته است جثه او را به خاک بسپارد. بنابراین جثه برادر را پس از کشتن سر به نیست کرده بود. ماضی آوردن فعل «اعجزت» این معنا را تأیید می کند.

فرزندان یعقوب(ع)

برگزیدگی فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5

5 - خداوند ، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد .

أوحینا إلی . . . و الاسباط

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندزادگان حضرت یعقوب(ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 3

3 - انتساب بنی اسرائیلیان به هر یک از فرزندان یعقوب ، اساس گروه بندی آنان

و قَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا

«اسباط» در لغت به معنای نوادگان است. به کارگیری این واژه برای تیره های دوازده گانه بنی اسرائیل اشاره به این دارد که اساس این قبایل - که همگان نواده های یعقوب (اسرائیل) هستند - دوازده فرزند او می باشند.

نبوت فرزندان یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 5

5 - خداوند ، گروهی از فرزندان یعقوب را به پیامبری برانگیخت و به آنان وحی کرد .

«اسباط» جمع «سبط» در لغت به فرزندزادگان گفته می شود، و مراد از آن در آیه فرزندزادگان حضرت یعقوب(ع) هستند و برخی از مفسران مقصود از «الاسباط» را فرزندان اسحاق دانسته اند. گفتنی است که آمدن کلمه «الاسباط» پس از «یعقوب» نظر اول را تأیید می کند.

فرزندخواندگی

ص: 123

احکام فرزندخواندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 10،14

10 - فرزندخوانده شدگان ، هیچ گاه ، فرزند حقیقی نیستند .

و ما جعل ادعیاءکم أبناءکم

«ادعیاء» جمع «دعی» و صفت مشببه، به معنای اسم مفعول است. مراد از آن، نسبت دادن ادعایی فرزند (و یا هر چیزی) به شخص است.

14 - ادعای فرزند حقیقی بودن فرزندخوانده ، تنها سخنی بیش نیست و در واقعیت تأثیر ندارد .

و ما جعل ادعیاءکم أبناءکم ذلکم قولکم بأفوهکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 6،9

6 - در صورت شناخته نبودن پدر کسی ، روا نیست که او به عنوان فرزند کسی معرفی گردد .

ادعوهم لأبائهم .. . فإن لم تعلموا آبائهم فإخونکم فی الدین

توصیه خداوند به مؤمنان، برای برادر دانستن کسانی که در میان آنان می زیند و پدران شان شناخته شده نیستند، حکایت از این دارد که مردم، حق ندارند به صرف ناشناخته بودن پدر کسی، او را به فرزند کسی بخوانند.

9 - در صورتی که مؤمنی ، برده آزاد شده باشد و پدرش برای دیگران ناشناخته باشد ، شایسته است که بی جهت ، او را به فرزند کسی نسبت ندهند .

ادعوهم لأبائهم .. . فإن لم تعلموا آبائهم ... و مولیکم

مراد از «مولی» در آیه، احتمال دارد که برده آزاد شده یک قومی باشد. از این برده آزاد شده، در اصطلاح مولای آن قوم یاد می کنند.

ادعای فرزندخواندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 14

14 - ادعای فرزند حقیقی بودن فرزندخوانده ، تنها سخنی بیش نیست و در واقعیت تأثیر ندارد .

و ما جعل ادعیاءکم أبناءکم ذلکم قولکم بأفوهکم

امیدواری به فرزندخواندگی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 11

11 - همسر فرعون ، خواستار نگه داری موسی (ع) با امید به منتفع شدن از خدمات وی ، یا برگزیدن او به فرزندى خویش

عسى أن ینفعنا أو نتخذہ ولداً

ص: 124

بدعت فرزندخواندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 12

12 - فرزند حقیقی تلقی شدن فرزند خوانده شدگان ، در عصر جاهلیت ، خودساخته بود و منشأ الهی نداشت .

و ما جعل ادعیاءکم أبناءکم ذلکم قولکم بأفوهکم

تاریخ فرزندخواندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 10

10- انتخاب فردی به عنوان فرزند (فرزندخواندگی) ، امری متعارف در زمان یوسف (ع) ، و دارای اعتبار قانونی در دیار مصر باستان

أو تتخذہ ولدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 12

12 - فرزندخواندگی ، رسمی متعارف و ریشه دار در تاریخ

أو تتخذہ ولدًا

سنت فرزندخواندگی در صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 25

25 - سنت پسرخواندگی ، در صدراسلام ، امری رایج بود .

زوْجَنکھا لکی لایکون علی المؤمنین حرج فی أزواج ادعیائھم

فرزندخواندگی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - در جاهلیت، فرزندخوانده شدگان، فرزند حقیقی تلقی می شدند.

و ما جعل أدياءكم أبناءكم

آیه، ناظر به واقعیتی موجود در عصر ظهور اسلام و باقی مانده از دوران جاهلی است. چنان که نوع مفسران، به آن تصریح کرده اند،

ص: 125

آیه درباره زیدبن حارثه، پسرخوانده رسول الله (صلی الله علیه و آله) نازل شده است.

12- فرزند حقیقی تلقی شدن فرزند خوانده شدگان، در عصر جاهلیت، خودساخته بود و منشأ الهی نداشت.

و ما جعل ادعیاءکم أبناءکم ذلکم قولکم بأفوهکم

فرزندخواندگی در دوران یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 10

10- انتخاب فردی به عنوان فرزند (فرزندخواندگی)، امری متعارف در زمان یوسف (ع)، و دارای اعتبار قانونی در دیار مصر باستان

أو نتخذہ ولدًا

فرزندخواندگی در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 10

10- انتخاب فردی به عنوان فرزند (فرزندخواندگی)، امری متعارف در زمان یوسف (ع)، و دارای اعتبار قانونی در دیار مصر باستان

أو نتخذہ ولدًا

فرزندخواندگی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 6,7

6- عزیز مصر در نظر داشت از یوسف (ع) در امور خویش بهره گیرد، و یا او را به فرزندى خود و همسرش برگزیند.

قال الذی... أکرمی مثویہ عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

7- عزیز مصر، یاورى یوسف (ع) و گزینش او به فرزندى را، در گرو علاقه مندى یوسف (ع) به وی و همسرش زلیخا می دانست.

أکرمی مثویہ عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

جمله «عسی...» تعلیل برای «أکرمی مثواه» است، و مفاد جمله چنین می شود: از آن رو از تو می خواهم او را گرامی بداری، تا علاقه او

را به خودمان جلب کنی و در نتیجه بتوانیم به یاری او، دل ببندیم و یا به قبول فرزند خواندگیش، امیدوار باشیم.

منشأ فرزند خواندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 126

12 - فرزند حقیقی تلقی شدن فرزند خوانده شدگان ، در عصر جاهلیت ، خودساخته بود و منشأ الهی نداشت .

و ما جعل أدياءكم أبناءكم ذلكم قولكم بأفوهكم

ص: 127

1- آثار نباهی فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 9

9 - پشیمانی، اندوه و حسرت در آخرت، پیامد تباہ کردن فرصت دنیا و کوتاهی در انجام تکالیف

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله... قالوا یحسرتنا علی ما فرطنا فیها

ضمیر «ها» در «علی ما فرطنا فیها»، به «ما بر می گردد و معنا چنین می شود: «یا حسرتنا علی تفریطنا». و چون متعلق تفریط محذوف است، بر اطلاق متعلق تفریط دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 5

5- حسرت کافران و ستم گران در قیامت، به خاطر از دست دادن فرصت ها در دنیا

و أنذرهم یوم الحسره إذ قضی الأمر

«إذ» در «إذ قضی الأمر» بیانگر «یوم الحسره» است و مراد این است که روز حسرت، هنگامی است که موضوع خاتمه یافته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 6

6 - ضییع عمر و از دست دادن فرصت های زندگی دنیوی، مایه حسرت انسان به هنگام مرگ

قال ربّ ارجعون . لعلّی أعمل صالحًا فیما ترکت

ص: 128

2- آثار تَضییع فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 203 - 3

3 - حسرت شدید مجرمان لجاجت پیشه ، بر فرصت های از دست رفته و نومییدی آنان به هنگام مشاهده عذاب الهی

فیأتیهم بغته .. . فیقولوا هل نحن منظرون

با توجه به تعبیر «هل نحن..» به دست می آید که آنان به گونه ای قطعی چنین درخواستی نمی کنند؛ بلکه آرزوی خود را در قالب پرسش بیان می دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 5 - 9

9 - بی توجهی به فرصت های مناسب و از کف دادن آنها ، امری ناپسند و مایه افسوس خوردن بر آن در آخرت

علمت نفس ما .. . أخرت

بیان آگاهی به آنچه از دست رفته (ما أخرت)، نظر به ندامتی دارد که پس از آگاهی پیدا می شود؛ زیرا آیه شریفه در مقام هشدار است و صرف «آگاه شدن از چیزی» هشدار نمی خواهد.

3- آثار غفلت از پایان فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 5

5 - بی توجهی به روز قیامت و غفلت از پایان یافتن فرصت انجام تکالیف ، عامل اساسی در ترک دستورات الهی است .

استجیبوا لربکم من قبل أن یأتی یوم لا مردّ له

ذکر «من قبل أن یأتی» می تواند اشاره به آن داشته باشد که انسان ها، چنانچه به روز قیامت توجه کنند به اجابت دعوت الهی روی خواهند آورد.

4- استفاده از فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 7

7 - لزوم بهره‌گیری از هر فرصت مناسب برای تبلیغ دین الهی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 90 - 17

ص: 129

17- ضرورت بهره‌گیری مبلغان دینی، از فرصت‌های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أَنْتَ لَا تَأْتِي يَوْسُفَ قَالَ أَنَا يَوْسُفُ . . . مِنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 5

5- خدا و رسولش، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره‌برداری کافی از فرصت‌ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

وَأَنْذِرِ النَّاسَ . . . فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نَجِبْ دَعْوَتَكَ وَتَتَّبِعْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 39

39- یکتاپرستان، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره‌می‌گیرند.

قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لِنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 5

5- ذوالقرنین، در جهت تبلیغ توحید و آیین الهی خود، از بهترین فرصت‌ها بهره‌می‌گرفت.

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرَ

ذوالقرنین، هنگامی سخن از ربوبیت خداوند به میان می‌آورد که مردم، سخت به او نیازمند بودند و او باتلاش صادقانه در جهت رفع نیازهای آنان، قلب مردم را به خود متوجه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 8

8- هشدار خداوند به کافران دین ستیز، نسبت به از دست دادن فرصت توبه

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

لحن آیه شریفه از یک سو تهدید و از سوی دیگر دربردارنده هشدار به کافران است که کار خویش را به جایی نرسانند که راه توبه بر رویشان

بسته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 8

8 - لزوم رعایت استعداد و قابلیت افراد ، در استفاده از فرصت ها و امکانات تبلیغی

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلاّ الحيوه الدنيا

تکلیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به روی گردانی از خدا فراموشان دنیا محور، می تواند نشانگر این باشد که رهبران و مبلغان الهی، نباید قابلیت ها را نادیده انگاشته و فرصت های خویش را در مواضع بی ثمر، هدر دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 130

2- گذرا بودن فرصت های زندگی ، تذکری به انسان در استفاده صحیح و بهینه از آن

کَلِّ من علیها فان

تذکر خداوند به فنای زمینیان، هشدار به آنها است که از فرصت حیات بیشترین بهره برداری کنند و امکانات خویش را در مسیر فانی دنیا هدر ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 2 - 3

3- تهدید منکران قیامت ، به دست برداشتن از انکار آن تا فرصت باقی مانده

لیس لوقعتها کاذبه

«کاذبه» می تواند صفت برای موصوف مقدر باشد (نفس کاذبه). در این صورت آیه شریفه نظر به کافران دارد که تا وقت باقی است، دست از انکار قیامت بردارند؛ زیرا روزی که قیامت واقع شود، آنان جز تسلیم شدن در برابر واقعیت و گرفتار سرافکندگی شدن فرجامی ندارند.

5- استفاده از فرصت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 6،7

6- بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران ، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به توحید و ایمان

قال لهم موسی ویلکم لاتفتروا علی اللہ کذبًا

7- بیم دادن مردم از عذاب خداوند ، و استفاده از فرصت ها برای تبلیغ ، از وظایف مبلغان دین است .

قال . . . ویلکم لاتفتروا ... بعذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 10

10 - سلیمان (ع) ، درصدد استفاده از هر فرصت برای بیان عقیده توحیدی خود و تبلیغ آن

فما آتین الله خیر ممّا آتیکم

یادآوری سلیمان(ع) به نماینده سبا نسبت به این حقیقت که آنچه او و آنها در اختیار دارند، همگی عطایایی است که خداوند به آنان بخشیده است، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 131

6- اهمیت استفاده از فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 14

14- لزوم استفاده از فرصت ها و امکانات دنیوی پیش از فرا رسیدن مرگ

یقیموا الصلوه و ینفقوا . . . من قبل أن یأتی یوم لابیح فیہ و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 4

4 - بهره گیری از فرصت ها و امکانات دنیوی ، جهت تهیه ره توشه حیات اخروی ، امری بایسته و ضروری است .

استجیبوا لربکم من قبل أن یأتی یوم لامرد له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 10

10 - لزوم استفاده از فرصت ، برای انفاق قبل از فرا رسیدن مرگ

و أنفقوا . . . من قبل أن یأتی أحدکم الموت

7- تذکر کمی فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 5

5 - توجه دادن کافران به کمبود فرصت ، از راه کار های مبارزه قرآن با کفر

إنّا أنذرنکم عذاباً قریباً

جمله «یقول الکافر . . .» - در ذیل آیه - گویای آن است که روی خطاب در «أنذرناکم»، با کافران است.

8- تزییع فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - قیامت ، روز توجّه انسان به توانمندی ها و فرصت های از دست رفته خویش

علمت نفس ما .. اُخْرَت

«ما .. اُخْرَت» - در یک احتمال - ناظر به کرداری است که انسان، آن را با امروز و فردا کردن، به تأخیر می اندازد و فرصت را از دست می دهد. او در قیامت متوجه چنین خسارت هایی شده، بر آن افسوس خواهد خورد.

ص: 132

9- عوامل تضييع فرصت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 104 - 3

3- دنيا ، ظرفي مناسب براي تلاش هاي سودمند و كفر ، مايه بهره نبردن از فرصت هاي موجود در آن است .

ضلّ سعيعهم في الحيوه الدنيا

10- فرصت اقرار به خطا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 39 - 2

2 - توبه و اقرار به خطا ها ، تنها در فرصت زندگي دنيا داراي تأثير است ؛ و نه در آخرت .

ولن ينفعكم اليوم إذ ظلمتم

11- فرصت انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - منافقون - 63 - 10 - 10

10 - لزوم استفاده از فرصت ، براي انفاق قبل از فرا رسيدن مرگ

و أنفقوا .. من قبل أن يأتي أحدكم الموت

12- فرصت ايمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 210 - 7،8

7 - تسليم شدن در برابر خداوند پس از ديدن نشانه هاي عذاب و گذشتن فرصت ، بي فايده است .

هل ينظرون الا أن يأتيهم .. وقضى الأمر

8 - حصول ايمان و تسليم در قيامت ، سودي ندارد . *

بنابراینکه مراد از آمدن عذاب و ملائکه، نزول آنها در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 133

5 - انعام - 6 - 27 - 5

5- دنیا، جایگاه توبه و ایمانِ شمربخش است، نه آخرت.

فقالوا یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

زیرا اگر در قیامت توبه و ایمان ممکن بود، کافران آرزوی مراجعت به دنیا نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 8 - 5

5- در صورت تحقق درخواست کافران برای نزول ملائکه، تمامی آنان هلاک می شوند و مهلتی برای ایمان نخواهند داشت.

ما ننزل الملائکه إلا بالحق و ما کانوا إذا منظرین

انظار مصدر «منظر» به معنای تأخیر انداختن است و حصر در آیه، نشان می دهد که با آمدن ملائکه، اجل هیچ کدام از کفار به تأخیر نخواهد افتاد و به هلاکت خواهند رسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 102 - 2

2 - تنها دنیا عرصه گرایش به ایمان و نه آخرت

فلو أن لنا کره فنکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 8

8 - کافران، در قیامت بهانه می آورند که در دنیا، فرصت لازم را برای ایمان آوردن نداشته اند. *

و یوم تقوم الساعه یقسم المجرمون ما لبثوا غیر ساعه

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که مکانی که کافران مجرم، از آن سخن می گویند، دنیا باشد و مرادشان از بیان چنین نکته ای، با ذکر قسم، به قرینه آیه پنجاه و هفت «فیومئذ لاینفع الذین ظلموا معذرتهم» عذرخواهی و یا بهانه تراشی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پذیرش ایمان از سوی خداوند، دارای مهلتی مشخص و محدود است .

يوم الفتح لا ينفع الذين كفروا ايمانهم ولا هم ينظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 8

8- جایگاه ایمان آوردن، عالم دنیا است، نه آخرت .

ولو ترى اذ فرعوا .. وقالوا اماننا به و انى لهم التناوش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 134

3- با مرگ مشرکان ، فرصت ایمان آوردن از آنان گرفته شده و دیگر جایی برای آن نمی ماند .

و لو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به ... و حیل بینهم و بین ما یشتهون

احتمال دارد مراد از «ما یشتهون» - به قرینه ذکر ایمان مشرکان با مشاهده عذاب و یا قیامت در آیات پیشین - علاقه به ایمان باشد.

13- فرصت به گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 21 - 9

9- لزوم اعطای فرصت به متخلف برای دفاع از خود

لأعدّبه .. أو لیأتینی بسلطن مبین

14- فرصت به مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 21 - 9

9- لزوم اعطای فرصت به متخلف برای دفاع از خود

لأعدّبه .. أو لیأتینی بسلطن مبین

15- فرصت تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 7

7- دنیا ، جایگاهی مناسب و فرصتی مغتنم ، برای تصحیح باور است .

فأقم وجهک للدين القیم من قبل أن یأتی یوم لا مردّ له من اللّٰه

16- فرصت توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- توبه و پشیمانی از گناه، پس از مرگ پذیرفته نخواهد شد و اثری بر آن مترتب نخواهد بود.

ص: 135

إلا الذين تابوا .. إن الذين كفروا و ماتوا و هم كفار أولئك عليهم لعنة الله

تقیید «کفروا» با جمله (و ماتوا و هم کفار) بیان پایان مهلت زمان پذیرش توبه است؛ یعنی، پس از مرگ پشیمانی سودبخش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 217 - 31

31- مرگ ، پایان مهلت توبه

و من یرتد منکم عن دینه فیمت و هو کافر فاولئک حبطت اعمالهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 91 - 3

3- مرگ ، پایان فرصت برای توبه

انّ الذین کفروا و ماتوا و هم کفار فلن یقبل من احدهم ملء الارض ذهباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 27 - 5

5- دنیا، جایگاه توبه و ایمانِ ثمربخش است، نه آخرت.

فقالوا یلیتنا نرد و لا نکذب بأیت ربنا و نکون من المؤمنین

زیرا اگر در قیامت توبه و ایمان ممکن بود، کافران آرزوی مراجعت به دنیا نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- روم - 30 - 57 - 8

8- فرصت توبه ، محدود به عالم دنیا است و در قیامت ، جایگاهی ندارد .

فیومئذ لا ینفع الذین ظلموا معذرتهم و لا هم یتعتبون

«یتعتبون» به معنای «طلب رضایت و انجام کاری جهت رفع سرزنش» است. طبق این معنا، «یتعتبون»، می تواند کنایه از توبه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توصیه خداوند به توبه و تسلیم شدن پیش از دچار کشتن به پیامد های هلاکت بار گناهان (عذاب)

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ

مقصود از «عذاب» در این آیه، هم می تواند عذاب دنیوی (عذاب استیصال) باشد و هم عذاب اخروی.

11 - توبه، تنها پیش از آمدن عذاب الهی پذیرفتنی است و رهایی از عذاب پس از نزول آن - حتی با توبه و تسلیم - ممکن نیست.

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

ص: 136

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 2

2- توبه و اقرار به خطاها ، تنها در فرصت زندگی دنیا دارای تأثیر است ؛ و نه در آخرت .

و لن ینفعکم الیوم إذ ظلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 18 - 9

9- وقوع ناگهانی قیامت ، مجال هر گونه بازنگری و توبه را برای کافران لجوج از میان می برد .

فقد جاء أشراطها فأتی لهم إذا جاءتهم ذکریهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 7

7- لحظه مرگ ، لحظه بسته شدن راه توبه و پایان یافتن فرصت بازگشت به سوی خدا

ثم ماتوا وهم کفار فلن یغفر الله لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 16

16 - فرصت دهی خداوند به متخلفان و گنه کاران ، برای توبه و بازگشت و عدم تعجیل او در کیفر ایشان

قل للمخلفین... فإن تطیعوا... و إن تولّوا... یعدّ بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 12

12 - بازگشت از مواضع منافقانه به ایمان و عمل خالصانه ، پیش از فرا رسیدن مرگ ، مورد قبول خداوند و جبران کننده گناه دورویی و

نفاق

و لکنکم فتنتم أنفسکم... حتی جاء أمر الله

17- فرصت تهیه توشه آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 8

8 - لزوم بهره گیری کامل از فرصت های مناسب ، جهت تأمین آخرت خویش

فأقم . . . من قبل أن يأتي يوم

ص: 137

18- فرصت جبران حقوق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 4

4- جبران کوتاهی کردن در حق خدا ، پس از آمدن عذاب الهی ممکن نیست .

من قبل أن يأتيكم العذاب بغته . . . أن تقول نفس يحسرتي على ما فرطت في جنب الله

19- فرصت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 7

7- لزوم بهره گیری از هر فرصت مناسب برای تبلیغ دین الهی

يأيها النبي قل لمن في أيدكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 90 - 17

17- ضرورت بهره گیری مبلغان دینی ، از فرصت های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

أءنك لأنت يوسف قال أنا يوسف . . . من يتق و يصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 10

10 - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم ، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

يقوم لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی (ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

20- فرصت سلوک سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 21 - 3

3 - لحظه مرگ ، لحظه پایان فرصت برای حرکت در راه خدا است .

ثم السبيل يسره . ثم أماته

ص: 138

حرف «ثم» برای ترتیب زمانی است و دلالت می کند که با فرا رسیدن مرگ، فرصت حرکت در راه خدا سپری شده است.

21- فرصت طلبی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 2

2 - إخبار خداوند به مسلمانان مبنی بر اینکه در گیر و دار مبارزه و نبرد با دشمنان، گروهی از آنان در صدد کسب امنیت از سوی مسلمانان و از سوی طائفه کافر خویش خواهند شد.

ستجدون احرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم

22- فرصت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 6

6 - فرعون و فرعونیان، مردمانی پیمان شکن و فرصت طلب

فلما کشفنا عنهم العذاب إذا هم ینکثون

23- فرصت طلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 6

6 - فرعون و فرعونیان، مردمانی پیمان شکن و فرصت طلب

فلما کشفنا عنهم العذاب إذا هم ینکثون

24- فرصت طلبی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 12

12 - بهره برداری کافران از هر فرصت، برای ضربه زدن به مسلمانان

فليس عليكم جناح ان تقصروا .. ان الكافرين كانوا لكم عدواً مبيناً

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 139

15 - کافران ، در کمین و مترصد فرصت برای حمله و شیخون به مسلمانان

ووالذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

جمله «والذین . . .»، بیان یک اصل کلی است و همراه داشتن اسلحه به هنگام نماز برای پیشگیری، تنها یک مصداق از آن است.

25- فرصت طلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 2,3

2 - منافقان درعین درمانده شدن در برابر اسلام ، با فرصت طلبی در پی بهره برداری از مواهب آن هستند .

کَلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ

3 - بهره بردن از مزایای جامعه اسلامی و به کنار نشستن به هنگام دشواری ها و سختی ها ، از ویژگی های منافقان است .

و إذا أظلم عليهم قاموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 2

2 - فرصت طلبی ، طمعکاری و برخورد های طلبکارانه ، از ویژگی های اهل نفاق است .

الذین یتربصون بکم فإن کان لکم فتح من اللّٰه . . . و نمنعکم من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 5

5 - منافقان ، گروهی فرصت طلبند .

إن تصبک حسنه تسوهم و إن تصبک مصیبه یقولوا قد أخذنا أمرنا من قبل و بتولوا و هم فر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- بیمار دلانِ منافق ، در انتظار پدید آمدن فرصت ، برای همکاری با دشمنان علیه دین

قالوا للذين كرهوا ما نزل الله سنطيعكم في بعض الأمر

سین در «سنطیعکم» اشاره به موقعیتی دارد که هنوز فرانسیده است و منافقان در انتظار فرارسیدن آن هستند.

26- فرصت طلبی مؤمنان عافیت طلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 140

16 - عافیت طلبان ، در پی بهره گیری از ثمره زحمت های دیگران اند .

و من الناس من يقول ءامتا بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله و

27- فرصت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 23 - 12

12 - دنیا ، سرای تلاش است و جهان پس از مرگ ، برای کیفر و پاداش می باشد .

إذا هم ییغون . . . متع الحیوه الدنیا ثم إلینا مرجعکم فننبئکم بما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 27 - 1

1 - دنیا سرای تلاش و آخرت سرای کیفر و پاداش است .

للذین أحسنوا الحسنی . . . و الذین کسبوا السینات جزاء سیئه بمثلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 30 - 3

3 - دنیا ، جایگاه عمل برای جهان آخرت است .

هنالک تبلوا کل نفس ما أسلفت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 15

15- تنها زندگی دنیا ، ظرف عمل و بستر تأمین سعادت اخروی است .

یقیموا الصلوه و ینفقوا . . . من قبل أن یأتی یوم لایبع فیہ و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 6

6- دنیا، جایگاه عمل برای آخرت است.

للذین أحسنوا فی هذه الدنيا

در صورتی که «فی هذه الدنيا» متعلق به «أحسنوا» باشد، مفید معنای فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 111 - 10

ص: 141

10- دنیا ، میدان عمل و آخرت صححه دریافت پاداش و کیفر است .

یوم تأتي . . . و توفی کل نفس ما عملت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 104 - 3

3- دنیا ، ظرفی مناسب برای تلاش های سودمند و کفر ، مایه بهره نبردن از فرصت های موجود در آن است .

ضللّ سعیهم فی الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 4

4- قیامت ، روز پایان فرصت ها و جبران ناپذیری خطا ها و انحرافات است .

و أنذرهم یوم الحسره إذ قضی الأمر

مراد از «الأمر» به قرینه «یوم الحسره» فرصت هایی است که از کف دادن آن موجب حسرت شده است و «قضی» از «قضاء» به معنای فیصله دادن و به پایان رساندن است، به گونه ای که مورد آن جبران پذیر نباشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 10

10 - دنیا ، محل تلاش و آخرت جای کیفر و پاداش و مواجه شدن با نتیجه تلاش است .

إنّ الساعه آتیه . . . لتجزی کلّ نفس بما تسعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 5

5 - زندگی دنیوی ، تنها فرصت عمل و کسب ارزش ها

قال ربّ ارجعون . لعلی أعمل صلحاً فیما ترکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 5

5- دنیا، یگانه میدان عمل

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا .. قَالَ اخْسِئُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 15

15 - دنیا، مجال تهیه توشه برای آخرت است .

فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا

ص: 142

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 4

4 - آخرت ، عرصه عمل و محل تدارک از دست داده ها و تصحیح رفتار ها نیست .

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نَعْمَرْكُمْ مَا يُتَذَكَّرُ فِيهِ مِنْ تَذَكُّرٍ

برداشت یاد شده، از جواب منفی خداوند به درخواست کافران دوزخی به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 10

10 - دنیا ، عرصه تلاش و کوشش و جهان آخرت ، عرصه اجر و پاداش

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 55 - 7،9

7 - توصیه خداوند به عمل کردن به قرآن ، پیش از دچار شدن به پیامد های هلاکت بارر ها کردن قرآن (عذاب)

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ . . . مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ

9 - روی آوردن به قرآن و عمل به تعالیم آن ، پس از آمدن عذاب بی فایده است .

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ . . . مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً

از این که خداوند فرمود: پیش از آمدن عذاب به تعالیم قرآن عمل کنید، روشن می شود که با آمدن عذاب، این کار بی فایده خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 58 - 7

7 - در قیامت ، راهی برای جبران گذشته ها و انجام هیچ عملی نیست .

لَوْ أَنَّ لِي كَرْهٌ فَأَكُونُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

از این که کافران و گنه کاران برای جبران کوتاهی های خود، تقاضای بازگشت به دنیا را دارند، می توان به این حقیقت رسید که قیامت روز

عمل و تلاش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 13

13 - زندگی دنیوی ، مجال عمل و انتخاب است ؛ اما همراه با مسؤولیت و دریافت نتایج .

اعملوا ما شئتم

از تقابل «یلقى فی النار» و «اعملوا ما شئتم» استفاده می شود که تحریف گران آیات الهی ، تنها در مجال دنیا حق انتخاب دارند و در آخرت مجبور به ورود در آتش اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 143

3 - دنیا، جایگاه تلاش و کوشش و مزرعه ای برای آخرت است .

من کان یرید حرث الآخره نزد له فی حرثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 19 - 11

11- زندگی دنیا، صحنه عمل و آخرت میدان دریافت اعمال و نتایج آن *

و لکلّ درجت مّمّا عملوا و لیوفّیهم أعمالهم

بنابراین که «حقّ علیهم القول» در آیه قبل، عذاب اخروی باشد؛ از این آیه استفاده می شود که مراد از «درجات» درجه های اخروی است و در آن جایگاه، نتایج اعمال استیفا می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 16 - 6

6 - تنها دنیا، سرای عمل و اندوختن توشه آخرت است .

کانوا قبل ذلک محسنین

تصریح به «قبل ذلک»، می رساند که متقین، قبل از حضور در صحنه قیامت (در زندگی دنیا) توشه عمل برگرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 31 - 10

10 - «عن زیدبن وهب إنّ علیاً (ع) قال : . . . و لکنّه جعل الدنیا دار الأعمال و جعل الآخره دار الجزاء و القرار « لیجزی الذین أساؤا بما عملوا و یجزی الذین أحسنوا بالحسنی » . . . »

زیدبن وهب گوید: امام علی (ع) فرمود: . . . خداوند دنیا را خانه عمل و آخرت را منزل جزا و آرامش قرار داده است تا بدکاران را به کیفر بدی هایشان برساند و نیکوکاران را پاداش نیک دهد» . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 4 - 2

2- انسان ها ، باید دنیا را میدان مسابقه جهت دست یافتن به بهشت و آمرزش الهی قرار دهند .

و ما الحیوه الدنیا إلاّ متع الغرور . سابقوا إلى مغفره من ربکم و جنّه

4- دنیا ، عرصه مسابقه و تلاش برای کسب سعادت اخروی (بهشت پهناور) است ; نه میدان بازی ، آرایش ، فخرفروشی و فزون خواهی

سابقوا إلى مغفره من ربکم و جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 11، 9

9- دنیا ، عرصه عمل و کسب توشه اخروی است .

ص: 144

و أنفقوا . . من قبل أن يأتي أحدكم الموت

11 - با فرارسیدن مرگ ، راه برای عمل بسته می شود .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 35

35 - توصیه و ترغیب خداوند به انجام دادن کار های خیر ، پیش از فرارسیدن مرگ

و ما تقدّموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله هو خيراً وأعظم أجراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 40 - 8

8 - دنیا ، فرصتی مناسب برای تهیه نیازمندی های آخرت و پیش فرستادن آن

ما قدّمت يده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 35 - 3

3 - دنیا ، محل تلاش و آخرت ، جای بهره مندی از تلاش ها است .

فإذا جاءت الطامة الكبرى . يوم يتذكر الإنسن ما سعى

بیان «یادآوری اعمال در قیامت»، صرفاً به منظور خبر از آینده نیست؛ بلکه بشارت دادن و انداز انسان ها نسبت به فرجام اعمالشان است.

28- فرصت عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 8

8 - حیات آخرت ، فاقد هر گونه زمینه و فرصت برای انجام اعمال نیک

او نرد فنعمل غير الذين كنا نعمل

آرزوی برگشت به دنیا برای انجام اعمال نیک و تدارک گذشته ها، دلالت بر این دارد که در آخرت فرصت برای انجام عمل نیک و تدارک

گذشته ها نیست.

29- فرصت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 5

ص: 145

5- فرعون ، از فرصت کافی برای تدارک سحر و امکانات دیگر جهت مقابله با موسی (ع) برخوردار بود .

فجمع کیده ثم اُتی

«ثم» برای بیان تراخی است. ممکن است این تراخی، زمانی باشد؛ یعنی، پس از جمع آوری مکرها، مدتی تا رسیدن روز موعود فاصله شد و سپس آن روز فرا رسید. براین اساس باید گفت: فرعون فرصتی کامل برای کسب آمادگی داشت.

30- فرصت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 3

3- زندگانی محدود دنیا ، تنها فرصت انسان برای هدایت و اجابت دعوت الهی است .

استجیبوا لربکم من قبل أن یأتی یوم لا مردّ له من اللّٰه

31- فرصت طلبان

{فرصت طلبان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 2

2- فرصت طلبی ، طمعکاری و برخورد های طلبکارانه ، از ویژگی های اهل نفاق است .

الذین یتربّصون بکم فإن کان لکم فتح من اللّٰه . . . و نمنعکم من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 5

5- منافقان ، گروهی فرصت طلبند .

إن تصبک حسنه تسوهم وإن تصبک مصیبه یقولوا قد أخذنا أمرنا من قبل ویتولوا و هم فر

4- فرعون

1- آثار استبداد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 10، 12

10 - خودکامگی، سلطه مداری و خوی اسراف گرانه فرعون، عامل رویارویی وی با موسی (ع) و آزار و اذیت پیروانش بود.

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون ل

12 - خودکامگی و سلطه مداری فرعون، عامل ایجاد اختناق و خفقان در سرزمین مصر بود.

فما آمن . . . إلا ذریه . . . علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون لعال ف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 8

8 - تلاش زبون سازانه فرعون، تنها متوجه قوم بنی اسرائیل بود.

یستضعف طائفه منهم

2- آثار استکبار اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و كانوا قومًا عالین

جمله «و كانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

ص: 147

3- آثار استکبار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إنه کان عالیًا من المسرفین

جمله «إنه..» می تواند در مقام تعلیل باشد.

4- آثار اسراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إنه کان عالیًا من المسرفین

جمله «إنه..» می تواند در مقام تعلیل باشد.

5- آثار اسرافگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 10

10 - خودکامگی ، سلطه مداری و خوی اسراف گرانه فرعون ، عامل رویارویی وی با موسی (ع) و آزار و اذیت پیروانش بود .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون ل

ص: 148

6- آثار اعراض از عبادت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 6

6 - موسی (ع) ، مورد تهدید فرعون به زندانی شدن ، در صورت پذیرش الوهیت غیر او

قال لئن اتخذت إلهاً غيري لأجعلنك من المسجونين

7- آثار افساد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

6 - تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش ، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود .

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

8- آثار افساد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

6 - تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش ، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود .

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 3,6

3 - خداوند ، ایمان فرعون را بی اثر خواند و به درخواست او برای نجات دادنش ، به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزی های سابق ، جواب رد داد .

قال ءامنت أنه لا إله إلا الذی . . . و أنا من المسلمین. ءالئن و قد عصیت قبل و كنت

6 - عصیانگری و فسادانگیزی پیوسته فرعون ، مانع پذیرفته شدن توبه وی از سوی خداوند شد .

ءالن و قد عصيت قبل و كنت من المفسدين

ص: 149

9- آثار اندازهای مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 16

16 - عقب نشینی تاکتیکی فرعون در مقابل موسی (ع) و دست برداشتن از قتل او به طور موقت، پس از هشدارهای مؤمن آل فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی.. .. و قال فرعون یه-من ابن لی صرْحًا... و ما کید فرع

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که فرعون، در آغاز مبارزه با موسی (ع) طرح قتل او را داده بود؛ ولی پس از هشدارها و تبلیغات مؤمن آل فرعون احداث بنای مرتفع برای جست و جواز خدای موسی (ع) را مطرح ساخت.

10- آثار ایمان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 21

21 - پایه های حکومت فرعون پس از ماجرای ساحران و ایمان آنان به موسی (ع)، بسیار متزلزل شد .

و لتعلمنّ أئینا أشدّ عذابًا و أبقی

تفاوت برخوردهای اولیه فرعون با برخوردهای پس از ایمان ساحران، نشان از تزلزل حکومت فرعون و احساس خطر شدید او از ناحیه موسی (ع) و مؤمنان به او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 1

1 - خشم و برآشفتن فرعون از ایمان سریع ساحران به موسی (ع)، بدون رخصت و اجازه وی

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

11- آثار برتری طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7 - نژادپرستی و خوی برتری جویی فرعون و اشراف دربار او، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا... بأيتنا و سلطن مبین... فقالوا أنؤمن لبشرین... وقومهما لناع-

ص: 150

12- آثار برتری طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7- نژادپرستی و خوی برتری جویی فرعون و اشراف دربار او، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا... بآيتنا و سلطن مبین... فقالوا انؤمن لبشرین... و قومهما لناع-

13- آثار بی فرزندی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 4

4- فرعون و همسرش به خاطر نداشتن فرزند افسرده بودند .

وقالت امرأت فرعون قرت عین لی و لک

«قرت عین» (روشنی چشم) کنایه از سرور و شادمانی است. بنابراین «قرت عین لی و لک»؛ یعنی، این مایه سرور و شادمانی من و تو خواهد شد.

14- آثار پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 6

6- فرعونیان نجات و بقای خود را در گرو غلبه ساحران بر موسی (ع) در صحنه مقابله می دانستند .

وقد أفلح اليوم من استعلی

15- آثار پیروی از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 4

4- نابودی فرعونیان و متلاشی شدن نظام حکومتی آنان، از پی آمد های متابعت آنان از فرعون بود .

فغشيهم... و أضلّ فرعون قومه و ما هدى

ص: 151

16- آثار پیروی از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 3

3 - مؤمن آل فرعون پیروی از خود را ، موجب دستیابی به راه صواب و درست می دانست .

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

«رشاد» به معنای اهتدا و راه یافتن است.

17- آثار تجاهل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 4

4 - فرعون با اظهار بی اطلاعی از پروردگار موسی و هارون ، رکن اصلی پیام های آنان را زیر سؤال برد .

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. أَوْحَىٰ إِلَيْنَا ... فَمَنْ رَبِّكُمَا

18- آثار ترس جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 3

3 - هراس از جهنم و عذاب طاقت فرسای آن ، مایه تحکیم ایمان در قلب ساحران فرعون

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا .. إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

جمله «إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ ..» تعلیل برای محتوای آیه قبل است.

19- آثار تلاش مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 15

15 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در جهت انصراف فرعون از قتل موسی (ع) ، مؤثر واقع شد .

وقال رجل مؤمن من آل فرعون .. أتقتلون رجلاً... كذلك يطبع الله على كل قلب م

برداشت بالا به خاطر این نکته است که فرعون، در آغاز برخورد با موسی (ع) برکشتن او مصمم گشته، این مطلب را به همه اطرافیانش اعلام کرده بود (قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى)؛ ولی پس از سخنان مؤمن آل فرعون، به جای کشتن وی دستور داد برجی بسازند تا او نسبت به درستی ادعای آن حضرت به تحقیق پردازد.

ص: 152

20- آثار جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 11

11 - دیدگان وقوه خیال موسی (ع) نیز، تحت تأثیر سحر ساحران فرعون قرار گرفت.

يَخِيلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَتَىٰ تَسْعَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 1

1 - موسی (ع)، پس از مشاهده سحر ساحران فرعون، در دل خویش از پی آمد های احتمالی آن احساس نگرانی کرد.

مِنْ سِحْرِهِمْ... فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَىٰ

«أَوْجَسَ» به معنای «أَحْسَسَ» و نیز به معنای «أَضْمَرَ (اخفاکرد)» آمده است (لسان العرب). در این آیه، معنای «أَحْسَسَ» به نظر مناسب تر می رسد؛ چرا که معنای «اخفا» در «فی نفسه» آمده است. بنابراین «أَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ...»؛ یعنی، موسی (ع) در دل خود نگرانی و ترسی را احساس کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 68 - 1,3

1 - دل قوی داشتن و نگران نبودن از پی آمد های سحر ساحران فرعون، مفاد وحی خداوند به موسی (ع) در میدان مقابله با ساحران

فَأَوْجَسَ... قَلْنَا لَا تَخَفْ

3 - موسی (ع) از القای شبهه و احتمال گمراهی مردم به واسطه سحر ساحران نگران بود.

قَلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ

جمله «إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ» تعلیل برای «لَا تَخَفْ» است و دلالت می کند که موسی (ع) از این نگران بود که معجزه او با سحر ساحران مشتبّه گردد و مردم به حقانیت او پی نبرند. خداوند با بیان برتری قطعی او، زمینه هراسش را از بین برد.

21- آثار حاکمیت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حاکمیت طولانی خاندان فرعون و اشراف بر توده ها و عادت به دستور دادن ، مانع از پذیرش دعوت موسی و سرنهادن به دستور های او ، از سوی آنان بود .

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

ص: 153

22- آثار حاکمیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 8

8 - پذیرش توحید ربوبی ، ناسازگار با بنیان حاکمیت فرعون

الیس لی ملک مصر

فرعون، برای نفی پیام موسی(ع) - که توحید ربوبی است - تلاش می کند تا با اقرار گرفتن از مردم، حاکمیت خود را بر مصر تثبیت کند؛ زیرا با پذیرش توحید، آن را در خطر می دید.

23- آثار سلطه طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او ، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

24- آثار سلطه طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 10،12

10 - خودکامگی ، سلطه مداری و خوی اسراف گرانه فرعون ، عامل رویارویی وی با موسی (ع) و آزار و اذیت پیروانش بود .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون ل

12 - خودکامگی و سلطه مداری فرعون ، عامل ایجاد اختناق و خفقان در سرزمین مصر بود .

فما آمن ... إلا ذریه ... علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون لعال ف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی

ص: 154

و هارون امتناع کردند.

25- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 2

2- مؤمن آل فرعون، پس از اعلان مواضع اعتقادی خویش و مبارزه با عقیده شرک آلود، با انواع مکرها و نقشه های شوم فرعونیان روبه رو شد.

فوقیه الله سیئات ما مکروا

جمع آمدن «سیئات» نشانگر تعدد و گوناگونی مکرهای فرعونیان است.

26- آثار ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد... فأغرقته و من معه جميعاً

27- آثار عجز فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 12

12- فرعون، به خاطر ناتوانی از مقابله با معجزات موسی (ع) و احساس خطر از آن، او را متهم به جادوگری کرد.

ولقد آتينا موسى تسعة آيات بيّنة... فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحوراً

احتمال دارد «مسحور» اسم مفعول جانشین اسم فاعل «ساحر» شده و به همان معنای فاعل باشد. به قرینه معجزه های موسی (ع) که بیشتر با اتهام ساحری سازگار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودررویی منطقی و فرهنگی با او

ولقد آتینا موسی تسع آیت یتیت . . . فقال له فرعون إنی لأظنک یموسی مسحورًا

ص: 155

28- آثار عدم تعقل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9- تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق والمغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن کنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

29- آثار عذاب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 2

2- عذاب فرعون در دنیا و آخرت، نمونه ای از برخورد شدید خداوند با مخالفان پیامبران و برحذر دارنده آنان از عواقب مخالفت

فأخذہ اللّٰه نکال الآخره و الأولى

«نکال» به چیزی گفته می شود که به وسیله آن، دیگران را تنکیل کنند؛ یعنی، از کاری بر حذر دارند (قاموس). مصداق آن در آیه عذاب فرعون است که مایه عبرت برای دیگران می باشد. اضافه «نکال» به «الآخره و الأولى»، یا گویای این نکته است که عذاب فرعون در آخرت و دنیا، هر یک می تواند برای مردم «نکال» و مایه عبرت باشد و یا گویای این که عذاب فرعون در دنیا می تواند مایه عبرت مردم نسبت به دنیا و آخرت آنان باشد. برداشت یادشده براساس احتمال اول است.

30- آثار عصیان اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

6- تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود.

فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمین. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبین

31- آثار عصیان فرعون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

ص: 156

6- تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود.

فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمین. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 91 - 3,6

3- خداوند، ایمان فرعون را بی اثر خواند و به درخواست او برای نجات دادش، به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزی های سابق، جواب رد داد.

قال ءامنت أنه لا إله إلا الذی . . . و أنا من المسلمین. ءالئن و قد عصیت قبل و كنت

6- عصیانگری و فسادانگیزی پیوسته فرعون، مانع پذیرفته شدن توبه وی از سوی خداوند شد.

ءالئن و قد عصیت قبل و كنت من المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- مزمل - 73 - 16 - 3

3- عصیان و سرپیچی فرعون، موجب مؤاخذه شدن او از جانب خداوند شد.

فعصی فرعون الرسول فأخذنه أخذاً ویبلاً

32- آثار عمل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- قصص - 28 - 42 - 1

1- لعنت خدا و دوری از رحمت حق، تنها دست آورد فرعون و سپاهیان او از زندگی دنیوی

و أتبعنهم فی هذه الدنيا لعنه

33- آثار غضب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- شعراء - 26 - 50 - 2

2 - خشم و تهدید شدید فرعون ، فاقد کمترین تأثیر در ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ .. . قَالُوا لِأَضْمِر

ص: 157

34- آثار قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 5

5 - تمرکز اقتدار در شخص فرعون، مانع تلاش و تبلیغ موسی (ع) در میان توده ها *

و فی موسی إذ أرسلناه إلی فرعون

با این که پیامبران به سوی توده های مردم، مبعوث شده اند، موسی (ع)، در نخستین مأموریت، به سوی فرعون فرستاده شد. از این نکته می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 5

5 - اقتدار حکومت فرعون، اغواگر او و بازدارنده وی از پذیرش پیام روشن موسی (ع)

فتوئی برکنه

در صورتی که «باء» برای بیان سببیت یا استعانت و «رکن» کنایه از ارکان اقتدار حکومت فرعون باشد، استفاده می شود که فرعون به اتکای همین نیروها، به مبارزه با موسی (ع) پرداخت و از پذیرش دعوت او سر بر تافت.

35- آثار نژادپرستی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7 - نژادپرستی و خوی برتری جویی فرعون و اشراف دربار او، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا... بأیتنا و سلطن مبین... فقالوا أنؤمن لبشرین... و قومهما لنا ع-

36- آثار نژادپرستی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 7

7 - نژادپرستی و خوی برتری جویی فرعون و اشراف دربار او، عامل نادیده گرفتن معجزات و دلایل روشن حضرت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا... بأيتنا و سلطن مبین... فقالوا أنؤمن لبشرین... وقومهما لناع-

ص: 158

37- آثار هلاکت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 5

5 - هلاکت فرعون ، هشداری به مردم در امور دنیا و آخرت آنان بود .

فأخذہ اللہ نکال الآخرہ والأولی

اضافه «نکال الآخره...» ممکن است اضافه لامیه باشد؛ یعنی، هلاکت فرعون برای دیگران، هم نسبت به دنیای آنان و هم نسبت به آخرتشان مایه عبرت بود. در این صورت، مراد از «أخذہ اللہ» هلاکت فرعون و غرق شدن او است که برای دیگران نکال آخرت و دنیا بود؛ زیرا از طرفی به فرجام تکذیب پیامبران و گناه و انکار ربوبیت خداوند پی می برند - که اموری مربوط به آخرت است - و از طرفی دنیا را ناپایدار، حتی برای امثال فرعون می بینند.

38- آخرت طلبی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 17، 14

14 - ساحران مؤمن با تحقیر قدرت فرعون ، به او اعلام کردند که بالاترین شکنجه های او ، تنها به زندگانی دنیایی آنان خاتمه می دهد و به آخرتشان آسیبی نخواهد رسانید .

فأقض ما أنت قاض إثمًا تقضى هذه الحیوه الدنیا

چنانچه «هذه الحیاه» مفعولٌ به برای «تقضى» باشد، مراد از «قضا»، منقضی ساختن خواهد بود. اهل لغت می گویند: تمام معانی «قضا» به انقطاع یافتن و تمام شدن بازگشت دارد (لسان العرب). بنابراین مفاد آیه چنین می شود: ای فرعون! با حکم خود به هرچه می توانی فیصله بده و آن را تمام کن؛ زیرا تو فقط این زندگانی دنیا را خاتمه می دهی.

17 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، دارای ایمان و اعتقاد محکم به آخرت بودند .

فأقض... إثمًا تقضى هذه الحیوه الدنیا

39- آرزوی همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 6، 4

4- بهشت و بودن در جوار لطف خداوند ، نهایت آرزو و آرمان معنوی همسر فرعون (آسیه)

إذ قالت ربّ ابن لي عندك بيتاً في الجنّة

6- همسر فرعون ، در آرزوی شهادت به سر می برد .

إذ قالت ربّ ابن لي عندك بيتاً في الجنّة

با توجه به این حقیقت که آسیه، از سوی فرعون به شدت تحت شکنجه و آزار بود؛ می توان استنباط کرد که دعای او درباره بنا شدن خانه ای در بهشت، اشاره به نائل شدن وی به فیض بزرگ شهادت است.

ص: 159

40- آسایش طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 15

15 - فرعون و مردمانش در طول حکومتشان ، همواره در پی ساختن کاخ ها و خوش نشین های سایه افکن بودند .

و دمرنا ما کان یصنع فرعون و قومه و ما کانوا یعرشون

«ما» در «ما کانوا» موصول است و مراد از آن به دلیل «یعرشون»، عرش و عریش (سایبان) است. بنابراین «ما کانوا یعرشون» یعنی سایبانهایی که آنها را ساخته بودند. فعل «یصنع» و «یعرشون» که به همراه «کان» و «کانوا» آمده، دلالت می کند که فرعونیان پیوسته کاخ و سایبان می ساختند؛ یعنی دارای کاخها و خوش نشینهای فراوان بودند.

41- آگاهی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 4

4 - ساحران به رسالت ها و پیام های موسی (ع) قبل از اقدام به مبارزه با وی آگاه بودند .

قالوا ءامنا برب العلمین

تأکید ساحران به ربوبیت خداوند و پذیرش سریع آن پس از آگاهی به حقانیت موسی(ع)، بیانگر این است که آنان پیش از حضور در صحنه مبارزه به پیامهای وی، که بارزترین آن اعتقاد به ربوبیت مطلق خداوند است، آگاه شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 2

2 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبادا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمین» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

42- آل فرعون در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 6,7

ص: 160

6 - به دوزخ افتادن خاندان فرعون در قیامت با فرمان الهی

و یوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشدّ العذاب

7 - خاندان فرعون ، مبتلا به سخت ترین عذاب و کیفر الهی در دوزخ

أشدّ العذاب

با توجه به این که «أشدّ العذاب» می تواند بیانگر این معنا باشد که عذاب دوزخ، شدت و ضعف دارد و فرعونیان در درجه شدیدتر آن قرار داده خواهند شد. هم چنین می تواند بدین معنا باشد که عذاب دوزخ در مقایسه با هر عذاب دیگری، شدیدترین عذاب ها است. در این صورت «أشدّ العذاب» به جای دوزخ آمده و حکایت از شدت بی حساب آتش آن دارد.

43- آل فرعون در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 2

2 - سوختن خاندان فرعون در آتش ، هر صبح و شام پیش از قیامت و در عالم برزخ

النار يعرضون عليها غدوًا وعشيًا

همان گونه که بسیاری از مفسران گفته اند، مقصود از عرضه آتش، می تواند افکندن در آتش باشد.

44- آل فرعون در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 6

6 - به دوزخ افتادن خاندان فرعون در قیامت با فرمان الهی

و یوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشدّ العذاب

45- آل فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون ، به شکنجه های سخت گرفتار بودند .

وإذ نجينكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب

«سَوْمٌ» (مصدر يسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب
السوء.

ص: 161

46- آلودگی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 15

15 - سرپیچی فرعون و درباریان از پذیرش رسالت موسی ، پیامد آلودگی آنان به فساد و تبهکاری بود .

فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَ الْمُفْسِدِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که عنوان «مفسدین» بر فرعونیان، اشاره به علت تکذیب داشته باشد. یعنی چون مردمی مفسد بودند، رسالت موسی را انکار کردند و آیات الهی را دروغ پنداشتند.

47- آمادگی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 7

7 - ساحران پس از اعلام آمادگی برای مبارزه با موسی (ع) از فرعون خواستند تا در صورت پیروزی از پاداشی گران برخوردار شوند .

قَالُوا إِن لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

جمله «إِن لَنَا ..» استفهامی است و حرف استفهام مقدر می باشد. یعنی: إِن لَنَا نکره آمدن کلمه «أَجْرًا» دلالت بر بزرگی و گرانسنگی پاداش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 2

2 - ساحران فرعون ، آمادگی خویش را برای پیش قدم شدن در ارائه سحر خود ، اعلام کردند .

إِنَّمَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِنَّمَا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 11

11 - ساحران مؤمن ، آمادگی خود را برای تحمّل هرگونه شکنجه و کشتار در جهت حفظ ایمان خویش اعلام کردند .

لَنْ نُؤْتِرَكَ .. فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ

«قضا» به معنای حکم کردن و داوری است. جمله «فاقض...» از زبان ساحران مؤمن و خطاب به فرعون است؛ یعنی، هر حکمی را که می توانی و قضاوت آن از تو ساخته است، صادر کن. ما آماده پذیرش هر نوع شکنجه و عذاب در راه ایمان خود هستیم.

ص: 162

48- آمادگی نظامی سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 1

1 - آماده باش کامل سپاه فرعون پیش از پیوستن مردم شهر ها به آنان برای تعقیب بنی اسرائیل

وإِذَا لَجَمِيع حذرون

«حِذْر» در قرآن به معنای ابزار جنگ (شمشیر، زره و ..) آمده است؛ مانند «خذوا حذرکم». بنابراین «حاذرون» به کسانی گفته می شود که دارای سلاح کافی و در حال آماده باش کامل باشند.

49- آیات خدا بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 3

3 - تغییر حالت عصای موسی (ع) و یدیبضای او، دو آیت و معجزه برای ارشاد و هدایت فرعون بود.

ءایه أُخری .. اذهب إلی فرعون

50- ابزار جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 5,9

5 - ریسمان و عصا، از وسایل کار ساحران فرعون

فإِذَا حِبَالَهُمْ وَعَصِيْبَهُمْ

حبل (مفرد «حبال») به معنای ریسمان و «عصا» (مفرد «عصی») به معنای چوب دستی است.

9 - ساحران فرعون، پیش از حضور در صحنه مقابله با موسی (ع)، ریسمان ها و عصا های فراوانی را تدارک دیده بودند.

فإِذَا حِبَالَهُمْ وَعَصِيْبَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استفاده ساحران از ریسمان و چوب برای انجام سحر خود

فألقوا حبالهم وعصيهم

«حبال» (جمع «حبل») به معنای ریسمان‌ها و «عصی» (جمع «عصا») به معنای چوبدستی‌ها است.

ص: 163

51- ابطال جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 2,7

2 - بلعیده شدن سحر ساحران فرعون و بطلان گردیدن ساخته های آنان با عصای موسی (ع) ، وعده خداوند به آن حضرت .

و ألق ما فی یمینک تلقف ما صنعوا

فعل «تلقف» و نظایر آن (نزد برخی از اهل لغت) در موردی به کار می رود که چیزی گرفته شود و خورده یا بلعیده گردد (لسان العرب).

7 - بلعیده شدن سحر ساحران به وسیله عصای موسی ، نشانه بطلان سحر و حقانیت معجزه موسی

و ألق ما فی یمینک تلقف ما صنعوا إنما صنعوا کید سحر

جمله «إنما صنعوا..» تعلیل برای «تلقف» است؛ یعنی، بدان جهت که سحر، کیدی بیش نیست، در برابر حقیقت اعجاز موسی نابود خواهد شد و به دین وسیله بطلان سحر ساحران و حقانیت معجزه اثبات خواهد گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 1

1 - عصای موسی با اعجاز او ، تمامی ابزار و آلات سحر جادوی ساحران فرعون (بند ها و عصا ها) را بلعید .

تلقف ما صنعوا .. فألقى السحرة

«فاء» در «فألقى» فصیحه و حاکی از جملاتی محذوفی است. مفاد آیه با تقدیرات آن چنین می شود: موسی (ع) عصای خود را انداخت و عصا آلات سحر را بلعید، آن گاه ساحران به سجده افتادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 45 - 2,5

2 - بلعیده شدن ابزار ساحران (ریسمان ها و عصا ها) به وسیله عصای موسی

فإذا هی تلقف ما یأفکون

5 - عصای موسی با بلعیدن ابزار جادویی ساحران ، صحنه ای شگفت و به دور از انتظار همگان به وجود آورد .

فإذا هي تلقف ما يأفكون

برداشت یاد شده از آن جا است که «إذا» برای مفاجات است و نشانگر آن است که جمله پس از آن، در یک حالت غیر منتظره واقع شده است.

52- ابلاغ معجزه بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 13

13 - خداوند ، به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا داشتن معجزه برای اثبات رسالت خویش را به فرعون ابلاغ کنند .

قد جئنک ب-آیه

ص: 164

«آیه» اسم جنس و قابل اطلاق بر کم و زیاد است. بنابراین می توان بر معجزات متعدد نیز «آیه» اطلاق کرد.

53- ابلاغ وحی به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 2، 1

1 - موسی و هارون (ع) با ابلاغ پیام های وحی الهی به فرعون ، مأموریت خویش را به انجام رساندند .

فقولا له . . . قال فمّن ربّکما

آیات گذشته، جملگی سخن خداوند با موسی و هارون(ع) بوده؛ ولی از مواجهه آنان با فرعون و آنچه روی داده، در این آیات سخنی نیست. از پاسخ فرعون بر می آید که آنان پیام خویش را به وی رساندند و پاسخ او را دریافت کردند.

2 - فرعون با گوش فرادادن به سخنان موسی و هارون (ع) ، اجازه داد آنان پیام الهی خویش را به او برسانند .

فقولا إنّا رسولا . . . قال فمّن ربّکما

54- اتحاد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 115 - 3

3 - ساحران دربار فرعون ، یکدل و یکزبان و یار یکدیگر در مبارزه با موسی (ع))

قالوا یموسی إِمّا أن تلقی و إِمّا أن نکون نحن الملقین

بدیهی ست ساحران جمله های «إِمّا أن تلقی» و «إِمّا أن نکون نحن الملقین» را دسته جمعی و یا یک به یک نگفتند. بنابراین استناد این جمله ها به آنان حکایت از همیاری و یکدلی آنان در مبارزه با موسی(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 9

9 - ساحران فرعون ، یک دل و یک زبان و یار یکدیگر ، در مبارزه با موسی (ع) بودند .

و إِمّا أن نکون أوّل من ألقى

صدق «أوّل من ألقى» بر همه ساحران، گویای هدف مشترک و وحدت رویه آنان است.

55- اتمام حجت بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 5

ص: 165

5- کیفر سخت و هلاکت بار فرعون و فرعونیان از سوی خداوند ، پس از اتمام حجت با آنان بود .

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم ... فأغرقه و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 6

6 - هلاکت فرعون و قومش ، پس از اتمام حجت خدا با آنان به وسیله موسی و هارون (ع) بوده است .

فقلنا اذهبنا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا فدمرناهم تدميراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 1

1 - اقدام الهی ، به کیفر دادن فرعون و لشکریان او ، پس از اتمام حجت بر ایشان

أرسلته إلى فرعون بسلطان مبين . فتولى بركنه ... فأخذنه و جنوده

56- اتمام حجت خدا بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 5

5 - خداوند ، حجت خویش را بر همه - حتی بر امثال فرعون - تمام می کند .

و لقد آرينه آيتنا كلها فكذب و أبى

57- احتجاج با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 52 - 3

3 - موسی (ع) با احاله علم و آگاهی در باره اقوام پیشین به خداوند ، از منحرف شدن بحث به مسائل غیر اصلی جلوگیری کرد .

فما بال .. قال علمها عند ربّي

موسی (ع) به جای پاسخ صریح به سؤال فرعون، علم آن را به خداوند احاله کرده است. بعید نیست فرعون با درماندگی در برابر منطق او، با

طرح پرسشی در باره اقوام گذشته، سعی در منحرف ساختن بحث داشته است. از این رو موسی(ع) با احاله پاسخ به خداوند، نقشه فرعون را خنثی نموده است.

ص: 166

58- احتجاج موسی (ع) با اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 2

2 - حضرت موسی (ع) برای اثبات نبوت خود و هارون (ع)، معجزه ای بزرگ - که در حق و الهی بودن آن شبهه ای نبود - به فرعون و اطرافیانش ارائه کرد .

فلما جاءهم الحق من عندنا

59- احتجاج موسی (ع) با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 2

2 - حضرت موسی (ع) برای اثبات نبوت خود و هارون (ع)، معجزه ای بزرگ - که در حق و الهی بودن آن شبهه ای نبود - به فرعون و اطرافیانش ارائه کرد .

فلما جاءهم الحق من عندنا

60- احترام جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 5

5 - ساحران ، دارای موقعیت و احترام در میان جامعه فرعونیی *

وقالوا یاأیه الساحر

برداشت یاد شده بدین احتمال است که خطاب «یاأیه الساحر»، استهزایی نباشد؛ بلکه برای احترام ادا شده باشد. و مؤید آن، ذیل آیه شریفه است که فرعونیان از موسی (ع) تقاضای رفع عذاب کردند.

61- احساس خطر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 6،7

6- فرعون ، ایمان ساحران را به موسی (ع) ، خطری برای موقعیت و حکومت خویش احساس کرد .

إن هذا لمكر مكرتموه في المدينة لتخرجوا منها أهلها

7- فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران ، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را ، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد .

ص: 167

إن هذا لمكر . . . لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 6

6 - وحشت و احساس خطر فرعون، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

از فرمان فرعون و .. به قتل ایمان آورندگان به موسی (ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 3

3 - رسالت موسی (ع)، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم أدبر يسعی

62- احضار جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 38 - 2

2 - گردآوری ساحران در سریع ترین وقت، پس از پیشنهاد مشاوران فرعون

قالوا .. و ابعث فی المدائن ... فجمع السحرة

برداشت یاد شده با توجه به آمدن «فاء» - که بیانگر نبودن فاصله زمانی است - استفاده می شود.

63- احضار دایه ها به کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 1

1 - احضار دایگان به کاخ فرعون ، برای شیر دادن به موسی (ع)

و حرّما علیه المراضع من قبل فقالت هل أدلکم علی أهل بیت یكفلونه لکم

ص: 168

64- اخبار مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 2

2 - مرد ناشناس ، حامل خبری مهم و سرنوشت ساز برای موسی (ع) بود .

قال يموسى إنّ الملائمات ياتمرون بك ليقتلوك

65- اختلاف افکنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 3

3 - اقدام فرعون به دسته دسته کردن مردم سرزمین مصر و ایجاد تفرقه میان آنان

و جعل أهلها شیعاً

66- اختلاف طبقاتی در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 4

4 - وجود دو قشر ضعیف و توانمند ، در جامعه فرعون و حاکمیت نظام طبقاتی بر آن جامعه

و إذ يتحاجون فی النار فيقول الضعفاء للذین استکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 2

2 - جامعه فرعونى ، دارای نظامی طبقاتی و مبتنی بر اشرافی گری

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

67- اختناق در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نبودن آزادی عقیده و بیان و حاکمیت جو اختناق و خشونت در دوران حاکمیت فرعون بر سرزمین مصر

لأجعلنك من المسجونين

وجود زندان مشقت بار و زندانیان بسیار سیاسی، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 169

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 11

11 - مردم در نظام فرعونى ، فاقد آزادى عقیده و بیان

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم .. لأقطنن أیدیکم و أرجلکم من خلف

68- اخراج فرعون از مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 3

3 - برنامه ریزی و توطئه برای بیرون راندن فرعون و فرعونیان از مصر و تلاش برای رسیدن به حکومت ، اتهام فرعون به حضرت موسی (ع)
(

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک یموسى

69- ادب جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 4

4 - برخورد و گفت وگوى ساحران فرعون با موسی (ع) در میدان مبارزه ، همراه با نزاکت و اظهار ادب نسبت به آن حضرت بود .

یموسى إِمَّا أَنْ تَلْقَى وَ إِمَّا

احاله انتخاب آغازگر به موسی (ع) و پرهیز از تحکم در این زمینه، خالی از ابراز ادب و نزاکت از سوی ساحران نیست.

70- ادراک مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 10

10 - مؤمن آل فرعون ، برخوردار از شجاعت ، ایمان استوار و فهم درست از دین

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

ص: 170

71- ادعاهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 2

2- فرعون ، مدعی الوهیت یگانه خویش

قال لئن اتخذت إلهًا غيري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 11، 3

3- فرعون ، مدعی مقام خدایی برای خود

وقال فرعون . . . ما علمت لكم من إله غيري

11 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : كلمتان قالهما فرعون « ما علمت لكم من إله غيري » وقوله « أنا ربكم الأعلى » قال كان بينهما أربعون عاماً ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: فرعون دو جمله گفت: یکی «ما علمت لكم من إله غيري» و دیگری «أنا ربكم الأعلى» و بین گفتن این دو جمله چهل سال فاصله بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 16

16 - فرعون ، مدعی هدایت گری مردم به راه درست

و ما أهدیکم إلا سبیل الرشاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 3

3- فرعون ، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) در آسمان ها ، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است .

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 8

8 - فرعون ، مدعی ناتوانی موسی (ع) از بیان مقاصد و اثبات مطالب خویش

و لایکاد ببین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 3,5,2

2 - فرعون ، خود را خدای مردم مصر قلمداد کرده ، رتبه اش را از تمامی خدایان آنان برتر می خواند .

أنا ربکم الأعلى

ص: 171

3- فرعون، در حضور مردم و با صدای بلند، خود را برترین تصمیم گیرنده درباره اداره زندگانی و تدبیر امور آنان معرفی کرد.

فنادی . فقال أنا ربکم الأعلى

فرعون - براساس دیگر آیات قرآن - هم خود را «اله» می خواند و هم برای خود «الهی» غیر خدا مدعی بود. بنابراین برگزیدن تعبیر «ربّ اعلی» درباره خود، برای تصریح به این نکته است که در رشد و تربیت مردم نیز، تصمیم اصلی را او می گیرد.

5- ادعای ربوبیت برتر، موضع گیری فرعون در برابر طرح توحید ربوبی از سوی موسی (ع)

و أهدیک إلی ربّک . . . أنا ربّکم الأعلى

جمله «و أهدیک إلی ربّک» در آیات پیشین، سخنی بود که موسی(ع)، آن را با توجه به انکار ربوبیت خداوند از سوی فرعون، مطرح ساخت. فرعون در واکنش به این دعوت، برترین ربوبیت را برای خود قائل شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 1

1 - خداوند فرعون را در پی ادعای ربوبیت، به عذاب سخت دنیا و آخرت گرفتار ساخت .

فأخذہ اللّٰہ نکال الآخرہ و الأولى

فاء در «فأخذہ..»، آن را بر آیه قبل (فقال أنا ربّکم الأعلى) تفریع کرده است.

72- ادعای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 1

1 - فرعون مدعی مالکیت خود و پیروانش (قبطیان) بر سرزمین مصر

لتخرجنا من أرضنا

از اضافه شدن «أرض» به ضمیر متکلم «نا» برمی آید که فرعونیان، سرزمین مصر را متعلق به خویش و از آن خود می دانستند و برای دیگران حقی در آن قائل نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 2

2- فرعون ، مدعی قدرت ارائه سحری همانند معجزات و آیات موسی (ع)

فلنأتینک بسحر مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 3

3- فرعون ، معتقد به حاکمیت مطلق خویش حتی بر افکار و اندیشه مردم

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

ص: 172

73- اذن فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 3

3- فرعون، انتخاب دین و تغییر مسلک مردم را، مشروط به اجازه خویش می دانست.

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

74- اذیت همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 11

11 - همسر فرعون، افزون بر آزار دیدن از او، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت.

نَجْنِي من فرعون و عمله و نَجْنِي من القوم الظلمين

تکرار درخواست نجات (و نَجْنِي) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

75- اذیت های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 9, 5

5- مؤمنان به موسی (ع) به جرم ایمان، در معرض شکنجه و آزار فرعون و اشراف قوم خود قرار داشتند.

إلا ذرية من قومه على خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

9- فرعون، در شکنجه و آزار دیگران، حد و مرزی نمی شناخت.

فما ءامن لموسى إلا ذرية من قومه على خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم .. و الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 11

11 - همسر فرعون، افزون بر آزار دیدن از او، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت.

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

تکرار درخواست نجات (و نَجْنِي) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ص: 173

76- اذیت‌های کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 11

11 - همسر فرعون ، افزون بر آزار دیدن از او ، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت .

نَجْنَى مِنَ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنَى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

تکرار درخواست نجات (و نَجْنَى) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

77- اراده فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 13 - 3

3 - غلبه اراده الهی بر خواست و تصمیم فرعون در نابود کردن موسی (ع)

يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ . . . فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ

موسی(ع) زمانی به دنیا آمد که فرعون به بهانه از بین بردن او، هر کودک پسر بنی اسرائیلی را سر می برید؛ اما خداوند حوادث را طوری ترتیب داد که شخص فرعون به حمایت از موسی(ع) برخیزد و او را تحت سرپرستی خود قرار دهد.

78- ارائه آیات خدا بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 1

1 - خداوند تمامی آیات و دلایل خود را به فرعون نمایاند .

و لقد أرينه آياتنا كلها

مراد از «آیاتنا» آیات و معجزاتی است که خداوند به موسی(ع) عطا کرده بود و «کَلِّهَا» دلالت می کند که فرعون تمامی آن معجزات را یکی پس از دیگری تا پایان عمر خویش، مشاهده کرده بود؛ ولی آنها را تکذیب کرد و از ایمان آوردن به موسی(ع) امتناع ورزید.

79- ارائه آیات خدا به آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ارائه آيات و معجزات متعدد به آل فرعون

و لقد جاءء آل فرعون التّذر

ص: 174

مراد از اندازها به قرینه آیه بعد، می تواند معجزات هشداردهنده باشد؛ نه صرف اندازهای قوی.

80- استبداد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 2,3

2- فرعون ، مردم را در گزینش دین و آیین ، نیازمند رخصت دهی خویش می دانست و آن را حقی برای خود می شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

3- فرعون ، حاکمی بسیار مستکبر و سخت مستبد

ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از کمال استبداد و استکبار فرعون دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 83 - 7

7- فرعون مصر ، حاکمی خودبرترین ، مستبد و خودکامه بود .

وإن فرعون لعال فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 6

6- فرعون در دیدگاه موسی و هارون (ع) ، فردی خودکامه و سرکوبگر حقیقت بود .

نخاف أن یفرط علینا أو أن یطغی

احتمال فرصت ندادن فرعون به موسی و هارون(ع)، برای بیان حقیقت، ناشی از شناخت آنان از خودکامگی فرعون است و احتمال افزایش طغیان گری او، برخاسته از آگاهی آن دو به روحیه مقاومت و لجاجت او در برابر حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 22, 15, 6, 3, 4

3- فرعون، انتخاب دین و تغییر مسلک مردم را، مشروط به اجازه خویش می دانست .

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

4- ایمان به موسی (ع) در حکومت فرعون، کاری غیر قانونی و ممنوع بوده است .

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

نیاز به اذن فرعون در ایمان به موسی(ع)، نشان از ممنوعیت و غیرقانونی بودن ایمان به آن حضرت در آن عصر دارد.

6- فرعون، حاکمی مستبد، مغرور و متکبر بود .

قبل أن ءاذن لكم

15- تصمیم فرعون بر شکنجه و به صلیب کشیدن ساحران مؤمن و نظارت مستقیم خود بر اجرای آن، تصمیمی قاطع و مستبدانه

ص: 175

لأَقْطَعَنَّ . . . لأَصْلِبَنَّكُمْ ... لتعلمنَّ أَيْنا أَشَدَّ عذابًا و أبقی

فرعون در واکنش های قبلی خود در برابر موسی (ع) با اطرافیان خویش به مشورت می نشست؛ ولی در مجازات ساحران، تصمیم مستبدانه و شخصی خود را با سوگند بر اجرای آن اعلام کرد و با لام قسم و نون تأکید ثقیله و فعل هایی از باب تفعیل، قاطعیت خود را در این تصمیم ابراز کرد. گفتنی که فعل های «لأَقْطَعَنَّ» و «لأَصْلِبَنَّ» که از باب تفعیل اند، با ثلاثی مجرد در معنا یکسان بوده و تفاوتی جز تأکید افزون تر ندارند.

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارعاب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلأَقْطَعَنَّ . . . لأَصْلِبَنَّكُمْ ... و لتعلمنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 7

7 - وجود فشار و اکراه و سلب آزادی در حکومت فرعون

ما أكرهتنا عليه من السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 4,6,9

4 - فرعون ، بی توجه به منطق و دلیل و تنها خواستار تسلیم بی چون و چرای خلق در برابر او

قال لئن اتَّخَذتِ إلهًا غيري لأجعلنَّك من المسجونين

6 - موسی (ع) ، مورد تهدید فرعون به زندانی شدن ، در صورت پذیرش الوهیت غیر او

قال لئن اتَّخَذتِ إلهًا غيري لأجعلنَّك من المسجونين

9 - نبودن آزادی عقیده و بیان و حاکمیت جو اختناق و خشونت در دوران حاکمیت فرعون بر سرزمین مصر

لأجعلنَّك من المسجونين

وجود زندان مشقت بار و زندانیان بسیار سیاسی، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرعون، حاکمی بسیار مستکبر و سخت استبدادگر

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از اوج استبداد و استکبار فرعون دارد.

11 - مردم در نظام فرعونى، فاقد آزادی عقیده و بیان

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم .. لأُفْطِنَ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 7، 4، 1

1 - فرعون، حاکمی خودکامه و سلطه گر

ص: 176

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ

«علوّ» به معنای برتری جوئی و خودکامگی است.

4- مردم مصر - از هر قشر و گروه - ملزم به پیروی محض و اطاعت بی چون و چرا از فرعون بودند .

و جعل أهلها شیعاً

تکبیر در «شیعاً» به اصطلاح تکبیر تفخیم است. بنابراین «شیعاً»؛ یعنی، پیروانی محض و بدون کمترین آزادی و اختیار.

7- استضعاف و به زبونی کشاندن بنی اسرائیل ، نمودی دیگر از حاکمیت سلطه طلبانه فرعون است .

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ . . . يَسْتَضَعِف طَائِفَةٌ مِنْهُمْ

مراد از «طائفه منهم» به قرینه آیات بعد، قوم بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 18

18 - حکومت فرعون در عصر موسی (ع) ، حکومتی خودکامه و بی قانون بود .

ذرونی أقتل موسى و لیدع ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 12

12 - وجود استبداد و خودکامگی و نبود آزادی بیان در جامعه فرعونی عصر موسی

أقتلون رجلاً أن يقول ربّي الله و قد جاءكم بالبينت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 2

2- نظام فرعونى ، نظامى استبدادى و متكى به رأى فرد

من العذاب المهين . من فرعون

از این که شخص فرعون، به عنوان عامل اصلی عذاب و خواری بنی اسرائیل معرفی شده، استفاده می شود که حضور فرعون و تصمیم

گیری او، بر همه شئون جامعه سیطره داشته و از این رو، خطاهای فرعونیان تنها به او نسبت داده شده است.

81- استمارگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 12

12 - نظام فرعونی ، نظامی استمارگر

و نستحی نساءهم

چون مجرد زنده نگهداشتن زنان کیفر محسوب نمی شود و فرعون با جمله «سنقتل . . . و نستحی نساءهم» در صدد بیان مجازات قوم موسی بوده است، می توان گفت هدف از بیان این معنا استمار زنان بنی اسرائیل بوده است.

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 7

7- دل‌بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استثمار آنان توسط فرعون

و تلك نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

82- استراق سمع مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 4

4- شنود گفت و گو های سران حکومت فرعون به وسیله مرد ناشناس و رساندن سریع آن به موسی (ع)

و جاء رجل .. قال یموسی إنّ الملائم یأمرون بک لیقتلوك

83- استعاذه از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 2

2- استعاذه و پناه بردن موسی (ع) به پروردگار ، از شر توطئه فرعون

وقال موسی إئی عذت برّی و ربکم من کلّ متکبّر

84- استغفار جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 9

9- ساحران فرعون ، پس از ایمان به موسی (ع) از اقدام به سحر به نفع فرعون ، اظهار پشیمانی کرده و خواستار بخشش الهی شدند .

لیغفر لنا .. ما أکرهتتا علیه من السحر

85- استقامت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 10، 8

8 - ساحران مؤمن به موسی (ع) پس از اعلان پایداری بر طریق ایمان ، به دعا به درگاه خدا پرداختند .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

10 - ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ، نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 11، 2

2 - ساحران مؤمن ، برتری دادن فرعون بر خداوند و بهادادن به تهدیدات او در برابر دلایل روشن موسی (ع) را ، به کلی منتفی دانسته و ثبات و استحکام ایمان خود را نشان دادند .

قالوا لن نُؤثرک علی ما جاءنا من البینت والذی فطرنا

11 - ساحران مؤمن ، آمادگی خود را برای تحمّل هرگونه شکنجه و کشتار در جهت حفظ ایمان خویش اعلام کردند .

لن نُؤثرک .. فاقض ما أنت قاض

«قضا» به معنای حکم کردن و داوری است. جمله «فاقض...» از زبان ساحران مؤمن و خطاب به فرعون است؛ یعنی، هر حکمی را که می توانی و قضاوت آن از تو ساخته است، صادر کن. ما آماده پذیرش هر نوع شکنجه و عذاب در راه ایمان خود هستیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 1

1 - ساحران مؤمن ، در برابر فرعون و تهدید های وی ، بر ایمان خود به پروردگارشان تأکید کردند .

لن نُؤثرک .. إنا ءامنا برّبنا

1 - اعلام آمادگی ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون برای پذیرش هر شکنجه در راه ایمان خویش

لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ .. قَالُوا لَاضِيرٌ

2 - خشم و تهدید شدید فرعون ، فاقد کمترین تأثیر در ساحران مؤمن به موسی (ع)

لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ .. قَالُوا لَاضِيرٌ

86- استقامت در برابر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5,7

5 - خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیانش وارد می شد، توصیه به استقامت و پایداری فرمود.

قال قد أجیبت دعوتکما فاستقیما

7 - خداوند، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشارهای فرعون و اطرافیانش و در پیش گرفتن راهی جز آن، بر حذر داشت.

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لایعلمون

87- استقامت در برابر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5,7

5 - خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیانش وارد می شد، توصیه به استقامت و پایداری فرمود.

قال قد أجیبت دعوتکما فاستقیما

7 - خداوند، موسی و هارون (ع) را از ترک استقامت در برابر فشارهای فرعون و اطرافیانش و در پیش گرفتن راهی جز آن، بر حذر داشت.

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لایعلمون

88- استقامت مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 10

10 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از شجاعت، ایمان استوار و فهم درست از دین

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

89- استکبار اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 6

6 - موضع گیری مستکبرانه فرعون و اشراف دربار او ، در برابر موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

90- استکبار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 3

3 - فرعون ، حاکمی بسیار مستکبر و سخت مستبد

ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از کمال استبداد و استکبار فرعون دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9 - تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یدرک و ءالهتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 6

6 - موضع گیری مستکبرانه فرعون و اشراف دربار او ، در برابر موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

ص: 181

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 2,3

2- فرعون ، حاکمی بسیار مستکبر و سخت استبدادگر

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

محروم ساختن مردم از حق تصمیم گیری، حتی در باورها و ایمانشان، حکایت از اوج استبداد و استکبار فرعون دارد.

3- فرعون ، معتقد به حاکمیت مطلق خویش حتی بر افکار و اندیشه مردم

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 1

1- فرعون ، حاکمی مستکبر و سرکش

و استکبر هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 6,7

6- قارون و فرعون و هامان ، با پیامبری موسی (ع) برخوردی مستکبرانه کردند .

وقرون و... و لقد جاءهم موسی... فاستکبروا

7- قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقرون و فرعون و هم-ن... فاستکبروا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 1

1- استکبار و فخرفروشی فرعون ، در برابر حضرت موسی (ع)

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

91- استمداد از جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 4,5

4 - خنثی سازی معجزه موسی (ع) با استمداد از ساحران زبردست ، از آرای تصویب شده از جلسه سران و بزرگان حکومت فرعونیان

و أرسل فی المدائن حشرین

5 - سران دربار فرعون از وی خواستند با تأخیر مجازات موسی و هارون موافقت کرده و ساحران زبردست و کاردان را از اطراف و

ص: 182

اکناف احضار کند .

و أرسل فی المدائن حشرین

«حشرین» به معنای جمع کنندگان و کوچ دهندگان است و مفعول آن به قرینه آیه قبل و بعد «ساحرین» می باشد و خود «حشرین» مفعول برای «أرسل» است. بنابراین جمله «أرسل ...» یعنی: نیروهایی را برای جمع آوری و گسیل ساحران بسیج کن.

92- استمداد فرعون از جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 4

4- فرعون ، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

و قال فرعون اتتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 3

3 - تهیه و تدارک برای ارائه سحری بزرگ در برابر موسی (ع) ، از حيله های فرعون

فلنأتینک بسحر . . . فجمع کیده

93- استمداد فرعون از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 10

10 - فرعون ، به هنگام غرق شدن ، نجات خویش را از خداوند درخواست کرد .

قال ءامنت . . و أنا من المسلمین

94- استهزاهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 3

3 - لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

قال ربّ السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله «ألا تستمعون» می تواند برای استهزا باشد.

ص: 183

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 4

4 - استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون... قال إن رسولكم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 3,4

3 - اهتمام موسی (ع) به تبیین «رب العالمین» علی رغم رویه رو شدن با استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

4 - سعه صدر موسی (ع) در برابر تکبر ، استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب

پرداختن موسی به تبیین «رب العالمین» بدون توجه به عکس العمل های متکبرانه و استهزا آمیز فرعون، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 7

7 - تمسخر موسی از سوی فرعون ، در خصوص امداد الهی به وی و نزول عذاب بر دشمنان کافر

و لیدع ربّه

مقصود از جمله «ولیدع ربّه» (او پروردگارش را بخواند)، خواندن خداوند برای نجات موسی(ع) و یا فرود عذاب بر فرعونیان در جهت

حمایت از آن حضرت می باشد. گفتنی است که فرعون این جمله را از سر استهزا و تمسخر گفته است.

95- اسراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 8

8 - فرعون مصر ، حاکمی از زمره مسرفان بود .

انّٰه لمن المسرفين

96- اسرافكري فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 31 - 4,3

ص: 184

3- برتری جویی و اسرافگری، از منفی ترین ویژگی های فرعون

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

چنانچه «من المسرفین» خبر دوم «کان» باشد، آیه دو وصف مستقل برای فرعون بیان کرده است.

4- فرعون، پشتناز و سرکرده اسرافگران *

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

قرین آمدن وصف «عالیاً» و «من المسرفین»، ممکن است بیانگر جنبه سرکردگی فرعون در میدان اسرافگری باشد.

97- اشراف فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 2

2- حضور نیروهای مقتدر سیاسی - اقتصادی نظام فرعون، در میان تعقیب کنندگان بنی اسرائیل

کم ترکوا من جنّ - ت و عیون . و زروع و مقام کریم

پشت سر نهادن مزارع بزرگ، نشان می دهد که در میان فرعونیان حضور یافته در تعقیب موسی (ع)، ملاکان و سرمایه داران شرکت داشته اند؛ چنان که «مقام کریم» می تواند اشاره به قصرهای باشکوه اطرافیان و سیاست گذاران جامعه فرعون داشته باشد.

98- اشراف فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9 - فرعون و اطرافیانش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد .

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

99- اشراف فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- فرعون و اطرافیان‌ش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد.

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

ص: 185

100- اشراف فرعون و رسوم نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8 - فرعون و اطرافیانش ، قدرت و مکت خود را ، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

101- اشراف فرعون و سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 5

5 - در عصر رسالت حضرت موسی (ع) ، قدرت و حاکمیت سرزمین مصر ، در اختیار فرعون و اطرافیانش بود .

قالوا أجتئنا .. و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

102- اشراف فرعون و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 6

6 - فرعون و اطرافیانش در گرایش های اعتقادی مردم ، نقش تعیین کننده ای داشتند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

از این که خداوند موسی و هارون (ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیانش فرستاد ، برداشت فوق به دست می آید.

103- اشراف فرعون و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 5,6

5 - فرعون و اطرافیانش ، علی رغم مشاهده معجزه بزرگ موسی (ع) ، آن را سحری آشکار خوانده و حضرتش را متهم به جادوگری کردند .

فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

6- تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش ، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود .

ص: 186

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 97 - 3

3- فرعون و قوم او و بزرگان دربارش ، رسالت موسى (ع) را نپذيرفتند .

فاتبعوا أمر فرعون

پيروي از دستور فرعون (فاتبعوا أمر فرعون) پس از رسالت موسى(ع) (أرسلنا موسى) گويای مخالفت قوم فرعون و بزرگان دربارش با رسالت موسى(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

1 - تكذيب نهایی موسى و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فكذبوهما

104- اشراف فرعون و هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

1 - تكذيب نهایی موسى و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فكذبوهما

105- اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 109 - 1,2,4,5

1 - اشراف و بزرگان قوم فرعون پس از مشاهده معجزات موسى ، برای چاره اندیشی و مبارزه با موسى جلسه مشورتی تشکیل دادند .

قال الملائكة من قوم فرعون

در آیات پیشین روی سخن موسی با فرعون بود و در این آیه عکس العمل اشراف دربار او مطرح شده است. این تغییر سیاق با توجه به جمله «فماذا تأمرون» در آیه بعد (چه نظری دارید و چه دستوری پیشنهاد می کنید)، حاکی از تبادل نظر آنان درباره برخورد با موسی است که از آن در برداشت فوق به «جلسه مشورتی» تعبیر شد.

2- اشراف و بزرگان دربار فرعون بر مبنای ساحر بودن موسی و سحر بودن معجزات وی ، جلسه مشورتی خویش را آغاز کردند .

قال الملأ من قوم فرعون إن هذا لسحر علیم

ص: 187

جمله «ان هذا ..» می تواند از نتایج بحث و گفتگوی اشراف باشد. یعنی در ابتدا این مسأله مطرح شد که امور خارق العاده موسی از چه سنخی است. همچنین می تواند بیانگر این باشد که آنان ساحر بودن موسی را مفروض گرفته بودند و درباره روش مبارزه با وی تبادل نظر می کردند. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

4 - معجزات موسی (ع) در دیدگاه اشراف قوم فرعون ، اموری با عظمت ، خارق العاده و شگفت آور

إن هذا لسحر علیم

توصی ---ف موسی به «علیم» (بسیار دانا) و بیان جمله «ان هذا ..» با چندین تأکید (اسمیه آوردن جمله، مقرون ساختن آن به دو حرف تأکید «ان» و «لام») حکایت از آن دارد که همگان به عظمت کار موسی پی برده بودند و بدان اقرار داشتند.

5 - اشراف و بزرگان قوم فرعون در تلاش برای حفظ نظام فرعونی

قال الملاء .. إن هذا لسحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 4,2,1

1 - مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از پیشنهاد های ارائه شده در جلسه مشورتی اشراف و سران حکومت فرعونی

قالوا أرجه و أخاه

پیشنهاد تأخیر در مجازات موسی و هارون حکایت از آن دارد که فرعون و یا برخی از اشراف دربار مجازات موسی و هارون را مطرح کرده بودند.

2 - تأخیر در مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از مصوبات جلسه مشورتی سران و بزرگان دربار فرعون

قالوا أرجه و أخاه

«ه» در «أرجه» ضمیری است که به صورت ساکن قرائت شده و مفعول «ارج» می باشد. «ارج» فعل امر از مصدر «ارجاء» (به تأخیر انداختن) است. مشتقات کلمه «ارجاء» گاهی با همزه استعمال می گردد و گاهی همزه آن تبدیل به یاء می شود. گفته می شود: أرْجَأُ يُرْجَى يُرْجَى. قابل ذکر است که مراد از تأخیر انداختن، تأخیر در مجازات است.

4 - خنثی سازی معجزه موسی (ع) با استمداد از ساحران زبردست ، از آرای تصویب شده از جلسه سران و بزرگان حکومت فرعونیان

و أرسل فی المدائن حشرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - احضار همه ساحران زبردست برای مبارزه با موسی (ع)، درخواست اشرافیان دربار فرعون از فرعون

یأتوک بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - معجزه موسی (ع) در صحنه مبارزه با ساحران، عامل تثبیت حقانیت وی و از میان رفتن تمام دستاورد های دیرینه فرعون و اشراف دربارش شد.

فوق الحق و بطل ما کانوا یعملون

ص: 188

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر «کانوا» و «یعملون» فرعون و فرعونیان باشد. بر این مبنا مقصود از «ما» در «ما کانوا» تلاشهای فرعونیان برای تثبیت ربوبیت فرعون و مانند آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 2

2 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبادا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمین» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 2

2 - فرعون به سبب تعیین نکردن مجازات برای موسی (ع) و قوم او مورد انتقاد اشراف دربار قرار گرفت .

وقال الملائ من قوم فرعون أتذر موسی و قومه

گویا اشراف از اینکه ساحران تهدید به اعدام شدند، ولی سخنی از مجازات موسی و قوم او نرفت، چنین استنباط کردند که فرعون تصمیمی برای مجازات او مردمش ندارد و لذا زبان به انتقاد گشودند و گفتند آیا موسی و قومش را رها می سازی و مجازات نمی کنی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 9

9 - فرعون و اشراف دربار او ، دشمنان قوم موسی

عسی ربکم أن یهلک عدوکم

کلمه «عدو» هم می تواند به معنای دشمن باشد که در این صورت مراد از آن فرعون است و هم می تواند به معنای دشمنان باشد که در این صورت مراد از آن فرعون و اشراف دربار او خواهد بود.

106 - اشرافیت در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حکومت فرعونى ، حكومتى اشرافى و مبتنى بر اقتدار اشراف

إلى فرعون و ملائیه

كلمه «ملاً» در قرآن مجید، معمولاً به طبقه اشراف و ثروتمندان اطلاق می شود.

ص: 189

107- اضلال اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنك ءاتيت فرعون و ملاء زينه و أمولا في الحيوه الدنيا ربنا ليضلوا عن سبيلك

108- اضلال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنك ءاتيت فرعون و ملاء زينه و أمولا في الحيوه الدنيا ربنا ليضلوا عن سبيلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 5

5- فرمان های فرعون، هرگز هدایتگر مردم به راه صواب و صحیح نبود .

و ما أمر فرعون برشيد

مرشد (راهنمای به درستی و راستی) نیز می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 1

1- فرعون، نقش اساسی و تعیین کننده ای در گمراهی مردم خود داشت .

و أضلل فرعون قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 10

10 - اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لی صرْحًا لعلّی اطلع إلی إله موسی

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه - که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود - می تواند بدان منظور باشد که افکار عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

ص: 190

109- اطاعت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 4

4- درباریان و قوم فرعون به فرمان وی ، با رسالت موسی (ع) به مخالفت برخاستند .

فاتبعوا أمر فرعون

بیان مخالفت قوم فرعون با جمله «آنان از فرمان فرعون پیروی کردند» برای رساندن این نکته است که: مخالفت قوم فرعون با رسالت موسی(ع) برخاسته از فرمان فرعون بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 1

1 - فرعون با تبلیغات گمراه کننده ، مردم مصر را تحمیق کرده ، به اطاعت از خویش واداشته بود .

و نادى فرعون فى قومه . . . فاستخفّ قومه

«استخفّ» در آیه شریفه، به معنای سبک مغز ساختن است.

110- اطرافیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 4

4 - اطرافیان فرعون ، گروهی متشکل از اشراف

قال للملاّ حوله

111- اطمینان به پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 39 - 2

2 - اطمینان فرعون و درباریان او به غلبه ساحران کارآزموده بر موسی (ع)

دعوت از مردم، می تواند نشانگر اطمینان فرعونیان به پیروزی ساحران باشد. گفتنی است که تعبیری چون: «لعلنا» و «إن كانوا» - که بیانگر نوعی تردید بوده و در آیه بعدی آمده است - شگردی تبلیغی برای تهییج ساحران بود تا آنان توان خویش را در این راه به کار گیرند.

112- اطمینان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 115 - 4

4 - ساحران دربار فرعون مطمئن به غلبه سحرشان بر معجزه موسی (ع)

إِذَا مَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِذَا مَا أَنْ نَكُونُ نَحْنُ الْمَلْقَيْنِ

از اینکه ساحران اختیار شروع کننده مبارزه را به موسی(ع) واگذاشتند و جمله مربوط به خویش را با تأکید بیان داشتند، معلوم می شود آنان به غلبه خویش اطمینان داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 3,6

3 - ساحران فرعون ، نسبت به غلبه و پیروزی خود بر موسی (ع) در میدان مبارزه ، اطمینان داشتند .

إِذَا مَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِذَا مَا أَنْ نَكُونُ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ

پیشنهاد به موسی(ع) برای تعیین آغازکننده، حکایت از اطمینان ساحران به کار خود و نتیجه آن و یا لاقلاً تظاهر به آن از سوی آنان دارد.

6 - ساحران فرعون ، شکست موسی (ع) را در صورت اقدام او به سحر ، حتمی دیده و نیازی به وارد عمل شدن خود احساس نمی کردند

*

إِذَا مَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِذَا مَا أَنْ نَكُونُ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ

ساحران دو شق تخییر را، به گونه ای بیان کردند که گویا اگر موسی(ع) ابزار سحر خود را بیفکند، کار او تمام است و ناتوانی او بر همگان روشن خواهد شد و تنها در صورتی که آنها دست به کار شوند، نوبت «اول» و «دوم» معنا پیدا می کند از این رو وصف «أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ» را در باره موسی(ع) به کار نبردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 3

3 - غرور و اطمینان سرشار ساحران به غلبه خویش بر موسی (ع)

وَقَالُوا بَعِزَّةَ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ

113- اطمینان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 5,6

5- فرعون ، مطمئن به توانایی خویش در جمع آوری امکانات (سحر و ساحران) برای مقابله با موسی (ع)

ص: 192

تأکید فرعون بر عدم تخلف از زمان موعود، حکایت از آمادگی او برای جمع آوری ساحران و ارائه سحری بزرگ دارد.

6- فرعون با تظاهر به اطمینان خویش بر پیروزی بر موسی (ع)، تعیین مکان و زمان رویارویی را به او واگذار کرد.

فاجعل بیننا و بینک موعداً لانخلفه

در این که «موعداً» مصدر است یا اسم زمان و یا اسم مکان، نظریاتی چند ابراز شده است. گفتنی است که به قرینه وصف «لانخلفه» و کلمه «مکاناً» و کلمه «یوم الزینه» (در آیه بعد) می توان پی برد که مجموعه هر سه معنا، مورد نظر بوده است؛ هر چند برای برخی از آن معانی کلام دارای تقدیراتی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 39 - 2

2- اطمینان فرعون و درباریان او به غلبه ساحران کارآزموده بر موسی (ع)

وقیل للناس هل أنتم مجتمعون

دعوت از مردم، می تواند نشانگر اطمینان فرعونیان به پیروزی ساحران باشد. گفتنی است که تعبیری چون: «لعلنا» و «إن كانوا» - که بیانگر نوعی تردید بوده و در آیه بعدی آمده است - شگردی تبلیغی برای تهییج ساحران بود تا آنان توان خویش را در این راه به کار گیرند.

114- اعتراض به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 1

1- اعتراض و اظهار مخالفت مؤمن آل فرعون نسبت به تصمیم قتل موسی (ع) از سوی فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتّم ایمنه أتقتلون رجلاً أن یقول ربّی

115- اعتراض مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 1

1- اعتراض و اظهار مخالفت مؤمن آل فرعون نسبت به تصمیم قتل موسی (ع) از سوی فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون يكتم إيمانه أتقتلون رجلاً أن يقول ربي

ص: 193

116- اعراض فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 1

1 - فرعون با پذیرفتن زمان و مکان پیشنهادی موسی (ع) برای مبارزه، از ادامه بحث و گفت و گو با اولب فرو بست و مجلس مناظره را ترک کرد.

فتوئی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 1

1 - روی گردانی فرعون با تمام وجود، از پذیرش رسالت موسی (ع)

أرسلنه إلی فرعون . . . فتوئی برکنه

«رکن» در این جا می تواند به معنای ارکان وجود و کنایه از اعراض کامل و همه جانبه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 5

5 - فرعون با مشاهده معجزه موسی (ع)، وحشت زده از آن روی برتافت و شتابزده گریزان شد . *

ثمّ أدبر یسعی

«إدبار» فرعون، - در یک احتمال - به معنای فرار او از ترس معجزه موسی (ع) است که در شکل مار عظیم ظاهر شده بود.

117- اغواگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 2

2- نقش اساسی فرعون، در گرایش قوم او به تکذیب پیام آوران وحی *

و عاد و فرعون و إخوان لوط

برداشت بالا با توجه به این نکته است که در مورد دیگر اقوام، نام «قوم» آمده؛ ولی در مورد تکذیب کنندگان موسی و هارون (ع) تنها نام «فرعون» آمده است و قوم او در حقیقت تحت الشعاع او قرار گرفته اند.

118- افتراهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 1

1 - فرعون و فرعونیان ، از زمره افترازنندگان به خداوند

ص: 194

لا تقفروا على الله كذباً

119- افساد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 9

9- فرعون و اطرافیانش ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

إلى فرعون و ملائیه . . . و كانوا قوماً مجرمين

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا . . . موسی و هرون إلى فرعون و ملائیه بأیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 7

7- فرعون و اطرافیان وی ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

فرعون و ملائیه . . . و كانوا قوماً مجرمين ... و يحق الله الحق بكلمته و لو کره الم

120- افساد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 6

6- موسی (ع) ، با خطاب به ساحران ، آنان را گروهی مفسد و مقابله آنان با خود را عملی فسادانگیز خواند .

قال موسی ما جئتم به السحر . . . إن الله لا یصلح عمل المفسدین

121- افساد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 11

11 - فرعون و بزرگان دربارش ، مردمی فسادانگیز بودند .

إلى فرعون و ملائجه . . فانظر كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 75 - 10،9

ص: 195

9- فرعون و اطرافیانش ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

إلى فرعون و ملائجه . . . و كانوا قوماً مجرمين

10- تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا . . . موسی و هرون إلى فرعون و ملائجه بأیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 81 - 7

7- موسی (ع) ، فرعون و اطرافیانش را گروهی مفسد و توطئه های آنان را محکوم به شکست دانست .

إن الله لا یصلح عمل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 82 - 7

7- فرعون و اطرافیان وی ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

فرعون و ملائجه . . . و كانوا قوماً مجرمین . . . و یحق الله الحق بکلمته و لو کره الم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 91 - 1,5,8

1- خداوند ، فرعون را به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزیهایش تا لحظه مرگ ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذی . . . ءالئن

5- فرعون ، مفسدی بود که تا لحظه مرگ ، دست از فسادانگیزی برنداشت .

ءالئن . . . و كنت من المفسدین

8- از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود : « . . . قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال آمنت أنه لا إله إلا الذی

آمنت به بنواسرائیل و أنا من المسلمین » فأخذت حمأه فوضعت ها فی فیه ثم قلت له : « آلئن و قد عصیت قبل و كنت من المفسدین » و

عملت ذلک من غیر أمر الله خفت أن تلحقه الرحمه من الله عز و جل و یعذبنی الله علی ما فعلت فلما كان الآن و أمرنی الله عزّ و جل أن

أودی إلیک ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلک كان لله تعالی رضاً . . . ;

... جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 14

14 - فرعون، از زمره مفسدان تاریخ مصر و از تبار آنان

إنه كان من المفسدين

ص: 196

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «من» در «من المفسدین»، نشویه و بیانگر خاستگاه خانوادگی فرعون باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 17 - 6

6 - فرعون و دار و دسته وی ، مردمی تبه کار در دیدگاه موسای جوان

فلن أكون ظهیرًا للمجرمین

گرچه «المجرمین» شامل همه تبه کاران می شود؛ ولی مصداق بارز و مورد نظر موسی (ع) فرعون و دار و دسته اش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و مناطق خود ، به فساد و ناهنجاری ها دامن زده ، و آن را گسترش می دادند .

فأكثروا فيها الفساد

122- افساد نیاکان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 15، 14

14 - فرعون ، از زمره مفسدان تاریخ مصر و از تبار آنان

إنه كان من المفسدین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «من» در «من المفسدین»، نشویه و بیانگر خاستگاه خانوادگی فرعون باشد.

15 - فساد و تباهی ، امری ریشه دار در خاندان و نیاکان فرعون

إنه كان من المفسدین

تعبیر از نیاکان فرعون به «المفسدین» (به صورت جمع با «ال») نشان می دهد که همه آنان فسادگر بودند و فلسفه فسادگری در تاریخ فرعون ها، بسیار ریشه دار بوده است.

123- اقتدار فرعون

3 - حکومت فرعون ، حکومتی مقتدر و تثبیت شده بود .

و فرعون ذوالأوتاد

«وَتَد» (مفرد «أوتاد») به معنای «میخ» است. توصیف فرعون به «ذوالأوتاد» (صاحب میخ ها) بدان معنا است که وی از تمام وسایل لازم، برای تثبیت حاکمیت و اقتدار خویش برخوردار بود.

ص: 197

124- اقرار به حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت ینت فسل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إنی لأ

125- اقرار جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 1

1 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع)، به ربوبیت خدای موسی (ع) و هارون بر تمام هستی ایمان آورده و بدان اعتراف کردند .

ءامنا برب العلمین. رب موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 2

2 - ساحران مؤمن، به گناه و خطای خویش معترف و به آمرزش خداوند امیدوار بودند .

إتآءمنا بربنا لیغفر لنا خطینا

«خطایا» (جمع «خطیئه») به معنای گناهیانی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 1

1 - اعتراف ساحران به پروردگار جهانیان و ایمان به توحید ربوبی، پس از مشاهده معجزه موسی و بطلان سحر خویش

فآلقى موسی عصاه .. قالوا ءامنا برب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- اعتراف و ایمان ساحران به رسالت موسی و هارون (ع)

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین

قید «رّبّ موسی و هارون» اعتراف ضمنی بر ایمان آوردن ساحران به رسالت موسی و هارون(ع) است. آیه بعد (قال آمنتم له...) این

ص: 198

مطلب را تأیید می کند.

126- اقرار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 7

7- فرعون، هنگام غرق شدن، به حقانیت دین موسی (ع) و بنی اسرائیل و باطل بودن آیین خود، اعتراف کرد.

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنن أنه لا إله إلا الذي ءامنن به بنوا إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 8

8- فرعون و پیروان او، به خدای آفریننده هستی معترف بودند و ربوبیت او را انکار می کردند.

من ربّكما... ربّنا الذي أعطى كلّ شىء خلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 9

9- فرعون به قدرت یک تنه موسی (ع) در برابر تشکیلات عریض و طویل خویش اعتراف کرد.

فاجعل بیننا... لانخلفه نحن و لآنت

برداشت یاد شده از آنجا است که فرعون ضمیر مربوط به خود را جمع (نحن) و ضمیر مربوط به موسی (ع) را مفرد (أنت) ذکر کرده است. البته محتمل است انتخاب این نحوه سخن برای تعظیم خود باشد؛ ولی این نکته را نمی توان از نظر دور داشت که در هر صورت، فرعون با مجموع امکانات و قدرت خود، در برابر موسی (ع) موضع گیری کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 3

3- اقرار ناخواسته فرعون به عظمت کار موسی (ع) در ارائه معجزات

إنّ هذا لسحر علیم

127- اکراه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 5

5 - ساحران مؤمن ، برخلاف میل باطنی و با اجبار حکومت فرعونى ، وادار به مقابله با موسى (ع) شده بودند .

و ما أكرهتنا عليه من السحر

ص: 199

«إكراه»؛ یعنی، وادار کردن کسی به کاری که خود تمایل به آن نداشته باشد. گفتنی است که «أکرهتنا» سخن ساحران مؤمن، خطاب به فرعون است؛ یعنی، تو ما را به سحر و مبارزه علیه موسی(ع) وادار کردی. اقداماتی که ساحران در شیوه اجرای سحر انجام دادند، گرچه اختیاری بود؛ ولی احضار آنان در صحنه مبارزه با موسی(ع) اجباری بوده است.

128- الگو بودن همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 2

2 - همسر فرعون (آسیه) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری است .

ضرب الله مثلاً للذین کفروا ءامنوا امرأت فرعون

129- امتنان بیجای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 5

5 - امتنان فرعون بر موسی (ع) ، امری بی جا و مردود از نظر موسی (ع)

و تلک نعمه تمنّھا علیٰ أن عبّدتّ بنی اسرائیل

130- امتنان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 3

1 - موضع گیری فرعون ، در قبال دعوت موسی (ع) با به رخ کشیدن دوران سرپرستی خویش بر او

قال ألم نربک فینا ولیداً

«تربیه» (مصدر «نربّی») به معنای پروریدن است. «ولید» به نوزاد و نیز به کودکی گفته می شود که از وقت ولادتش زمانی زیادی نگذشته باشد؛ وگرنه طفل گفته می شود. «لبث» (مصدر «لبثت») به معنای ماندن و درنگ کردن است؛ یعنی، فرعون گفت: آیا تو را از کودکی در میان خود پروریدم [مگر] سالیانی چند از عمرت را پیش ما نماندی.

3 - تلاش فرعون در جهت بی اساس جلوه دادن رسالت موسی (ع) ، از طریق به رخ کشیدن گذشته زندگی او

قال ألم نربك فينا وليدًا . . . سنين

ص: 200

131- امتیاز خواهی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 5

5 - امتیاز خواهی ساحران از فرعون ، با قرار دادن پیروزی خود در هاله ای از ابهام

أئنّ لنا لأجرًا إن كُنا نحن الغلبين

تردید ساحران در پیروزی خود، فرعون را در وحشت از شکست فرو می برد و اشتیاق به پیروزی را به هر قیمت در وجود او مشتعل می ساخت. ساحران از این زمینه برای دست یافتن به امتیازات بیشتر سود جستند. گفتنی است که آیه 44 همین سوره - که در آن ساحران پس از مطمئن شدن به دریافت مزد از فرعون پیروزی خود را بر موسی(ع) قطعی اعلام کردند (قالوا بعزّه فرعون إنا نحن الغالبون) - مؤید همین برداشت است.

132- امکان تزکیه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 10

10 - تزکیه و خودسازی ، حتی برای سرکشانی چون فرعون ، امکان پذیر است .

إنّه طعی . فقل هل لك إلى أن تزكّی

- تزکیه و خودسازی، حتی برای سرکشانی چون فرعون، امکان پذیر است.

133- امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 3

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوه وءاثارًا .. و لقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و هم-ن و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

134- امکانات مادی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 2,5

ص: 201

2- فرعون و اطرافیان، از زندگی اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا

نکره بودن «زینه و أموال» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می کند و چون فخامت و بزرگی در هر چیزی متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره کنندگی و در تفخیم اموال، فراوانی و عظمت آورده شده است.

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

135- امکانات مادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 88 - 5، 2

2- فرعون و اطرافیان، از زندگی اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا

نکره بودن «زینه و أموال» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می کند و چون فخامت و بزرگی در هر چیزی متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره کنندگی و در تفخیم اموال، فراوانی و عظمت آورده شده است.

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

136- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 1

1 - امیدواری فرعونیان به غلبه ساحران بر موسی (ع) و پیروی مردم از آنان

لعلنا نتبع السحره إن كانوا هم الغلبین

واژه «لعل» برای اظهار امید است.

137- امیدواری جادوگران فرعون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 73 - 2

ص: 202

2- ساحران مؤمن، به گناه و خطای خویش معترف و به آموزش خداوند امیدوار بودند.

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَتَنَا

«خطایا» (جمع «خطیئه») به معنای گناهایی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 1

1 - اظهار امیدواری ساحران مؤمن به موسی (ع)، به برخورداری از غفران الهی

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبَّنَا خَطِيئَتِنَا

138- انتظارات فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 7

7- فرعون و بزرگان دربارش در انتظار بینه ای از سوی موسی بر حقانیت ادعای خویش

قَدْ جِئْتَكُمْ بَيْنَهُ مِنَ رَبِّكُمْ

برداشت فوق بر این اساس است که «قد» در «قد جئتکم» برای توقع باشد.

139- انتقاد از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 2

2- فرعون به سبب تعیین نکردن مجازات برای موسی (ع) و قوم او مورد انتقاد اشراف دربار قرار گرفت.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَنْذَرُنَا مُوسَىٰ وَقَوْمَهُ

گویا اشراف از اینکه ساحران تهدید به اعدام شدند، ولی سخنی از مجازات موسی و قوم او نرفت، چنین استنباط کردند که فرعون تصمیمی برای مجازات او مردمش ندارد و لذا زبان به انتقاد گشودند و گفتند آیا موسی و قومش را رها می سازی و مجازات نمی کنی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - انتقاد صریح موسی (ع) از فرعون به خاطر به بردگی کشاندن بنی اسرائیل

و تلک نعمه . . . آن عبّدتّ بنی إسرئیل

جمله «و تلک نعمه . . .» استفهامی و به تقدیر «أوتلک...» است. «أن عبّدتّ» می تواند عطف بیان برای اسم اشاره «تلک» و یا منصوب به نزع خافض (لام تعلیل) و به تقدیر «لأن عبّدتّ» باشد. «تعبید» (مصدر «عبّدتّ») به معنای برده و بنده [خود]

ص: 203

ساختن است؛ یعنی، آیا این که فرزندان اسرائیل را بنده خود ساخته ای، این نعمتی است که منت آن را بر من می نهی.

140- اندوه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 19 - 2

2- ناراحتی عمیق فرعون از عمل موسی (ع) و کشته شدن مرد قبطی به دست او

و فعلت فعلتک التی فعلت

از این که فرعون نفس عمل را نام نبرده؛ بلکه بدان اشاره کرده (التي فعلت) و موسی(ع) را بدان خاطر کافر و ناسپاس شمرده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

141- انذار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 9

9- هشدار موسی (ع) به فرعون نسبت به فرجام هلاکت بار وی

وإني لأظنك يفرعون مشبورًا

«ثبور» به معنای هلاکت و فساد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 48 - 3,5

3 - انذار فرعون از عذاب ، با لحنی ملایم و پس از تبشیر وی ، از وظایف موسی و هارون بود .

والسلم علی من . . . العذاب علی من کذب

ظاهر کلام آن است که انذار فرعون پس از تبشیر او صورت گرفته باشد. به کار گرفتن صیغه های غایب در انذار، و نیز تصریح به وحی بودن آن همراه با تأکید، جملگی گواه نرمی گفتار موسی و هارون در سخن گفتن با فرعون است.

5- موسی و هارون (ع) در برابر فرعون ، موظف به تأکید بر وحی بودن هشدار عذاب

إنا قد أوحى إلینا أنّ العذاب

جمله «إِنَّا قَدْ...» حاوی تأکید با «إِن» و «قَدْ» است، که بر وحی بودن پیام‌ها - به خصوص پیام انذار از عذاب - تأکید دارد.

142- انذارهای مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 204

18 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن شدید آنان بر اثر کشتن موسی (ع)

وإن یک صادقاً یصیبکم بعض الذی یعدکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 14، 6، 4

4 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان و قبطیان ، درباره خطر عذاب الهی در صورت مخالفت با موسی (ع) و قتل او

فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

6 - تنهایی و بی پناهی انسان در برابر عذاب الهی ، از هشدار های مؤمن آل فرعون به قوم خود

فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

14 - نصیحت ها و هشدار های مؤمن آل فرعون ، نسبت به قتل موسی (ع) ، در فرعون بی تأثیر بود .

أتقتلون رجلاً .. قال فرعون ما أریکم إلاّ ما أری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 30 - 2، 1

1 - مؤمن آل فرعون - به رغم قطع شدن سخنانش به وسیله فرعون - به گفتار هشداردهنده خود ادامه داد و فرعونیان را از پیامد هلاکت بار قتل موسی (ع) آگاه ساخت .

یقوم لکم الملک .. قال فرعون ما أریکم إلاّ ما أری ... وقال الذی ءامن یقوم إن

2 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به روزگار شوم ، همچون روزگار احزاب و اقوام کافر پیشین

وقال الذی ءامن یقوم إنی أخاف علیکم مثل یوم الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کیفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در

صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن تصریح شده است. گفتنی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خویش ، از دچار شدن به عذاب الهی در روز قیامت در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

و یقوم إتی أخاف علیکم یوم التناد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 205

4- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان، از دچار شدن آنان به عذاب گریزناپذیر الهی در قیامت در صورت کشتن موسی (ع)

يقوم ائى اخاف عليكم... يوم تولون مدبرين ما لكم من الله من عاصم

7- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان، درباره این که قتل موسی (ع) موجب گمراهی ابدی و علاج ناپذیر آنان خواهد شد.

اتقتلون رجلاً... و من يضلل الله فما له من هاد

برداشت یادشده به خاطر این نکته است که هشدار مؤمن آل فرعون نسبت به گمراه شدن آنان در مورد قتل موسی (ع) انجام پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 17

17- هشدار مؤمن آل فرعون به مردم مصر، از دچار شدن به گمراهی ابدی بر اثر پافشاری بر مخالفت با دعوت موسی (ع) و تردید در

حقانیت آن

كذلك يضلل الله من هو مسرف مرتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 5

5- هشدار مؤمن آل فرعون به مردم مجادله گر و حق ستیز مصر، درباره خشم انقلابی و انتقام مؤمنان طرفدار موسی (ع)

الذين يجدلون في آيات الله... كبر مقتاً... عندالذين ءامنوا

تذکر مؤمن آل فرعون به فرعونیان، مبنی بر این که ستیزه جویی در آیات الهی، موجب بغض و دشمنی مؤمنان می شود؛ می تواند بیانگر این

نکته باشد که عمل آنان، موجب خشم انقلابی و شورش مؤمنان طرفدار موسی (ع) علیه آنان خواهدگردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 1

1- هشدار تهدیدآمیز مؤمن آل فرعون به قوم خود، از دچار شدن آنان به سرنوشتی شوم بر اثر غفلت و بی توجهی شان به خیرخواهی های

او

فستذكرون ما أقول لكم

143- انقراض حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 5، 2، 1

1 - به قدرت رساندن بنی اسرائیل برای برچیدن نظام فرعونى ، تحلیل اشرف دربار از پیشنهاد موسى (رهاسازی بنی اسرائیل)

فأرسل معى بنى إسرائيل . . . يريد أن يخرجكم من أرضكم

2 - فرعون و درباریان او آگاه به توان و اقتدار موسى (ع) برای برچیدن نظام حکومتی آنان

ص: 206

یرید أن یخرجکم من أرضکم

تشکیل جلسه مشورتی از سوی سران حکومت مصر برای ارزیابی روشهای مبارزه با موسی بدین سبب که وی در صدد برچیدن حکومت است، نشانگر این نکته است که فرعونیان به توانایی و اقتدار موسی پی برده و سخت بیمناک بودند.

5 - انتخاب روش مبارزه با موسی پس از تصمیم به ساحر خواندن وی و تحلیل اهداف او (برچیدن حکومت فرعونى) ، از مسائل مطرح شده در جلسه مشورتی بزرگان دربار فرعون

فماذا تأمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 3

3 - اشراف دربار فرعون بیمناک از برچیده شدن نظام فرعونى و به قدرت رسیدن موسی (ع) و قوم او

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض و یذکر وءالهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 6

6 - موسی (ع) ، نابودی حکومت فرعونى و تسلط مردمش بر سرزمین مصر را به آنان بشارت داد .

قال موسی لقومه .. إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

چون موسی(ع) در پی تهدیدهای فرعون با جمله «إن الأرض ..» در صدد تسلی بخشیدن به بنی اسرائیل بود، این جمله متضمن اخبار به نابودی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل خواهد بود.

144- انقیاد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 9

9 - صبر در برابر تحمل شکنجه های فرعون و تسلیم خدا بودن تا آخرین لحظه حیات ، درخواست ساحران مؤمن در دعا به درگاه خداوند

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

145- اوامر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 1

1 - فرعون ، برای مبارزه با حضرت موسی (ع) و مقابله با معجزه بزرگ او ، دستور داد تا تمام جادوگران کاردان و ماهر را به پایتختش احضار کنند .

ص: 207

وقال فرعون ائتونی بكل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 4,5

4- درباریان و قوم فرعون به فرمان وی ، با رسالت موسی (ع) به مخالفت برخاستند .

فاتبعوا أمر فرعون

بیان مخالفت قوم فرعون با جمله «آنان از فرمان فرعون پیروی کردند» برای رساندن این نکته است که: مخالفت قوم فرعون با رسالت موسی(ع) برخاسته از فرمان فرعون بود.

5- فرمان های فرعون ، هرگز هدایتگر مردم به راه صواب و صحیح نبود .

و ما أمر فرعون برشید

مرشد (راهنمای به درستی و راستی) نیز می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 5

5- فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 1,2

1- فرمان فرعون به هامان ، مبنی بر ساختن بنایی بلند برای رسیدن به راه های آسمان ها

وقال فرعون یه-من ابن لی صرحًا لعلی أبلغ الأسباب

«صرح» به معنای قصر و بنای بلند است. مقصود از آن در این آیه، بنای بلند (مانند برج) و یا رصدخانه است.

2- فرمان فرعون به هامان ، مبنی بر احداث رصدخانه

وقال فرعون یه-من ابن لی صرحًا

146- اهداف تبليغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 41 - 5

5- نجات ورستگاری مردم، هدف و محور تمامی تلاش های ارشادی، سیاسی و اجتماعی مؤمن آل فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون يكتنم إيمنه . . . و يقوم مالي أدعوكم إلى النجوه

ص: 208

147- اهداف تهدیدهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 1

1 - بازگشت ساحران مؤمن به کفر (ارتداد) و پیروی از آیین فرعونیان، از هدف های تهدید فرعون در مورد آنان

لأَقْطَعَنَّ... قالوا لن نُؤثرك

پاسخ ساحران مؤمن به فرعون (لن نُؤثرك)، حکایت از آن دارد که تهدیدات فرعون، برای بازگرداندن ساحران از راه ایمان بوده است.

148- اهداف مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 4

4 - نشان دادن راه درست، محور و هدف تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در میان مردم مصر بود.

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

149- اهل مکه و فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5 - فرجام فرعون و قوم ثمود، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتیك... فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مکیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ اجمالی آن امت ها است.

150- ایمان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 2,3

2- ساحران ، ایمانشان را به خداوند به همگان اعلام کردند .

قالوا ءامنا برب العلمین

کلمه «قالوا» بیانگر این است که ساحران ایمانشان را به خدا و ربوبیت مطلق او علنی ساختند و به همگان اعلام کردند.

3- ساحران به هنگام سجده به درگاه خداوند ، ایمانشان را به ربوبیت وی اعلام داشتند .

ص: 209

و ألقى السحرة سجدين. قالوا ءامنا برب العلمين

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «قالوا ءامنا ..» حال برای «السحرة» و یا بدل اشتمال برای «اللقى السحرة ...» باشد. بر این دو مبنا آیه مورد بحث دلالت می کند که ساحران به هنگام سجده به درگاه خدا برای اینکه توهّم نشود به فرعون سجده می کنند، ایمان خویش را به خداوند اظهار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 4,5,2,1

1 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع)، به ربوبیت خدای موسی (ع) و هارون بر تمام هستی ایمان آورده و بدان اعتراف کردند .

ءامنا برب العلمين. رب موسی و هرون

2 - ساحران مؤمن به موسی (ع)، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمين» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبادا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمين» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

4 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع) به پیامبری وی و برادرش هارون ایمان آوردند .

ءامنا برب العلمين. رب موسی و هرون

می توان گفت از اهداف ساحران در نام بردن خصوص «موسی و هارون»، پذیرش ایشان به عنوان پیامبران الهی بوده است.

5 - ساحران ، ایمان خویش را به موسی (ع) و هارون به همگان اعلام کردند .

قالوا ءامنا برب العلمين. رب موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 4,6,8,1

1 - فرعون در پی گرایش ساحران به رسالت موسی (ع) و ایمانشان به ربوبیت خداوند ، بشدت بر آشفت و آنان را به سبب ایمانشان توبیخ کرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

ضمیر در «به» هم می تواند به موسی (ع) برگردانده شود و هم می تواند به «رب» برگردانده شود. در هر صورت برداشت فوق از آیه استفاده می شود.

4- فرعون ، شکست ساحران و پیروزی موسی را صحنه سازی و ایمان آنان را توطئه ای از پیش طراحی شده اعلام کرد .

إن هذا لمكر مكرتموه فی المدینه

کلمه «هذا» اشاره است به ماجرای شکست ساحران و پیروزی موسی و در آخر اظهار ایمان ساحران به ربوبیت خداوند و پیامبری موسی و هارون.

6- فرعون ، ایمان ساحران را به موسی (ع) ، خطری برای موقعیت و حکومت خویش احساس کرد .

إن هذا لمكر مكرتموه فی المدینه لتخرجوا منها أهلها

8- بیرون راندن و آواره ساختن مردم پایتخت مصر ، تحلیل فرعون از داستان مبارزه ساحران با موسی و ایمان آوردن آنان

ص: 210

إن هذا لمكر مكرتموه فی المدینه لتخرجوا منها أهلها

برداشت فوق بر این میناست که مراد از «أهلها» همه مردم مصر (عوامل حکومت و توده مردم) باشد، نه خصوص عوامل حکومتی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 3, 2, 1

1 - فرعون بر کیفر دادن تمامی ساحران مؤمن به موسی (ع) تصمیم قطعی گرفت و بر آن سوگند یاد کرد .

لأقطعن . . . ثم لأصلبنکم

حرف «لام» در «لأقطعن» در «لأصلبن» لام تأکید و حاکی از سوگند مقدر است.

2 - قطع یک دست و یک پا در جهت خلاف یکدیگر ، از کیفر های تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف

3 - فرعون ، ساحران مؤمن به موسی (ع) را تهدید کرد که پس از بریدن دست و پایشان تمامی آنان را به چوبه دار خواهد بست .

ثم لأصلبنکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 2, 1

1 - اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 8, 6, 5, 4, 3, 2, 1

1 - ساحران مؤمن با بیان انگیزه فرعون بر نابودی آنان ، اتهام های دروغین وی (توطئه گری و آواره سازی مردمان) را قاطعانه مردود

و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بآيت ربنا

2- ایمان ساحران به آیات الهی تنها انگیزه فرعون بر شکنجه و مجازات آنان

إن هذا لمكر مكرتموه فى المدینه لتخرجوا . . و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بآيت ربنا

تقمت «مصدر تنقم» به معنای عقوبت کردن و کراهت داشتن است و «أن ءامنا» مفعولٌ له برای «تنقم» می باشد. تقدیر جمله چنین است: و ما تنقم منا لشیء إلا- لایماننا. یعنی ای فرعون تنها چیزی که تو را بر عقوبت ما واداشته ایمان ماست، نه اینکه ما را توطئه گر و امثال آن بدانی. به عبارت دیگر یعنی تو خود می دانی که اتهامهایت واقعیت ندارد.

3- ساحران گرویده به موسی (ع) ، برخوردار از ایمانی راسخ به آیات خداوند

و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بآيت ربنا

4- ساحران گرویده به موسی (ع) به مجرد آگاهی به آیات الهی ، آنها را باور کردند و بدآنها ایمان آوردند .

ءامنا بایت ربنا لما جاءتنا

برداشت فوق با توجه به کلمه «لما» استفاده شده است.

5- ساحران گرویده به موسی (ع) مؤمنانی در کمال شجاعت و شهامت

قالوا إنا إلى ربنا منقلبون. و ما تنقم منا إلا أن ءامنا

6- ساحران مؤمن به موسی (ع)، در ایمان خویش متکی به آیات و براهینی متعدد بودند.

أن ءامنا بایت ربنا لما جاءتنا

8- ساحران مؤمن به موسی (ع) پس از اعلان پایداری بر طریق ایمان، به دعا به درگاه خدا پرداختند.

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 6,7,5

5- ساحران به جهت تخصص در سحر، حقانیت گفته های موسی (ع) و سحر نبودن کار او را به روشنی درک کردند.

فألقي السحرة سجداً قالوا ءامنا

از ظاهر آیه برمی آید، که در میدان مبارزه، تنها ساحران بودند که ایمان خود را اعلام کردند و یا لاقلاً اولین افراد بودند. این سبقت در ایمان از سوی ساحران، به جهت شناخت آنان از کار خود و تفاوت آن با معجزه بود.

6- ساحران با مشاهده بطلان سحرشان، ربوبیت خداوند بر همه موجودات را باور کرده و به آن ایمان آوردند.

قالوا ءامنا ربّ هرون و موسی

7- ساحران فرعون، با صراحت، ایمان خویش به خداوند را اعلام کردند.

قالوا ءامنا ربّ هرون و موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 11,2,1

1- ساحران به خاطر ایمان به موسی (ع)، مورد توبیخ و بازخواست فرعون قرار گرفتند.

قالوا ءامنّا .. قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

«آمنتّم» چه جمله خبری باشد و چه استفهامی (به تقدیر همزه)، مراد از آن توییخ است و ضمیر «له» به قرینه حرف لام - که برای ربط «آمن» به غیر خداوند به کار می رود - و به تناسب ضمیر «إنّه» در «إنّه لکبیرکم» به موسی (ع) برمی گردد.

2 - ساحران فرعون ، موسی و هارون (ع) را پیامبر خدا دانسته و به آنان ایمان آوردند .

ءامنتم له

تعبیر ساحران در آیه قبل، «آمنّا برّ هارون و موسی» بود؛ ولی فرعون در توییخ خود، آنان را مؤمن به موسی (ع) معرفی کرد. گفتنی است که این نکته گویای تلازم ایمان به «رّب موسی و هارون» با ایمان به رسالت آن دو در دعوت به ربوبیت خداوند است.

11 - در دیدگاه فرعون ، ساحران پیش از حضور در میدان مبارزه ، به موسی (ع) ایمان داشتند و ایمان آنان در صحنه مبارزه ، ایمانی صوری و برنامه ریزی شده بود .

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم إنّه لکبیرکم الذی علّمکم السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 212

2 - ساحران مؤمن، برتری دادن فرعون بر خداوند و بهادادن به تهدیدات او در برابر دلایل روشن موسی (ع) را، به کلی منتفی دانسته و ثبات و استحکام ایمان خود را نشان دادند.

قالوا لن نُؤثِرَكَ علي ما جاءنا من البَيِّنَاتِ والذی فطرنا

3 - ساحر مؤمن مصر، تحت تأثیر آیات و بینات الهی، قرار گرفتند و خدا را بر فرعون ترجیح دادند.

لن نُؤثِرَكَ علي ما جاءنا من البَيِّنَاتِ والذی فطرنا

7 - ساحران مؤمن، معتقد به رسالت موسی (ع) از جانب خالق آنان

علي ما جاءنا من البَيِّنَاتِ والذی فطرنا

11 - ساحران مؤمن، آمادگی خود را برای تحمّل هرگونه شکنجه و کشتار در جهت حفظ ایمان خویش اعلام کردند.

لن نُؤثِرَكَ ... فاقض ما أنت قاض

«قضا» به معنای حکم کردن و داوری است. جمله «فاقض...» از زبان ساحران مؤمن و خطاب به فرعون است؛ یعنی، هر حکمی را که می توانی و قضاوت آن از تو ساخته است، صادر کن. ما آماده پذیرش هر نوع شکنجه و عذاب در راه ایمان خود هستیم.

14 - ساحران مؤمن با تحقیر قدرت فرعون، به او اعلام کردند که بالاترین شکنجه های او، تنها به زندگانی دنیایی آنان خاتمه می دهد و به آخرتشان آسیبی نخواهد رسانید.

فاقض ما أنت قاض إنّما تقضى هذه الحيوه الدنيا

چنانچه «هذه الحياه» مفعولٌ به برای «تقضى» باشد، مراد از «قضا»، منقضی ساختن خواهد بود. اهل لغت می گویند: تمام معانی «قضا» به انقطاع یافتن و تمام شدن بازگشت دارد (لسان العرب). بنابراین مفاد آیه چنین می شود: ای فرعون! با حکم خود به هرچه می توانی فیصله بده و آن را تمام کن؛ زیرا تو فقط این زندگانی دنیا را خاتمه می دهی.

17 - ساحران مؤمن به موسی (ع)، دارای ایمان و اعتقاد محکم به آخرت بودند.

فاقض ... إنّما تقضى هذه الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران مؤمن، در برابر فرعون و تهدید های وی، بر ایمان خود به پروردگارشان تأکید کردند.

لن نُؤثرك . . . إنا آمنّا برّبنا

9- ساحران فرعون ، پس از ایمان به موسی (ع) از اقدام به سحر به نفع فرعون ، اظهار پشیمانی کرده و خواستار بخشش الهی شدند .

ليغفر لنا . . . ما أكرهتنا عليه من السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 3

3- هراس از جهنم و عذاب طاقت فرسای آن ، مایه تحکیم ایمان در قلب ساحران فرعون

إنا آمنّا برّبنا . . . إنا من يأت ربّه مجرماً فإنّ له جهنّم

جمله «إنا من يأت . . .» تعلیل برای محتوای آیه قبل است.

ص: 213

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 48 - 3, 2, 1

1 - ساحران پس از مشاهده معجزه موسی ، بیزاری خود را از فرعون و ادعای ربوبیت او ، به صراحت و در حضور وی ، اعلام داشتند .

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین . ربّ موسی و هرون

جمله «ربّ موسی و هارون» - که عطف بیان برای «ربّ العالمین» می باشد - تعریضی است به فرعون و نیز کنایه از این نکته است که دیگر ربّ بودن تو، پذیرفتنی نیست.

2 - تأکید ساحران بر ایمان خویش به پروردگار یگانه هستی ، به گونه ای صریح و بی ابهام

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین . ربّ موسی و هرون

3 - اعتراف و ایمان ساحران به رسالت موسی و هارون (ع)

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین

قید «ربّ موسی و هارون» اعتراف ضمنی بر ایمان آوردن ساحران به رسالت موسی و هارون(ع) است. آیه بعد (قال آمنتم له...) این مطلب را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 13

13 - ایمان همه ساحران به موسی (ع) و تهدید فرعون به شکنجه و کشتن تمامی آنان

قال ءامنتم له . . . و لأصلبّنکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 3, 2, 1

1 - اعلام آمادگی ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون برای پذیرش هر شکنجه در راه ایمان خویش

لأقطنّ أیدیکم و أرجلکم من خلف . . . قالوا لاضیر

2 - خشم و تهدید شدید فرعون ، فاقد کمترین تأثیر در ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ .. . قَالُوا لِاضْمِرْ

3 - اعتقاد ساحران مؤمن به زیان نکردن انسان از تحمل دشواری ها در راه خدا

قَالُوا لِاضْمِرْ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

جمله «إِنَّا إِلَى رَبِّنَا .. .» تعلیل برای «لاضْمِر» و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 6

6 - ساحرانِ گرویده به موسی (ع)، از نخستین مؤمنان به وی

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا .. . إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

ص: 214

151- ایمان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 6

6 - فرعون ، به هنگام غرق شدن در دریا ، از استکبار دست برداشت و با توبه ، اظهار ایمان و تسلیم کرد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت . . . وأنا من المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 8

8 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: «... قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال آمنت أنه لا اله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل وأنا من المسلمين » فأخذت حمأ فوضعتها في فيه ثم قلت له : « آلتن وقد عصيت قبل و كنت من المفسدين » و عملت ذلك من غير أمر الله خفت أن تلحقه الرحمة من الله عز و جل و يعذبني الله على ما فعلت فلما كان الآن و أمرني الله عز و جل أن أؤدى إليك ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلك كان لله تعالى رضاً . . . ;

... جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است».

152- ایمان مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 3، 2

2 - مؤمن معترض از خاندان فرعون ، ایمان خود را پوشیده می داشت .

قال رجل مؤمن من آل فرعون يكتم إيمانه

3 - نفوذ آیین موسی (ع) در میان خاندان فرعون و ایمان آوردن مردی از آنان

قال رجل مؤمن من آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 10

10 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از شجاعت، ایمان استوار و فهم درست از دین

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

ص: 215

153- ایمان همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 2

2 - همسر فرعون (آسیه) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری است .

ضرب الله مثلاً للذین کفروا ءامنوا امرأت فرعون

154- بدی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 10

10 - خاندان فرعون ، از بدترین مردمان جهان

أدخلوا ءال فرعون أشد العذاب

مجازات خاندان فرعون به شدیدترین مجازات ها، گویای حقیقت یاد شده است.

155- برتری طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 7

7- فرعون و اشراف حکومت او ، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند .

و كانوا قومًا عالین

156- برتری طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 7

7- فرعون و اشراف حکومت او ، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند .

و كانوا قومًا عالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 1

1 - فرعون ، حاکمی خودکامه و سلطه گر

ص: 216

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ

«علو» به معنای برتری جویی و خودکامگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 3

3- برتری جویی و اسرافگری، از منفی ترین ویژگی های فرعون

إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِنَ الْمُسْرِفِينَ

چنانچه «من المسرفين» خبر دوم «كان» باشد، آیه دو وصف مستقل برای فرعون بیان کرده است.

157- برخورد اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9- تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یذرك وءالهتك

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

158- بسیج جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 5,6

5- سران دربار فرعون از وی خواستند با تأخیر مجازات موسی و هارون موافقت کرده و ساحران زبردست و کاردان را از اطراف و اکناف احضار کند.

و أرسل فی المدائن حشرین

«حشرین» به معنای جمع کنندگان و کوچ دهندگان است و مفعول آن به قرینه آیه قبل و بعد «ساحرین» می باشد و خود «حشرین» مفعول برای «أرسل» است. بنابراین جمله «أرسل ...» یعنی: نیروهایی را برای جمع آوری و گسیل ساحران بسیج کن.

6- بسیج نیروهای حکومتی به تمامی شهرهای تحت نفوذ فرعون، طرح کارگزاران دربار برای گردآوری و احضار ساحران زبردست

وَأَرْسَلَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

«ال» در «المدائن» عهد ذهنی است و اشاره به شهرهای تحت نفوذ حکومت فرعون دارد. زیرا معهود بین فرعون و اشراف دربار همان شهرهای کشور خودشان است.

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 3

3 - احضار همه ساحران زبردست برای مبارزه با موسی (ع) ، درخواست اشرافیان دربار فرعون از فرعون

یأتوک بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 1

1 - ساحرانی زبردست و کارآمد پس از فراخوانی آنان برای مبارزه با موسی ، به درگاه فرعون حاضر شدند .

و جاء السحرة فرعون

«ال» در «السحرة» عهد ذکری است و اشاره به «کل سحر علیم» دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 5

5 - تدبیر مشاوران فرعون ، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهرها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا .. و ابعث فی المدائن حشرین

«المدائن» جمع محلّی به «ال» و مفید عموم است؛ یعنی ، همه شهرها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 1

1 - گردآوری تمامی ساحران کارآزموده و ماهر برای مقابله با معجزات موسی ، طرح مشاوران فرعون بود .

و ابعث فی المدائن حشرین . یأتوک بکل سحر علیم

159- بشارت به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 2

2- فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران ، از مقربان درگاهش خواهند شد .

قال نعم وإنکم لمن المقربین

160- بشارت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 2

ص: 218

2 - فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران ، از مقرّبان درگاهش خواهند شد .

قال نعم وإنکم لمن المقربین

161- بشارت نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10 - خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نجننا برحمتک من القوم الکفرین . . . و بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

162- بطلان جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 120 - 1

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) و بطلان سحر خویش ، به خاک افتادند و به درگاه خداوند سجده کردند .

و ألقى السحرة سجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 3

3 - موسی (ع) ، شکست ساحران و ابطال سحر آنان را ، قطعی و غیر قابل تردید اعلام کرد .

قال موسی ما جئتم به السحر إن الله سیبطله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 1

1 - پی بردن ساحران به حقانیت رسالت موسی (ع) ، در پی مشاهده بطلان افسون خود در برابر معجزه موسی

فإذا هی تلقف ما یأفکون . فألقى السحرة سجدین

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «ألقى» بر آیه پیش به دست می آید.

163- بنی اسرائیل در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

ص: 219

3- بنی اسرائیل در حکومت فرعون ، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود .

أَنْ أَقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 2

2- زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونی ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

و لقد نجّينا بنی إسرئیل من العذاب المهین

164- بنی اسرائیل و شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 2

2- قوم موسی ، از همان آغاز گرایش به او ، خود را در معرض عذاب و شکنجه فرعونیان می دیدند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

165- بنی اسرائیل و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 5

5- بنی اسرائیل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، با ضعف و ذلت ، روز می گذرانند .

فقالوا علی الله توکلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

166- بهانه جویی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 9

9- حفظ آیین مردم (قبطیان) ، بهانه فرعون برای کشتن موسی (ع)

أقتل موسی . . . إني أخاف أن يبدل دينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 6

6 - همراه نبودن فرشتگان با موسی (ع) ، دستاویزی برای فرعون در انکار رسالت او

ص: 220

فلولا... أو جاء معه الملكة مقتربين

«مقتربین» حال برای ملائکه و تأکیدکننده معنای «معه» است.

167- بی ارزشی حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 12

12 - تحقیر دنیا و حاکمیت موقت فرعون در آن ، از سوی ساحران مؤمن

إنما تقضى هذه الحيوه الدنيا

فعل «تقضى» خطاب به فرعون و «هذه الحياه» مفعول فيه آن است؛ یعنی، «إنما تقضى هذه الحياه الدنيا» (دایره حکم رانی تو، همین زندگی دنیایی است و فراتر از آن در دسترس تو نیست).

168- بی تأثیری معجزه بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 4

4- معجزات متعدد موسی (ع) ، در فرعون هیچ گونه اثری نبخشید .

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت .. فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا

169- بی تأثیری مکر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 15

15 - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

یه-من ابن لی صرحًا.. فأطلع إلى إله موسی... و ما کید فرعون إلا فی تباب

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی «کید فرعون» ساختن بنای بلند می باشد.

170- بی ثمری ایمان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 11

11 - ابراهیم بن محمد همدانی گفت : « قلت لابی الحسن علی بن موسی الرضا (ع) : لأی علیه اغرق اللّٰه عز و جل فرعون و قد

ص: 221

آمن به و أقر بتوحيده؟ قال: لأنه آمن عند رؤيه البأس، و الايمان عند رؤيه البأس غير مقبول و ذلك حكم الله في السلف و الخلف . . . و لعله اخرى اغرق الله عز و جل فرعون و هي أنه استغاث بموسى لما ادركه الغرق و لم يستغث بالله . . . ;

خدمت حضرت علی بن موسی الرضا (ع) عرض کردم: چرا خدای عز و جل فرعون را غرق کرد، در حالی که او ایمان آورده بود و به یگانگی خداوند اقرار کرده بود؟ حضرت فرمود: چون زمانی ایمان آورد که عذاب را دیده بود و ایمان آوردن به هنگام دیدن عذاب مورد قبول نیست و این حکم خداست در گذشته و آینده . . . و به علت دیگری نیز خدای عز و جل فرعون را غرق کرد و آن این بود که فرعون از موسی (ع) طلب فریادرسی کرد و از خدا طلب نمود . . . «.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 3

3 - خداوند، ایمان فرعون را بی اثر خواند و به درخواست او برای نجات دانش، به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزی های سابق، جواب رد داد.

قال ءامنتم أنه لا إله إلا الذی . . . و أنا من المسلمین. ءالئن و قد عصیت قبل و كنت

171- بی ثمری قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 8

8 - قدرت شگفت فرعون، بی اثر در برابر عذاب الهی

ألم تر . . . و فرعون ذی الأوتاد

172- بی فرزندی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 3

3 - فرعون و همسرش، از داشتن فرزند بی بهره بودند.

و قالت امرأت فرعون قرّت عین لی و لک . . . أو تتّخذہ ولدًا

173- بی منطقی نهمتهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اتهام جادوگری و سحرزدگی فرعون به موسی (ع)، متکی بر ظن و گمان او بود نه مبتنی بر دلیل و برهان

ص: 222

موسی . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسی مسحورًا

174- بی منطقی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودرویی منطقی و فرهنگی با او

و لقد ءاتینا موسی تسع ءایت بیئت . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسی مسحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 6

6- فرعون ، هیچ دلیل روشن بر ادعا های خود نداشت .

قالوا لن نؤثرک علی ما جاءنا من البیئت

ساحران مؤمن، علت رهاکردن فرعون و بازگشت نکردن به او را، دستیابی خود به بینات و دلایل روشن بر حقانیت موسی(ع) دانستند. در این تعلیل، ساحران مؤمن، به طور تلویحی، فرعون را فاقد دلیل و حجت دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 4

4- فرعون ، بی توجه به منطق و دلیل و تنها خواستار تسلیم بی چون و چرای خلق در برابر او

قال لنن اتخذت إلهًا غیری لأجعلنک من المسجونین

175- بینش اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8- فرعون و اطرافیانش ، قدرت و مکت خود را ، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجتنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 1

1 - فرعون و اشراف دربار او، منکر صلاحیت بشر برای دستیابی به مقام رسالت الهی

فقالوا أنؤمن لبشرین مثلنا

همزه در «أنؤمن» برای استفهام انکاری است. «قوم» به معنای طایفه و «عباده» (مصدر «عابدون») در این آیه، به معنای

ص: 223

خدمت گذاری است.

176- بیش اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 6

6 - موسی (ع) و قوم او در پندار اشرافیان و فرعونیان ، مردمی فسادگر بودند .

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض

177- بیش باطل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 1

1 - آراسته نبودن موسی (ع) به دستبند های زرین ، دلیل بطلان رسالت او از نظر فرعون

فلولا ألقى علیه أسوره من ذهب

«أسوره» (جمع «سوار») به معنای دستبندها است.

178- بیش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 6

6 - ساحران فرعون ، شکست موسی (ع) را در صورت اقدام او به سحر ، حتمی دیده و نیازی به وارد عمل شدن خود احساس نمی کردند

*

إمّا أن تلقی وإمّا أن نکون أول من ألقى

ساحران دو شق تخییر را، به گونه ای بیان کردند که گویا اگر موسی (ع) ابزار سحر خود را بیفکند، کار او تمام است و ناتوانی او بر همگان روشن خواهد شد و تنها در صورتی که آنها دست به کار شوند، نوبت «اول» و «دوم» معنا پیدا می کند از این رو وصف «أول من ألقى» را در باره موسی (ع) به کار نبردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ساحران ، با مشاهده معجزه موسی ، آن را قدرتی الهی دانسته و در برابر عظمت خداوند اظهار فروتنی کردند .

فَأَلْقَى السِّحْرَ سَجْدًا قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ هِرُونَ وَمُوسَى

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 12

12 - تحقیر دنیا و حاکمیت موقت فرعون در آن ، از سوی ساحران مؤمن

إِنَّمَا تَقْضَىٰ هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

فعل «تقضى» خطاب به فرعون و «هذه الحياه» مفعول فيه آن است؛ يعنى، «إِنَّمَا تَقْضَىٰ مَدَّةَ هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» (دایره حکم رانى تو، همين زندگى دنيايى است و فراتر از آن در دسترس تو نيست).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 5

5 - فرعون ، داراى عزت و جلال در چشم و دل ساحران عصر خود .

فَلَمَّا جَاءَ السَّحْرَ . . . وَقَالُوا بَعْزَهُ فِرْعَوْنَ

179- بيش غلط فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 4

4 - تصور نادرست فرعون ، از حقيقت خداوند و اعتقاد باطل وى به وجود او در آسمان ها و انحصار راه خدا شناسى در محسوسات

أَسْبَبَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلَهِ مُوسَىٰ

از اين كه فرعون براى كسب اطلاع از خداوند، به كاوش در آسمان ها پرداخت، اين مطلب به دست مى آيد كه او خدا را موجودى مى دانست كه اولاً در آسمان ها جاى دارد نه در زمين، ثانياً از راه هاى محسوس آسمانى (أسباب السماوات) قابل شناخت است.

180- بيش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 2

2 - فرعون ، مردم را در گزينش دين و آيين ، نيازمند رخصت دهى خويش مى دانست و آن را حقى براى خود مى شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 4

4 - ایمان به رسالت موسی (ع)، خیانتی بزرگ از دیدگاه فرعون و در پی دارنده مجازاتی سخت

لأقطعن... ثم لأصلبنکم

ص: 225

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 5

5 - موسی (ع) در تعالیم خویش به بنی اسرائیل، پندار مالکیت فرعون را بر زمین، پنداری باطل و حاکمیت او را مقهور اراده خداوند خواند.

قال موسی لقومه .. إن الأرض لله يورثها من يشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8 - فرعون و اطرافیانش، قدرت و مکت خود را، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند.

قالوا أجبتنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 4

4 - فرعون آیات و معجزات الهی موسی (ع) را سحر خواند و آن را وسیله ای برای بیرون راندن فرعونیان از مصر دانست.

لتخرجنا من أرضنا بسحرک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 10, 11, 20, 3, 7

3 - فرعون، انتخاب دین و تغییر مسلک مردم را، مشروط به اجازه خویش می دانست.

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

7 - فرعون، موسی (ع) را برترین ساحر و معجزه او را سحری فراتر از آنچه به دیگران آموخته بود، قلمداد کرد.

إنه لكبيركم الذي علمكم السحر

10 - فرعون، شکست ساحران از موسی (ع) را، امری تصنعی و براثر تباری قبلی با موسی (ع) دانست و آنان را به سهل انگاری عمدی متهم ساخت.

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

11 - در دیدگاه فرعون، ساحران پیش از حضور در میدان مبارزه، به موسی (ع) ایمان داشتند و ایمان آنان در صحنه مبارزه، ایمانی صوری و برنامه ریزی شده بود.

ءَامَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

20 - فرعون، درک سنگین تر بودن شکنجه هایش از عذاب موعود موسی (ع) را، تنها در صورت چشیدن آن امکان پذیر دانست.

وَلِتَعْلَمَنَّ أَنِنَّا أَشَدُّ عَذَابًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 1

1 - فرعون و اشراف دربار او، منکر صلاحیت بشر برای دستیابی به مقام رسالت الهی

ص: 226

فقالوا أنؤمن لبشرين مثلنا

همزه در «أنؤمن» برای استفهام انکاری است. «قوم» به معنای طایفه و «عباده» (مصدر «عابدون») در این آیه، به معنای خدمت گذاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 19 - 3,5

3 - قتل مرد قبطی توسط موسی (ع) ، نشانه ناسپاسی و کفران نعمتی بزرگ در نظر فرعون

و فعلت فعلتک .. و أنت من الکفرین

مراد فرعون از «و أنت من الکفرین» ناسپاسی موسی (ع) در قبال خدمات گذشته وی به او می باشد.

5 - قتل نفس و ناسپاسی نعمت ، دورفتار نامناسب با شأن و ادعای پیامبری در نظر فرعون

و فعلت فعلتک التی فعلت و أنت من الکفرین

به رخ کشیدن قتل نفس و ناسپاسی موسی (ع) از جانب فرعون، می تواند به منظور خدشه دار کردن پیامبری آن حضرت و منافی دانستن مقام نبوت با قتل نفس و ناسپاسی ادا شده باشد. گفتنی است آیه بعد - که در آن حضرت موسی (ع) قتل نفس را عملی غیر عمدی و ناخواسته می شمرد - مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 3

3 - وجود ربّ و پروردگاری واحد برای جهانیان ، امری شگفت و باور نکردنی در نظر فرعون

قال فرعون و ما ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 3

3 - فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال ربّ السموت و الأرض .. قال ... لأجعلتک من المسجونین . قال أولوجئتک بشیء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 3

3 - فرعون ، طرفداران و کارگزاران حکومت خود را ، گروهی متحد ، نیرومند و آماده نبرد معرفی کرد .

وإنا لجميع حذرون

یکی از معانی «جمع» ضدّ «متفرق»؛ یعنی، متحد است (لسان العرب). برداشت یاد شده بر اساس همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 227

9- ضرورت قابل رؤیت بودن خدا در پندار فرعون

فاجعل لی صرحًا لعلی أطلع إلی إله موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 3,5,6,14

3 - اقدام بر قتل موسی (ع) ، کاری دشوار ، خطر آفرین و دارای بازتاب ناگوار در میان افکار عمومی در نظر فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون، در کشتن فرزندان ایمان آورندگان به موسی (ع) با کسی به مشاوره نپرداخت (اقتلوا أبناء الذین آمنوا معه)؛ ولی در کشتن موسی (ع) با مشاوران و درباریان خود به رایزنی پرداخت.

5 - موسی (ع) ، کانون اصلی خطر در نگاه فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

تصمیم بر قتل موسی (ع)، پس از کشتار فرزندان پیروان او، گویای مطلب یاد شده است.

6 - کشتن موسی (ع) ، راه اصلی مبارزه با رسالت وی و گسترش آیین او ، در نگاه فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

14 - فرعون ، منافع و بقای اقتدار خود را در حفظ آیین گذشته مردم و نگه داری وضعیت اجتماعی موجود می دید .

إتی أخاف أن یبدل دینکم أو أن یظهر فی الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 15,17

15 - فرعون ، خود را فردی خیرخواه و پایبند به اندیشه ها و عقاید خویش و نیز به دور از دورویی معرفی کرد .

قال فرعون ما أریکم إلاّ ماأری

برداشت یاد شده از آن جااست که فرعون با گفتن «ما أریکم إلاّ ما أری» (من جز آنچه را که تشخیص می دهم به شما ارائه نمی دهم)، می

خواست خویشتن را فردی صادق، خیرخواه و پایبند به اندیشه‌ها و نظرات خود، جلوه دهد.

17 - فرعون کشتن موسی (ع) را، سیاستی درست در حکومت و به صلاح جامعه دانست .

و ما أهدیکم إلا سبیل الرشاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال یقوم ألیس لی ملک مصر .. أم أنا خیر من هذا الذی

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنرانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

ص: 228

181- بیش مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 3

3 - مؤمن آل فرعون پیروی از خود را ، موجب دستیابی به راه صواب و درست می دانست .

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

«رشاد» به معنای اهتدا و راه یافتن است.

182- پاداش به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 2

2 - فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران ، از مقرّبان درگاهش خواهند شد .

قَالَ نَعَمْ وَإِنِّكُمْ لَمِنَ الْمُقْرَبِينَ

183- پاداش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 1

1 - فرعون به خواسته ساحران (اعطای پاداش در صورت پیروزی) ، پاسخ مثبت داد .

إِن لَّنَا لَأَجْرًا... قَالَ نَعَمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 3، 1

1 - پرسش ساحران ، از فرعون نسبت به پاداش خود در صورت غلبه بر موسی (ع)

قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَتَنْ لَّنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

3 - اهتمام ساحران به دریافت پاداش و نه پیروزی فکری و عقیدتی

أثّر لنا لأجرًا إن كُنّا نحن الغلبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 3، 1

1 - پاسخ مثبت فرعون ، به امتیاز طلبی ساحران برای غلبه بر موسی (ع)

ص: 229

قالوا لفرعون أئنّ لنا لأجرًا .. قال نعم

3- فرعون ، برای جلب حمایت ساحران ، بیش از انتظارشان به آنان وعده مزد و پاداش داد .

قالوا لفرعون أئنّ لنا لأجرًا .. وإنکم إذا لمن المقربین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران تنها درخواست مزد داشته اند؛ ولی فرعون علاوه بر پاسخ مثبت به آن، وعده تقرّب به درگاه خود را نیز به آنان داد.

184- پرسش از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 1

1 - پرسش ساحران ، از فرعون نسبت به پاداش خود در صورت غلبه بر موسی (ع)

قالوا لفرعون أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

185- پرسش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 1

1 - پرسش ساحران ، از فرعون نسبت به پاداش خود در صورت غلبه بر موسی (ع)

قالوا لفرعون أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

186- پرسش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3,4

3 - چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته ، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَيَّ مِنْ كَذَّب .. فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَى

چون در آیات گذشته، موسی(ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به

معدّب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی (ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

4- فرعون با ناباوری نسبت به عملی شدن وعده عذاب در باره پیشینیان، نظر موسی (ع) را در مورد آنان جویا شد.

قال فما بال القرون الأولى

سؤال فرعون از حال پیشینیان، پس از گفته موسی (ع) (أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ) از ناباوری او حکایت دارد؛ زیرا وی آنان را نابود

ص: 230

شده و بی نشان و اثر می دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 1,4

1 - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام «ربّ العالمین» (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما ربّ العلمین

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

4 - «عن أبي عبد الله (ع) قال لَمَّا بعث الله موسى إلى فرعون . . . فقال فرعون «و ما ربّ العالمین» و إنما سأله عن كيفية الله فقال موسى «ربّ السماوات و الأرض و ما بينهما إن كنتم موقنین» فقال فرعون متعجباً لأصحابه «ألا تستمعون» أسأله عن الكيفية فيجيبني عن الصفات . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که خداوند موسی را به سوی فرعون مبعوث کرد . . . فرعون به موسی(ع) گفت «و ما ربّ العالمین» و سؤال فرعون از موسی درباره کیفیت خداوند بود. موسی(ع) در جواب فرعون گفت: «ربّ السماوات و الأرض و ما بينهما...». فرعون در حالی که تعجب کرده بود به اصحابش گفت: آیا نمی شنوید [چه میگوید؟] من از کیفیت خدا می پرسم و او در جواب من از صفات می گوید...».

187- پرسشهای مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 1

1 - پرسش مؤمن آل فرعون از قوم خود، درباره انگیزه مخالفت آنان با دعوت و خیرخواهی های او

و يقوم مالی أَدْعُوكُمْ إِلَى النجوه و تدعونني إلى النار

گفتنی است که به قرینه خطاب در جمله حالیه «تدعوننی . . .»، عبارت «مالی» در اصل «مالکم» می باشد. این جمله در زبان عرب به جای «أخبرونی عنکم» (از حالتان به من خبر دهید) به کار می رود و مقصود از آن پرسش از انگیزه و دلیل وضعیت به وجود آمده از مخاطب است.

188- پشیمانی از خدمت به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اظهار ندامت ساحران ، از قرار دادن دانش خویش در خدمت فرعون ، برای مبارزه با موسی (ع)

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَتِنَا

کلمه «خطایانا» می تواند اشاره به اقدامی باشد که ساحران در خدمت نظام فرعون، برای مبارزه با حق انجام داده اند.

ص: 231

189- پشیمانی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 9

9- ساحران فرعون ، پس از ایمان به موسی (ع) از اقدام به سحر به نفع فرعون ، اظهار پشیمانی کرده و خواستار بخشش الهی شدند .

لیغفر لنا .. ما أکرهتتا علیه من السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 10، 2

2- ندامت ساحران از گذشته شرک آلود و غفلت بار خود در پیشگاه خدا

إنا نطمع أن یغفر لنا ربنا خطی-نا

10 - اظهار ندامت ساحران ، از قرار دادن دانش خویش در خدمت فرعون ، برای مبارزه با موسی (ع)

إنا نطمع أن یغفر لنا ربنا خطی-نا

کلمه «خطایانا» می تواند اشاره به اقدامی باشد که ساحران در خدمت نظام فرعون، برای مبارزه با حق انجام داده اند.

190- پشیمانی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 9

9- سرزنش فرعون نسبت به خویش ، در واپسین لحظات زندگی کفر آلود خود*

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

در صورتی که واژه «ملیم» به معنای ملامت کردن (متعدی) باشد، برداشت بالا به دست می آید. یعنی: «و هو ملیم نفسه».

191- پلیدی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 1

1- فرعون زمان موسی (ع)، مردی طغیان‌گر و فرورفته در پلیدی‌ها و گستاخ در برابر خداوند

إلی فرعون إنّه طغی

«طغیان»؛ یعنی، از حد گذراندن (مصباح) و مراد از «طغیان فرعون» - به قرینه «تزگی» و «فتخشی» در آیات بعد - ناپاکی

ص: 232

فرعون و بی باکی او، در برابر خداوند است.

192- پوچی جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 1

1 - عصای موسی (ع) با بلعیدن جادوی ساحران، موجب به کرسی نشستن حق و پوچ گشتن دستاورد های ساحران شد.

فوق الحق و بطل ما كانوا یعملون

دربداشت فوق ضمیر «كانوا» و «یعملون» به ساحران برگردانده شده است. بر این مبنا مراد از «ما» در «ما كانوا ...» همان ابزار و آلاتی است که با سحر خویش آنها را در چشم بینندگان به صورت جانورانی پر تحرک جلوه داده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 2

2 - اطمینان موسی به غلبه خویش و پوچی افسون ساحران

قال لهم موسی ألقوا ما أنتم ملقون

شتاب نداشتن موسی (ع) در ارائه معجزه خویش، حاکی از اطمینان او و تعبیر «ألقوا ما أنتم ملقون» نشانگر بی اعتنایی وی به همه دست مایه های ساحران است.

193- پیروان موسی (ع) در دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 6

6 - موسی (ع)، برخوردار از هوادارانی وفادار، دلسوز و خیرخواه در کاخ فرعون

إِنِّي لَك مِنَ النَّاصِحِينَ

تعبیر «من الناصحین» نشانگر آن است که هواداران موسی در کاخ فرعون بسیار بودند و مرد ناشناس تنها یکی از آنان بود.

194- پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- امتیاز خواهی ساحران از فرعون ، با قرار دادن پیروزی خود در هاله ای از ابهام

أئنّ لنا لأجرًا إن كُتِّنا نحن الغلبين

ص: 233

تردید ساحران در پیروزی خود، فرعون را در وحشت از شکست فرو می برد و اشتیاق به پیروزی را به هر قیمت در وجود او مشتعل می ساخت. ساحران از این زمینه برای دست یافتن به امتیازات بیشتر سود جستند. گفتنی است که آیه 44 همین سوره - که در آن ساحران پس از مطمئن شدن به دریافت مزد از فرعون پیروزی خود را بر موسی (ع) قطعی اعلام کردند (قالوا بعزّه فرعون إنّنا نحن الغالبون) - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 3

3 - غرور و اطمینان سرشار ساحران به غلبه خویش بر موسی (ع)

وقالوا بعزّه فرعون إنّنا نحن الغالبون

195- پیروزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 6

6 - فرعون با تظاهر به اطمینان خویش بر پیروزی بر موسی (ع)، تعیین مکان و زمان رویارویی را به او واگذار کرد.

فاجعل بیننا و بینک موعداً لانخلفه

در این که «موعداً» مصدر است یا اسم زمان و یا اسم مکان، نظریاتی چند ابراز شده است. گفتنی است که به قرینه وصف «لانخلفه» و کلمه «مکاناً» و کلمه «یوم الزینه» (در آیه بعد) می توان پی برد که مجموعه هر سه معنا، مورد نظر بوده است؛ هر چند برای برخی از آن معانی کلام دارای تقدیراتی باشد.

196- پیروی از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 4

4 - مردم مصر - از هر قشر و گروه - ملزم به پیروی محض و اطاعت بی چون و چرا از فرعون بودند.

وجعل أهلها شیعاً

تکثیر در «شیعاً» به اصطلاح تکثیر تفخیم است. بنابراین «شیعاً»؛ یعنی، پیروانی محض و بدون کمترین آزادی و اختیار.

197- پیروی از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 1

ص: 234

1 - مؤمن آل فرعون ، مردم را به پیروی از رهنمود های خویش فرا خوانده است .

وقال الذی ءامن ۛ یقوم اتّبعون

198- پیش بینی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 3

3- آگاهی قبلی فرعون از خطر ساز بودن بنی اسرائیل برای حکومت و نظام سرکوبگری

و نری فرعون و هم-ن و جنودهما منهم ما کانوا یحذرون

199- پیشگامی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1,3

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

یقدم قومه یوم القیمه فأوردهم النار

قدوم (مصدر یقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون ، نمود برنامه های ناصواب او در دنیا است .

و ما أمر فرعون برشید. یقدم قومه یوم القیمه فأوردهم النار

جمله «یقدم قومه . . .» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «و ما أمر فرعون برشید» می باشد.

200- پیشنهاد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 1

1 - پیشنهاد مشاوران فرعون به خود وانهادن موقتی موسی و هارون (ع) و شتاب نکردن در مجازات آنان (زندانی کردن)

قال لئن اتّخذت إلهاً غیری لأجعلنک من المسجونین . . . فماذا تأمرون . قالوا أرجه و

«ارجاء» (مصدر «ارج») به معنای وانهادن و مهلت دادن است. گفتنی است که «ارج» در اصل «ارجی» بوده که لام الفعل آن حذف شده است. ضمیر «ه» ساکن در آخر آن، مفعولی و راجع به موسی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 1

ص: 235

1 - گردآوری تمامی ساحران کارآموده و ماهر برای مقابله با معجزات موسی ، طرح مشاوران فرعون بود .

و ابعث فی المدائن حشرین . یأتوک بکلّ سحر علیم

201- پیشنهاد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 1

1 - ساحران فرعون ، در میدان مبارزه و رویارویی با موسی (ع) ، تعیین آغازکننده را به آن حضرت محول کردند .

قالوا یموسی إِمّا أن تلقی . . . ألقى

202- پیشنهاد مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 14

14 - اطمینان دادن مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن موسی (ع) در صورت دروغ گو بودن ایشان در ادعا های خود

و إن یک کذباً فعلیه کذبہ

203- تاریخ دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 3، 2

2 - تقسیم مردم مصر به طبقات و دسته های مختلف و پیرو ، نمود سیاست خودکامه و سلطه جویی فرعون

إنّ فرعون علا فی الأرض و جعل أهلها شیعاً

جمله «جعل أهلها شیعاً» عطف تفسیری بر «علا فی الأرض» و بیانگر نوع برتری جویی فرعون نسبت به مردم سرزمین مصر است. گفتنی است که «شیع» جمع «شیعه» است و «شیعه» به فرد یا گروه پیرو اطلاق می شود. بنابراین «جعل أهلها شیعاً»؛ یعنی، مردم آن سرزمین را به چند دسته پیرو درآورده بود.

3 - اقدام فرعون به دسته دسته کردن مردم سرزمین مصر و ایجاد تفرقه میان آنان

و جعل أهلها شیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 236

15 - فساد و تباهی ، امری ریشه دار در خاندان و نیاکان فرعون

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمَفْسِدِينَ

تعبیر از نیاکان فرعون به «المفسدین» (به صورت جمع با «ال») نشان می دهد که همه آنان فسادگر بودند و فلسفه فسادگری در تاریخ فرعون ها، بسیار ریشه دار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند ، فرعون و لشگریان وی را در دریا غرق کرد .

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ

205- تبری از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران پس از مشاهده معجزه موسی ، بیزاری خود را از فرعون و ادعای ربوبیت او ، به صراحت و در حضور وی ، اعلام داشتند .

قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ . رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ

جمله «رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ» - که عطف بیان برای «رَبِّ الْعَالَمِينَ» می باشد - تعریضی است به فرعون و نیز کنایه از این نکته است که دیگر رب بودن تو، پذیرفتنی نیست.

206- تبری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران پس از مشاهده معجزه موسی ، بیزاری خود را از فرعون و ادعای ربوبیت او ، به صراحت و در حضور وی ، اعلام داشتند .

قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ . رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ

جمله «رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ» - که عطف بیان برای «رَبِّ الْعَالَمِينَ» می باشد - تعریضی است به فرعون و نیز کنایه از این نکته است که

دیگر ربّ بودن تو، پذیرفتنی نیست.

ص: 237

207- تبلیغ جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 16

16 - ساحران مؤمن با وجود تهدیدات فرعون ، در صدد نصیحت و ارشاد و هدایت وی بودند .

ما جاءنا من البیت و الذی فطرنا فاقض ما أنت قاض إّما تقضى هذه الحیوه الدنیا

اشاره ساحران به بینات موسی(ع) و خالقیت خداوند و محدودیت قدرت فرعون، پس از موضع گیری خصمانه او، می تواند به منظور رام ساختن و پند و اندرز دادن به او باشد.

208- تبلیغ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 1

1 - فرعون با تبلیغات گمراه کننده ، مردم مصر را تحمیق کرده ، به اطاعت از خویش واداشته بود .

و نادى فرعون فى قومه . . . فاستخفّ قومه

«استخفّ» در آیه شریفه، به معنای سبک مغز ساختن است.

209- تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 2

2 - مؤمن آل فرعون قومش را از نقش نداشتن معبود های ادعایی در سعادت دنیوی و اخروی و نیز بی ثمر بودن عبادت آنها آگاه ساخت .

لاجرم أنّما تدعوننى إلیه لیس له دعوه فى الدنیا و لا فى الآخره

210- تبیین قصه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 2,3

2- بیان درست و به حق سرگذشت موسی (ع) و فرعون، نمودی از روشنگری های قرآن

تلک ءایت الکتب المبین . نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون بالحقّ

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب یاد شده به دست می آید.

3- داستان موسی و فرعون، تلاوت شده از سوی خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 238

تتلوا علیک من نیا موسی و فرعون

211- تثبیت حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 19

19 - فرعون ، مصمم بر نابود ساختن و از بین بردن موسی (ع) و پیروان او ، و پایدار نشان دادن حکومت خود

و لتعلمنّ ائینا اشدّ عذاباً و ابقی

وعده عذاب و قتل مؤمنان و نیز ادعای باقی تر بودن (ابقی) از سوی فرعون، بیانگر این نکته است که وی به نابود کردن مؤمنان مصمم شده بود. گفتنی است در این برداشت، تمیز «عذاباً» به کلمه «أشدّ» اختصاص یافته و کلمه «أبقی» خالی از تمیز، لحاظ شده است.

212- تجاوزگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 5

5 - فرعون ، فردی متکبر و تجاوزگر بود .

كذلك يطبع الله على كل قلب متكبر جبار . و قال فرعون

از مصادیق مورد نظر متکبر و جبار - به قرینه «و قال فرعون» - فرعون می باشد.

213- تجاهل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 3

3 - اظهار بی اطلاعی و تجاهل نسبت به پروردگار موسی و هارون ، عکس العمل فرعون در برابر سخنان آن دو

إنا رسولا ربك . . . ب- آیه من ربك ... قال فمّن ربكما

گرچه موسی و هارون (ع)، مبدأ پیام را با عنوان «ربک» به فرعون معرفی کردند؛ ولی فرعون در مقام سؤال «ربکما» به کار برده است تا ضمن انکار ربوبیت خداوند، نسبت به آن اظهار بی خبری نیز کرده باشد.

214- تجدیدنظر جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 239

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) به عظمت خداوند پی بردند و او را شایسته و بایسته پرستش یافتند .

وَأَلْقَى السَّحْرَ سَجْدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) ربوبیت خداوند را بر تما هستی باور کردند و به آن ایمان آوردند .

قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

2 - ساحران ، ایمانشان را به خداوند به همگان اعلام کردند .

قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

کلمه «قالوا» بیانگر این است که ساحران ایمانشان را به خدا و ربوبیت مطلق او علنی ساختند و به همگان اعلام کردند.

3 - ساحران به هنگام سجده به درگاه خداوند ، ایمانشان را به ربوبیت وی اعلام داشتند .

وَأَلْقَى السَّحْرَ سَجْدِينَ. قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «قالوا ءامنا .. .» حال برای «السحرة» و یا بدل اشمال برای «القی السحرة ...» باشد. بر این دو مبنا آیه مورد بحث دلالت می کند که ساحران به هنگام سجده به درگاه خدا برای اینکه توهم نشود به فرعون سجده می کنند، ایمان خویش را به خداوند اظهار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع) ، به ربوبیت خدای موسی (ع) و هارون بر تمام هستی ایمان آورده و بدان اعتراف کردند .

ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ. رَبِّ مُوسَى وَ هَارُونَ

4 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع) به پیامبری وی و برادرش هارون ایمان آوردند .

ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ. رَبِّ مُوسَى وَ هَارُونَ

می توان گفت از اهداف ساحران در نام بردن خصوص «موسی و هارون»، پذیرش ایشان به عنوان پیامبران الهی بوده است.

215- تحریک فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9- تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یذکر وءالھتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

ص: 240

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 10

10 - تلاش آسیه در برانگیختن خوی منفعت طلبی و غریزه فرزندخواهی فرعون

عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

216- تحقیر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 14

14 - ساحران مؤمن با تحقیر قدرت فرعون ، به او اعلام کردند که بالاترین شکنجه های او ، تنها به زندگانی دنیایی آنان خاتمه می دهد و به آخرتشان آسیبی نخواهد رسانید .

فاقص ما أنت قاض إثمًا تقضى هذه الحیوه الدنیا

چنانچه «هذه الحیاه» مفعولاً به برای «تقاضی» باشد، مراد از «قضا»، منقضی ساختن خواهد بود. اهل لغت می گویند: تمام معانی «قضا» به انقطاع یافتن و تمام شدن بازگشت دارد (لسان العرب). بنابراین مفاد آیه چنین می شود: ای فرعون! با حکم خود به هرچه می توانی فیصله بده و آن را تمام کن؛ زیرا تو فقط این زندگانی دنیا را خاتمه می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 9

9 - تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن کنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی(ع) باشد.

217- تحقیرهای اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 4

4- تحقیر حضرت موسی و هارون از سوی فرعون و اشراف دربار او، به خاطر داشتن خاستگاه پایین اجتماعی

أنؤمن لبشرین مثلنا وقومهما لنا عبدون

ص: 241

218- تحقیرهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 4

4- تحقیر حضرت موسی و هارون از سوی فرعون و اشراف دربار او، به خاطر داشتن خاستگاه پایین اجتماعی

آنومن لبشرین مثلنا و قومهما لنا عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 4

4- تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

219- تحلیل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 7,8,9

7- فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد.

إن هذا لمکر... لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

8- بیرون راندن و آواره ساختن مردم پایتخت مصر، تحلیل فرعون از داستان مبارزه ساحران با موسی و ایمان آوردن آنان

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه لتخرجوا منها أهلها

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «أهلها» همه مردم مصر (عوامل حکومت و توده مردم) باشد، نه خصوص عوامل حکومتی.

9- فرعون بر پایه تحلیل دروغین خویش و توطئه گر خواندن ساحران، آنان را به مجازاتی شدید تهدید کرد.

إن هذا لمکر... فسوف تعلمون

220- تحلیل کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 1

1 - به قدرت رساندن بنی اسرائیل برای برچیدن نظام فرعونى ، تحلیل اشرف دربار از پیشنهاد موسى (رهاسازی بنی اسرائیل)

فأرسل معى بنى إسرائيل . . . يريده أن يخرجهكم من أرضكم

ص: 242

221- تحمل شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 14، 11

11 - ساحران مؤمن، آمادگی خود را برای تحمل هرگونه شکنجه و کشتار در جهت حفظ ایمان خویش اعلام کردند.

لن نُؤثِرک .. فاقض ما أنت قاض

«قضا» به معنای حکم کردن و داوری است. جمله «فاقض...» از زبان ساحران مؤمن و خطاب به فرعون است؛ یعنی، هر حکمی را که می توانی و قضاوت آن از تو ساخته است، صادر کن. ما آماده پذیرش هر نوع شکنجه و عذاب در راه ایمان خود هستیم.

14 - ساحران مؤمن با تحقیر قدرت فرعون، به او اعلام کردند که بالاترین شکنجه های او، تنها به زندگانی دنیایی آنان خاتمه می دهد و به آخرتشان آسیبی نخواهد رسانید.

فاقض ما أنت قاض إنّما تقضى هذه الحیوه الدنيا

چنانچه «هذه الحیاه» مفعولاً به برای «تقضى» باشد، مراد از «قضا»، منقضی ساختن خواهد بود. اهل لغت می گویند: تمام معانی «قضا» به انقطاع یافتن و تمام شدن بازگشت دارد (لسان العرب). بنابراین مفاد آیه چنین می شود: ای فرعون! با حکم خود به هرچه می توانی فیصله بده و آن را تمام کن؛ زیرا تو فقط این زندگانی دنیا را خاتمه می دهی.

222- تحیر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 8

8 - آشفستگی و سردرگمی فرعون، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

وقال سحر أو مجنون

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبّحر و جنون سراسر آشفستگی و اشمئزازآور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطلق روشن موسی (ع) است.

223- تذکر به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 3

3- ربوبیت یگانه خدا نسبت به همه انسان ها چونان ربوبیت یگانه او بر آسمان ها و زمین تذکر موسی به فرعون و فرعونیان

قال ربّ السموت و الأرض . . . قال ربّکم وربّ اباؤکم الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 243

6 - توجه دادن فرعون به سیطره ربوبیت خداوند بر او، از رسالت های موسی (ع)

و اهدیک إلی ربّک فتخشی

تصریح به «ربّک» در برابر کسی که مدعی ربوبیت بر انسان ها است - چنان چه در آیات بعد خواهد آمد - گویای برداشت یاد شده است.

224- ترس از شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 4

4 - مؤمنان به موسی (ع)، از رؤسا و اشراف قوم خود و از اذیت و شکنجه های فرعون در وحشت شدیدی به سر می بردند .

فما ءامن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

تکثیر «خوف» دلالت بر شدت آن می کند و از معانی فتنه عذاب و شکنجه است.

225- ترس از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 3

3 - ترسیدن و حساب بردن مردم عصر فرعون از خشم و غضب او و تحریک شدنشان علیه کسانی که باعث خشم او می شدند .

فأرسل فرعون فی المدائن حشرین . . . وإنّهم لنا لغائظون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنّهم لنا لغائظون» در مقام تعلیل برای تعقیب بنی اسرائیل است؛ یعنی، چون آنان ما را به خشم آوردند، پس سزاوار است که شما آنان را تعقیب کنید.

226- ترس اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 3

3 - اشراف دربار فرعون بیمناک از برچیده شدن نظام فرعون و به قدرت رسیدن موسی (ع) و قوم او

أذّر موسى وقومه ليفسدوا فى الأرض ويزرك وءالهتك

ص: 244

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 4

4- فرعون، هامان و سپاهیان همواره از خطر بنی اسرائیل، در هراس بودند.

و نری فرعون و هم-ن... ما کانوا یحذرون

جمله «کانوا یحذرون» ماضی استمراری و بیانگر ترس دائمی فرعونیان از بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 6

6- وحشت و احساس خطر فرعون، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه

از فرمان فرعون و... به قتل ایمان آورندگان به موسی (ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 4

4- بیم و نگرانی فرعون از گسترش و تأثیر پیام موسی (ع) در میان مردم مصر

و نادى فرعون... أفلا تبصرون

تبلیغات فرعون، در جهت جلوگیری از نفوذ پیام موسی (ع)، نشانگر نگرانی فرعون از گسترش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 5

5- فرعون با مشاهده معجزه موسی (ع)، وحشت زده از آن روی برتافت و شتابزده گریزان شد.*

ثم ادبر یسعی

«ادبار» فرعون، - در یک احتمال - به معنای فرار او از ترس معجزه موسی (ع) است که در شکل مار عظیم ظاهر شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 3

3 - فرعون ، تأثیر رسالت موسی (ع) را بر دیگران پیش بینی کرده و از آن وحشت داشت .

فحشر فنادی

228- ترس مردم دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 3

ص: 245

3 - ترسیدن و حساب بردن مردم عصر فرعون از خشم و غضب او و تحریک شدنشان علیه کسانی که باعث خشم او می شدند .

فأرسل فرعون فی المدائن حشرین .. و إتهم لنا لغائظون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إتهم لنا لغائظون» در مقام تعلیل برای تعقیب بنی اسرائیل است؛ یعنی، چون آنان ما را به خشم آوردند، پس سزاوار است که شما آنان را تعقیب کنید.

229- ترک کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 2

2- موسی (ع) ، پس از حادثه قتل مرد قبطی به کاخ فرعون بازنگشت .

فأصبح فی المدینه

230- تزیین عمل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 7،8

7 - اعمال زشت فرعون در دیدگان خود او، زیبا و آراسته جلوه گر می نمود .

و كذلك زین لفرعون سوء عمله

8 - ساختن بنای بلند و رصدخانه، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ابن لی صرحاً .. فأطلع إلی إله موسی ... و كذلك زین لفرعون سوء عمله

231- تشریفات دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 7

7 - فرستادگان و نمایندگان پادشاهان به دربار فرعون ، دارای ملازمان و همراهان *

أو جاء معه الملئکه

اعتراض فرعون به تنها آمدن موسی(ع) و این که چرا ملازم و همراهی از فرشتگان ندارد، می تواند اشاره به این مطلب داشته باشد که در آن عصر، نمایندگان پادشاهان با همراه و ملازم می آمدند.

ص: 246

232- تشویق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند ، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فقل هل لك إلى أن تزكى

زکات به دو معنا است: 1. نمو 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است. (قاموس)

233- تشویقهای مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 30 - 3

3 - تشویق و ترغیب شدن فرعونیان از سوی مؤمن آل فرعون ، به عبرت گیری و درس آموزی از سرگذشت هلاکت بار اقوام و احزاب کافر پیشین

وقال الذی ءامن یقوم إنی أخاف علیکم مثل یوم الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 9

9 - تشویق و ترغیب شدن مردم عصر فرعون از سوی مؤمن آل فرعون ، به عبرت گیری و درس آموزی از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

مثل داب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 40 - 12

12 - مؤمن آل فرعون ، مردم را به دل نبستن به دنیا ، آخرت خواهی ، ترک رفتار زشت و انجام عمل صالح توأم با ایمان ، ترغیب می کرد .

یقوم إئما هذه الحیوه الدنیا متع . . . من عمل سیئه . . . و من عمل صلحاً . . . یر

گفته های مؤمن آل فرعون با مردم و فرعونیان، در مقام دعوت و تبلیغ بود؛ چنان که آیه بعد (مالی أَدْعُوكُمْ إِلَى النِّجَاهِ . . .) تأییدکننده همین مطلب است.

ص: 247

234- تصلیب جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13، 15

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلأَقْطَعَنَّ أیدیکم و أرجلکم من خلف و لأصلبَنَّکم

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

15 - تصمیم فرعون بر شکنجه و به صلیب کشیدن ساحران مؤمن و نظارت مستقیم خود بر اجرای آن ، تصمیمی قاطع و مستبدانه بود .

لأَقْطَعَنَّ ... لأصلبَنَّکم ... لتعلمنَّ أینا أشدَّ عذابًا و أبقی

فرعون در واکنش های قبلی خود در برابر موسی(ع) با اطرافیان خویش به مشورت می نشست؛ ولی در مجازات ساحران، تصمیم مستبدانه و شخصی خود را با سوگند بر اجرای آن اعلام کرد و با لام قسم و نون تأکید ثقیله و فعل هایی از باب تفعیل، قاطعیت خود را در این تصمیم ابراز کرد. گفتنی که فعل های «لأَقْطَعَنَّ» و «لأصلبَنَّ» که از باب تفعیل اند، با ثلاثی مجرد در معنا یکسان بوده و تفاوتی جز تأکید افزون تر ندارند.

235- تصمیم آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 15

15 - تصمیم خاندان فرعون بر نگه داری موسی (ع) ، اقدامی ندانسته علیه خودشان

لأقتلوه عسی أن ینفعنا أو نتَّخذہ ولدًا و هم لایشعرون

236- تظاهر به خیرخواهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 13

13 - تظاهر به خیرخواهی و صلاح اندیشی ، برای دین و دنیای مردم از سوی فرعون

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

ص: 248

237- تعجب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 4

4 - اظهار شگفتی فرعون از تعلق رسالت الهی به فردی که در خاندان وی رشد یافته بود .

قال ألم نربک . . من عمرک سنین

مقصود فرعون این بود که چگونه می شود کسی که در دامن ما پرورش یافته با ادعای رسالت الهی علیه خود ما قیام کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 2

2 - شدت انکار و شگفتی فرعون نسبت به سخنان موسی (ع) درباره پروردگار جهانیان

قال رب السموت و الأرض . . قال لمن حوله ألا تستمعون

لحن استهزاآمیز فرعون بیانگر مطلب یاد شده است.

238- تعجب مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 3, 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و یقوم مالی أَدْعُوکُم إلی النجوه و تدعوننی إلی النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

3 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از تأثیرناپذیری مردم از خیرخواهی ها و فراخوانی های او

و یقوم مالی أَدْعُوکُم إلی النجوه و تدعوننی إلی النار

239- تفاخر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 2

2 - مباحث فرعون ، به قلمرو قدرت و میزان مکت و دارایی خویش

و نادی فرعون فی قومه قال یقوم ألیس لی ملک مصر. .. أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 1

1 - استکبار و فخر فروشی فرعون ، در برابر حضرت موسی (ع)

ص: 249

أنا خير من هذا الذي هو مهين

240- تقرب به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 42 - 4

4 - تقرب به درگاه فرعون ، مقامی بس مهم و پرجاذبه برای مردم

وإنكم إذا لمن المقربين

241- تقيه مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 28 - 4،2

2 - مؤمن معترض از خاندان فرعون ، ایمان خود را پوشیده می داشت .

قال رجل مؤمن من آل فرعون يكتم إيمنه

4 - تقيه مؤمن آل فرعون و کتمان کردن ایمانش ، کاری پسندیده و به جا بود .

وقال رجل مؤمن من آل فرعون يكتم إيمنه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 38 - 2

2 - مؤمن آل فرعون ، پس از کتمان ایمانش به مدتی چند ، آن را فاش ساخت و به موضع گیری علنی علیه فرعون و دفاع از موسی (ع) پرداخت .

وقال الذي آمن يقوم أتبعون

فراخوانی مردم به پیروی از خویش، بیانگر علنی کردن ایمان و موضع اعتقادی شخص است.

242- تكبر جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3- غرور و اطمینان سرشار ساحران به غلبه خویش بر موسی (ع)

وقالوا بعزّه فرعون إنا لنحن الغلبون

ص: 250

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 7

7- فرعون مصر ، حاکمی خودبرترین ، مستبد و خودکامه بود .

وإن فرعون لعال فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 2,4

2- فرعون و سپاهیانش ، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا ، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم . . .» عطف بر جمله «جاوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

4- فرعون تا زمانی که در آستانه مرگ قرار نگرفته بود ، از کبر و نخوت دست برنداشت .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً حتی إذا أدرکه الغرق

لفظ «حتی» - که دلالت بر غایت دارد - ممکن است بیانگر غایت «أتبعهم» باشد و نیز ممکن است دال بر غایت «بغی» باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 6

6- فرعون ، حاکمی مستبد ، مغرور و متکبر بود .

قبل أن ءاذن لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 3

3 - لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

قال رب السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله «ألا تستمعون» می تواند برای استهزا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 5

5 - تکبر فرعون و ابای وی از تصور رسالت موسی (ع) به سوی خود

قال إن رسولکم الذی أرسل إلیکم لمجنون

تعبیر «رسولکم» به جای «رسولنا» می تواند از آن جهت باشد که او در یک گفتار استهزاآمیز نیز حاضر نبود رسالت موسی را

ص: 251

متوجه خود بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 4

4 - سعه صدر موسی (ع) در برابر تکبر ، استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق والمغرب

پرداختن موسی به تبیین «ربّ العالمین» بدون توجه به عکس العمل های متکبرانه و استهزا آمیز فرعون، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 7

7 - فرعون فردی متکبر و منکر قیامت و روز حساب بود .

كلّ متکبر لا يؤمن بيوم الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 5

5 - فرعون ، فردی متکبر و تجاوزگر بود .

كذلك يطبع الله على كلّ قلب متکبر جبار . وقال فرعون

از مصادیق مورد نظر متکبر و جبار - به قرینه «وقال فرعون» - فرعون می باشد.

244- تکذیبگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 21 - 1

1 - فرعون ، نشانه رسالت موسی (ع) و معجزه بودن آن را نپذیرفت و بی درنگ آن را تکذیب کرد .

فكذب

حرف «فاء» برای تعقیب بدون فاصله است و می رساند که فرعون، پیش از هر گونه تأمل و درنگ، به تکذیب و عصیان پرداخت. متعلق

تکذیب - به قرینه «الآیه الکبری» در آیه قبل - معجزه موسی (ع) است. از اقدام فرعون به آوردن مثل معجزه موسی (ع)، - که آیات بعد بر آن دلالت دارد - دانسته می شود که فرعون، معجزه بودن آن و دلالتش بر صداقت موسی (ع) را تکذیب کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 1،4

1 - فرعون، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت.

ثم ادبر یسعی

ص: 252

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

4- فرعون، گفتگوی مستقیم خود با موسی (ع) و تکذیب و مخالفت با او را در سرکوب آن حضرت کارساز نمی دید.

ثم أدير

«ادبار»؛ یعنی، پشت کردن و حاکی از نومیدی فرعون از نتیجه گفتگوی مستقیم با موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 6

6 - خداوند، فرعون را به دلیل تکذیب رسالت و معجزه موسی (ع) و عصیانگری و ادعای ربوبیت، هلاک ساخت.

فكذب وعصى... فقال أنا ربكم الأعلى. فأخذ الله نكال الآخره والأولى

می توان گفت: فاء در «فأخذ الله»، کیفر را بر تمام کارهای فرعون که در آیات قبل آمده بود، تفریع کرده است.

245- تکلم خدا با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 7

7 - سخن گفتن خداوند با فرعون در هنگام غرق شدن وی

إذا أدركه الغرق قال ءامنت... ءالن و قد عصيت... فاليوم ننجيك ببدنك

246- تلاش برای حق پذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 3

3 - تلاش موسی (ع) برای زنده ساختن اشتیاق شناخت حق در وجود فرعون و فرعونیان

قال رب السموت... إن كنتم موقنين

اقدام موسی (ع) به معلق کردن فهم گفته خویش بر شرط (إن كنتم موقنين) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

247- تلاش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 3

3 - تلاش ساحران برای انجام کاری شبیه به معجزه موسی

ألقوا ما أنتم ملقون

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 7

7 - سعی ساحران بر ارائه کاری قوی تر و چشمگیرتر از معجزه موسی و در عین حال هم سنخ با آن

فَأَلْقُوا جِبَالَهُمْ وَعَصِيَّتَهُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران از ریسمان ها و عصاهای متعدد برای مبارزه با معجزه (عصای اژدها شوند) موسی (ع) استفاده کردند.

248- تلاش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 3

3 - تلاش فرعون در جهت بی اساس جلوه دادن رسالت موسی (ع) ، از طریق به رخ کشیدن گذشته زندگی او

قال ألم نربك فينا وليدًا .. سنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 19 - 4

4 - تلاش فرعون برای تکذیب موسی (ع) با یادآوری ارتکاب قتل و ناسپاسی وی

وفعلت فعلتک التی فعلت و أنت من الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 2

2 - تلاش فرعون برای سحر قلمداد کردن معجزات موسی برای اطرافیانش

قال للملا حوله إن هذا لسحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 5

5- اقدام فرعون به جلب رضایت و حمایت هر چه بیشتر ساحران

أَتَىٰ لَنَا لَأَجْرًا .. قَالَ نَعَمْ وَإِنكُمْ إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که فرعون علاوه بر پاداش مورد نظر ساحران، به آنان وعده مقام های فزون تر را نیز داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 2، 1

1 - تلاش فرعون برای جلوگیری از مهاجرت بنی اسرائیل ، پس از اطلاع یافتن از گریز شبانه آنان

ص: 254

فأرسل فرعون في المدائن حشرين

2- اقدام فرعون به اعزام مأموران، جهت گردآوری نیرو از شهر های مختلف برای تعقیب بنی اسرائیل

فأرسل فرعون في المدائن حشرين

کلمه «حشرين» (گردآورندگان) مفعول برای «أرسل» می باشد؛ یعنی، فرعون مأموران گردآورنده نیرو را به شهرها فرستاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 4

4- تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 7

7- سعی فرعون، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتولّی . . . وقال سحر أو مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 4

4- فرعون، در تلاش برای بازداشتن مردم از گرایش به موسی (ع)

ثمّ أدبر یسعی . فحشر فنادی

جمله «حشر فنادی»، تفسیر «یسعی» (در آیه قبل) است.

249- تلاش مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - تلاش منطقی و عالمانه مؤمن آل فرعون ، برای منصرف ساختن فرعونیان از کشتن موسی (ع)

وقال رجل من آل فرعون یکتّم ایمنه . . . و إن یک صادقاً یصبکم بعض الذی یعدکم

برداشت یاد شده از مجموع گفته ها، برخوردها، چگونگی استدلال و منطق مؤمن آل فرعون در مقابل فرعونیان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون ، بر ایجاد احتمال درست بودن دعوت موسی (ع) و راستی هشدار های او در افکار عمومی

ص: 255

وإن يك كذباً فعليه كذبه . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

شیوه سخن مؤمن آل فرعون به فرعونیان (اگر موسی (ع) دروغ گو باشد به ضرر خودش است و اگر راستگو باشد ممکن است هشدارهای او درباره نزول عذاب درست باشد)، گویای این نکته است که او با ایجاد احتمال درست بودن دعوت موسی (ع) در افکار عمومی، در صدد جلب نظر آنان به سود آن حضرت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 6

6 - مؤمن آل فرعون، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه خود برای هدایت قومش، کار و سرنوشت خویش را به خدا وا گذاشت و بر او توکل کرد.

وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

250- تمدن در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 4

4 - سرزمین مصر در عصر فرعون، برخوردار از تمدن و اقتصادی نیرومند

فَأَخْرَجْنَهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعَيْوُنَ . وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ

251- تملق جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 8

8 - اقدام ساحران به ستایش فرعون در لحظه شروع عملیات خود، با هدف جلب حمایت او و نزدیک ساختن خویش بهوی

فَأَلْقُوا . . . وَقَالُوا بَعَثَ فِرْعَوْنُ إِيَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ

252- تناقض گویی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تناقض گویی فرعون ، در اتهام های خویش علیه موسی (ع)

قال إنّ رسولکم . . . لمجنون . . . قال . . . إنّ هذا لسحر علیم

ص: 256

فرعون از یک سو موسی(ع) را مجنون و از سوی دیگر ساحر بسیار دانا و کاردان می خواند و این تناقض گویی آشکاری است که در یک مجلس از فرعون به طور ناخواسته سر زده است.

253- تنبہ جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 1

1 - پی بردن ساحران به حقانیت رسالت موسی (ع) ، در پی مشاهده بطلان افسون خود در برابر معجزه موسی

فإذا هي تلقف ما يأفكون . فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَجْدِينَ

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «أُلْقِيَ» بر آیه پیش به دست می آید.

254- نواضع جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 3

3 - ساحران ، با مشاهده معجزه موسی ، آن را قدرتی الهی دانسته و در برابر عظمت خداوند اظهار فروتنی کردند .

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَجْدًا قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ هِرُونَ وَ مَوْسَى

255- توبه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 6

6 - فرعون ، به هنگام غرق شدن در دریا ، از استکبار دست برداشت و با توبه ، اظهار ایمان و تسلیم کرد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت . . . وأنا من المسلمين

256- توجیه گری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 7

7- سعی فرعون ، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتوئی . . . وقال سحر او مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی(ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای

ص: 257

سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

257- توصیه های مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 5,8

5 - مرد ناشناس ، خواهان خروج بی درنگ موسی (ع) از شهر بود .

فاخرج

8 - توصیه به خروج از شهر ، نمود خیرخواهی مرد ناشناس نسبت به موسی (ع)

فاخرج إني لك من النصحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 1

1 - خارج شدن موسی (ع) از شهر مصر ، در پی توصیه مرد ناشناس

قال يموسى . . . فاخرج . . . فخرج منها خائفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 5

5 - مؤمن آل فرعون ، قومش را از هرگونه غرور و خودکامگی ناشی از اقتدار و سلطه همه جانبه بر سرزمین مصر برحذر داشت .

لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

258- نوطنه اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9,1

1 - اشراف قوم فرعون برای تحریک وی به سرکوبی موسی (ع) و قوم او تلاشی پیگیر داشتند .

وقال الملاء من قوم فرعون أتذر موسى وقومه

9- تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یذرک وءالہتک

گویا درباریان با یاد کردن از الہہ فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

ص: 258

259- توطئه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 2

2 - ساحران در مدتی طولانی و به طور مستمر در تدارک سحر خویش علیه موسی (ع) بودند .

و بطل ما کانوا یعملون

فعل مضارع «یعملون» پس از «کانوا» حکایت از مداومت ساحران به مهیاسازی خویش برای جادوگری دارد.

260- توطئه علیه مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 2

2 - مؤمن آل فرعون ، پس از اعلان مواضع اعتقادی خویش و مبارزه با عقیده شرک آلود ، با انواع مکرها و نقشه های شوم فرعونیان روبه روشد .

فوقیه الله سیئات ما مکروا

جمع آمدن «سیئات» نشانگر تعدد و گوناگونی مکرهای فرعونیان است.

261- توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودررویی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسی مسحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 4، 2

2- فرعون ، پس از تعیین زمان رویارویی با موسی (ع) ، بی درنگ و بدون از دست دادن فرصت ، به تهیه و تدارک مقدمات لازم برای مقابله پرداخت .

«فاء» در «فتوئی» و «فجمع» برای بیان ترتیب کار و اتصال است؛ یعنی، فرعون به مجرد پایان مذاکره و مواعده با موسی (ع)، به تدارک مکر و جمع آوری آن پرداخت و هیچ فرصتی را از دست نداد.

4- فرعون برای مقابله با موسی (ع)، تمامی حیلها و برنامه های خود را جمع آوری کرد و به کار گرفت.

فتوئی فرعون فجمع کیده

«کید»؛ یعنی، مکر ورزیدن و چاره اندیشیدن (قاموس) و مراد از «جمع کید»، گردآوری اهل مکر و ابزار آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 11، 2، 1

1 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

2 - فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریانش به رایزنی پرداخت .

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

11 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)، به اتهام فسادانگیزی و اخلالگری او در نظم عمومی کشور

أقتل موسی . . . إني أخاف ... أن يظهر في الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 1

1 - اطلاع یافتن موسی (ع) از توطئه برای قتل خود به دست فرعون

ذرونی أقتل موسی . . . و قال موسی إني عذت بربي وربكم من كل متكبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 5

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع)، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی

موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسی

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 22

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلَا تَقْطَعْنَ... لِأَصْلَابِكُمْ... وَتَعْلَمَنَّ

ص: 260

263- توکل مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 6

6 - مؤمن آل فرعون ، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه خود برای هدایت قومش ، کار و سرنوشت خویش را به خدا وا گذاشت و بر او توکل کرد .

وَأُفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

264- تهدید به اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 7

7 - حضرت موسی (ع) ، همراه با نفی ساحریت از خود ، فرعون و اطرافیانش را تهدید به شکست کرد و پیروزی قطعی خود را به آنان اعلام نمود .

و لا یفلح السحرون

265- تهدید به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 7

7 - حضرت موسی (ع) ، همراه با نفی ساحریت از خود ، فرعون و اطرافیانش را تهدید به شکست کرد و پیروزی قطعی خود را به آنان اعلام نمود .

و لا یفلح السحرون

266- تهدید جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 9

9 - فرعون بر پایه تحلیل دروغین خویش و توطئه گر خواندن ساحران ، آنان را به مجازاتی شدید تهدید کرد .

إن هذا للمكر... فسوف تعلمون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 3

ص: 261

3- فرعون، ساحران مؤمن به موسی (ع) را تهدید کرد که پس از بریدن دست و پایشان تمامی آنان را به چوبه دار خواهد بست.

ثم لأصلبکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 2

2- ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت.

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 8, 9, 13

8- تهدید ساحران مؤمن از سوی فرعون به داشتن فرجامی تیره و وحشتناک

فلسوف تعلمون

9- ساحران مؤمن به موسی (ع)، مورد تهدید فرعون به قطع دست و پا و کشیده شدن بر صلیب

لأقطعنَّ أیدیکم و أرجلکم من خلف و لأصلبکم أجمعین

13- ایمان همه ساحران به موسی (ع) و تهدید فرعون به شکنجه و کشتن تمامی آنان

قال ءامنتم له... و لأصلبکم أجمعین

267- تهدید مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 7

7- مؤمن آل فرعون، از سوی فرعونیان مورد تهدید سخت قرار گرفته بود.

وَأَفْوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

گفتنی است که واگذار کردن کار خود به خدا از سوی مؤمن آل فرعون (به قرینه جمله «فوقاه الله سیئات ما مکروا») در آیه بعد بیانگر

وجود نوعی تهدید و ارباب از جانب فرعونیان است.

268- تهدیدهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 9

9- فرعون بر پایه تحلیل دروغین خویش و توطئه گر خواندن ساحران ، آنان را به مجازاتی شدید تهدید کرد .

إن هذا لمكر... فسوف تعلمون

ص: 262

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 3

3 - فرعون ، ساحران مؤمن به موسی (ع) را تهدید کرد که پس از بریدن دست و پایشان تمامی آنان را به چوبه دار خواهد بست .

ثم لأصلبکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 2

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 18، 17

17 - فرعون ، عذاب و شکنجه از ناحیه خود را ، شدیدتر از عذاب موعود موسی (ع) اعلام کرد .

و لتعلمنَّ أئینا أشدَّ عذابًا

موسی (ع) آغاز صحنه مبارزه گفته بود: «ویلکم .. فیسحتکم بعذاب». فرعون نیز در برابر آن سخن، چنین وعده داد که عذاب او شدیدتر از عذابی است که موسی (ع) وعده داده است.

18 - فرعون ، دوران مجازات ساحران مؤمن (قطع دست و پا و بستن به چوبه دار) را در مقایسه با مدت عذاب های موعود موسی (ع) ، طولانی تر و پایدارتر اعلام کرد .

و لتعلمنَّ أئینا أشدَّ عذابًا و أبقی

«عذابًا» تمیز برای «أشدَّ» و قرینه بر تمیز محذوف «أبقی» است؛ یعنی، «و أبقی عذابًا».

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فلا قُطِعنَّ ... لأصلبکم ... و لتعلمنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 1

1 - ساحران مؤمن ، در برابر فرعون و تهدید های وی ، بر ایمان خود به پروردگارشان تأکید کردند .

لن نؤثرک . . . إنا ءامنا برّبنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 6 - 1

1 - روی آوری فرعون به تهدید موسی (ع) با احساس ناتوانی از مقابله با منطوق او

قال لئن اتّخذت إلهًا غيري لأجعلنك من المسجونين

6 - موسی (ع) ، مورد تهدید فرعون به زندانی شدن ، در صورت پذیرش الوهیت غیر او

ص: 263

قال لئن اتخذت إلهًا غيري لأجعلنك من المسجونين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 4، 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهدید های فرعون

قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

4 - برخورد منطقی موسی (ع) ، در برابر تهدید فرعون

قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 8، 9

8 - تهدید ساحران مؤمن از سوی فرعون به داشتن فرجامی تیره و وحشتناک

فلسوف تعلمون

9 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، مورد تهدید فرعون به قطع دست و پا و کشیده شدن بر صلیب

لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف و لأصلبنکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 5

5 - اطمینان موسی (ع) به حمایت خداوند از او ، در برابر تهدید به قتل از سوی فرعون

أقتل موسی ... قال ... عذت برّی و ربکم

269 - نهمت به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 4، 7

4 - فرعون ، شکست ساحران و پیروزی موسی را صحنه سازی و ایمان آنان را توطئه ای از پیش طراحی شده اعلام کرد .

إن هذا لمكر مكرتموه فی المدینه

کلمه «هذا» اشاره است به ماجرای شکست ساحران و پیروزی موسی و در آخر اظهار ایمان ساحران به ربوبیت خداوند و پیامبری موسی و هارون.

7- فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد.

إن هذا لمكر . . . لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

ص: 264

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 1

1 - ساحران مؤمن با بیان انگیزه فرعون بر نابودی آنان ، اتهام های دروغین وی (توطئه گری و آواره سازی مردمان) را قاطعانه مردود دانستند .

و ما تنقم منا إلا أن ءامننا بآیت ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 9

9 - فراگرفتن سحر از موسی (ع) و هم دستی با او در توطئه علیه فرعون ، از اتهامات فرعون به ساحران مؤمن بود .

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 7

7 - اتهام ساحران از سوی فرعون ، به شاگردی موسی (ع) و یادگرفتن سحر در مکتب او

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

270- تهمت تبانی به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 10،11

10 - فرعون ، شکست ساحران از موسی (ع) را ، امری تصنعی و بر اثر تبانی قبلی با موسی (ع) دانست و آنان را به سهل انگاری عمدی متهم ساخت .

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

11 - در دیدگاه فرعون ، ساحران پیش از حضور در میدان مبارزه ، به موسی (ع) ایمان داشتند و ایمان آنان در صحنه مبارزه ، ایمانی صوری و برنامه ریزی شده بود .

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 4

4 - اتهام ساحران از سوی فرعون ، به هم دستی با موسی (ع) برای توطئه علیه وی

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

ص: 265

271- نهمتهای اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 5

5- فرعون و اطرافیان، علی رغم مشاهده معجزه بزرگ موسی (ع)، آن را سحری آشکار خوانده و حضرتش را متهم به جادوگری کردند .

فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 1,2,3

1- فرعون و اطرافیان، پس از شنیدن سخنان موسی (ع)، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسى .. قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لكما الكبرياء

2- فرعون و اطرافیان، حضرت موسی (ع) را متهم کردند که تلاش او نه به خاطر هدایت؛ بلکه برای برگرداندن آنان از سنت و روش پدرانشان و تصاحب قدرت و حکومت بر سرزمین مصر است .

قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

3- فرعون و اطرافیان، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لكما الكبرياء في الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تکون» بر اسمش - که می تواند مفید حصر باشد - استفاده شده است.

272- نهمتهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 4,7

4- فرعون، شکست ساحران و پیروزی موسی را صحنه سازی و ایمان آنان را توطئه ای از پیش طراحی شده اعلام کرد .

إن هذا لمكر مكرتموه في المدينة

کلمه «هذا» اشاره است به ماجرای شکست ساحران و پیروزی موسی و در آخر اظهار ایمان ساحران به ربوبیت خداوند و پیامبری موسی

و هارون.

7- فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران ، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را ، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد .

إن هذا لمكر . . . لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 1

ص: 266

1 - ساحران مؤمن با بیان انگیزه فرعون بر نابودی آنان ، اتهام های دروغین وی (توطئه گری و آواره سازی مردمان) را قاطعانه مردود دانستند .

و ما تنقم منا إلا أن ءامننا بآیت ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 5

5 - فرعون و اطرافیانش ، علی رغم مشاهده معجزه بزرگ موسی (ع) ، آن را سحری آشکار خوانده و حضرتش را متهم به جادوگری کردند .

فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 1,2,3

1 - فرعون و اطرافیانش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسی .. قالوا أجبئنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء

2 - فرعون و اطرافیانش ، حضرت موسی (ع) را متهم کردند که تلاش او نه به خاطر هدایت ؛ بلکه برای برگرداندن آنان از سنت و روش پدرانشان و تصاحب قدرت و حکومت بر سرزمین مصر است .

قالوا أجبئنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء فی الأرض

3 - فرعون و اطرافیانش ، حضرت موسی و هارون (ع) را به انحصارطلبی در قدرت متهم کردند .

و تكون لکما الکبریاء فی الأرض

برداشت فوق از تقدیم خبر «تکون» بر اسمش - که می تواند مفید حصر باشد - استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 9

9 - فرعون پس از مشاهده معجزه های نه گانه موسی (ع) ، او را متهم به سحر و سحرزدگی کرد .

ءاتینا موسی تسع ءایت .. فقال له فرعون إنی لأظنک یموسی مسحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 3,4,2

2- سحر و ساحری ، از اتهامات فرعون به موسی (ع)

أجئتنا .. بسحرک یموسی

3- برنامه ریزی و توطئه برای بیرون راندن فرعون و فرعونیان از مصر و تلاش برای رسیدن به حکومت ، اتهام فرعون به حضرت موسی (ع)

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک یموسی

4- فرعون آیات و معجزات الهی موسی (ع) را سحر خواند و آن را وسیله ای برای بیرون راندن فرعونیان از مصر دانست .

لتخرجنا من أرضنا بسحرک یموسی

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 3

3- فرعون ، معجزات موسی (ع) را سحر خوانده و امکان انجام نظیر آن را دلیل معجزه نبودن آن دانسته بود .

فلنأتینک بسحر مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 23، 9، 10، 8، 7

7- فرعون ، موسی (ع) را برترین ساحر و معجزه او را سحری فراتر از آنچه به دیگران آموخته بود ، قلمداد کرد .

إِنَّه لَكَبِيرِكُم الَّذِي عَلَّمَكُم السَّحْرَ

8- فرعون ، موسی (ع) را به استادی ساحران و سر رشته داری امور آنان متهم کرد .

ءامنتم له .. إِنَّه لَكَبِيرِكُم الَّذِي عَلَّمَكُم السَّحْرَ

9- فراگرفتن سحر از موسی (ع) و هم دستی با او در توطئه علیه فرعون ، از اتهامات فرعون به ساحران مؤمن بود .

إِنَّه لَكَبِيرِكُم الَّذِي عَلَّمَكُم السَّحْرَ

10- فرعون ، شکست ساحران از موسی (ع) را ، امری تصنعی و براثر تبانی قبلی با موسی (ع) دانست و آنان را به سهل انگاری عمدی متهم ساخت .

إِنَّه لَكَبِيرِكُم الَّذِي عَلَّمَكُم السَّحْرَ

23- اتهام ، توجیهی برای خشونت و کیفر های ظالمانه ، در رژیم فرعون

ءامنتم .. إِنَّه لَكَبِيرِكُم ... فَلَا قَطْعَنَ ... أَشَدَّ عَذَابًا وَأَبْقَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 3، 4

3- اقدام فرعون به متهم کردن موسی (ع) به جنون

قال إِنَّ رَسُولَكُم ... لَمَجْنُون

4- استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . قال إن رسولكم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 4، 3، 1

1- دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر تهمت ها و سخنان ناروای فرعون علیه او

قال إن رسولكم . . . لمجنون . قال ربّ المشرق و المغرب و ما بينهما

3- اهتمام موسی (ع) به تبیین « ربّ العالمین » علی رغم رویه رو شدن با استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

4- سعه صدر موسی (ع) در برابر تکبر ، استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب

ص: 268

پرداختن موسی به تبیین «رب العالمین» بدون توجه به عکس العمل های متکبرانه و استهزا آمیز فرعون، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 2،5

2 - تلاش فرعون برای سحر قلمداد کردن معجزات موسی برای اطرافیانش

قال للملا حوله إن هذا لسحر علیم

5 - تناقض گویی فرعون ، در اتهام های خویش علیه موسی (ع)

قال إن رسولکم . . . لمجنون ... قال ... إن هذا لسحر علیم

فرعون از یک سو موسی (ع) را مجنون و از سوی دیگر ساحر بسیار دانا و کاردان می خواند و این تناقض گویی آشکاری است که در یک مجلس از فرعون به طور ناخواسته سر زده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 4،6،7

4 - اتهام ساحران از سوی فرعون ، به هم دستی با موسی (ع) برای توطئه علیه وی

إنه لكبيركم الذی علمکم السحر

6 - اصرار و پافشاری فرعون بر سحر شمردن معجزه موسی

إنه لكبيركم الذی علمکم السحر

7 - اتهام ساحران از سوی فرعون ، به شاگردی موسی (ع) و یادگرفتن سحر در مکتب او

إنه لكبيركم الذی علمکم السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 8

8 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون ، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

وَأَنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكٰذِبِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 6

6 - تهمت سحر و دروغ گویی به موسی (ع) ، از سوی فرعون ، هامان و قارون

فقالوا سحر كذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 12

12 - موسی (ع) از سوی فرعون ، به فسادانگیزی و اخلا لگري در نظم عمومی سراسر کشور مصر متهم شد .

ص: 269

أو أن يظهر في الأرض الفساد

آمدن تعبیر «فی الأرض» (در زمین) گویای این نکته است که موسی(ع) به اخلال و فسادانگیزی در سراسر کشور متهم گردید؛ نه در نقطه ای خاص.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 6

6 - موسی (ع) ، متهم به فردی دروغ گو و دین ساز از سوی فرعون

و إني لأظنه كذبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 6

6 - اتهام سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع) ، پس از مشاهده دلایل و برهان های روشن رسالت آن حضرت

أرسلنه ... بسلطن مبین ... وقال سحر أو مجنون

273- جادو در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 2

2 - رواج سحر و ساحری در قلمرو حکومت فرعون

و ابعث فی المدائن حشرین . یأتوک بکلّ سحر علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 4

4 - فرعون و مردم عصر وی ، عقیده مند به افسون و جادو بوده و ساحران دارای جایگاه و منزلت ویژه در نزد آنان بودند .

لعلنا تتبع السحره إن كانوا هم الغلبین

دعوت همگانی از مردم برای شرکت در هماوردی فرعون با موسی(ع) و تصریح به پیروی همگی از ساحران، در صورت پیروزی آنها بر

موسی(ع)، گویای برداشت یاد شده است.

274- جادو در عصر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 3

3- سحر و جادو در عصر فرعون ، دانشی رایج بود و ساحران چیره دست بسیاری در کشور مصر می زیستند .

ص: 270

قالوا إن هذا لسحر... ولا يفلح السحرون... وقال فرعون ائتوني بكل سحر عليم

275- جادوگران در دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 1,3

1 - ساحرانی زبردست و کارآمد پس از فراخوانی آنان برای مبارزه با موسی ، به درگاه فرعون حاضر شدند .

و جاء السحرة فرعون

«ال» در «السحرة» عهد ذکری است و اشاره به «کل سحر علیم» دارد.

3 - ساحران بدون هیچ اجباری از سوی نیروهای فرعون برای مبارزه با موسی (ع) به دربار فرعون حاضر شدند .

و جاء السحرة فرعون

بیان حضور ساحران به دربار فرعون با جمله «و جاء السحرة» (ساحران آمدند) و نه با جمله ای همانند «و اتوا بالسحرة» (ساحران را آوردند)، حکایت از این دارد که ساحران به دلخواه خویش، و نه از روی اجبار و اکراه، به دربار حاضر شدند.

276- جادوگران فرعون و ترک جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 116 - 2

2 - ساحران پس از رخصت دهی موسی (ع) آنچه را برای جادوگری تدارک دیده بودند ، در مقابل تماشاگران رها کردند و چشم های آنان را سحر کردند .

فلما ألقوا سحروا أعین الناس

277- جادوگران فرعون و تعالیم موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 2

2 - آگاهی قبلی ساحران از پیام توحیدی موسی (ع) و تنها نیازمند مشاهده دلیلی روشن

قالوا ءامنّا بربّ العلمین

278- جادوگران فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 271

10 - ساحران فرعون ، از دعوت موسی (ع) و هماهنگی هارون با او ، پیش از اقدام به مبارزه با آنان آگاه بودند .

ءامنا برّب هرون و موسی

279- جادوگران فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - ساحران فرعون ، از دعوت موسی (ع) و هماهنگی هارون با او ، پیش از اقدام به مبارزه با آنان آگاه بودند .

ءامنا برّب هرون و موسی

280- جادوگران فرعون و رب العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیشگیری از فریبکاری و خدعه گری فرعون ، از اهداف ساحران در تفسیر « رب العلمین » به « رب موسی و هرون »

رب موسی و هرون

281- جادوگران فرعون و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 10، 1

1 - ساحران مؤمن با بیان انگیزه فرعون بر نابودی آنان ، اتهام های دروغین وی (توطئه گری و آواره سازی مردمان) را قاطعانه

ص: 272

مردود دانستند .

و ما تنقم منا إلا أن ءامننا بآیت ربنا

10 - ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ، نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 5

5 - فرعون ، دارای عزت و جلال در چشم و دل ساحران عصر خود .

فلما جاء السحرة .. وقالوا بعزة فرعون

282- جادوگران فرعون و مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 116 - 4,5,6

4 - جادوی ساحران فرعونی ، مایه هراس شدید مردم گشت .

فلما ألقوا سحروا أعین الناس و استرهبوهم

«استرهاب» به معنای ترسانیدن است. جمله «استرهبوهم» هم می تواند عطف بر جزای شرط، یعنی «سحروا ...» باشد و هم می تواند عطف بر «فلما ألقوا ...» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. یعنی: سحروا أعین الناس و استرهبوهم بسحرهم.

5 - ساحران فرعونی پس از چشمبندی مردم به ترسانیدن آنان پرداختند .

فلما ألقوا .. و استرهبوهم

برداشت فوق بر این اساس است که «استرهبوا» عطف بر «فلما ألقوا ..» باشد. بر این مبنا «استرهبوهم» دلالت می کند که ساحران پس از چشمبندی با حرکات و سکانات خویش سعی می کردند مردم را کاملاً مرعوب سحر خویش سازند.

6 - ساحران فرعونی با افکندن ابزار سحر خویش و ایجاد هول و هراس در مردم ، سحری بس بزرگ و شگفت آور را به نمایش گذاشتند .

سحروا أعین الناس و استرهبوهم و جاءو بسحر عظیم

283- جادوگران فرعون و معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 3

3 - ساحران مؤمن به موسی (ع)، معتقد به معاد و بازگشت به خدا پس از سپری کردن حیات دنیا

ص: 273

284- جادوگران فرعون و معجزه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 120 - 1,2

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) و بطلان سحر خویش ، به خاک افتادند و به درگاه خداوند سجده کردند .

وَأَلْقَى السِّحْرَ سَجْدِينَ

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) به عظمت خداوند پی بردند و او را شایسته و بایسته پرستش یافتند .

وَأَلْقَى السِّحْرَ سَجْدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 1

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) ربوبیت خداوند را بر تما هستی باور کردند و به آن ایمان آوردند .

قَالُوا ءامنا برب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 1

1 - ساحران دربار فرعون پس از مشاهده معجزه موسی (ع) ، به ربوبیت خدای موسی (ع) و هارون بر تمام هستی ایمان آورده و بدان اعتراف کردند .

ءامنا برب العلمین. رب موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 2,3

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی و بلعیده شدن سحرشان با اعجاز او ، در برابر خداوند به سجده افتادند .

فَأَلْقَى السِّحْرَ سَجْدًا

3 - ساحران ، با مشاهده معجزه موسی ، آن را قدرتی الهی دانسته و در برابر عظمت خداوند اظهار فروتنی کردند .

فَأَلْقَى السِّحْرَ سَجْدًا قَالُوا ءَامِنًا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى

285- جادوگران فرعون و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 115 - 1,2,3

ص: 274

1 - ساحران پس از اجتماع در صحنه رویارویی با موسی (ع)، شروع کننده مبارزه را به انتخاب وی وانهادند .

قالوا یموسی إما أن تلقی و إما أن نکون نحن الملقین

بدیهی است هر یک از طرفین (موسی از یک سو و ساحران از سوی دیگر) برای عرضه کار خود در صحنه مبارزه حاضر--ر شده بودند. بنابراین تخییر مستفاد از جمله «إما أن تلقی ...»، ناظر به شروع کننده کار است، نه به اصل انجام آن.

2 - ساحران ، جادویی همانند معجزه موسی (ع) تدارک دیده بودند .

إما أن تلقی و إما أن نکون نحن الملقین

به کارگیری «تلقى» و «ملقین»، که هر دو از مصدر «القاء» به معنای افکندن است، می رساند که جادوی آنان مشابهت صوری با معجزه موسی داشته است.

3 - ساحران دربار فرعون ، یکدل و یکزبان و یار یکدیگر در مبارزه با موسی (ع)

قالوا یموسی إما أن تلقی و إما أن نکون نحن الملقین

بدیهی ست ساحران جمله های «إما أن تلقی» و «إما أن نکون نحن الملقین» را دسته جمعی و یا یک به یک نگفتند. بنابراین استناد این جمله ها به آنان حکایت از همیاری و یکدلی آنان در مبارزه با موسی (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 2

2 - ساحران در مدتی طولانی و به طور مستمر در تدارک سحر خویش علیه موسی (ع) بودند .

و بطل ما کانوا یعملون

فعل مضارع «یعملون» پس از «کانوا» حکایت از مداومت ساحران به مهیاسازی خویش برای جادوگری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 5

5 - برخورد و ملاقات ساحران با موسی (ع) در پایتخت مصر ، پیش از حضورشان در صحنه مبارزه

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران فرعون ، در میدان مبارزه و رویارویی با موسی (ع) ، تعیین آغازکننده را به آن حضرت محول کردند .

قالوا یموسی إِمّا أن تلقی . . . ألقى

3 - ساحران فرعون ، نسبت به غلبه و پیروزی خود بر موسی (ع) در میدان مبارزه ، اطمینان داشتند .

إِمّا أن تلقی و إِمّا أن نکون أول من ألقى

پیشنهاد به موسی (ع) برای تعیین آغازکننده، حکایت از اطمینان ساحران به کار خود و نتیجه آن و یا لاقلاً تظاهر به آن از سوی آنان دارد.

4 - برخورد و گفت و گوی ساحران فرعون با موسی (ع) در میدان مبارزه ، همراه با نزاکت و اظهار ادب نسبت به آن حضرت بود .

یموسی إِمّا أن تلقی و إِمّا

احاله انتخاب آغازگر به موسی (ع) و پرهیز از تحکم در این زمینه، خالی از ابراز ادب و نزاکت از سوی ساحران نیست.

5 - علاقه مندی ساحران فرعون ، به پیشدستی در ارائه سحر خویش ، قبل از اقدام موسی (ع) به ارائه آیات *

إِذَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِنَّا أَنْ نَكُونُ أَوْلَىٰ مِنَ الْتَقَىٰ

تفاوت تعبیر در بخش دوم پیشنهاد، نشانگر این نکته است که ساحران برای شروع کردن، انگیزه بیشتری داشتند و بدین وسیله آن را ابراز می کردند؛ زیرا به جای «آن نکون ..» می توانستند بگویند «إِنَّا أَنْ نَلْقَىٰ»

286- جادوگران فرعون و نبوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 4

4 - ساحران به رسالت ها و پیام های موسی (ع) قبل از اقدام به مبارزه با وی آگاه بودند .

قالوا ءامننا برب العلمین

تأکید ساحران به ربوبیت خداوند و پذیرش سریع آن پس از آگاهی به حقانیت موسی (ع)، بیانگر این است که آنان پیش از حضور در صحنه مبارزه به پیامهای وی، که بارزترین آن اعتقاد به ربوبیت مطلق خداوند است، آگاه شده بودند.

287- جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 115 - 2

2 - ساحران ، جادویی همانند معجزه موسی (ع) تدارک دیده بودند .

إِنَّمَا أَنْ تَلْقَىٰ وَإِنَّمَا أَنْ نَكُونُ نَحْنُ الْمَلْقَىٰ

به کارگیری «تلقى» و «ملقین»، که هر دو از مصدر «القاء» به معنای افکندن است، می رساند که جادوی آنان مشابهت صوری با معجزه موسی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 116 - 3,4,6

3 - جادوی ساحران فرعونیی از نوع چشمبندی و نشان دادن اشیا بر خلاف واقع آن بوده است .

فلما ألقوا سحروا أعین الناس

4 - جادوی ساحران فرعونى ، مایه هراس شدید مردم گشت .

فلما ألقوا سحروا أعین الناس و استرهبوهم

«استرهاب» به معنای ترسانیدن است. جمله «استرهبوهم» هم می تواند عطف بر جزای شرط، یعنی «سحروا ...» باشد و هم می تواند عطف بر «فلما ألقوا ...» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. یعنی: سحروا أعین الناس و استرهبوهم بسحرهم.

6 - ساحران فرعونى با افکندن ابزار سحر خویش و ایجاد هول و هراس در مردم ، سحرى بس بزرگ و شگفت آور را به نمایش

ص: 276

گذاشتند .

سحروا أعین الناس و استرهبوهم و جاءو بسحر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 117 - 1

1 - خداوند پس از جادوگری ساحران به موسی فرمان داد تا عصای خویش را در صحنه مبارزه رها سازد .

و أوحینا إلی موسی أن ألق عصاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 1

1 - پس از درخواست موسی (ع) ، ساحران با به میدان ریختن آنچه داشتند (چوب ها و طناب ها) به کار سحر پرداختند .

قال لهم موسی ألقوا .. فلما ألقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 8

8 - ساحران فرعون ، جادویی هم نوع با معجزه موسی (ع) تدارک دیده بودند .

أن تلقی .. من ألقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 4,6

4 - ساحران فرعون ، به مجرد اجازه موسی (ع) ، ابزار سحر خود را به کار انداختند و سحر خویش را آغاز کردند .

قال بل ألقوا فإذا

سرعت عمل ساحران است. از این رو مفاد آیه چنین است: «موسی گفت شما سحرتان را بیندازید و آنان سحر خویش را ارائه کردند که ناگهان ریسمان ها و...».

6 - ساحران فرعون ، با سحر خود چنین وانمود کردند که ریسمان ها و عصا های آنان به هر طرف شتافته و حرکت می کند .

فإذا حبالهم وعصيهم يخيل إليه من سحرهم أنها تسعى

«اُنْهَآ تَسْعَى» نائِب فاعِل «يَخْيَلُ» اسْت و فَعْل «يَخْيَلُ إِلَيْهِ» دَلَالَت دارد که رِيسْمَان هَا و چَوْب دَسْتِي هَا در واقِع بِي حَرَكْت بُوْدنْد؛ نَه اَن کِه با مادِه اِي اَعْشْتَه شُدِه باشنْد کِه بَرائِر تَابِش اَفْتاب، واقِعاً بَه حَرَكْت درآمَدِه باشنْد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 7، 2، 1

1 - استفاده ساحران از ريسمان و چوب برای انجام سحر خود

فألقوا حبالهم وعصيهم

«حبال» (جمع «حبل») به معنای ريسمان هَا و «عَصِي» (جمع «عصا») به معنای چوبدستی هَا اسْت.

2 - اقدام ساحران، پس از پيشنهاد موسی (ع)، به افکندن ريسمان هَا و عصا هَاي خود برای نماياندن سحر خویش

ص: 277

قال لهم موسى ألقوا .. فألقوا حبالهم وعصيهم

7- سعی ساحران بر ارائه کاری قوی تر و چشمگیرتر از معجزه موسی و در عین حال هم سنخ با آن

فألقوا حبالهم وعصيهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران از ریسمان ها و عصاهای متعدد برای مبارزه با معجزه (عصای اژدها شوند) موسی (ع) استفاده کردند.

288- جذابیت جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 3

3- سحر ارائه شده از سوی ساحران فرعون ، سحری چشمگیر و جذاب و اغواکننده بود .

فأوجس في نفسه خيفة موسى

«خیفه» به معنای نوعی از خوف و نگرانی است. بروز این نگرانی برای موسی (ع)، پس از سحر ساحران فرعون، از چشمگیر و هنرمندانه بودن کار آنان حکایت دارد، به گونه ای که موسی (ع) خطر فریب خوردن مردم را به وضوح می دید.

289- جرایم آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون ، به شکنجه های سخت گرفتار بودند .

و إذ نجینكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب

«سوم» (مصدر يسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب السوء.

290- جسد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 13، 12، 5، 3، 2

2- دریا، جسد بی جان فرعون را به دستور خداوند، همان روز غرق، بیرون انداخت.

فالیوم ننجیک بدنک

کلمه «الیوم» ظرف متعلق به «ننجیک» می باشد.

3- خداوند، جسد فرعون را برای اینکه آیت و مایه عبرت جانشین و جانشینانش باشد، از متلاشی شدن در دریا رهایی بخشید.

ص: 278

فالیوم ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق بر این اساس است که مقصود از «من خلفک» افرادی باشند که جانشین او و حاکم سرزمین مصر می شدند.

5- خداوند ، جسد فرعون را برای اینکه سرگذشتش آیت و مایه عبرت آیندگان باشد ، از متلاشی شدن در دریا نجات داد .

فالیوم ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «من خلفک» تمام انسانهایی باشند که پس از او به دنیا می آیند.

12- از امام رضا (ع) روایت شده است : « . . . و قد کان فرعون من قرنه إلی قدمه فی الحدید قد لبسه علی بدنه فلما أغرق ألقاه الله تعالی علی نحوه من الأرض ببدنه لیکون لمن بعده علامه فیرونه مع تثقله بالحدید علی مرتفع من الأرض و سبیل الثقیل أن یرسب و لا یرتفع فکان ذلک آیه و علامه . . . » ;

... فرعون سر تا پا غرق در لباس آهنین بود. پس هنگامی که در آب غرق شد، خدا بدن او را بر بلندی ساحل افکند تا برای انسانهای بعد از او نشانه [عبرت] باشد و او را با همه سنگینی آهنی که بر بدن داشته بر بلندی زمین ببینند با اینکه جسم سنگین باید زیر آب رود نه اینکه بر بلندی قرار گیرد پس این دلیل و نشانه [قدرت خدا] بود ... ».

13- از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . و أما فرعون فنبذه الله وحده فألقاه بالساحل لینظروا إلیه و لیعرفوه . . . و لئلا یشک أحد فی هلاکه و انهم کانوا اتخذوه رباً فأراهم الله إیاه جیفه ملقاه بالساحل لیکون لمن خلفه عبره و عظه . . . » ;

... اما فرعون را خداوند تنها [از جمع غرق شدگان] به ساحل افکند تا او را ببینند و بشناسند ... و هیچ کس در هلاکت او شک نکند و در حالی که گروهی او را پروردگار خود قرار داده بودند، خدا او را به صورت مرداری گندیده افکنده بر ساحل نشان داد تا برای انسانهای بعد از او پند و عبرت باشد ... ».

291- جلب رضایت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 5

5- اقدام فرعون به جلب رضایت و حمایت هر چه بیشتر ساحران

أئنّ لنا لأجرًا . . . قال نعم وإتکم إذا لمن المقرّین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که فرعون علاوه بر پاداش مورد نظر ساحران، به آنان وعده مقام های فزون تر را نیز داد.

292- جنگ روانی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 4

4 - تبلیغات روانی ساحران به هنگام انجام عملیات خود

فألقوا... وقالوا بعزّه فرعون إنا لنحن الغلبون

ص: 279

293- جوسازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 5

5- فرعون، با اعلام خطر به قبطیان در مورد خطر اخراج از مصر، به تحریک آنان در جهت مقابله با موسی (ع) پرداخت.

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا

در کلام موسی (ع) با فرعون، هیچ نشانه ای به چشم نمی خورد که دال بر تصمیم او بر اخراج فرعونیان از مصر باشد. آنچه موسی (ع) خواهان آن بود، نجات دادن بنی اسرائیل از بردگی و بیرون بردن آنان از مصر بود. بنابراین مطرح شدن این سخن (اخراج قبطیان) از سوی فرعون، صرفاً به جهت برانگیختن احساسات آنان علیه موسی (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 1

1 - دست برداشتن موسی (ع) از تبلیغ رسالت خویش در برابر جوآفرینی و لحن تمسخرآمیز فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم وربّ ءابائکم الأوّلین

294- چوب جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 1

1 - استفاده ساحران از ریسمان و چوب برای انجام سحر خود

فألّقوا حبالهم وعصيهم

«حبال» (جمع «حبل») به معنای ریسمان ها و «عِصَى» (جمع «عصا») به معنای چوبدستی ها است.

295- حاکمیت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 10

10 - حاکمیت دیرین خاندان فرعون و اشراف دربار او بر سرزمین مصر *

جمله «کانوا قومًا عالین» می تواند بدین معنا باشد که: فرعون و اشراف حکومت او، بدان جهت که از دیر زمانی بر مصر فرمان می راندند و به آن خو گرفته بودند و پذیرش دعوت موسی، آنان را ناچار به فرمان پذیری ی کرد، از پذیرش آن خود داری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 5

ص: 280

5- بنی اسرائیل ، دربند اسارت و بردگی فرعون و اشراف حکومت او

و قومهما لنا عبدون

296- حاکمیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 127 - 10

10- فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یدرک و الهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- مؤمنون - 23 - 47 - 5

5- بنی اسرائیل ، دربند اسارت و بردگی فرعون و اشراف حکومت او

و قومهما لنا عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- شعراء - 26 - 49 - 3

3- فرعون ، معتقد به حاکمیت مطلق خویش حتی بر افکار و اندیشه مردم

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- زخرف - 43 - 51 - 1

1- نظرخواهی و اقرارطلبی فرعون از قوم خویش ، درباره حاکمیت و مالکیت او بر سرزمین مصر

يقوم أليس لي ملك مصر

297- حامی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند مؤمن آل فرعون را از آثار ناپسند مکر فرعونیان محفوظ داشت .

فوقیه الله سیئات ما مکروا

ص: 281

298- حس گرایبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 1

1 - موافقت فرعون با پیشنهاد موسی (ع) مبنی بر ارائه دلیل محسوس و روشن بر صدق رسالت خویش

قال أولو جنتك بشيء مبين . قال فأت به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 9

9 - ضرورت قابل رؤیت بودن خدا در پندار فرعون

فاجعل لي صرحًا لعلي أطلع إلى إله موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 4

4 - تصور نادرست فرعون ، از حقیقت خداوند و اعتقاد باطل وی به وجود او در آسمان ها و انحصار راه خدا شناسی در محسوسات

أسباب السموت فأطلع إلى إله موسى

از این که فرعون برای کسب اطلاع از خداوند، به کاوش در آسمان ها پرداخت، این مطلب به دست می آید که او خدا را موجودی می

دانست که اولاً در آسمان ها جای دارد نه در زمین، ثانیاً از راه های محسوس آسمانی (أسباب السماوات) قابل شناخت است.

299- حق پذیری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فألقي السحرة سجدين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران

به معجزه بودن کار موسی (ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

300- حق ستیزی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 41 - 3

3- خاندان فرعون ، محور اصلی حق ستیزی و مخالفت با وحی ، در جامعه خویش

و لقد جاء آل فرعون التذر

ص: 282

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیات گذشته، در مقام بیان سرگذشت حق ستیزان، نام اقوام آمده است؛ اما در این آیه مخالفان حق با عنوان «آل فرعون» مطرح شده اند.

301- حق ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 1

1 - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملا حولہ إن هذا لسحر علیم

302- حق ناپذیری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا . . . موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فألقي السحره سجدين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی (ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

303- حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خودبرترینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

ص: 283

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4 - فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذهبا إلی القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 5

5 - پیروزی موسی (ع) بر ساحران ، بی تأثیر در روحیه حق ناپذیر فرعون

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لکم إنه لکبیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 14

14 - نصیحت ها و هشدار های مؤمن آل فرعون ، نسبت به قتل موسی (ع) ، در فرعون بی تأثیر بود .

أقتلون رجلاً .. قال فرعون ما أریکم إلا ما أری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 7

7 - سعی فرعون ، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتولّی .. وقال سحر أو مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- فرجام حق ناپذیری فرعون ، فرجامی ملامت بار

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

«ملیم» بر کسی اطلاق می شود، که سزاوار سرزنش باشد.

304- حقارت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

1 - فرعون و سپاهیان وی ، عناصری پست و حقیر در پیشگاه خداوند

فأخذنه و جنوده فنبذنهم فی الیم

در تعبیر آمده فرعون و سپاهیان، به مستی ریگ تشبیه شده اند که کسی آنها را از زمین برمی گیرد و در آب می اندازد. این تشبیه هم بیانگر حقارت و پستی آنان در پیشگاه الهی و هم نشان دهنده ناچیز بودن قدرت آنان در برابر عظمت قدرت الهی است. برداشت یاد شده بر پایه بیان نخست می باشد.

305- حکومت استبدادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 16

16- تحمیل بدترین شکنجه ها ، سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان از سوی فرعونیان ، آزمایشی بزرگ از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» شکنجه های فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 3,4

3 - نظام فرعون ، نظامی سرکوبگر و متکی به اشراف

إلی فرعون و ملایه . . . و کانوا قومًا عالین

4 - حاکمیت سرکوبگر فرعون ، مانع از آزادی مردم و روی آوردن موسی به هدایت آنان ، در مرحله نخست

ثم أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و ملایه

با توجه به این که در آیات پیشین، وقتی سخن از «انبیا» به میان می آمد، رسالت آنان به سوی توده های مردم مد نظر بود؛ ولی در مورد موسی (ع) سخن از رسالت او به سوی فرعون به میان آمده است، می توان گفت که حرکت حضرت موسی به سوی فرعون، بدان جهت بود که نظام فرعون، مانع از آزادی مردم و گرایش آنان به موسی - و به عبارت دیگر - سدی میان او و مردم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - حکومت فرعونى در عصر موسى (ع)، حكومتى فردى و استبدادى بود .

أليس لى ملك مصر

با توجه به اين كه فرعون خود را فرمانرواى مطلق و بى چون و چراى مصر مى داند، مطلب بالا استفاده مى شود.

ص: 285

306- حکومت استثماری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 2

2 - بنی اسرائیل ، تحت بردگی و استثمار شدید نظام فرعون

آن عبّدتّ بنی إسرئیل

307- حکومت اشرافی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 3

3 - نظام فرعون ، نظامی سرکوبگر و متکی به اشراف

إلی فرعون و ملایه . . . و كانوا قومًا عالین

308- حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 1

1 - فرعون ، برخوردار از اقتدار و سلطنتی با نفوذ در سرزمین مصر بود .

یأتوک بکل سحر علیم

فعل «یأتوک» جواب فعل امر قرار گرفته و به حرف شرطِ مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین است: ان ترسل الحاشرین یأتوک بکل ساحر علیم. انتخاب این ترکیب برای کلام حاوی این نکته است که فرستادن نیروها مستلزم آوردن ساحران است و این حکایت از نفوذ فراوان فرعون و مأموران وی بر سرزمین مصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 5

5 - رو آوردن موسی (ع) و قومش به فسادگری علیه نظام فرعون ، هشدار اشرافیان به فرعون

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض

«لام» در «لیفسدوا» در اصطلاح اهل ادب لام عاقبت می باشد. بنابراین مقصود اشرف از جمله «أُتذر ...» این است که ترک مجازات موسی (ع) و قومش به فسادگری آنان می انجامد. قابل ذکر است که مراد از فسادگری، به قرینه «و یذکر وءالهتک»، شورش کردن علیه نظام فرعونى است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 5

ص: 286

5 - موسی (ع) در تعالیم خویش به بنی اسرائیل، پندار مالکیت فرعون را بر زمین، پنداری باطل و حاکمیت او را مقهور اراده خداوند خواند.

قال موسی لقومه .. إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 12 - 3

3 - حکومت فرعون، حکومتی مقتدر و تثبیت شده بود.

و فرعون ذوالأوتاد

«وَتَد» (مفرد «أوتاد») به معنای «میخ» است. توصیف فرعون به «ذوالأوتاد» (صاحب میخ ها) بدان معنا است که وی از تمام وسایل لازم، برای تثبیت حاکمیت و اقتدار خویش برخوردار بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 5

5 - اقتدار حکومت فرعون، اغواگر او و بازدارنده وی از پذیرش پیام روشن موسی (ع)

فتولی برکنه

در صورتی که «باء» برای بیان سببیت یا استعانت و «رکن» کنایه از ارکان اقتدار حکومت فرعون باشد، استفاده می شود که فرعون به اتکای همین نیروها، به مبارزه با موسی (ع) پرداخت و از پذیرش دعوت او سر بر تافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 5

5 - فرعون، دارای قدرت و ثبات در عرصه های سیاست و حکومت

و فرعون ذی الأوتاد

«أوتاد» (جمع «وتد») به معنای میخ ها است. توصیف فرعون به این عبارت (دارای میخ های فراوان)، کنایه از استحکام قدرت او است؛ همان گونه که میخ های اطراف خیمه مایه استحکام آن است. این تعبیر ممکن است کنایه از فراوانی سپاه او باشد که برای نصب خیمه هایشان، زمین وسیعی میخ کاری می شد.

309 - حمایت از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 6

6 - عذاب سخت فرعونیان در دنیا، از جلوه های حمایت خداوند از مؤمن آل فرعون

أفوض أمري إلى الله . . . فقيه الله سيئات ما مكروا و حاق بـال فرعون سوء ال

ص: 287

310- حمایت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 6

6- فرعون از پیروزی خود در برابر معجزه موسی (ع) مأیوس شده و تنها به حمایت ساحران چشم دوخته بود .

قال نعم و إنکم إذا لمن المقربین

تلاش فرعون برای جلب حمایت ساحران از خود، به هر قیمت ممکن و بیش از انتظار آنها، گویای برداشت یاد شده است.

311- حمایت مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 7

7- دفاع مؤمن آل فرعون از موسی (ع) ، جلوه ای از حمایت و امداد خداوند از او

إتی عذت برّی و ربّکم . . . و قال رجل مؤمن من آل فرعون یکتّم ایمنه

ذکر دفاع مؤمن آل فرعون از موسی (ع) - پس از پناه بردن آن حضرت به خداوند از شر فرعون - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

312- خالق جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 7

7- ساحران مؤمن ، معتقد به رسالت موسی (ع) از جانب خالق آنان

علی ما جاءنا من البینت والذی فطرنا

313- ختم قلب اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 88 - 13

13- موسی (ع) در دعای خود ، برای اینکه فرعون و اطرافیانش موفق به ایمان نشوند ، از خداوند درخواست کرد دل های آنان را سخت

گردانیده و بر آن مهر بزند .

رَبَّنَا .. وَاشْدُدْ عَلَيَّ قُلُوبَهُمْ فَلَا يُؤْمِنُوا

«شدت» به معنای صلابت و سخت شدن است و نقیض نرمی می باشد و چون «اشدد» با «علی» استعمال شده در آن معنای «طبع» و «ختم» تضمین و اشراب شده است.

ص: 288

314- ختم قلب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 13

13 - موسی (ع) در دعای خود ، برای اینکه فرعون و اطرافیانش موفق به ایمان نشوند ، از خداوند درخواست کرد دل های آنان را سخت گردانیده و بر آن مهر بزند .

ربنا .. و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا

«شدت» به معنای صلابت و سخت شدن است و نقیض نرمی می باشد و چون «اشدد» با «علی» استعمال شده در آن معنای «طبع» و «ختم» تضمین و اشراب شده است.

315- خدانشناسی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 12

12 - ساحران در پاسخ فرعون ، خداوند را برتر از او و وصول به خدا را ، ارجمندتر از آسایش دنیوی و پاینده تر از زندگانی در دنیا معرفی کردند .

إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا .. وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى

316- خدانشناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 8

8- اعتقاد درونی فرعون به وجود پروردگاری برای آسمان ها و زمین *

قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا رب السموت والأرض

317- خدانشناسی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 18

18 - مؤمن آل فرعون ، برخوردار از معرفت عمیق نسبت به معارف الهی (مانند خداشناسی ، معاد ، تاریخ و مسؤولیت پیامبران)

إني أخاف عليكم مثل يوم الأحزاب . . . يوم التناد . . . كذلك يضللّ الله من هو مسرف م

ص: 289

318- خروج فرعون از شهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 57 - 1

1 - خارج شدن فرعون و فرعونیان از شهر برای تعقیب بنی اسرائیل

فأخرجهم

319- خست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 9

9 - فرعون دارای طبعی خسیس و سختگیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران خویش

قالوا إن لنا لأجرًا إن كنا نحن الغلبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 2

2 - فرعون ، دارای طبعی خسیس و سخت گیر در اعطای مال و منال به خدمتگذاران و حامیان خود

قالوا لفرعون أننّ لنا لأجرًا إن كنا نحن الغلبين

شرط ساحران مبنی بر دریافت مزد و پاداش از فرعون، در مقابل دفاع از او، می تواند به خاطر مشاهده روح خست و تنگ نظری در وجود وی باشد.

320- خطای سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 4

4 - فرعون ، هامان و سپاهیانشان مردمی خطاپیشه

إن فرعون و هم-ن و جنودهما كانوا خطئين

321- خطای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 290

4- فرعون ، هامان و سپاهیانشان مردمی خطاپیشه

إن فرعون و هم-ن و جنودهما كانوا خطئين

322- خواسته های جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 114 - 1

1- فرعون به خواسته ساحران (اعطای پاداش در صورت پیروزی) ، پاسخ مثبت داد .

ان لنا لأجراً .. قال نعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 126 - 9

9- صبر در برابر تحمل شکنجه های فرعون و تسلیم خدا بودن تا آخرین لحظه حیات ، درخواست ساحران مؤمن در دعا به درگاه خداوند

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمين

323- خواسته های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 106 - 2

2- فرعون از موسی خواست چنانچه قادر به ارائه معجزه است ، آن را ارائه کند .

قال إن كنت جئت بآية فأت بها

روشن است که در جمله های شرطیه نباید شرط و جزا از نظر مفهوم همانند باشد و نمی توان گفت: اگر آورده ای بیاور. بنابراین جمله «إن كنت جئت بآية» (اگر آیت و معجزه ای آورده ای) به این معناست: اگر قادر به ارائه معجزه هستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 107 - 1

1 - موسی (ع) در پاسخ فرعون (درخواست آیت رسالت) عصای خویش را رها ساخت .

فألقى عصاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 108 - 1

ص: 291

1 - موسی (ع) در پی درخواست فرعون (آوردن معجزه) دومین آیت رسالت خویش را ارائه کرد .

إن كنت جئت بآية فأت بها .. و نزع يده فإذا هي بيضاء للنظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 10، 8

8 - فرعون از موسی (ع) خواست به وی اطمینان دهد که او نیز در میعادگاه حاضر خواهد شد .

و لا أنت

10 - فرعون ، برای مقابله با معجزات موسی (ع) از او خواست مکانی مناسب و هموار را در نظر گیرد .

فاجعل .. مكاناً سوّی

«مکاناً» بدل است برای «موعداً» و «سوی» به معنای مستوی است. «مکاناً سوّی»؛ یعنی، زمینی که مسطح باشد. این وصف، آگاهی طرفین را بر آنچه انجام می گیرد، ممکن می سازد.

324- خواسته های کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 5

5 - سران دربار فرعون از وی خواستند با تأخیر مجازات موسی و هارون موافقت کرده و ساحران زبردست و کاردان را از اطراف و اکناف احضار کند .

و أرسل فی المدائن حشرین

«حشرین» به معنای جمع کنندگان و کوچ دهندگان است و مفعول آن به قرینه آیه قبل و بعد «ساحرین» می باشد و خود «حشرین» مفعول برای «أرسل» است. بنابراین جمله «أرسل ...» یعنی: نیروهایی را برای جمع آوری و گسیل ساحران بسیج کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 3

3 - احضار همه ساحران زبردست برای مبارزه با موسی (ع) ، درخواست اشرافیان دربار فرعون از فرعون

يأتوك بكل سحر عليهم

325- خواسته های موسی (ع) از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 9

9- موسی (ع) در راستای رهاسازی بنی اسرائیل از فرعون خواست تا از مهاجرت آنان با وی جلوگیری نکند .

ص: 292

326- خواسته های همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 3

3 - درخواست همسر فرعون از خداوند ، مبنی بر زیستن در جوار رحمت او و بنا کردن خانه ای در بهشت برای وی

إذ قالت ربّ ابن لی عندک بیتاً فی الجنّه

327- خواهر موسی (ع) در دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 6

6 - حاضر شدن خواهر موسی در جمع خاندان فرعون و دایگان

و حرّمتنا علیه المراضع من قبل فقالت هل أدلکم

328- خونریزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 16

16 - از امام صادق (ع) روایت شده: « . . . اما مولد موسی (ع) فان فرعون لما وقف علی ان زوال ملکه علی یده . . . فلم یزل یأمر أصحابه به بشق بطون من الحوامل نساء بنی اسرائیل حتی قتل فی طلبه نیف و عشرون ألف مولود . . . »

اما قصه تولد حضرت موسی (ع) پس چون فرعون فهمید که انقراض پادشاهی او به دست موسی (ع) است؛ پس مدام به اطرافیانش دستور می داد که شکم زنان حامله بنی اسرائیل را بشکافند تا اینکه بیش از بیست هزار کودک را - در جستجوی موسی (ع) - به قتل رساندند . . .»

329- خیال انگیزی جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 7

7 - سحر ساحران فرعون ، دارای تأثیر بر قوای ادراکی مردم و ایجاد خیال و تصور در آنان

يَخِيلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى

ص: 293

«یخیل إلیه»؛ یعنی، به وهم و خیال موسی (ع) چنین وانمود شد که ریسمان ها و عصاها حرکت می کنند. ضمیر «إلیه» گرچه به موسی (ع) بازمی گردد؛ ولی روشن است که همه مردم حاضر در آن صحنه نیز چنین احساسی داشتند.

330- خیرخواهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 15

15 - فرعون ، خود را فردی خیرخواه و پایبند به اندیشه ها و عقاید خویش و نیز به دور از دورویی معرفی کرد .

قال فرعون ما أرىكم إلا ما أرى

برداشت یاد شده از آن جااست که فرعون با گفتن «ما أرىكم إلا ما أرى» (من جز آنچه را که تشخیص می دهم به شما ارائه نمی دهم)، می خواست خویشتن را فردی صادق، خیرخواه و پایبند به اندیشه ها و نظرات خود، جلوه دهد.

331- خیرخواهی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 7

7 - مرد ناشناس ، از جمله خیرخواهان موسی (ع) بود .

إني لك من الناصحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 3, 2, 1

1 - هشدار تهدیدآمیز مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن آنان به سرنوشتی شوم بر اثر غفلت و بی توجهی شان به خیرخواهی های او

فستذكرون ما أقول لكم

2 - فرعونیان ، سخن حکیمانه و خیرخواهانه مؤمن آل فرعون را ، به خوبی درک نکرده و در غفلت شدید به سر می بردند .

فستذكرون ما أقول لكم

3 - هدایت ها و خیرخواهی های مؤمن آل فرعون ، در قومش تأثیر نگذاشت .

فستذکرون ما أقول لکم

332- درخواست از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 294

3- آزادی بنی اسرائیل و گسیل داشتن آنان با موسی و هارون (ع)، نخستین خواسته آن دو از فرعون بود.

فقولا... فأرسل معنا بنی اسرائیل

333- درخواست نابودی حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 13

13 - همسر فرعون، از خداوند خواستار نابودی فرعون و حکومت ستم پیشه او

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که آسیبه، نجات خود را با نابودی فرعون و حکومت وی از خداوند خواستار شده باشد.

334- درخواست نجات از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 7، 8

7- درخواست همسر فرعون از خداوند، به نجات خویش از شرّ فرعون

و نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ

8- درخواست همسر فرعون از خداوند، به رهایی خویش از رفتار و برخورد فرعون

و نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ

335- درخواست نجات از کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 10

10- همسر فرعون، از خداوند خواستار نجات خود از شرّ مردم ستمگر (قبطیان و کارگزاران فرعون)

و نَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

336- درخواست هلاکت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 13

ص: 295

13 - همسر فرعون ، از خداوند خواستار نابودی فرعون و حکومت ستم پیشه او

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که آسیه، نجات خود را با نابودی فرعون و حکومت وی از خداوند خواستار شده باشد.

337- دروغگویی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 4

4 - دروغ و تزویر ، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال .. إن هذا لسحر عَلِيمٍ . يَريد أن يخرجكم من أرضكم بسحره

تعبیر «یرید آن یخرجکم ..» دروغی آشکار است؛ چه این که موسی (ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه قبطیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن «أرضکم» (سرزمین شما) و چه در تعبیر «بسحره» (با جادویش)

338- دشمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 2

2 - موسی (ع) دشمن آینده خاندان فرعون و مایه حزن و اندوه آنان بود .

ليكون لهم عدوًّا و حزنًا

339- دشمنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مخالفت فرعون با دعوت موسی (ع)، از روی لجاجت و با آگاهی کامل از حقانیت او بود.

فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ ا

ص: 296

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 2, 1

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابراین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفزهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 9, 1

1 - جان موسی (ع) از آغاز تولد و اوان طفولیت از سوی فرعونیان در خطر بود.

أن اذفیه فی التابوت فاذفیه فی الیم

فرمان یافتن مادر موسی به افکندن فرزندش در آب رودخانه، نشان از شرایط سخت آن دوران و در خطر بودن جان موسی (ع) دارد.

9- فرعون با خداوند و موسی (ع) دشمن بود و در پی شناخت موسی (ع) و نابود ساختن او برآمده بود.

یاخذہ عدو لی و عدو له

عداوت فرعون برای موسی (ع)، آن هم پیش از پیدا شدن کودکی با ویژگی های او، گویای آن است که فرعون تصمیم داشت در صورت

دست یافتن بر او، وی را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 19

19 - فرعون، مصمم بر نابود ساختن و از بین بردن موسی (ع) و پیروان او، و پایدار نشان دادن حکومت خود

و لتعلمنّ آئنا أشدّ عذاباً و أبقی

وعدۀ عذاب و قتل مؤمنان و نیز ادعای باقی تر بودن (أبقی) از سوی فرعون، بیانگر این نکته است که وی به نابود کردن مؤمنان مصمم شده بود. گفتنی است در این برداشت، تمیز «عذاباً» به کلمه «أشدّ» اختصاص یافته و کلمه «أبقی» خالی از تمیز، لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 1

1 - فرعون ، دشمن بنی اسرائیل و در صدد تباهی آنان بود .

فأتبعهم فرعون . . . یبنی اسرءیل قد أنجینکم من عدوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 297

2- ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع)، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی (ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی (ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 1,3,4

1 - فرعون، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت.

ثم أدبر یسعی

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

3- رسالت موسی (ع)، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم أدبر یسعی

4- فرعون، گفتوگوی مستقیم خود با موسی (ع) و تکذیب و مخالفت با او را در سرکوب آن حضرت کارساز نمی دید.

ثم أدبر

«ادبار»؛ یعنی، پشت کردن و حاکی از نومیدی فرعون از نتیجه گفتوگوی مستقیم با موسی (ع) است.

340- دشمنی کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 83 - 6

6- رؤسا و اشراف قوم موسی، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند.

علی خوف من فرعون و ملائیم

341- دعای جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ساحران مؤمن به موسی (ع) پس از اعلان پایداری بر طریق ایمان ، به دعا به درگاه خدا پرداختند .

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

9 - صبر در برابر تحمل شکنجه های فرعون و تسلیم خدا بودن تا آخرین لحظه حیات ، درخواست ساحران مؤمن در دعا به درگاه خداوند

ربنا أفرغ علينا صبراً و توفنا مسلمین

ص: 298

342- دعای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 10

10 - فرعون ، به هنگام غرق شدن ، نجات خویش را از خداوند درخواست کرد .

قال ءامنت .. و أنا من المسلمین

343- دعای همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 7،8،10،13

7 - درخواست همسر فرعون از خداوند ، به نجات خویش از شرّ فرعون

و نَجّنی من فرعون

8 - درخواست همسر فرعون از خداوند ، به رهایی خویش از رفتار و برخورد فرعون

و نَجّنی من فرعون و عمله

10 - همسر فرعون ، از خداوند خواستار نجات خود از شرّ مردم ستمگر (قبطیان و کارگزاران فرعون)

و نَجّنی من القوم الظلمین

13 - همسر فرعون ، از خداوند خواستار نابودی فرعون و حکومت ستم پیشه او

نَجّنی من فرعون و عمله و نَجّنی من القوم الظلمین

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که آسیه، نجات خود را با نابودی فرعون و حکومت وی از خداوند خواستار شده باشد.

344- دعوت از جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 5

5 - تدبیر مشاوران فرعون ، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهر ها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا .. وابعث فى المدائن حشرين

«المدائن» جمع محلّى به «ال» و مفيد عموم است; يعنى، همه شهرها.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 38 - 1

ص: 299

1 - پیشنهاد مشاوران مبنی بر فراخوانی ساحران از همه شهرها ، مورد پذیرش فرعون

قالوا... و ابعث فی المدائن... فجمع السحرة

345- دعوت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 21

21- موسی و هارون (ع) ، محرومیت فرعون از هدایت را به وی گوشزد نموده و او را به پیروی از هدایت دعوت کردند .

والسلم علی من اتبع الهدی

جمله «السلام علی...» خبریه است و به کار بردن عنوان «من اتبع...»، اشاره به نبود این وصف در فرعون و برای ترغیب او به تحصیل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 1

1 - گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر ، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

وقال فرعون یا ایها الملاما علمت لکم من إله غیری

«ملاً» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند ، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فقل هل لک إلی أن تزکی

زکات به دو معنا است: 1. نمو. 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است.
(قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت فرعون به خشیت از خداوند، از اهداف رسالت موسی (ع)

فتخشی

- دعوت فرعون به خشیت از خداوند، از اهداف رسالت موسی (ع)

ص: 300

346- دعوت از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و يقوم مالی أدعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 1

1 - مردم مصر (قبطیان و فرعونیان) ، مؤمن آل فرعون را به کفر و شرک به خدا فراخواندند .

تدعوننی لأکفر باللّٰه و أشرك به

347- دعوت‌های مبلغان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 1

1 - ایادی و مبلغان فرعون ، همه فرعونیان را به هم فکری ، اتحاد و به کار بستن تمامی حيله ها ، علیه موسی (ع) دعوت می کردند .

فتنزعوا... قالوا... فأجمعوا کیدکم ثم اتوا صفاً

از آیات پیشین چنین برمی آید که پس از سخنان موسی (ع)، در بین فرعونیان اختلافاتی بروز کرد (فتنازعوا) و گروه حامیان و مبلغان فرعون در صدد توجیه گروه دیگر برآمدند که نسبت به موسی (ع) و مبارزه با او تردید داشتند. به نظر می رسد «فأجمعوا» نیز از ناحیه همان گروه به عنوان نتیجه سخنان قبلی آنان ابراز شده باشد.

348- دعوت‌های مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 1

1 - مؤمن آل فرعون ، مردم را به پیروی از رهنمود های خویش فرا خوانده است .

وقال الذی ءامن یقوم اتبعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 3، 2

2- اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

ص: 301

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

3- اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از تأثیرناپذیری مردم از خیرخواهی ها و فراخوانی های او

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 13، 11

11 - مؤمن آل فرعون ، مردم مصر را به خدای عزیز و غفار خواند .

و أنا ادعوکم إلى العزيز الغفّـر

13 - ترس از خدا و امید به او ، بخشی از دعوت و تبلیغات مؤمن آل فرعون

و أنا ادعوکم إلى العزيز الغفّـر

یادآوری دو صفت عزت و آمرزندگی خداوند برای کسانی که هنوز دست از کفر بر نداشته اند - ولی امید به هدایتشان می رود - می تواند به منظور مطلب یاد شده باشد.

349- دفاع مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 11

11 - دفاع مؤمن آل فرعون از موسی (ع) ، به خاطر برخوردار بودن اندیشه و عقیده او بر دلیل و برهان روشن

أن يقول ربّي الله وقد جاءكم بالبينت من ربكم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «وقد جائکم بالبینات . . .» - که حال برای فاعل «يقول» یا «رجلاً» است - در مقام تعلیل برای مطلب پیشین؛ یعنی، تقبیح کشتن موسی (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 2

2 - مؤمن آل فرعون ، پس از کتمان ایمانش به مدتی چند ، آن را فاش ساخت و به موضع گیری علنی علیه فرعون و دفاع از موسی (ع) پرداخت .

وقال الذی ءامن یقوم اتبعون

فراخوانی مردم به پیروی از خویش، بیانگر علنی کردن ایمان و موضع اعتقادی شخص است.

350- دلایل بطلان جادو جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

7 - بلعیده شدن سحر ساحران به وسیله عصای موسی، نشانه بطلان سحر و حقانیت معجزه موسی

و ألق ما فی یمینک تلقف ما صنعوا إثمًا صنعوا کید سحر

جمله «إثمًا صنعوا..» تعلیل برای «تلقف» است؛ یعنی، بدان جهت که سحر، کیدی بیش نیست، در برابر حقیقت اعجاز موسی نابود خواهد شد و به دین وسیله بطلان سحر ساحران و حقانیت معجزه اثبات خواهد گردید.

351- دلایل بطلان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 4

4 - بینات (دلایل روشن) موسی (ع)، برهان هایی واضح بر حقانیت او و باطل بودن ادعا های فرعون

قالوا لن نُؤثِرک علی ما جاءنا من البینت

352- دلایل خیرخواهی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 8

8 - توصیه به خروج از شهر، نمود خیرخواهی مرد ناشناس نسبت به موسی (ع)

فاخرج إثمی لک من النصحین

353- دلسوزی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 9

9 - اظهار محبت و دلسوزی کردن مؤمن آل فرعون نسبت به قوم خود (قبطیان)

یقوم

استفاده مؤمن آل فرعون از تعبیر «یا قوم» (ای قوم من) و تکرار آن در چهار نوبت (آیه های 29، 30، 32، 38 و 41)، گویای مطلب یاد شده است.

354- دنیاپرستی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 303

1 - تکیه بر مال ، اولاد و احساس بی نیازی از خدا ، شیوه فرعونیان و پیشینیان آنان

لن تغنی عنهم . . . کذاب ال فرعون و الذین من قبلهم

355- دنیاطلبی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 3,4

3 - اهتمام ساحران به دریافت پاداش و نه پیروزی فکری و عقیدتی

أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

4 - ساحران عصر فرعون ، قشری سودجو و دنیاگرا

أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران یا موسی (ع) را حق می دانستند و یا باطل؛ در هر دو صورت درخواست مزد و پاداش در برابر احیای حق و یا نابودی آن، بیانگر سودجویی و دنیامداری است.

356- دنیاطلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9 - فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنّما هذه الحیوه الدنیا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

357- دوراندیشی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 3

3- فرعون ، تأثیر رسالت موسی (ع) را بر دیگران پیش بینی کرده و از آن وحشت داشت .

فحشر فنادی

ص: 304

358- دین ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 5

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

359- دین مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 7

7 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل « فوفاه الله سيئات ما مكروا » فقال : أما لقد بسطوا عليه و قتلوه و لكن أتدرون ما وقاه ؟ وقاه أن يفتنوه في دينه ؛

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزوجل: «فوفاه الله سيئات ما مكروا» روایت شده که فرمود: آگاه باشید فرعونیان بر آن مؤمن، مسلط شده و او را به قتل رساندند؛ لکن می دانید که خداوند او را از چه چیزی حفظ کرد؟ او را از این که در دینش فتنه کنند حفظ کرد».

360- دینداری همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 2

2 - همسر فرعون (آسیه) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری است .

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امنوا امرأت فرعون

361- ذلت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 305

2 - ساحران دربار فرعون پس از بطلان سحرشان شکست خوردند و در صحنه مبارزه به ذلت افتادند .

فغلبوا هنالك و انقلبوا صغرين

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر «فغلبوا» و «انقلبوا» ساحران باشد.

362- رد الوهیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 8

8 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون ، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

وإني لأظنه من الكذابين

363- رد توبه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 2

2 - توبه فرعون در لحظه مرگ ، مورد پذیرش خداوند واقع نشد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت .. ءالئن وقد عصيت قبل

364- رذایل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 9

9 - فرعون دارای طبعی خسیس و سختگیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران خویش

قالوا إن لنا لأجراً إن كنا نحن الغلبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرعون، دارای طبعی خسیس و سخت گیر در اعطای مال و منال به خدمتگذاران و حامیان خود

قالوا لفرعون ائنّ لنا لأجرًا إن كُنا نحن الغلّيين

شرط ساحران مبنی بر دریافت مزد و پاداش از فرعون، در مقابل دفاع از او، می تواند به خاطر مشاهده روح خست و تنگ نظری در

ص: 306

وجود وی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 5

5 - فرعون ، فردی متکبر و تجاوزگر بود .

كذلك يطبع الله على كل قلب متكبر جبار . وقال فرعون

از مصادیق مورد نظر متکبر و جبار - به قرینه «وقال فرعون» - فرعون می باشد.

365- رفع ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 3

3 - رفع بیدادگری فرعون از بنی اسرائیل ، انتظار آنان از بعثت موسی (ع)

قالوا أودينا من قبل أن تأتينا و من بعد ما جئتنا

366- روحیه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 9

9 - فرعون دارای طبعی خسیس و سختگیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران خویش

قالوا إن لنا لأجراً إن كنا نحن الغلبين

367- روز میعاد فرعون با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 5

5 - روز مقابله ساحران فرعون با موسی (ع) روزی سرنوشت ساز و تعیین کننده ، از دیدگاه فرعونیان

وقد أفلح اليوم من استعلى

«فلاح» به معنای موفقیت و پیروزی است. ابراز این سخن از ناحیه فرعونیان، گواه این مدعا است که آنان این مبارزه را، مبارزه مرگ و زندگی و نقطه عطفی در تاریخ خود تلقی می کردند.

ص: 307

368- روش برخورد با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 11

11 - « سفیان بن سعید قال : سمعت أبا عبد الله جعفر بن محمد الصادق (ع) . . . يقول : يا سفیان ، عليك بالتقيّه . . . ان الله عزّوجلّ قال لموسى و هارون : « فقولوا له قولاً لئناً لعلّه يتذكّر أو يخشى » يقول الله عزّوجلّ : كُنْيَاه و قولاً له : يا أبا مصعب ;

سفیان بن سعید گوید: از امام صادق(ع) شنیدم . . . که می فرمود: ای سفیان! تقیه را مراعات کن ... خداوند - عزّوجلّ - به موسی و هارون فرمود: «فقولوا له قولاً لئناً لعلّه يتذكّر أو يخشى» مراد خداوند - عزّوجلّ - این است که با کنیه به او خطاب کنید و به او بگویید: یا ابا مصعب». (خطاب کردن به اشخاص با کنیه، نشانه احترام به آنان است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 2

2 - خداوند ، راهنمای موسی (ع) در شیوه برخورد با طغیان گری فرعون

إنّه طغى . فقل

369- روش برخورد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 4

4 - برخورد و گفت وگوى ساحران فرعون با موسی (ع) در میدان مبارزه ، همراه با نزاکت و اظهار ادب نسبت به آن حضرت بود .

يموسى إمّا أن تلقى و إمّا

احاله انتخاب آغازگر به موسی(ع) و پرهیز از تحکم در این زمینه، خالی از ابراز ادب و نزاکت از سوی ساحران نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 4

4 - تبلیغات روانی ساحران به هنگام انجام عملیات خود

فألقوا . . . وقالوا بعزّه فرعون إنّنا لنحن الغلبون

370- روش برخورد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 11، 6

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود.

وقالوا لن نؤمن لك... ولقد ءاتينا موسى... فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مس

ص: 308

11- برخورد دوگانه و سیاستمداران فرعون با موسی (ع) و معجزات او

موسی . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا

فرعون، دعوت موسی(ع) و معجزات او را قاطعانه رد نکرد؛ بلکه با لحن دو پهلو (گمان می کنم) خواسته تا راه توجیه انکار و مخالفت خود را باز نگهداشته باشد و در صورت مقتضی نبودن ادامه انکار و مخالفتش، بتواند بگوید که، مخالفت گذشته اش یک حدس و گمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 5

5- فرعون، با اعلام خطر به قبطیان در مورد خطر اخراج از مصر، به تحریک آنان در جهت مقابله با موسی (ع) پرداخت.

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا

در کلام موسی(ع) با فرعون، هیچ نشانه ای به چشم نمی خورد که دال بر تصمیم او بر اخراج فرعونیان از مصر باشد. آنچه موسی(ع) خواهان آن بود، نجات دادن بنی اسرائیل از بردگی و بیرون بردن آنان از مصر بود. بنابراین مطرح شدن این سخن (اخراج قبطیان) از سوی فرعون، صرفاً به جهت برانگیختن احساسات آنان علیه موسی(ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 1

1 - موضع گیری فرعون، در قبال دعوت موسی (ع) با به رخ کشیدن دوران سرپرستی خویش بر او

قال ألم نربك فينا وليدًا

«تربیه» (مصدر «نربی») به معنای پروریدن است. «ولید» به نوزاد و نیز به کودکی گفته می شود که از وقت ولادتش زمانی زیادی نگذشته باشد؛ وگرنه طفل گفته می شود. «لبث» (مصدر «لبثت») به معنای ماندن و درنگ کردن است؛ یعنی، فرعون گفت: آیا تو را از کودکی در میان خود پروریدم [مگر] سالیانی چند از عمرت را پیش ما نماندی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 1

1 - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام «رب العالمین» (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما رب العلمین

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به

منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 4، 3، 2

2- شدت انکار و شگفتی فرعون نسبت به سخنان موسی (ع) درباره پروردگار جهانیان

قال رب السموت و الأرض ... قال لمن حوله ألا تستمعون

لحن استهزاآمیز فرعون بیانگر مطلب یاد شده است.

3- لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

ص: 309

قال رب السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله «ألا تستمعون» می تواند برای استهزا باشد.

4- فرعون ، هنگام شنیدن مواضع اعتقادی موسی (ع) اطرافیان را علیه او تحریک و تهییج کرد .

قال رب السموت و الأرض . . . قال لمن حوله ألا تستمعون

برداشت یاد شده از آن جا است که سخن فرعون می تواند به هدف تحریک و تهییج اطرافیان ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 4

4- استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . قال إن رسولكم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 4

4- برخورد منطقی موسی (ع) ، در برابر تهدید فرعون

قال . . . لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 1

1 - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملا حوله إن هذا لسحر عليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 1,3

1 - اقدام فرعون برای ایجاد نگرانی در اطرافیان خویش ، نسبت به اهداف نهایی موسی (ع)

يريد أن يخرجكم من أرضكم بسحره

3- فرعون با تحریک احساسات قومی و میهنی اطرافیان خود، درصدد تهییج آنان علیه موسی (ع) بود.

قال... یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 10، 8، 2

2- فرعون، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد.

وقال فرعون... ما علمت لکم من إله غیرى

8 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

وإني لأظنه من الکذبین

ص: 310

10 - اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لی صرحًا لعلی أطلع إلی إله موسی

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه - که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود - می تواند بدان منظور باشد که افکار عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 13

13 - تظاهر به خیرخواهی و صلاح اندیشی ، برای دین و دنیای مردم از سوی فرعون

إنی أخاف أن یبدل دینکم أو أن ینظر فی الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 4

4 - تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أم أنا خیر من هذا الذی هو مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 8، 7، 6

6 - اتهام سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع) ، پس از مشاهده دلایل و برهان های روشن رسالت آن حضرت

أرسلنه ... بسلطن مبین ... وقال سحر أو مجنون

7 - سعی فرعون ، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتولّی ... وقال سحر أو مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

8 - آشفتگی و سردرگمی فرعون ، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبّحر و جنون سراسر آشفتگی و اشمئزازآور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطق روشن موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 9

9 - فرعون ، شخصیتی منفور در نگاه همسرش آسیه و رفتار وی غیر قابل تحمل برای او

و نَجّنی من فرعون و عمله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 2

ص: 311

2- فرعون، در جمع کسانی که برای استماع سخن او گردآمده بودند، با صدایی بلند سخن گفت.

فنادی

«ندا»، به معنای بلند کردن صدا و آشکار ساختن آن است. (مفردات راغب)

371- روش برخورد مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 9

9 - اظهار محبت و دلسوزی کردن مؤمن آل فرعون نسبت به قوم خود (قبطیان)

يقوم

استفاده مؤمن آل فرعون از تعبیر «یا قوم» (ای قوم من) و تکرار آن در چهار نوبت (آیه های 29، 30، 32، 38 و 41)، گویای مطلب یاد شده است.

372- روش تبلیغ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 11

11 - ایادی و طرفداران فرعون، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند.

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک .. لسحرن یریدان أن یخرجاکم

373- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 10

10 - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

يقوم لکم الملك الیوم .. فمن ینصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی (ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 1

1 - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع)، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد.

ص: 312

أَتَقْتَلُونَ رَجُلًا .. إِيَّيْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ ... وَ لَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ

374- روش حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 3, 2

2- تقسیم مردم مصر به طبقات و دسته های مختلف و پیرو، نمود سیاست خودکامه و سلطه جویی فرعون

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا

جمله «جعل أهلها شيعاً» عطف تفسیری بر «علا فی الأرض» و بیانگر نوع برتری جویی فرعون نسبت به مردم سرزمین مصر است. گفتنی است که «شیع» جمع «شيعه» است و «شيعه» به فرد یا گروه پیرو و اطلاق می شود. بنابراین «جعل أهلها شيعاً»؛ یعنی، مردم آن سرزمین را به چند دسته پیرو درآورده بود.

3- اقدام فرعون به دسته دسته کردن مردم سرزمین مصر و ایجاد تفرقه میان آنان

و جعل أهلها شيعاً

375- روش خدانشناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 5

5- مأموریت یافتن هامان از سوی فرعون، به تهیه آجر و ساختن برجی بلند جهت تحقیق وی درباره خدای موسی

فَأَوْقَد لِي يَه-مِنَ عَلِي الطين فاجعل لي صرحًا لعلِّي أطلع إلى إله موسى

«صرح» به هر بنای بلند و برافراشته گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 15، 8، 4، 3

3- فرعون، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) در آسمان ها، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است.

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

4 - تصور نادرست فرعون ، از حقیقت خداوند و اعتقاد باطل وی به وجود او در آسمان ها و انحصار راه خدا شناسی در محسوسات

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

از این که فرعون برای کسب اطلاع از خداوند، به کاوش در آسمان ها پرداخت، این مطلب به دست می آید که او خدا را موجودی می دانست که اولاً در آسمان ها جای دارد نه در زمین، ثانیاً از راه های محسوس آسمانی (أسباب السماوات) قابل شناخت است.

8 - ساختن بنای بلند و رصدخانه ، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ص: 313

ابن لی صرحاً .. فأطلع إلى إله موسى ... و كذلك زين لفرعون سوء عمله

15 - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

یه-من ابن لی صرحاً .. فأطلع إلى إله موسى... و ما کید فرعون إلا فی تباب

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی «کید فرعون» ساختن بنای بلند می باشد.

376- روش کیفیهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 6,9

6 - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

و فرعون ذی الأوتاد

ممکن است فرعون از آن جهت به «ذی الأوتاد» توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

9 - «عن أبان الأحمر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل « و فرعون ذی الأوتاد » لأی شیء سمی ذالاً الأوتاد ؟ قال : لأنه کان إذا عذب رجلاً بسطه على الأرض على وجهه و مدّ يديه و رجلیه فأوتدها بأربعة أوتاد فی الأرض و ربّما بسطه على خشب منبسط فوتد رجلیه و یدیه بأربعة أوتاد ثم تركه على حاله حتّى يموت فسمّاه الله عز وجل « فرعون ذی الأوتاد » لذلك ;

از ابان احمر روایت شده که گفت: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزوجل «و فرعون ذی الأوتاد» پرسیدم: برای چه چیز ذی الاوتاد نامیده شد؟ فرمود: برای این که وقتی مردی را شکنجه می داد، او را بر صورت بر زمین می خواباند و دست ها و پاهایش را می کشید و با چهار میخ در زمین می کوبید و چه بسا او را روی چوب پهنی می خواباند و چهار دست و پای او را با چهار میخ می کوبید آن گاه او را به همان حال رها می کرد تا بمیرد. پس خداوند عزوجل از این جهت او را فرعون ذی الاوتاد نامید».

377- روش مبارزه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 4

4 - فرعون ، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

و قال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تهیه و تدارک برای ارائه سحری بزرگ در برابر موسی (ع)، از حیلہ های فرعون

فلنأتینک بسحر... فجمع کیده

4 - فرعون برای مقابله با موسی (ع)، تمامی حیلہ ها و برنامه های خود را جمع آوری کرد و به کار گرفت.

فتولّی فرعون فجمع کیده

ص: 314

«کید»؛ یعنی، مکر ورزیدن و چاره اندیشیدن (قاموس) و مراد از «جمع کید»، گردآوری اهل مکر و ابزار آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 22

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلَا قُطْعَنَ... لِأَصْلَابِكُمْ... وَ لَتَعْلَمَنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 4

4 - دروغ و تزویر ، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال... إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ . يَرِيدُ أَنْ يَخْرُجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ

تعبیر «یرید آن یخرجکم...» دروغی آشکار است؛ چه این که موسی (ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه قبطیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن «أرضکم» (سرزمین شما) و چه در تعبیر «بسحره» (با جادویش)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 7

7 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّابٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 12، 9، 7

7 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آوردگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

12 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه و استحيوا نساءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 6

6 - کشتن موسی (ع) ، راه اصلی مبارزه با رسالت وی و گسترش آیین او ، در نگاه فرعون

ص: 315

وقال فرعون ذروني أقتل موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 6

6 - استفاده فرعون از احساسات و عواطف قومی ، در جهت مبارزه با موسی (ع)

و نادى فرعون فى قومه قال یقوم

به کار رفتن واژه «یا قوم» در تبلیغات فرعون، حاکی از بهره گیری فرعون از احساسات قومی و نژادی مردم مصر (قبطیان) است.

378- رهبری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4

4 - فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة یدعون إلى النار

379- رهبری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4

4 - فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة یدعون إلى النار

380- ریسمان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 5,6,9

5 - ریسمان و عصا ، از وسایل کار ساحران فرعون

فإذا حبالهم و عصیهم

حبل (مفرد «حبال») به معنای ریسمان و «عصا» (مفرد «عصی») به معنای چوب دستی است.

6 - ساحران فرعون ، با سحر خود چنین وانمود کردند که ریسمان ها و عصا های آنان به هر طرف شتافته و حرکت می کند .

فإذا حبالهم وعصيهم يخيّل إليه من سحرهم أنّها تسعى

«آنّها تسعی» نائب فاعل «یخیّل» است و فعل «یخیّل إليه» دلالت دارد که ریسمان ها و چوب دستی ها در واقع بی حرکت

ص: 316

بودند؛ نه آن که با ماده ای آغشته شده باشند که بر اثر تابش آفتاب، واقعاً به حرکت درآمده باشند.

9- ساحران فرعون، پیش از حضور در صحنه مقابله با موسی (ع)، ریسمان ها و عصا های فراوانی را تدارک دیده بودند.

فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيَّهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 2، 1

1 - استفاده ساحران از ریسمان و چوب برای انجام سحر خود

فَأَلْقُوا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ

«حبال» (جمع «حبل») به معنای ریسمان ها و «عِصَى» (جمع «عصا») به معنای چوبدستی ها است.

2- اقدام ساحران، پس از پیشنهاد موسی (ع)، به افکندن ریسمان ها و عصا های خود برای نمایاندن سحر خویش

قال لهم موسى ألقوا... فَأَلْقُوا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ

381- زمان غرق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیان، هنگام روز بوده است.

و جوزنا ببني إسرائيل... حتى إذا أدركه الغرق... فاليوم

382- زمینه ارتداد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 1

1 - بازگشت ساحران مؤمن به کفر (ارتداد) و پیروی از آیین فرعونیان، از هدف های تهدید فرعون در مورد آنان

لَأَقْطَعَنَّ... قَالُوا لَنْ نُؤْتِرَكَ

پاسخ ساحران مؤمن به فرعون (لَنْ نُؤْتِرَكَ)، حکایت از آن دارد که تهدیدات فرعون، برای بازگرداندن ساحران از راه ایمان بوده است.

383- زمينه ارتداد مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 41 - 4

ص: 317

4 - تلاش فرعونیان ، برای ارتداد و مشرک شدن مؤمن آل فرعون

و تدعوننی إلی النار

فراخواندن به آتش، کنایه از دعوت به کفر و شرک است که در آیه بعد به صراحت از آن یاد شده است (تدعوننی لأکفر باللّه و أشرک به..).

384- زمینه امنیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 17

17 - تضمین سلامت و امنیت کامل برای فرعون - در صورت پذیرش ایمان - از جمله پیام های الهی برای فرعون بود .

فقولا... والسلم علی من اتبع الهدی

385- زمینه انحطاط حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 21

21 - پایه های حکومت فرعون پس از ماجرای ساحران و ایمان آنان به موسی (ع)، بسیار متزلزل شد .

و لتعلمنّ أینا أشدّ عذابًا و أبقی

تفاوت برخوردهای اولیه فرعون با برخوردهای پس از ایمان ساحران، نشان از تزلزل حکومت فرعون و احساس خطر شدید او از ناحیه موسی(ع) و مؤمنان به او دارد.

386- زمینه بقای حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 14

14 - فرعون ، منافع و بقای اقتدار خود را در حفظ آیین گذشته مردم و نگه داری وضعیت اجتماعی موجود می دید .

إتی أخاف أن یبدل دینکم أو أن یرض الفساد

387- زمینه ترس فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 2

ص: 318

2 - سخنان نرم موسی و هارون (ع)، زمینه ای مناسب برای پی بردن فرعون به حقیقت و یا پیدایش باور های خویش

فقولا له قولاً لئبناً لعلّه يتذکر او یخشی

«خشیه» ترسی است که آمیخته با احساس عظمت طرف مقابل باشد (مفردات راغب). حرف «او» فرعون را بین دو واکنش احتمالی ترسیم کرده است. بنابراین جمله «لعلّه...» بیان می دارد که امید است فرعون یا حقیقت را فهمیده و به آن یقین یابد و یا لاقلاً احتمال صداقت موسی و هارون(ع) را بدهد و در نتیجه خطر را بزرگ دیده و از آن هراسان شود.

388- زمینه توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 8

8 - تصمیم فرعونیان به قتل موسی (ع)، به خاطر اعتقاد آن حضرت به ربوبیت مطلق خداوند بود.

أتقتلون رجلاً أن يقول ربی اللّٰه

389- زمینه حق شناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 2

2 - سخنان نرم موسی و هارون (ع)، زمینه ای مناسب برای پی بردن فرعون به حقیقت و یا پیدایش باور های خویش

فقولا له قولاً لئبناً لعلّه يتذکر او یخشی

«خشیه» ترسی است که آمیخته با احساس عظمت طرف مقابل باشد (مفردات راغب). حرف «او» فرعون را بین دو واکنش احتمالی ترسیم کرده است. بنابراین جمله «لعلّه...» بیان می دارد که امید است فرعون یا حقیقت را فهمیده و به آن یقین یابد و یا لاقلاً احتمال صداقت موسی و هارون(ع) را بدهد و در نتیجه خطر را بزرگ دیده و از آن هراسان شود.

390- زمینه سلامتی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 17

17 - تضمین سلامت و امنیت کامل برای فرعون - در صورت پذیرش ایمان - از جمله پیام های الهی برای فرعون بود.

فقولا... والسلم على من اتبع الهدى

ص: 319

391- زمینه شرک مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 4

4 - تلاش فرعونیان ، برای ارتداد و مشرک شدن مؤمن آل فرعون

و تدعوننی إلى النار

فراخواندن به آتش، کنایه از دعوت به کفر و شرک است که در آیه بعد به صراحت از آن یاد شده است (تدعوننی لأکفر باللّه و أشرک به..).

392- زمینه شکست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 3

3 - آگاهی قبلی فرعون از خطر ساز بودن بنی اسرائیل برای حکومت و نظام سرکوبگری

و نری فرعون و هم-ن و جنودهما منهم ما کانوا یحذرون

393- زمینه طغیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 3

3 - موسی (ع) ، جهالت مردم را پایه طغیان فرعون دانست .

یفقهوا قولی

تأکید موسی (ع) بر آگاه سازی اطرافیان فرعون - در جهت مبارزه با طغیان گری او - گویای این است که موسی (ع)، ریشه موفقیت فرعون را در ناآگاهی اطرافیانش می دانست.

394- زمینه نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 9

9- ایمان و اقامه نماز، زمینه ساز نجات بنی اسرائیل از سلطه فرعون بود.

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظالمين. و نجنا برحمتك ... و أقيموا الصلوه و بشر المؤمن

ص: 320

395- زمینه هدایت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 3

3 - تغییر حالت عصای موسی (ع) و یدیبضای او ، دو آیت و معجزه برای ارشاد و هدایت فرعون بود .

ءایه أُخری . . . اذهب إلی فرعون

396- زنان در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 11

11 - زنان بنی اسرائیل ، فاقد هر گونه قدرت در جامعه فرعون و نقش تأثیرگذار در سرنوشت سیاسی و اجتماعی

و استحووا نساءهم

از این که فرعونیان دستور قتل دختران ایمان آورندگان به موسی(ع) را صادر نکردند، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد؛ زیرا اگر زنان برای آنان خطر آفرین بودند و خود آنان و یا ایمان آوردنشان، نقشی در جامعه می داشت؛ قهراً در مجازات قتل با مردان شریک می شدند.

397- زندان در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 7

7 - وجود زندان و زندانیان بسیار سیاسی ، در دوران حاکمیت فرعون بر سرزمین مصر

لأجعلنک من المسجونین

برداشت فوق از این تعبیر «تورا از زندانیان گردانم» استفاده می شود.

398- زندانی در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 7

7- وجود زندان و زندانیان بسیار سیاسی ، در دوران حاکمیت فرعون بر سرزمین مصر

لأجعلنك من المسجونين

برداشت فوق از این تعبیر «تورا از زندانیان گردانم» استفاده می شود.

ص: 321

399- زندگی بنی اسرائیل بعد از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 2

2 - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بؤأنا بنی اسرائیل مبعوا صدق و رزقنهم من الطیبت

400- زندگی بنی اسرائیل در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 3

3 - وضعیت مسکن و معیشت بنی اسرائیل در دوران حکومت فرعون ، وضعیتی نابسامان و نامناسب بود .

و لقد بؤأنا بنی اسرائیل مبعوا صدق و رزقنهم من الطیبت

401- زهد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 12

12 - ساحران در پاسخ فرعون ، خداوند را برتر از او و وصول به خدا را ، ارجمندتر از آسایش دنیوی و پاینده تر از زندگانی در دنیا معرفی کردند .

إتّما تقضی هذه الحیوه الدنیا . . واللّه خیر و أبقى

402- زیان توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 14

14 - توطئه ها و نیرنگ های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام به زیان و نابودی او انجامید .

و ما کید فرعون إلاّ فی تباب

«تباب» به معنای خسارت و هلاکت است.

ص: 322

403- زیرکی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 2

2 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبدا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمین» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

404- سبقت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 1

1 - پیشنهاد موسی (ع) به ساحران ، برای پیشقدم شدن در نمایاندن سحر خویش

قال لهم موسی ألقوا ما أنتم ملقون

405- سبک سری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 5

5 - فرعون و درباریان وی ، افرادی سبک سر و هوچی گر

فلما جاءهم بآيتنا إذا هم منها يضحكون

برخورد سریع و استهزاآمیز فرعونیان، حاکی از سبک سری و هوچی گری آنان است.

406- سبک سری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 5

5- فرعون و درباریان وی ، افرادی سبک سر و هوچی گر

فلما جاءهم بايتنا اذا هم منها يضحكون

برخورد سریع و استهزاآمیز فرعونیان، حاکی از سبک سری و هوچی گری آنان است.

ص: 323

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 1,2,3

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیانش قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا ببنی إسرائيل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

2- فرعون و سپاهیانش ، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا ، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند .

و جوزنا ببنی إسرائيل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم . . .» عطف بر جمله «جوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

3- فرعون و سپاهیانش ، از سر ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 2

2- تشویق مردم از سوی مأموران فرعون ، به تسریع در پیوستن به سپاه وی

وإنا لجميع حذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 1

1- قرار گرفتن بنی اسرائیل در میان سپاه فرعون و دریا

فلما ترءا الجمعان . . . فأوحينا إلى موسى أن اضرب بعصاك البحر

از عبارت «أن اضرب بعصاك البحر» معلوم می شود که بنی اسرائیل به هنگام مشاهده سپاه فرعون، نه راه پیش داشتند و نه راه پس؛ زیرا در یک طرف آنان دریا قرار داشت و در سوی دیگر سپاه فرعون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 6

6- لشگر فرعون ، در تعقیب بنی اسرائیل پس از عبور آنان از نیل

و اترک البحر رهواً إنهم جند مغرقون

تعقیب، از واژه «جند» استفاده شده است.

ص: 324

408- سپاه فرعون در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 2, 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیانش ، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخِرِينَ

«ازلاف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «ثَمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الآخرین» مفعول برای «أزلفنا» است; یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «ثَمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

2 - دخالت اراده الهی در وادار کردن فرعونیان به پیشروی در بستر دریا

وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2 - تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ . ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 4

4 - افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فَنَبَذْنَهُمْ فِي الْيَمِّ

واژه «فَنَبَذْنَهُمْ» اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد; زیرا «نَبَذَ» اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: «نَبَذْتَهُ نَبَذَ النُّعْلَ الْخَلِيقَ» (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

409- سجده جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) و بطلان سحر خویش ، به خاک افتادند و به درگاه خداوند سجده کردند .

وَأَلْقَى السَّحْرَ سَجْدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ساحران به هنگام سجده به درگاه خداوند ، ایمانشان را به ربوبیت وی اعلام داشتند .

وَأَلْقَى السَّحْرَ سَجْدِينَ . قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

ص: 325

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «قالوا ءامنا ..» حال برای «السحره» و یا بدل اشمال برای «القی السحره ...» باشد. بر این دو مبنا آیه مورد بحث دلالت می کند که ساحران به هنگام سجده به درگاه خدا برای اینکه توهّم نشود به فرعون سجده می کنند، ایمان خویش را به خداوند اظهار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 2

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی و بلعیده شدن سحرشان با اعجاز او، در برابر خداوند به سجده افتادند .

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَجْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 2

2 - به سجده در افتادن بی درنگ ساحران ، با مشاهده معجزه پیروز موسی

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَجْدِينَ

به کارگیری «فاء» تعقیب و فعل مجهول «ألقى» بیانگر آن است که ساحران با مشاهده آن منظره عجیب، اختیار از کف دادند و بلافاصله به سجده در افتادند.

410- سختگیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 9

9 - فرعون دارای طبعی خسیس و سختگیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران خویش

قالوا إن لنا لأجرًا إن كنا نحن الغلبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 2

2 - فرعون ، دارای طبعی خسیس و سخت گیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران و حامیان خود

قالوا لفرعون أننّ لنا لأجرًا إن كُنَّا نحن الغلبين

شرط ساحران مبنی بر دریافت مزد و پاداش از فرعون، در مقابل دفاع از او، می تواند به خاطر مشاهده روح خست و تنگ نظری در وجود وی باشد.

411- سختی شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 326

17 - فرعون ، عذاب و شکنجه از ناحیه خود را ، شدیدتر از عذاب موعود موسی (ع) اعلام کرد .

و لتعلمنَّ أَيْنا أَشدَّ عذابًا

موسی (ع) آغاز صحنه مبارزه گفته بود: «ویلکم .. فیسحتکم بعذاب». فرعون نیز در برابر آن سخن ، چنین وعده داد که عذاب او شدیدتر از عذابی است که موسی (ع) وعده داده است .

20 - فرعون ، درک سنگین تر بودن شکنجه هایش از عذاب موعود موسی (ع) را ، تنها در صورت چشیدن آن امکان پذیر دانست .

و لتعلمنَّ أَيْنا أَشدَّ عذابًا

412- سختی کیفر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 2

2 - مؤاخذه سخت و سنگین فرعون در دنیا از سوی خداوند

فأخذنه أخذًا وبيلاً

«وبیل» به معنای وخیم و سنگین است (مصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 1

1 - خداوند ، فرعون را به سختی کیفر داد .

ألم تر كيف فعل ربك . . . و فرعون

413- سختی هدایت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 2

2 - موسی (ع) متوجه سنگینی بار مسؤولیت رسالت و دشواری های ارشاد و هدایت فرعون بود .

اذهب . . . قال ربّ اشرح لی صدری

درخواست شرح صدر موسی(ع) از خداوند، پس از نصب به رسالت و فرمان حرکت به سوی فرعون، نشان از توجه کامل آن حضرت به مشکلات و موانع و نیازهای روحی لازم برای طی این راه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 26 - 2

2- موسی (ع) به دشواری های رسالت خویش و مشکلات ارشاد و هدایت فرعون آگاه بود .

ص: 327

414- سختیهای زندان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 8

8 - زندان فرعون ، زندانی سخت و مشقت بار

لأجعلنك من المسجونين

«ال» در «المسجونين» - به قرینه مقام - اشاره به زندانی دارد که شرایط سخت آن می تواند افراد را از مخالفت با فرعون باز دارد.

415- سرزنش اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 1

1 - حضرت موسی (ع) ، فرعون و سران حکومتش را ، به خاطر انکار معجزه ای که در حق بودن آن تردیدی نبود ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

قال موسى أتقولون للحق لما جاءكم أسحر هذا

416- سرزنش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 1

1 - فرعون در پی گرایش ساحران به رسالت موسی (ع) و ایمانشان به ربوبیت خداوند ، بشدت برآشفست و آنان را به سبب ایمانشان توبیخ کرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

ضمیر در «به» هم می تواند به موسی (ع) برگردانده شود و هم می تواند به «رب» برگردانده شود. در هر صورت برداشت فوق از آیه استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران به خاطر ایمان به موسی (ع)، مورد توبیخ و بازخواست فرعون قرار گرفتند .

قالوا ءامنّا .. قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

ص: 328

«آمنت» چه جمله خبری باشد و چه استفهامی (به تقدیر همزه)، مراد از آن توییخ است و ضمیر «له» به قرینه حرف لام - که برای ربط «أمن» به غیر خداوند به کار می رود - و به تناسب ضمیر «إنّه» در «إنّه لكبيركم» به موسی (ع) برمی گردد.

417- سرزنش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 1

1 - حضرت موسی (ع)، فرعون و سران حکومتش را، به خاطر انکار معجزه ای که در حق بودن آن تردیدی نبود، مورد ملامت و سرزنش قرار داد.

قال موسى أتقولون للحق لما جاءكم أسحر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 1

1 - خداوند، فرعون را به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزیهایش تا لحظه مرگ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد.

حتى إذا أدركه الغرق قال ءأمنت أنه لا إله إلا الذي .. ءالئن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 7,9

7 - فرجام حق ناپذیری فرعون، فرجامی ملامت بار

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

«ملیم» بر کسی اطلاق می شود، که سزاوار سرزنش باشد.

9 - سرزنش فرعون نسبت به خویش، در واپسین لحظات زندگی کفرآلود خود*

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

در صورتی که واژه «ملیم» به معنای ملامت کردن (متعدی) باشد، برداشت بالا به دست می آید. یعنی: «و هو ملیم نفسه».

418- سرزنشهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران به خاطر ایمان به موسی (ع)، مورد توبیخ و بازخواست فرعون قرار گرفتند .

قالوا ءامنّا .. قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

«آمنتّم» چه جمله خبری باشد و چه استفهامی (به تقدیر همزه)، مراد از آن توبیخ است و ضمیر «له» به قرینه حرف لام - که برای ربط «أمن» به غیر خداوند به کار می رود - و به تناسب ضمیر «إِنَّه» در «إِنَّه لکبیرکم» به موسی (ع) بر می گردد.

ص: 329

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 9

9- سرزنش فرعون نسبت به خویش ، در واپسین لحظات زندگی کفرآلود خود *

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

در صورتی که واژه «ملیم» به معنای ملامت کردن (متعدی) باشد، برداشت بالا به دست می آید. یعنی: «و هو ملیم نفسه».

419- سرزنشهای مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 15، 9

9- کشتن موسی (ع) به صرف اعتقاد او به ربوبیت خداوند ، کاری نکوهیده و نابه جا در نظر مؤمن آل فرعون

أقتلون رجلاً أن يقول ربّي الله

از استفهام انکاری در جمله «أقتلون رجلاً..» - که در مقام تقیح عمل فرعون می باشد - برداشت یاد شده استفاده می شود.

15 - ناروا بودن قتل موسی (ع) ، در نظر مؤمن آل فرعون حتی در صورت دروغ گو بودن او

وإن یک کذباً فعلیه کذبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 8

8 - نکوهش مؤمن آل فرعون از مردم مصر ، به خاطر تردید کردن در رسالت یوسف (ع) در گذشته (علی رغم مشاهده دلایل روشن او)

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

420- سرشناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 39 - 5

5 - قارون و فرعون و هامان ، چهره های سرشناس و پرنفوذ جامعه خود بودند .

وقرون و فرعون و هم-ن و لقد جاءهم موسى بالبينت

با توجه به این که موسی(ع) پیامبری مبعوث شده از جانب خداوند برای توده های بنی اسرائیل بود، ذکر نام سه تن از میان آنان و یادآوری این که موسی(ع) با بینات، به سوی قارون و فرعون و هامان آمد، نشان می دهد که آنان چهره های سرشناس و صاحب نفوذی بوده اند.

ص: 330

421- سطحی نگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 10، 9

9- تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «إن کنتم تعقلون» تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی (ع) باشد.

10- فرعون و فرعونیان، مردمی سطحی نگر و فاقد اندیشه صحیح و ژرف در معارف الهی

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

422- سلطه سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 2

2- سرزمین مصر تحت سلطه نفس گیر سپاهیان سرکش فرعون

و استکبر هو و جنوده فی الأرض

423- سلطه طلبی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 7

7- فرعون و اشراف حکومت او، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند.

و کانوا قومًا عالین

424- سلطه طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- فرعون و اشراف حکومت او، اشخاصی برتری جو و سلطه طلب بودند .

و كانوا قومًا عالین

ص: 331

425- سلطه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 4

4- بنی اسرائیل در چنگال فرعون مصر و در اسارت آنان گرفتار بودند .

أن أرسل معنا بنی إسرئیل

426- سنگسار در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 7

7- شیوه فرعونیان ، سنگسار کردن مخالفان عقیدتی و سیاسی خود بوده است . *

وإني عدت برّی و ربکم أن ترجمون

از جمله معانی «رجم»، سنگسار کردن است. این که موسی(ع) مسأله «رجم» را به میان کشیده، یا از آن جهت است که زمزمه آن میان فرعونیان آغاز شده بود و یا این که در قوانین عمومی آنان، چنین رایج بوده است. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

427- سوء استفاده اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیانش ، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم ، استفاده می کردند .

إنك ءاتیت فرعون و ملاءه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

428- سوء استفاده فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیانش ، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم ، استفاده می کردند .

إنك ءاتيت فرعون و ملاءه زينه و أمولا فى الحيوه الدنيا ربنا ليضلوا عن سبيلك

ص: 332

429- سوء استفاده فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 10

10 - سوء استفاده فرعون ، از اعتقادات و احساسات مذهبی مردم

أقتل موسى . . . إني أخاف أن يبذل دينكم

430- سودجویی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 8

8 - سودجویی ، از انگیزه های ساحران برای مبارزه با موسی (ع)

قالوا إن لنا لأجراً إن كنا نحن الغلبين

431- سوگند به عزت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 6

6 - سوگند ساحران به عزت و قدرت فرعون

وقالوا بعزّه فرعون

432- سوگند به قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 6

6 - سوگند ساحران به عزت و قدرت فرعون

وقالوا بعزّه فرعون

433- سوگند جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 333

6 - سوگند ساحران به عزت و قدرت فرعون

وقالوا بعزّه فرعون

434- سوگند فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 1

1 - فرعون بر کیفر دادن تمامی ساحران مؤمن به موسی (ع) تصمیم قطعی گرفت و بر آن سوگند یاد کرد .

لأقطعن . . . ثم لأصلبنکم

حرف «لام» در «لأقطعن» در «لأصلبن» لام تأکید و حاکی از سوگند مقدر است.

435- سهولت ابطال جادوی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 6

6 - خداوند با بیان هم سنخ بودن سحرِ ارائه شده از سوی همه ساحران فرعون ، ابطال آن را برای موسی (ع) ، امری سهل و آسان جلوه داد .

کید سحر

«ساحر» نکره است و بر وحدت دلالت دارد؛ یعنی، یک ساحر. مراد از آن، واحد حقیقی نیست؛ بلکه مراد این است که کید همه ساحران به جهت تشابه و هم سنخی، به منزله مکر یک ساحر است و کثرت ساحران برپیچیده بودن آن نیافزوده است.

436- شبهه افکنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 4

4 - فرعون با اظهار بی اطلاعی از پروردگار موسی و هارون ، رکن اصلی پیام های آنان را زیر سؤال برد .

إنا رسولاً ربّک . . . أوحی إلینا . . . فمن ربّکما

2- فرعون با مطرح ساختن شرک ربوبی اقوام گذشته ، برای موسی (ع) به استبعاد و القای شبهه در مورد توحید ربوبی پرداخت .

ص: 334

قال فما بال القرون الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 2

2- فرعون ، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد .

و قال فرعون . . ما علمت لكم من إله غيري

437- شجاعت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 5

5- ساحران گرویده به موسی (ع) مؤمنانی در کمال شجاعت و شهامت

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون. و ما تنقم منا إلا أن ءامنا

438- شجاعت مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 10

10 - مؤمن آل فرعون ، برخوردار از شجاعت ، ایمان استوار و فهم درست از دین

اتَّبِعُون أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

439- شخصیت های مؤثر در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 4

4- نقش کلیدی و کارساز هامان و قارون ، در دستگاه حکومتی فرعون

یاد شدن هامان و قارون در کنار فرعون (بدون ذکر دیگر اقشار جامعه)، حاکی از مطلب یاد شده است.

440- شدت عذاب اخروی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 7

7 - خاندان فرعون ، مبتلا به سخت ترین عذاب و کیفر الهی در دوزخ

أشدّ العذاب

با توجه به این که «أشدّ العذاب» می تواند بیانگر این معنا باشد که عذاب دوزخ، شدت و ضعف دارد و فرعونیان در درجه شدیدتر آن قرار داده خواهند شد. هم چنین می تواند بدین معنا باشد که عذاب دوزخ در مقایسه با هر عذاب دیگری، شدیدترین عذاب ها است. در این صورت «أشدّ العذاب» به جای دوزخ آمده و حکایت از شدت بی حساب آتش آن دارد.

441- شرک ربوبی در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 6

6 - جامعه فرعونى ، گرفتار شرک ربوبی و منکر « ربّ العالمین »

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین

442- شرک فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 10

10 - فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یذکر وءالهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 8

8 - فرعون ، تا پیش از غرق شدن ، معتقد به آیین شرک بود .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامننّ أنه لا إله إلا الذی ءامننّ به بنوا إسرءیل

2- فرعون با مطرح ساختن شرک ربوبی اقوام گذشته ، برای موسی (ع) به استبعاد و القای شبهه در مورد توحید ربوبی پرداخت .

قال فما بال القرون الأولى

6- فرعون با استناد به عقاید و افکار اقوام گذشته ، سعی در مقابله با موسی (ع) و تثبیت حقانیت شرک داشت .

ص: 336

قال فما بال القرون الأولى

تمسک فرعون به افکار پیشینیان و این که اگر رسالت موسی حق است، چرا برای اقوام گذشته چنین رسولی نیامد و چرا آنها عذاب نشدند، نشان می دهد که در دیدگاه او، پذیرفته های نسل های قبل، صحیح و قابل تبعیت است.

443- شرک مردم در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 4

4- فرعون ، مورد پرستش مردم مصر

و قال فرعون .. ما علمت لكم من إله غيري

444- شعبده جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 116 - 3,5

3- جادوی ساحران فرعونی از نوع چشمبندی و نشان دادن اشیا بر خلاف واقع آن بوده است .

فلما ألقوا سحروا أعين الناس

5- ساحران فرعونی پس از چشمبندی مردم به ترسانیدن آنان پرداختند .

فلما ألقوا .. واسترهبوهم

برداشت فوق بر این اساس است که «استرهبوا» عطف بر «فلما ألقوا ..» باشد. بر این مبنا «استرهبوهم» دلالت می کند که ساحران پس از چشمبندی با حرکات و سکنات خویش سعی می کردند مردم را کاملاً مرعوب سحر خویش سازند.

445- شک فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 2

2- تردید فرعون نسبت به توان موسی (ع) در ارائه دلیل روشن بر مدعای خویش

قال فأت به إن كنت من الصدقين

برداشت یاد شده، در صورتی است که امر در «فأْت به» تعجیزی باشد. بنابراین فرعون بدان جهت که از توانایی موسی نسبت به آن کار اطمینان نداشت، از او خواست تا معجزه خویش را ارائه دهد.

ص: 337

446- شکست توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و ما كيد الكفرين إلا في ضلل

447- شکست جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 117 - 3,4,5

3 - عصای موسی (ع) پس از افکنده شدن ، تمام بافته های جادویی ساحران را بلعید و به کام خویش فروبرد .

فإذا هي تلقف ما يأفكون

«لَقَفَ» (مصدر تلقف) به معنای گرفتن چیزی با سرعت است و در آیه شریفه به مناسبت مورد به «بلعیدن» تفسیر شده است. جمله «فإذا هي ...» می تواند خبر از رخدادی باشد که در صحنه مبارزه اتفاق افتاده است. در این صورت تقدیر جمله چنین خواهد بود: أوحينا إلى موسى أن ألق عصاك فالتقيها فإذا هي تلقف.

4 - خداوند به موسی (ع) بشارت داد که عصای وی پس از رها شدن ، تمام ساخته های دروغین ساحران را خواهد بلعید .

أن ألق عصاك فإذا هي تلقف ما يأفكون

در برداشت فوق جمله «فإذا هي ...» ، همانند «أن ألق عصاك» ، تفسیر «أوحينا» گرفته شده است. بر این مبنا تقدیر جمله بدین صورت خواهد شد: ألق عصاك فإذا التقيتها إذا هي تلقف ما يأفكون.

5 - عصای موسی (ع) با بلعیدن ابزار جادویی ساحران ، صحنه ای شگفت و به دور از انتظار همگان به وجود آورد .

فإذا هي تلقف ما يأفكون

«إذا» برای مفاجات است و دلالت می کند که جمله پس از آن در یک حالت غیر منتظره واقع شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 119 - 1,2

1 - فرعونیان با ناکامی ساحران خویش در حضور انبوه تماشاچیان مغلوب گشتند و با ذلت ، صحنه مبارزه را ترک کردند .

فغلبوا هنالک و انقلبوا صغیرین

در برداشت فوق ضمیر در «فغلبوا» و «انقلبوا» به فرعونیان بازگردانده شده است.

2 - ساحران دربار فرعون پس از بطلان سحرشان شکست خوردند و در صحنه مبارزه به ذلت افتادند .

فغلبوا هنالک و انقلبوا صغیرین

برداشت فوق مبهتتی بر این است که مراد از ضمیر «فغلبوا» و «انقلبوا» ساحران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 4

ص: 338

4- فرعون ، شکست ساحران و پیروزی موسی را صحنه سازی و ایمان آنان را توطئه ای از پیش طراحی شده اعلام کرد .

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه

کلمه «هذا» اشاره است به ماجرای شکست ساحران و پیروزی موسی و در آخر اظهار ایمان ساحران به ربوبیت خداوند و پیامبری موسی و هارون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 83 - 2

2- در پس تحقق معجزه موسی (ع) و شکست ساحران ، تنها گروه اندکی از بنی اسرائیل به وی گرویده و ایمان آوردند .

فما ءامن لموسی إلا ذریه من قومه

برداشت فوق بر اساس ارجاع ضمیر «من قومه» به «موسی» است ؛ ضمناً تکبیر «ذریه» دلالت بر تقلیل می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 10

10- فرعون ، شکست ساحران از موسی (ع) را ، امری تصنعی و بر اثر تباری قبلی با موسی (ع) دانست و آنان را به سهل انگاری عمدی متهم ساخت .

إنّه لکبیرکم الذی علّمکم السحر

448- شکست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 5

5- شکست نهایی فرعون در مبارزه با موسی (ع) ، درس عبرتی برای مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکران معاد

إنّ فی ذلک لعبره لمن ینحی

نقل داستان موسی (ع) و فرعون - پس از بیان شبهات منکران معاد و نیز خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با جمله «هل أتاک...» - بیانگر این است که مراد از توصیف داستان مزبور به عبرت، تهدید منکران معاد و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که چه بسا آنان نیز در نهایت، همچون فرعون به عذاب الهی گرفتار شوند.

449- شکنجه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 18، 15

15 - تصمیم فرعون بر شکنجه و به صلیب کشیدن ساحران مؤمن و نظارت مستقیم خود بر اجرای آن، تصمیمی قاطع و مستبدانه بود.

ص: 339

لأَقْطَعَنَّ... لأَصْلِبَنَّكُمْ... لتعلمنَّ أَيْنا أَشَدَّ عَذَابًا و أبقی

فرعون در واکنش های قبلی خود در برابر موسی (ع) با اطرافیان خویش به مشورت می نشست؛ ولی در مجازات ساحران، تصمیم مستبدانه و شخصی خود را با سوگند بر اجرای آن اعلام کرد و با لام قسم و نون تأکید ثقیله و فعل هایی از باب تفعیل، قاطعیت خود را در این تصمیم ابراز کرد. گفتنی که فعل های «لأَقْطَعَنَّ» و «لأَصْلِبَنَّ» که از باب تفعیل اند، با ثلاثی مجرد در معنا یکسان بوده و تفاوتی جز تأکید افزون تر ندارند.

18- فرعون، دوران مجازات ساحران مؤمن (قطع دست و پا و بستن به چوبه دار) را در مقایسه با مدت عذاب های موعود موسی (ع)، طولانی تر و پایدارتر اعلام کرد.

و لتعلمنَّ أَيْنا أَشَدَّ عَذَابًا و أبقی

«عذاباً» تمیز برای «أشد» و قرینه بر تمیز محذوف «أبقی» است؛ یعنی، «و أبقی عذاباً».

450- شکنجه های آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون، به شکنجه های سخت گرفتار بودند.

و إذ نجینکم من ءال فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سوم» (مصدر یسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب السوء.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 6 - 14 - 10

10- نقش تعیین کننده خداوند در تحولات تاریخ بشری و نجات مردمان از ظلم و ستم

إذ أنجکم من ءال فرعون

451- شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 1,2,3,4

1- فرعون بر کیفر دادن تمامی ساحران مؤمن به موسی (ع) تصمیم قطعی گرفت و بر آن سوگند یاد کرد.

لأقطعن . . . ثم لأصلبنکم

حرف «لام» در «لأقطعن» در «لأصلبن» لام تأکید و حاکی از سوگند مقدر است.

2- قطع یک دست و یک پا در جهت خلاف یکدیگر، از کیفرهای تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأقطعن أیدیکم وأرجلکم من خلف

ص: 340

3- فرعون ، ساحران مؤمن به موسی (ع) را تهدید کرد که پس از بریدن دست و پایشان تمامی آنان را به چوبه دار خواهد بست .

ثم لأصلبنکم أجمعین

4- ایمان به رسالت موسی (ع) ، خیانتی بزرگ از دیدگاه فرعون و در پی دارنده مجازاتی سخت

لأقطعن . . . ثم لأصلبنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 6,9

6- باور به معاد و بازگشت به خدا پس از مرگ ، عامل نه‌راسیدن ساحران مؤمن از مجازات ها و شکنجه های فرعون

إنا إلی ربنا منقلبون

9- نجات از شرک و پذیرش ربوبیت خداوند ، عامل بی پروایی ساحران مؤمن در برابر مجازات ها و شکنجه های فرعون

إنا إلی ربنا منقلبون

در برداشت فوق جمله «إنا إلی ربنا منقلبون» توصیف تحولات عقیدتی ساحران و انقلاب درونی آنان گرفته شده است. در این صورت مراد از آن جمله، بازگشت به خدا با رها شدن از باورهای باطل و پذیرش ربوبیت وی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 2,9,10,11

2- ایمان ساحران به آیات الهی تنها انگیزه فرعون بر شکنجه و مجازات آنان

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه لتخرجوا . . . و ما تنقم منا إلا أن ءامننا بآیت ربنا

نقمت «مصدر تنقم» به معنای عقوبت کردن و کراهت داشتن است و «أن ءامننا» مفعولٌ له برای «تنقم» می باشد. تقدیر جمله چنین است: و ما تنقم منا لشیء إلا- لایماننا. یعنی ای فرعون تنها چیزی که تو را بر عقوبت ما واداشته ایمان ماست، نه اینکه ما را توطئه گر و امثال آن بدانی. به عبارت دیگر یعنی تو خود می دانی که اتهام‌هایت واقعیت ندارد.

9- صبر در برابر تحمل شکنجه های فرعون و تسلیم خدا بودن تا آخرین لحظه حیات ، درخواست ساحران مؤمن در دعا به درگاه خداوند

ربنا أفرغ علینا صبراً و توفنا مسلمین

10- ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ،

نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

11 - کیفر های تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن ، شکنجه هایی طاقتفرسا و تحمل آن نیازمند صبوری وافر بود .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 11، 10

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یارهایی از آن. در برداشت

ص: 341

فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند بارهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

وإذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 9، 5

5 - مؤمنان به موسی (ع) به جرم ایمان ، در معرض شکنجه و آزار فرعون و اشراف قوم خود قرار داشتند .

إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

9 - فرعون ، در شکنجه و آزار دیگران ، حد و مرزی نمی شناخت .

فما آمن لموسى إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم . . . و آتته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3

3 - موسی و هارون (ع) از پیشدستی فرعون و اقدام او به کیفر فوری آنان ، پیش از هرگونه فرصت اظهار معجزه و بیان حقیقت ، نگران بودند .

قالا ربنا إنا نخاف أن یفرط علینا

«فَرَطٌ»؛ یعنی، پیشی گرفت بدون آن که افراط یا تقریط کرده باشد (مفردات راغب). مراد موسی و هارون(ع)، احتمال دست زدن فرعون به کاری است که فرصت ابلاغ پیام الهی را از آنان بگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 15، 14

14 - بریدن دست و پای مجرمان و بستن آنان به چوبه های دار ، از جمله سخت ترین مجازات ها در زمان فرعون بود .

فلا قَطَّعَنَّ . . . و لأصلبَّنبکم فی جذوع النخل

15 - تصمیم فرعون بر شکنجه و به صلیب کشیدن ساحران مؤمن و نظارت مستقیم خود بر اجرای آن ، تصمیمی قاطع و مستبدانه بود .

لأَقْطَعَنَّ . . . لأَصْلِبَنَّكُمْ . . . لتعلمنَّ أينا أشدَّ عذابًا و أبقى

فرعون در واکنش های قبلی خود در برابر موسی (ع) با اطرافیان خویش به مشورت می نشست؛ ولی در مجازات ساحران، تصمیم مستبدانه و شخصی خود را با سوگند بر اجرای آن اعلام کرد و با لام قسم و نون تأکید ثقیله و فعل هایی از باب تفعیل، قاطعیت خود را در این تصمیم ابراز کرد. گفتنی که فعل های «لأَقْطَعَنَّ» و «لأَصْلِبَنَّ» که از باب تفعیل اند، با ثلاثی مجرد در معنا یکسان بوده و تفاوتی جز تأکید افزون تر ندارند.

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلأَقْطَعَنَّ . . . لأَصْلِبَنَّكُمْ . . . و لتعلمنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 342

10 - قطع یک دست و یک پا بر عکس یکدیگر ، از شکنجه های سخت نظام فرعونى برای مخالفان

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعلام آمادگی ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون برای پذیرش هر شکنجه در راه ایمان خویش

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفِ .. . قَالُوا لِاضْمِرْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - همسر فرعون ، افزون بر آزار دیدن از او ، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت .

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

تکرار درخواست نجات (و نَجْنِي) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

452- شکنجه های کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - همسر فرعون ، افزون بر آزار دیدن از او ، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت .

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

تکرار درخواست نجات (و نَجْنِي) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

453- شکنجه همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - همسر فرعون ، افزون بر آزار دیدن از او ، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت .

نَجْنِي مِنَ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

تکرار درخواست نجات (و نَجْنِي) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ص: 343

454- شورای کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 5

5 - انتخاب روش مبارزه با موسی پس از تصمیم به ساحر خواندن وی و تحلیل اهداف او (برچیدن حکومت فرعونى) ، از مسائل مطرح شده در جلسه مشورتى بزرگان دربار فرعون

فماذا تأمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 1,2,4

1 - مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از پیشنهاد های ارائه شده در جلسه مشورتى اشراف و سران حکومت فرعونى

قالوا أرجه و أخاه

پیشنهاد تأخیر در مجازات موسی و هارون حکایت از آن دارد که فرعون و یا برخی از اشراف دربار مجازات موسی و هارون را مطرح کرده بودند.

2 - تأخیر در مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از مصوبات جلسه مشورتى سران و بزرگان دربار فرعون

قالوا أرجه و أخاه

«ه» در «أرجه» ضمیری است که به صورت ساکن قرائت شده و مفعول «ارج» می باشد. «ارج» فعل امر از مصدر «ارجاء» (به تأخیر انداختن) است. مشتقات کلمه «ارجاء» گاهی با همزه استعمال می گردد و گاهی همزه آن تبدیل به یاء می شود. گفته می شود: أَرْجَأُ يُرْجَى يُرْجَى. قابل ذکر است که مراد از تأخیر انداختن، تأخیر در مجازات است.

4 - خنثی سازی معجزه موسی (ع) با استمداد از ساحران زبردست ، از آرای تصویب شده از جلسه سران و بزرگان حکومت فرعونیان

و أرسل فی المدائن حشرین

455- شهرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2- فرعون، هامان و قارون، سه عنصر سرشناس، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون وهم-ن وقرون

456- صفات فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 1

ص: 344

1 - فرعون ، مردی طغیان گر و سرکش در برابر خداوند بود .

اذهب إلی فرعون إنّه طغی

مراد از «طغیان فرعون» به قرینه رسالت موسی (ع)، سرکشی او در برابر خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 1

1 - فرعون ، مردی سرکش و خداشناس بود .

اذهبا إلی فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 4

4 - فرعون ، اسیر لجاجت و کفر شدید در برابر آیات الهی بود .

و لقد أربنه ءآیتنا کلّها فکذب و أبی

امتناع و تکذیب فرعون در عین ارائه آیات بسیار بر او، نشان از شدت لجاجت و کفرپیشگی او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 6

6 - فرعون ، حاکمی مستبد ، مغرور و متکبر بود .

قبل أن ءاذن لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 2

2 - فرعون ، دارای طبعی خسیس و سخت گیر در اعطای مال و منال به خدمتگذاران و حامیان خود

قالوا لفرعون أننّ لنا لأجرًا إن کتّنا نحن الغلبین

شرط ساحران مبنی بر دریافت مزد و پاداش از فرعون، در مقابل دفاع از او، می تواند به خاطر مشاهده روح خست و تنگ نظری در وجود

وی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 5

5- مشابهت پیکره نظام فرعونى با شخص فرعون در خصلت هاى منفى

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

برداشت بالا بنابراین نکته است که «المسرفین» نظر به اسراف گران جامعه فرعونى داشته باشد که فرعون سرکرده آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 1

ص: 345

1 - فرعون زمان موسی (ع)، مردی طغیان‌گر و فرورفته در پلیدی‌ها و گستاخ در برابر خداوند

إلی فرعون إنّه طغی

«طغیان»؛ یعنی، از حد گذراندن (مصباح) و مراد از «طغیان فرعون» - به قرینه «تزگی» و «فتخشی» در آیات بعد - ناپاکی فرعون و بی‌باکی او، در برابر خداوند است.

457- ضعف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 68 - 5

5 - خداوند، به موسی (ع) اطمینان بخشید که توان او برتر از همه ساحران حاضر در صحنه مبارزه و مقام اوریعی تر از فرعون و فرعونیان است.

إنک أنت الاعلی

458- طغیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 1

1 - موسی (ع) جهت انجام رسالت خویش و بازداشتن فرعون از طغیان‌گری، با دعابه درگاه خداوند، خواهان شرح صدر خویش شد.

اذهب... قال ربّ اشرح لی صدري

فراخی سینه، کنایه از خویشتن داری و کنترل خود و اختیار از کف ندادن است.

459- طغیانگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 1

1 - فرعون، مردی طغیان‌گر و سرکش در برابر خداوند بود.

اذهب إلی فرعون إنّه طغی

مراد از «طغیان فرعون» به قرینه رسالت موسی (ع)، سرکشی او در برابر خدا است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 43 - 1

ص: 346

1 - فرعون ، مردی سرکش و خدانشناس بود .

اذهبا إلی فرعون إنه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 1

1 - فرعون زمان موسی (ع) ، مردی طغیان گر و فرورفته در پلیدی ها و گستاخ در برابر خداوند

إلی فرعون إنه طغی

«طغیان»؛ یعنی، از حد گذراندن (مصباح) و مراد از «طغیان فرعون» - به قرینه «تزگی» و «فتخشی» در آیات بعد - ناپاکی فرعون و بی باکی او، در برابر خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 2,7

2 - خداوند ، راهنمای موسی (ع) در شیوه برخورد با طغیان گری فرعون

إنه طغی . فقل

7 - فرعون ، طغیان گری محروم از هرگونه پاکی و صلاح

هل لک إلی أن تزگی

سؤال موسی (ع) نشان می دهد که وی در وجود فرعون، به دنبال یافتن تمایلی - هر چند اندک - به سوی خیر و صلاح بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 21 - 3

3 - فرعون ، طغیان گری بس گمراه و بی پروا

طغی ... و أهدیک ... فتخشی ... فکذب

تکذیب معجزه موسی (ع)، نشانه عمق محرومیت فرعون از هدایت و خشیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود، در ممالک و سرزمین ها، به طغیان گری پرداخته، در گناه فرورفتند.

الذین طغوا فی البلد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

4 - طغیان، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ألم تر کیف فعل ربک بعاد... و ثمود... و فرعون... الذین طغوا فی البلد

ص: 347

460- ظلم آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 10

10- نقش تعیین کننده خداوند در تحولات تاریخ بشری و نجات مردمان از ظلم و ستم

إذ أنجكم من آل فرعون

461- ظلم اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 4

4- فرعون و اشراف اطراف او، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند.

ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين

462- ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 1، 2

1 - قوم موسی مورد ستم نظام فرعونی قبل از بعثت وی و پس از آن

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

مراد از اتیان و مجیء «تأتینا» و «جئتنا» بعثت موسی (ع) به پیامبری است و بیان آن به دو تعبیر می تواند به جهت تفنن در عبارت باشد.

2 - موسی (ع) مورد انتقام قوم خویش به سبب استمرار بیدادگری فرعون پس از بعثت وی

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی

و تمت كلمت ربك الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 4

4 - فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 16

16 - تحمیل بدترین شکنجه ها ، سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان از سوی فرعونیان ، آزمایشی بزرگ از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» شکنجه های فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

3 - بنی اسرائیل در حکومت فرعون ، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود .

أن اقدفیه فی التابوت فاقدفیه فی الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 23

23 - اتهام ، توجیهی برای خشونت و کیفر های ظالمانه ، در رژیم فرعون

ءامنتم . . . إنه لكبيركم ... فلاؤقطعنّ ... أشدّ عذاباً وأبقى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 11 - 2

2- خويشاوندان فرعون ، چونان خود وی اشخاصی ستم پیشه و بيدادگر

أن انت القوم الظلمين . قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 4 - 11، 9

9- اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

ص: 349

يستضعف طائفه منهم يذبح أبناءهم

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یذبح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان ، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

یذبح أبناءهم و يستحیی نساءهم

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 6

6 - فرعون و دار و دسته اش ، عناصری بیدادگر و ستم پیشه

ربّ نجّی من القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 11

11 - فرعون و دارودسته وی ، مردمی ظالم و بیدادگر بودند .

نجوت من القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

9 - مبارزه با فسق و تجاوز ، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلی فرعون و ملائیه إثمهم كانوا قومًا فسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 1

1 - فرعون ، حاکمی مستکبر و سرکش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 19، 14

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

ص: 350

463- ظلم کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 12

12 - قبطیان و کارگزاران فرعون ، مردمی ستمگر بودند .

و نَجَّیْنا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِینَ

464- عبادت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 6

6 - فرعون و اشراف دربار او ، مورد پرستش بردگان تحت سلطه آنان

و قومهما لنا عبدون

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «عباده» (مصدر «عابدون»)، در جمله فوق، به معنای پرستیدن باشد.

465- عبادت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 6

6 - فرعون و اشراف دربار او ، مورد پرستش بردگان تحت سلطه آنان

و قومهما لنا عبدون

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «عباده» (مصدر «عابدون»)، در جمله فوق، به معنای پرستیدن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 5

5 - فرعون ، مورد پرستش مردم سرزمین خویش

لئن اتَّخَذتِ الْهَآءُ غَیْرَی

466- عبرت از فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 13، 12، 6، 5، 3

3 - خداوند ، جسد فرعون را برای اینکه آیت و مایه عبرت جانشین و جانشینانش باشد ، از متلاشی شدن در دریا رهایی بخشید .

ص: 351

فالیوم ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق بر این اساس است که مقصود از «من خلفک» افرادی باشند که جانشین او و حاکم سرزمین مصر می شدند.

5- خداوند ، جسد فرعون را برای اینکه سرگذشتش آیت و مایه عبرت آیندگان باشد ، از متلاشی شدن در دریا نجات داد .

فالیوم ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «من خلفک» تمام انسانهایی باشند که پس از او به دنیا می آیند.

6- خداوند ، جسد فرعون را آیت و مایه عبرت مردم مصر قرار داد .

ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق بر این اساس است که مقصود از «لن خلفک» مردمی باشند که در مصر تحت حکومت فرعون می زیستند.

12- از امام رضا (ع) روایت شده است : «... و قد کان فرعون من قرنه إلی قدمه فی الحدید قد لبسه علی بدنه فلما أغرق ألقاه الله تعالی علی نحوه من الأرض ببدنه لیكون لمن بعده علامه فیرونة مع تثقله بالحدید علی مرتفع من الأرض و سبیل الثقیل أن یرسب و لا یرتفع فکان ذلک آیه و علامه ...» ;

... فرعون سر تا پا غرق در لباس آهنین بود. پس هنگامی که در آب غرق شد، خدا بدن او را بر بلندی ساحل افکند تا برای انسانهای بعد از او نشانه [عبرت] باشد و او را با همه سنگینی آهنی که بر بدن داشته بر بلندی زمین ببینند با اینکه جسم سنگین باید زیر آب رود نه اینکه بر بلندی قرار گیرد پس این دلیل و نشانه [قدرت خدا] بود ...» .

13- از امام باقر (ع) روایت شده است : «... و أما فرعون فنبذہ الله وحده فألقاه بالساحل لینظروا إلیه و لیعرفوه ... و لئلا یشک أحد فی هلاکة و انهم کانوا اتخذوه رباً فأراهم الله إیاه جیفه ملقاه بالساحل لیكون لمن خلفه عبره و عظه ...» ;

... اما فرعون را خداوند تنها [از جمع غرق شدگان] به ساحل افکند تا او را ببینند و بشناسند ... و هیچ کس در هلاکت او شک نکند و در حالی که گروهی او را پروردگار خود قرار داده بودند، خدا او را به صورت مرداری گندیده افکنده بر ساحل نشان داد تا برای انسانهای بعد از او پند و عبرت باشد ...» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 1

1 - فرجام فرعون ، درس عبرتی بزرگ برای کسانی که نگران عاقبت دنیا و آخرت خویش اند .

إنّ فی ذلک لعبره لمن یخشی

متعلق «یخشی»، به قرینه «الأخره و الأولى» در آیه قبل، می تواند فرجام انسان در دنیا و آخرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5 - فرجام فرعون و قوم ثمود، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتیك . . فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مکیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ اجمالی آن امت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 3

ص: 352

3 - فرجام فرعون ، درس عبرت برای همگان

و فرعون ذی الأوتاد

467- عبرت از قصه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 7

7- داستان موسی و فرعون ، دربردارنده درس عبرت برای انسان های مؤمن و حق پذیر

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون بالحقّ لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 11

11 - داستان فرعون ، هامان و قارون ، عبرت آموز و نمونه ای از سرگذشت انسان های بدفرجام و نابودشده

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین کانوا من قبلهم .. فأخذهم ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 5

5 - شکست نهایی فرعون در مبارزه با موسی (ع) ، درس عبرتی برای مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکران معاد

إنّ فی ذلک لعبره لمن یخشی

نقل داستان موسی(ع) و فرعون - پس از بیان شبهات منکران معاد و نیز خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) با جمله «هل أتاک...» - بیانگر این است که مراد از توصیف داستان مزبور به عبرت، تهدید منکران معاد و مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) است که چه بسا آنان نیز در نهایت، همچون فرعون به عذاب الهی گرفتار شوند.

468- عبرت از هلاکت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 2

2- تنها خداترسان از هلاکت و مجازات فرعون پند می گیرند و خود را از گرفتاری به فرجامی نظیر آن برحذر می دارند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى

مراد از خشیت در «یخشی»، می تواند خشیت از خداوند باشد، جمله «وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى» (در آیات پیشین) مؤید این احتمال است. اختصاص یافتن «عبرت» به «من یخشی» - با آن که هلاکت فرعون برای همگان درس عبرت است - بیانگر این نکته است که تنها، خداترسان از این عبرت بهره می گیرند.

ص: 353

469- عجب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 12

12 - فرعون ، معتقد به حق بی بدیل و بی شریک خود نسبت به حکومت بر مصر

الیس لی ملک مصر

470- عجز جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 4

4 - جاذبه نیرومند معجزه موسی ، توان هرگونه درنگ و مقاومت را از ساحران فرعون سلب کرد .

فألقي السحرة

فعل «ألقي» مجهول است و دلالت دارد که ساحران وادار به سجده شدند، به گونه ای که گویا عاملی آنها را بر سجده مجبور ساخته است.

471- عجز حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 5

5 - شکوه و اقتدار حکومت فرعونی ، امری ناچیز و مقهور قدرت خداوند بود .

فنبذهم فی الیم

472- عجز سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 8

8- قوای نظام فرعونی ، محکوم به نابودی و ناتوان از پایداری در برابر اراده الهی

و اترك البحر رهواً إنهم جند مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابراین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 2

2- فرعون ، عاجز از مقابله با منطق موسی (ع)

قال إن رسولكم ... لمجنون

اقدام فرعون به متهم کردن موسی به جنون در مقابل منطق قوی او، نشانگر عجز و ناتوانی وی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 1

1 - روی آوری فرعون به تهدید موسی (ع) با احساس ناتوانی از مقابله با منطق او

قال لئن اتخذت إلهاً غيري لأجعلنك من المسجونين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 8

8- فرعون ، از چاره اندیشی و پیدا کردن راه مبارزه با موسی (ع) - به تنهایی - احساس ناتوانی می کرد .

يريد أن يخرجكم من أرضكم بسحره فماذا تأمرون

مشورت و نظرخواهی فرعون از دیگران - در عین ادعای خدایی - بیانگر ناتوانی او در مبارزه با موسی (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع)، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی (ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی (ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 8

8 - قارون و فرعون و هامان، هیچ گاه، نتوانستند بر اراده و قضای خدا، پیشی گیرند.

ص: 355

و قرون و فرعون و هم-ن . . . و ما كانوا سبقين

به قرینه آیات پیش - که درباره عذاب اقوام مکذّب انبیا است - و نیز آیه بعد - که درباره عقوبت قارون و فرعون و هامان است - سبقت نگرفتن آنان، سبقت نگرفتن بر امر و قضای الهی در عذاب مکذبان است.

474- عدم تعقل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 10

10 - فرعون و فرعونیان ، مردمی سطحی نگر و فاقد اندیشه صحیح و ژرف در معارف الهی

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إن کنتم تعقلون

475- عذاب اخروی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 2,4

2 - عذاب فرعون در دنیا و آخرت ، نمونه ای از برخورد شدید خداوند با مخالفان پیامبران و برحذر دارنده آنان از عواقب مخالفت

فأخذہ اللّٰه نکال الآخره و الأولى

«نکال» به چیزی گفته می شود که به وسیله آن، دیگران را تنکیل کنند؛ یعنی، از کاری بر حذر دارند (قاموس). مصداق آن در آیه عذاب فرعون است که مایه عبرت برای دیگران می باشد. اضافه «نکال» به «الآخره و الأولى»، یا گویای این نکته است که عذاب فرعون در آخرت و دنیا، هر یک می تواند برای مردم «نکال» و مایه عبرت باشد و یا گویای این که عذاب فرعون در دنیا می تواند مایه عبرت مردم نسبت به دنیا و آخرت آنان باشد. برداشت یادشده براساس احتمال اول است.

4 - عذاب اخروی فرعون ، از زمان مرگ او آغاز شده است . *

فأخذہ اللّٰه نکال الآخره

فعل «أخذ» ماضی و حاکی از تحقق عذابی است که به «نکال الآخره» توصیف شده است. این احتمال نیز وجود دارد که قطعی بودن عذاب آینده، سبب ماضی آوردن «أخذ» باشد.

476- عذاب برزخی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عرضه شدن خاندان فرعون هر صبح و شام بر آتش ، پیش از قیامت (عالم برزخ)

النار يعرضون عليها غدوًّا وعشيًّا

ص: 356

تعبیر «غدو» و «عشی» (صبح و شام) یا اشاره به دوام و همیشگی بودن عرضه آتش است و یا اشاره به انقطاع عذاب برزخی است که تنها در مواقع صبح و شام به آن گرفتار می شوند. گفتنی است ذیل آیه - که درباره عذاب شدیدتر قیامت است - می رساند که مقصود از «النار» در آغاز آیه، عذاب برزخی است.

2- سوختن خاندان فرعون در آتش، هر صبح و شام پیش از قیامت و در عالم برزخ

النار يعرضون عليها غدوًا وعشيًا

همان گونه که بسیاری از مفسران گفته اند، مقصود از عرضه آتش، می تواند افکندن در آتش باشد.

12 - «قال أبو عبد الله (ع) ذلك في الدنيا قبل يوم القيامة لأن في نار القيامة لا يكون غدوًا وعشيًا . . . ولكن هذا في البرزخ قبل يوم القيامة . . .»

امام صادق (ع) [درباره «النار يعرضون عليها غدوًا وعشيًا»] فرمود: این [عذاب] در دنیا و قبل از برپایی قیامت است؛ چون در آتش قیامت صبح و شامی نیست . . . ولی این در عالم برزخ قبل از قیامت است. . .»

477- عذاب دنیوی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 5,6

5 - خاندان فرعون، به عذاب سخت و فراگیر دنیوی گرفتار شدند .

و حاق بـال فرعون سوء العذاب

«حاق» (مرادف «أحاط»); یعنی، احاطه یافت و فراگیر شد.

6 - عذاب سخت فرعونیان در دنیا، از جلوه های حمایت خداوند از مؤمن آل فرعون

أفوض أمري إلى الله . . . فقيه الله سيئات ما مكروا و حاق بـال فرعون سوء ال

478- عذاب دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 2

2- عذاب فرعون در دنیا و آخرت، نمونه ای از برخورد شدید خداوند با مخالفان پیامبران و برحذر دارنده آنان از عواقب مخالفت

«نکال» به چیزی گفته می شود که به وسیله آن، دیگران را تنکیل کنند؛ یعنی، از کاری بر حذر دارند (قاموس). مصداق آن در آیه عذاب فرعون است که مایه عبرت برای دیگران می باشد. اضافه «نکال» به «الآخره و الأولى»، یا گویای این نکته است که عذاب فرعون در آخرت و دنیا، هر یک می تواند برای مردم «نکال» و مایه عبرت باشد و یا گویای این که عذاب فرعون در دنیا می تواند مایه عبرت مردم نسبت به دنیا و آخرت آنان باشد. برداشت یادشده براساس احتمال اول است.

479- عذاب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 3,9

3 - درهم کوبیده شدن قارون و فرعون و هامان و اقوام عاد و ثمود ، به اراده و عذاب الهی بود .

فكلاً أخذنا بدنیه

9 - برخی از مکذبان انبیا (فرعون و هامان) ، گرفتار امواج دریا شدند و غرق شدند .

و فرعون و ... فكلاً أخذنا بدنیه ... و منهم من أغرقنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 1

1 - خداوند ، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود ، شلاق عقوبت خویش را پیایی بر آنان نواخت .

فصبّ علیهم ربّك سوط عذاب

«صبّ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می شود که با پوست می آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیایی و شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 7

7 - نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

فصبّ علیهم ربّك ... إنّ ربّك لبالمرصاد

480- عرضه آتش بر آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 1

1 - عرضه شدن خاندان فرعون هر صبح و شام بر آتش ، پیش از قیامت (عالم برزخ)

النار يعرضون عليها غدوًّا وعشيًّا

تعبیر «غدو» و «عشی» (صبح و شام) یا اشاره به دوام و همیشگی بودن عرضه آتش است و یا اشاره به انقطاع عذاب برزخی است که تنها در مواقع صبح و شام به آن گرفتار می شوند. گفتنی است ذیل آیه - که درباره عذاب شدیدتر قیامت است - می رساند که مقصود از «النار» در آغاز آیه، عذاب برزخی است.

481- عزت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

5- فرعون، دارای عزت و جلال در چشم و دل ساحران عصر خود.

فلما جاء السحرة .. وقالوا بعزة فرعون

482- عمای جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 9, 6, 5

5- ریسمان و عصا، از وسایل کار ساحران فرعون

فإذا حبالهم وعصيهم

حبل (مفرد «حبال») به معنای ریسمان و «عصا» (مفرد «عصی») به معنای چوب دستی است.

6- ساحران فرعون، با سحر خود چنین وانمود کردند که ریسمان ها و عصا های آنان به هر طرف شتافته و حرکت می کند.

فإذا حبالهم وعصيهم يخيّل إليه من سحرهم أنّها تسعى

«انّها تسعی» نائب فاعل «یخیّل» است و فعل «یخیّل إليه» دلالت دارد که ریسمان ها و چوب دستی ها در واقع بی حرکت بودند؛ نه آن که با ماده ای آغشته شده باشند که بر اثر تابش آفتاب، واقعاً به حرکت درآمده باشند.

9- ساحران فرعون، پیش از حضور در صحنه مقابله با موسی (ع)، ریسمان ها و عصا های فراوانی را تدارک دیده بودند.

فإذا حبالهم وعصيهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 2

2- اقدام ساحران، پس از پیشنهاد موسی (ع)، به افکندن ریسمان ها و عصا های خود برای نمایاندن سحر خویش

قال لهم موسى ألقوا .. فألقوا حبالهم وعصيهم

483- عصیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سرپیچی فرعون و درباریان از پذیرش رسالت موسی ، پیامد آلودگی آنان به فساد و تبهکاری بود .

فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَ الْمُفْسِدِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که عنوان «مفسدین» بر فرعونیان، اشاره به علت تکذیب داشته باشد. یعنی چون مردمی مفسد بودند، رسالت موسی را انکار کردند و آیات الهی را دروغ پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 359

1 - خداوند ، فرعون را به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزیهایش تا لحظه مرگ ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذي . . . ءالئن

4 - فرعون ، تا لحظه مرگ نسبت به اوامر و دستور های خداوند ، عاصی و نافرمان بود .

ءالئن وقد عصيت قبل

8 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود : « . . . قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال آمنت أنه لا إله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل و أنا من المسلمين » فأخذت حمأ فوضعتها في فيه ثم قلت له : « آلئن وقد عصيت قبل و كنت من المفسدين » و عملت ذلك من غير أمر الله خفت أن تلحقه الرحمة من الله عز و جل و يعذبني الله على ما فعلت فلما كان الآن و أمرني الله عزّ و جل أن أؤدى إليك ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلك كان لله تعالى رضاً . . . ;

. . . جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 1

1 - فرعون ، مردی طغیان گر و سرکش در برابر خداوند بود .

اذهب إلى فرعون إنه طغى

مراد از «طغیان فرعون» به قرینه رسالت موسی (ع)، سرکشی او در برابر خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 1

1 - عصیان و سرپیچی فرعون ، در برابر دعوت رسول الهی (موسی (ع))

فعصى فرعون الرسول

484- عصیانگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 21 - 4

4- فرعون ، از پذیرش رهنمود های موسی (ع) سرپیچی کرد .

و عصی

متعلق «عصی» - به قرینه «أهدیک» - رهنمودهای موسی (ع) بوده است.

ص: 360

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 6

6 - خداوند ، فرعون را به دلیل تکذیب رسالت و معجزه موسی (ع) و عصیانگری و ادعای ربوبیت ، هلاک ساخت .

فكذب وعصى . . فقال أنا ربكم الأعلى . فأخذ الله نكال الآخرة والأولى

می توان گفت: فاء در «فأخذ الله»، کیفر را بر تمام کارهای فرعون که در آیات قبل آمده بود، تفریع کرده است.

485- عطایای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 9

9- فرعون دارای طبعی خسیس و سختگیر در اعطای مال و منال به خدمتگزاران خویش

قالوا إن لنا لأجراً إن كنا نحن الغلبين

486- عقیده باطل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 12

12 - فرعون ، معتقد به حق بی بدیل و بی شریک خود نسبت به حکومت بر مصر

أليس لي ملك مصر

487- عقیده جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 120 - 2

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) به عظمت خداوند پی بردند و او را شایسته و بایسته پرستش یافتند .

و ألقى السحرة سجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) ربوبیت خداوند را بر تما هستی باور کردند و به آن ایمان آوردند .

قالوا ءامننا برب العلمین

ص: 361

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 3,4,2

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

3 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، معتقد به معاد و بازگشت به خدا پس از سپری کردن حیات دنیا

إنا إلی ربنا منقلبون

4 - ساحران مؤمن به موسی ، معتقد به دستیابی کشته شدگان راه خدا به موهبت هایی برتر از نعمت ها و آسایش های دنیوی

إنا إلی ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 10

10 - ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ، نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 3,4

3 - اعتقاد ساحران مؤمن به زیان نکردن انسان از تحمل دشواری ها در راه خدا

قالوا لا ضیر إنا إلی ربنا منقلبون

جمله «إنا إلی ربنا..» تعلیل برای «لاضیر» و بیانگر مطلب یاد شده است.

4 - توجه و اعتقاد ساحران گرویده به موسی (ع) ، نسبت به معاد هم پای عقیده به پروردگار یگانه هستی

قالوا ءامنّا بربّ العلمین .. إنا إلی ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 106 - 1

1 - فرعون ، ناباور به صداقت موسی (ع) در ادعای رسالت و برخورداریش از معجزه و آیتی از جانب خدا

قال إن كنت جئت بثأيه فأت بها إن كنت من الصادقين

متعلق «الصادقين» اصل رسالت و نیز داشتن «بینه» است. یعنی: إن كنت من الصادقين في دعوى الرساله و دعوى البينه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 10

ص: 362

10 - فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یدرک و ءالهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 8

8 - فرعون ، تا پیش از غرق شدن ، معتقد به آیین شرک بود .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذي ءامنت به بنوا إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 8

8 - اعتقاد درونی فرعون به وجود پروردگاری برای آسمان ها و زمین *

قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ السموت والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 7

7 - فرعون و فرعونیان ، به تغایر بین خالق جهان و ربّ موجودات ، معتقد بودند .

من ربّكما .. ربّنا الذي أعطى كلّ شيء خلقه

در پاسخ به یک سؤال، سعی می شود از یک مقدمه معلوم، برای معرفی مجهول استفاده شود. در جواب پرسش فرعون (من ربّکما)، موسی(ع) نیز از یک مقدمه معلوم استفاده کرده که توصیف خداوند به خالقیت است، زیرا فرعون و پیروانش، به خالقیت خداوند معتقد بودند، و تنها ربوبیت، محور تفاوت و اختلاف آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 4

4 - فرعون و مردم عصر وی ، عقیده مند به افسون و جادو بوده و ساحران دارای جایگاه و منزلت ویژه در نزد آنان بودند .

لعلّنا نتبع السحره إن كانوا هم الغلبين

دعوت همگانی از مردم برای شرکت در هماوردی فرعون با موسی (ع) و تصریح به پیروی همگی از ساحران، در صورت پیروزی آنها بر موسی (ع)، گویای برداشت یاد شده است.

489- عقیده فرعون به معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 1

1- تذکر موسی (ع) به آگاهی و اعتقاد درونی فرعون به حقانیت معجزات او علی رغم سحر خواندن آنها

إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا رب السموت والأرض

ص: 363

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 12

12- « فی روایه ابی الجارود [عن ابی جعفر (ع)] فی قوله : « فأراد أن يستفزهم من الأرض » : . . . وقد علم فرعون وقومه ما أنزل تلك الآيات إلا الله ;

از ابی الجارود [از امام باقر (ع)] درباره سخن خدا « فأراد أن يستفزهم من الأرض » روایت شده است که فرمود: . . . در حالی که فرعون و قومش می دانستند که آن آیات را، کسی جز خداوند نازل نکرده است».

490- علایق جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 5

5- علاقه مندی ساحران فرعون ، به پیشدستی در ارائه سحر خویش ، قبل از اقدام موسی (ع) به ارائه آیات *

إِذَا أَنْ تَلْقَى وَإِذَا أَنْ نَكُونَ أَوْلَ مَنْ أَلْقَى

تفاوت تعبیر در بخش دوم پیشنهاد، نشانگر این نکته است که ساحران برای شروع کردن، انگیزه بیشتری داشتند و بدین وسیله آن را ابراز می کردند؛ زیرا به جای «أَنْ نَكُونَ . . .» می توانستند بگویند «أَمَا أَنْ نَلْقَى»

491- علایق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 14

14 - فرعون و اطرافیان او ، به موسی (ع) بسیار علاقه مند بودند و او را دوست می داشتند .

وَأَلْقَيْتَ عَلَيْكَ مَحَبَّةَ مَنِّي

492- علم به فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 2

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار فرعون

ألم تركيب... وفرعون

ص: 364

493- علم جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 2

2- آگاهی قبلی ساحران از پیام توحیدی موسی (ع) و تنها نیازمند مشاهده دلیلی روشن

قالوا ءامنا ربّ العلمین

494- علم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 3

3- مخالفت فرعون با دعوت موسی (ع)، از روی لجاجت و با آگاهی کامل از حقایق او بود.

فقال له فرعون انی لأظنک یموسی مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ ا

495- علم مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 6

6- آگاهی کامل مؤمن آل فرعون، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إنی أخاف علیکم مثل .. دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 18

18 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از معرفت عمیق نسبت به معارف الهی (مانند خداشناسی، معاد، تاریخ و مسؤولیت پیامبران)

إنی أخاف علیکم مثل یوم الأحزاب .. یوم التناد ... کذلک یضللّ الله من هو مسرف م

496- عمل پسندیده مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تقیه مؤمن آل فرعون و کتمان کردن ایمانش ، کاری پسندیده و به جا بود .

وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم إیمنه

ص: 365

497- عمل ناپسند فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 13، 8، 7

7 - اعمال زشت فرعون در دیدگان خود او، زیبا و آراسته جلوه گر می نمود.

و کذلک زین لفرعون سوء عمله

8 - ساختن بنای بلند و رصدخانه، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع)، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت.

ابن لی صرحاً... فَأَطَّلِعُ إِلَىٰ إلهِ مُوسَىٰ... و کذلک زین لفرعون سوء عمله

13 - زیبا جلوه گر شدن رفتار زشت فرعون در دیدگان خود او، سبب انحراف وی از راه اصلی هدایت و سعادت (ارائه شده از سوی موسی (ع)) گشت.

کذلک زین لفرعون سوء عمله و صدَّ عن السبیل

جمله «و صدَّ عن السبیل» به منزله نتیجه برای جمله پیش است؛ یعنی، رفتار زشت فرعون در دیدگان او زیبا جلوه کرد و همین سبب شد که او راه اصلی هدایت را پیدا نکند.

498- عوامل اختناق در عصر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 12

12 - خودکامگی و سلطه مداری فرعون، عامل ایجاد اختناق و خفقان در سرزمین مصر بود.

فما آمن... إلا ذریه... علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون لعال ف

499- عوامل استقامت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 3

3 - هراس از جهنم و عذاب طاقت فرسای آن، مایه تحکیم ایمان در قلب ساحران فرعون

إِنَّمَا آمَنَّا بِرَبِّنَا... إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبِّهِ مَجْرَمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

جمله «إِنَّهٗ مِنْ يَأْتِ ..» تعلیل برای محتوای آیه قبل است.

ص: 366

500- عوامل افسردگی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 4

4- فرعون و همسرش به خاطر نداشتن فرزند افسرده بودند .

وقالت امرأت فرعون قرت عین لی و لک

«قرت عین» (روشنی چشم) کنایه از سرور و شادمانی است. بنابراین «قرت عین لی و لک»؛ یعنی، این مایه سرور و شادمانی من و تو خواهد شد.

501- عوامل اندوه آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 2

2- موسی (ع) دشمن آینده خاندان فرعون و مایه حزن و اندوه آنان بود .

لیکون لهم عدوًّا و حزناً

502- عوامل انزوای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 7

7- اشرافیان دربار ، سرکوب نشدن موسی (ع) را مایه انزوای فرعون و ترک پرستش خدایان وی دانسته و آن را به فرعون گوشزد کردند .

أتذر موسی و قومه . . . و یذکر وءالهتک

503- عوامل ایمان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 1

1 - اعتراف ساحران به پروردگار جهانیان و ایمان به توحید ربوبی ، پس از مشاهده معجزه موسی و بطلان سحر خویش

فألقي موسى عصاه .. قالوا آمنا بربّ العلمين

ص: 367

504- عوامل بقای حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 4

4- ماندن بنی اسرائیل در مصر و جدا نشدن آنان از دیگران ، امری حیاتی برای فرعون و فرعونیان

أسر بعبادی . . . فأتبعهم فرعون بجنوده

تعقیب بنی اسرائیل و تلاش برای جلوگیری از هجرت آنان، نشانگر این نکته است که جدانشدن بنی اسرائیل از جامعه مصر، خسارت و عواقب سنگینی برای آنان به همراه داشت.

505- عوامل رد دعای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 91 - 3

3- خداوند ، ایمان فرعون را بی اثر خواند و به درخواست او برای نجات دادش ، به خاطر نافرمانی ها و فسادانگیزی های سابق ، جواب رد داد .

قال ءامننت أنه لا إله إلا الذی . . . و أنا من المسلمین . ءالنن و قد عصیت قبل و كنت

506- عوامل سرور فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 8

8- از دیدگاه آسیه ، نگه داری موسی (ع) پرکننده خلأ بی فرزندی ، مایه روشنی دیدگان و ارمغان آور سرور و شادمانی برای وی و فرعون بود .

وقالت . . . قرّت عین لی و لک ... عسی أن ینفعنا أو نتّخذہ ولدًا

507- عوامل شجاعت جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 125 - 9,6

6- باور به معاد و بازگشت به خدا پس از مرگ ، عامل نه‌راسیدن ساحران مؤمن از مجازات‌ها و شکنجه‌های فرعون

إنا إلی ربنا منقلبون

9- نجات از شرک و پذیرش ربوبیت خداوند ، عامل بی‌پروایی ساحران مؤمن در برابر مجازات‌ها و شکنجه‌های فرعون

إنا إلی ربنا منقلبون

ص: 368

در برداشت فوق جمله «إنا إلى ربنا منقلبون» توصیف تحولات عقیدتی ساحران و انقلاب درونی آنان گرفته شده است. در این صورت مراد از آن جمله، بازگشت به خدا با رها شدن از باورهای باطل و پذیرش ربوبیت وی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 6

6 - عقیده به معاد و بازگشت انسان به سوی خدا پس از مرگ ، عامل نهراسیدن ساحران مؤمن از مجازات مرگ

قال ... لأقظعنَّ أیدیکم و أرجلکم من خلف ... قالوا لاضیر إنا إلی ربنا منقلبو

508- عوامل غضب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 27 - 1

1 - شدت یافتن خشم فرعون نسبت به موسی (ع) با تأکید موسی بر ربوبیت خدای یگانه هستی

قال ربکم و ربّ ءابائکم الأولین . قال إن رسولکم ... لمجنون

متهم کردن موسی به جنون، نشان دهنده شدت خشم فرعون است.

509- عوامل گمراهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 13

13 - زیبا جلوه گر شدن رفتار زشت فرعون در دیدگان خود او ، سبب انحراف وی از راه اصلی هدایت و سعادت (ارائه شده از سوی موسی (ع)) گشت .

کذلک زین لفرعون سوء عمله و صدّ عن السبیل

جمله «و صدّ عن السبیل» به منزله نتیجه برای جمله پیش است؛ یعنی، رفتار زشت فرعون در دیدگان او زیبا جلوه کرد و همین سبب شد که او راه اصلی هدایت را پیدا نکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 5

5 - اقتدار حکومت فرعون ، اغواگر او و بازدارنده وی از پذیرش پیام روشن موسی (ع)

فتوئی برکنه

در صورتی که «باء» برای بیان سببیت یا استعانت و «رکن» کنایه از ارکان اقتدار حکومت فرعون باشد، استفاده می شود که فرعون به اتکای همین نیروها، به مبارزه با موسی (ع) پرداخت و از پذیرش دعوت او سر بر تافت.

ص: 369

510- عوامل مؤاخذة فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 3

3 - عصیان و سرپیچی فرعون ، موجب مؤاخذة شدن او از جانب خداوند شد .

فعضی فرعون الرسول فأخذنه أخذاً وبيلاً

511- عوامل نگرانی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 4

4 - بیم و نگرانی فرعون از گسترش و تأثیر پیام موسی (ع) در میان مردم مصر

و نادى فرعون .. أفلا تبصرون

تبلیغات فرعون، در جهت جلوگیری از نفوذ پیام موسی (ع)، نشانگر نگرانی فرعون از گسترش آن است.

512- عوامل هلاکت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 2

2 - هلاکت و نابودی فرعون و اشراف حکومت او ، در نتیجه تکذیب رسولان الهی (موسی و هارون)

فكذبوهما فكانوا من المهلكين

513- عوامل هلاکت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 2

2 - هلاکت و نابودی فرعون و اشراف حکومت او ، در نتیجه تکذیب رسولان الهی (موسی و هارون)

فكذبوهما فكانوا من المهلكين

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 5

5 - خداوند ، فرعون و قومش را به خاطر تکذیب آیات الہی ، دچار ہلاکتی سخت و شگفت آور کرد .

ص: 370

الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیراً

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») به معنای هلاک و نابودی کردن است و «تدمیراً» - که مفعول مطلق برای «دمرنا» است - برای تأکید معنای هلاکت و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 14

14 - توطئه ها و نیرنگ های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام به زیان و نابودی او انجامید .

و ما کید فرعون إلا فی تباب

«تباب» به معنای خسارت و هلاکت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 6

6 - خداوند ، فرعون را به دلیل تکذیب رسالت و معجزه موسی (ع) و عصیانگری و ادعای ربوبیت ، هلاک ساخت .

فكذب وعصى .. فقال أنا ربکم الأعلى . فأخذہ اللہ نکال الآخره والأولی

می توان گفت: فاء در «فأخذہ اللہ»، کیفر را بر تمام کارهای فرعون که در آیات قبل آمده بود، تفریع کرده است.

514- عهدشکنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 6

6 - فرعون و فرعونیان ، مردمانی پیمان شکن و فرصت طلب

فلما کشفنا عنهم العذاب إذا هم ینکثون

515- غرق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 12

12 - « عن ابي جعفر (ع) في قوله : « و جاوزنا ببني اسرائيل . . . » . . . فخرج موسى ببني اسرائيل و أتبعهم فرعون . . . فدعا موسى ربه فأوحى الله إليه : أن اضرب بعصاك البحر فضربه فانفلق البحر فمضى موسى و أصحابه حتى قطعوا البحر . . . فلما توسط فرعون و من معه أمر الله البحر فانطبق عليهم فغرقهم أجمعين . . . » ;

از امام باقر (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: «بنی اسرائیل را از دریا عبور دادیم . . . » روایت شده است: موسی (ع) بنی اسرائیل را بیرون برد و فرعون آنان را تعقیب کرد . . . پس موسی (ع) پروردگار خود را خواند. خداوند به او وحی کرد که عصای خود را به دریا بزن. موسی (ع) عصا را به دریا زد; آن گاه دریا شکافته شد و موسی (ع) و اصحابش از دریا گذشتند . . . در آن هنگام

ص: 371

فرعون و همراهانش به وسط دریا رسیده بودند که خداوند فرمان داد تا امواج آب آنان را در کام خود فرو برد و [بدین ترتیب] همه آنان را غرق کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 8

8 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: «... قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال أمنت أنه لا اله إلا الذي أمنت به بنو إسرائيل و أنا من المسلمين » فأخذت حمأ فوضعتها في فيه ثم قلت له : « ألتن و قد عصيت قبل و كنت من المفسدين » و عملت ذلك من غير أمر الله خفت أن تلحقه الرحمة من الله عز و جل و يعذبني الله على ما فعلت فلما كان الآن و أمرني الله عز و جل أن أوذي إليك ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلك كان لله تعالى رضاً... » ;

... جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 6

6 - امواج بزرگ و سهمگین دریا، فرعون و سپاهیان را فرا گرفت و آنان را در کام خود فرو برد.

فغشيهم من اليمّ ما غشيهم

«یم» به معنای دریا است و نیز به رودخانه بزرگی که آب آن شیرین باشد اطلاق می گردد (لسان العرب). «غشاه» (مصدر «غشی») به معنای پوشاندن و فراگرفتن است. ابهامی که در «ما غشيهم» وجود دارد، برای بیان عظمت امواجی است که موجب غرق شدن فرعونیان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 40 - 3

3 - خداوند، فرعون و لشکریان وی را در دریا غرق کرد.

فأخذنه و جنوده فنبذنه في اليمّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- برخی از مکذبان انبیا (فرعون و هامان) ، گرفتار امواج دریا شدند و غرق شدند .

و فرعون و ... فکلاً أخذنا بدنیه ... و منهم من أغرقنا

ص: 372

516- غضب بر جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 1

1 - خشم و برآشفتن فرعون از ایمان سریع ساحران به موسی (ع)، بدون رخصت و اجازه وی

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

517- غضب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 1

1 - خشم و برآشفتن فرعون از ایمان سریع ساحران به موسی (ع)، بدون رخصت و اجازه وی

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 2

2- ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع)، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحينا إلی موسی أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی (ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی (ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

518- فرار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 5

5- فرعون با مشاهده معجزه موسی (ع)، وحشت زده از آن روی برتافت و شتابزده گریزان شد . *

ثم أدبر یسعی

«إدبار» فرعون، - در یک احتمال - به معنای فرار او از ترس معجزه موسی (ع) است که در شکل مار عظیم ظاهر شده بود.

519- فرجام آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 11 - 9

ص: 373

9 - سرنوشت فرعونیان ، عبرتی برای کافران در سراسر تاریخ

انّ الذین کفروا .. کذاب ال فرعون ... فاخذهم الله

ذکر فرعونیان به عنوان مثال می رساند که آنان، عبرت آیندگانند.

520- فرجام اطاعت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 3

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون ، نمود برنامه های ناصواب او در دنیا است .

و ما أمر فرعون برشید. يقدم قومه يوم القيمة فأورد هم النار

جمله «يقدم قومه ...» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «و ما أمر فرعون برشید» می باشد.

521- فرجام توطئه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 12

12 - تزویر های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام دامنگیر خود وی شد .

انّ هذا لسحر علیم ... قال ءامنتم له قبل ان ءاذن لكم

اتهام سحر به موسی (ع) نخست از جانب فرعون صورت گرفت و ساحران را او گرد آورد و هم او مردم را برای نظارت دعوت کرد. همه اینها در نهایت، سبب ایمان عده ای به موسی (ع) شد و زمینه رسوایی خود فرعون را فراهم ساخت.

522- فرجام جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 8

8 - تهدید ساحران مؤمن از سوی فرعون به داشتن فرجامی تیره و وحشتناک

فلسوف تعلمون

523- فرجام شوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 11

ص: 374

11 - داستان فرعون ، هامان و قارون ، عبرت آموز و نمونه ای از سرگذشت انسان های بدفرجام و نابودشده

أولم يسيرا في الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين كانوا من قبلهم . . . فأخذهم ال

524- فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 10

10 - فرعون و بزرگان دربارش به عاقبتی شوم گرفتار شدند .

فانظر كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 9

9- هشدار موسی (ع) به فرعون نسبت به فرجام هلاکت بار وی

وإني لأظنك يفرعون مشبورًا

«ثبور» به معنای هلاکت و فساد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 40 - 3

3 - خداوند ، فرعون و لشگریان وی را در دریا غرق کرد .

فأخذنه و جنوده فنبذنهم في اليمّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 7

7 - فرجام حق ناپذیری فرعون ، فرجامی ملامت بار

فنبذنهم في اليمّ و هو مليم

«مليم» بر کسی اطلاق می شود، که سزاوار سرزنش باشد.

525- فرزندخواهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 10

10 - تلاش آسپه در برانگیختن خوی منفعت طلبی و غریزه فرزندخواهی فرعون

عسی أن ینفعنا أو تتّخذہ ولدًا

ص: 375

526- فرصت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 6

6 - فرعون و فرعونیان ، مردمانی پیمان شکن و فرصت طلب

فلما كشفنا عنهم العذاب إذا هم ينكثون

527- فرصت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 5

5 - فرعون ، از فرصت کافی برای تدارک سحر و امکانات دیگر جهت مقابله با موسی (ع) برخوردار بود .

فجمع كیده ثم اتي

«ثم» برای بیان تراخی است. ممکن است این تراخی، زمانی باشد؛ یعنی، پس از جمع آوری مکرها، مدتی تا رسیدن روز موعود فاصله شد و سپس آن روز فرا رسید. براین اساس باید گفت: فرعون فرصتی کامل برای کسب آمادگی داشت.

528- فرعون در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدوم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

529- فرعون در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیانش ، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْأَخْرِينَ

«ازلاف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «ثَمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الأخرین» مفعول برای

ص: 376

«أزلنا» است؛ یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «ثُمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 4

4 - افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فنبذنهم فی الیمّ

واژه «فنبذناهم» اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد؛ زیرا «نبذ» اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: «نبذته نبذ النعل الخلق» (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

530- فرعون در سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 7

7 - قارون و فرعون و هامان ، روحیه مستکبرانه داشتند و در سرزمین مصر ، مستکبرانه رفتار می کردند .

وقرون و فرعون و هم-ن... فاستکبروا فی الأرض

531- فرعون در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدوم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

532- فرعون و آزادی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 2

2- فرعون ، مردم را در گزینش دین و آیین ، نیازمند رخصت دهی خویش می دانست و آن را حقی برای خود می شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

ص: 377

533- فرعون و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 8

8 - فرعون و بزرگان دربار او ، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بنایتنا إلی فرعون و ملایه فظلموا بها

ضمیر در «بها» به «آیاتنا» برمی گردد و چون «ظلم» به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

534- فرعون و اصطلاح رب العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 2

2 - « ربّ العالمین » عنوانی ناشناخته در فرهنگ اعتقادی فرعون و فرعونیان

قال فرعون و ما ربّ العلمین

535- فرعون و افکار عمومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 12

12 - فرعون ، ناگزیر از قانع کردن افکار عمومی مردم مصر ، در برابر دعوت و معجزات حضرت موسی (ع)

فلنأتینک بسحر مثله فاجعل ... مکائناً سوئی

536- فرعون و انتخاب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 2

2 - فرعون ، مردم را در گزینش دین و آیین ، نیازمند رخصت دهی خویش می دانست و آن را حقی برای خود می شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

537- فرعون و بسیج جادوگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 1

1 - فرعون، برای مبارزه با حضرت موسی (ع) و مقابله با معجزه بزرگ او، دستور داد تا تمام جادوگران کاردان و ماهر را به پایتختش احضار کنند.

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 1

1 - مأموران حکومت، پس از دستور فرعون، تمام ساحران چیره دست و ماهر را از اطراف و اکناف کشور فراخوانده و در پایتخت گرد آوردند.

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم. فلما جاء السحره

538- فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 8

8 - فرعون، از خروج بنی اسرائیل و هجرت آنان از مصر به دیار دیگر مانع می شد.

فأرسل معنا بنی إسرئیل

اگر خروج بنی اسرائیل به طور عادی از مصر ممکن بود، مطرح ساختن آن با فرعون بی معنا بود پس هر چند که بنی اسرائیل، خود خواستار رهایی و هجرت بودند؛ ولی فرعون و دستگاه حکومت او مانع این کار می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 2

2 - فرعون و لشکریانش، در پی کوچ بنی اسرائیل از مصر، به تعقیب آنان پرداختند.

فأتبعهم فرعون بجنوده

539- فرعون و پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 13

13 - فرعون به اشراف دربارش اطمینان داد که نظامش از تسلط کامل بر موسی (ع) و قومش برخوردار است .

إنا فوقهم قهرون

ص: 379

«قاهر» به معنای غالب است و کلمه «فوقهم» متعلق به «قهرن» می باشد. یعنی ما از جهت بالا بر آنها مسلط هستیم. و این کنایه از سلطه کامل است.

540- فرعون و تخلف وعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 7

7- فرعون به موسی (ع) اطمینان داد که او و یارانش، از حضور در میعادگاه تخلف نخواهند ورزید.

موعداً لانخلفه نحن

541- فرعون و تعقیب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 90 - 5, 3, 2

2- فرعون و سپاهیانش، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند.

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم...» عطف بر جمله «جاوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

3- فرعون و سپاهیانش، از سرِ ستم و کینه توزی، بنی اسرائیل را تعقیب کردند.

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

5- فرعون تا لحظه ای که دریا به هم نیامد و در آستانه غرق شدن قرار نگرفت، در پی بنی اسرائیل می تاخت

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً حتی إذا أدرکه الغرق

542- فرعون و جادوگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 114 - 1, 2

1- فرعون به خواسته ساحران (اعطای پاداش در صورت پیروزی)، پاسخ مثبت داد.

ان لنا لأجراً... قال نعم

2- فرعون به ساحران بشارت داد که در صورت پیروزی علاوه بر دریافت پاداشی گران، از مقرّبان درگاهش خواهند شد.

قال نعم وإنکم لمن المقربین

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 7

7 - فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران ، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را ، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد .

إن هذا لمكر . . . لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 1

1 - ساحران مؤمن با بیان انگیزه فرعون بر نابودی آنان ، اتهام های دروغین وی (توطئه گری و آواره سازی مردمان) را قاطعانه مردود دانستند .

و ما تنقم منا إلا أن ءامننا بآیت ربنا

543- فرعون و حقانیت مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 7

7 - فرعون ، هنگام غرق شدن ، به حقانیت دین موسی (ع) و بنی اسرائیل و باطل بودن آیین خود ، اعتراف کرد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنن أنه لا إله إلا الذى ءامنن به بنوا إسرائيل

544- فرعون و حقانیت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 7

7 - فرعون ، هنگام غرق شدن ، به حقانیت دین موسی (ع) و بنی اسرائیل و باطل بودن آیین خود ، اعتراف کرد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنن أنه لا إله إلا الذى ءامنن به بنوا إسرائيل

545- فرعون و خالق آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 7

ص: 381

7- فرعون و فرعونیان، به تغایر بین خالق جهان و ربّ موجودات، معتقد بودند.

من ربّکما .. ربّنا الذی أعطی کلّ شیء خلقه

در پاسخ به یک سؤال، سعی می شود از یک مقدمه معلوم، برای معرفی مجهول استفاده شود. در جواب پرسش فرعون (من ربّکما)، موسی (ع) نیز از یک مقدمه معلوم استفاده کرده که توصیف خداوند به خالقیت است، زیرا فرعون و پیروانش، به خالقیت خداوند معتقد بودند، و تنها ربوبیت، محور تفاوت و اختلاف آنان بوده است.

546- فرعون و خواسته فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 11

11 - فرعون با پذیرش پیشنهاد اشرافیان (سرکوبی موسی (ع) و قوم او) بر کشتار وسیع پسران بنی اسرائیل و زنده نگاه داشتن زنانشان مصمم شد.

قال سنقتل أبناءهم و نستحی نساءهم

تقتیل (مصدر تقتل) به معنای کشتار وسیع است. «استحیاء» از ماده «حیات» به معنای زنده نگاه داشتن است.

547- فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9 - فرعون و اطرافیانش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد.

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

548- فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9 - فرعون و اطرافیانش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد.

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

ص: 382

549- فرعون و رسوم نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 8

8 - فرعون و اطرافیانش، قدرت و مکت خود را، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه آباءنا و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

550- فرعون و سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 5

5 - در عصر رسالت حضرت موسی (ع)، قدرت و حاکمیت سرزمین مصر، در اختیار فرعون و اطرافیانش بود .

قالوا أجتئنا . . . و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

551- فرعون و عقیده اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 6

6 - فرعون با استناد به عقاید و افکار اقوام گذشته، سعی در مقابله با موسی (ع) و تثبیت حقانیت شرک داشت .

قال فما بال القرون الأولى

تمسک فرعون به افکار پیشینیان و این که اگر رسالت موسی حق است، چرا برای اقوام گذشته چنین رسولی نیامد و چرا آنها عذاب نشدند، نشان می دهد که در دیدگاه او، پذیرفته های نسل های قبل، صحیح و قابل تبعیت است.

552- فرعون و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 6

6 - فرعون و اطرافیانش در گرایش های اعتقادی مردم، نقش تعیین کننده ای داشتند .

ثم بعثنا من بعدهم موسى و هرون إلى فرعون و ملأيه

از این که خداوند موسی و هارون (ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیانش فرستاد، برداشت فوق به دست می آید.

ص: 383

553- فرعون و علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 4

4- فرعون در تلاش برای بهره‌گیری از عالمان عصر خویش در مبارزه با موسی (ع)

و جاء السحرة فرعون

554- فرعون و فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 13

13 - فرعون به اشراف دربارش اطمینان داد که نظامش از تسلط کامل بر موسی (ع) و قومش برخوردار است .

إنا فوقهم قهرون

«قاهر» به معنای غالب است و کلمه «فوقهم» متعلق به «قهرون» می باشد. یعنی ما از جهت بالا بر آنها مسلط هستیم. و این کنایه از سلطه کامل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 2

2- فرعون ، در روز قیامت پیروانش را به آتش دوزخ خواهد برد .

فأوردهم النار

ماضی آوردن فعل «آورد» - با اینکه گزارشی از آینده است - اشاره به حتمی بودن ورود آنان به آتش جهنم دارد.

555- فرعون و کارگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 13

13 - فرعون به اشراف دربارش اطمینان داد که نظامش از تسلط کامل بر موسی (ع) و قومش برخوردار است .

«قاهر» به معنای غالب است و کلمه «فوقهم» متعلق به «قهرون» می باشد. یعنی ما از جهت بالا بر آنها مسلط هستیم. و این کنایه از سلطه کامل است.

556- فرعون و مجازات موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 2

2 - فرعون به سبب تعیین نکردن مجازات برای موسی (ع) و قوم او مورد انتقاد اشراف دربار قرار گرفت .

وقال الملائم من قوم فرعون أتذر موسى وقومه

گویا اشراف از اینکه ساحران تهدید به اعدام شدند، ولی سخنی از مجازات موسی و قوم او نرفت، چنین استنباط کردند که فرعون تصمیمی برای مجازات او مردمش ندارد و لذا زبان به انتقاد گشودند و گفتند آیا موسی و قومش را رها می سازی و مجازات نمی کنی.

557- فرعون و مربی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 7

7 - فرعون و فرعونیان ، به تغایر بین خالق جهان و ربّ موجودات ، معتقد بودند .

من ربكما . . . ربنا الذی أعطی كل شیء خلقه

در پاسخ به یک سؤال، سعی می شود از یک مقدمه معلوم، برای معرفی مجهول استفاده شود. در جواب پرسش فرعون (من ربكما)، موسی (ع) نیز از یک مقدمه معلوم استفاده کرده که توصیف خداوند به خالقیت است، زیرا فرعون و پیروانش، به خالقیت خداوند معتقد بودند، و تنها ربوبیت، محور تفاوت و اختلاف آنان بوده است.

558- فرعون و معجزه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 8

8 - فرعون و بزرگان دربار او ، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بئایتنا إلی فرعون و ملائیه فظلموا بها

ضمیر در «بها» به «آیاتنا» برمی گردد و چون «ظلم» به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- فرعون بر اثر خودباختگی در برابر معجزات موسی (ع) مهیای پرداخت بهای سنگینی برای خنثی سازی آن شد.

قال نعم وإنکم لمن المقربین

از اینکه فرعون برای پیروزی بر موسی (ع) حاضر شد هر بهایی را بپردازد، معلوم می شود روحیه خویش را باخته بود و در خود عجز شدیدی احساس می کرد.

ص: 385

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 1

1 - فرعون ، برای مبارزه با حضرت موسی (ع) و مقابله با معجزه بزرگ او ، دستور داد تا تمام جادوگران کاردان و ماهر را به پایتختش احضار کنند .

و قال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

559- فرعون و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 8

8 - فرعون و بزرگان دربار او ، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بنایتنا إلی فرعون و ملائیه فظلموا بها

ضمیر در «بها» به «آیاتنا» برمی گردد و چون «ظلم» به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 7

7 - فرعون و بزرگان دربارش در انتظار بینه ای از سوی موسی بر حقانیت ادعای خویش

قد جئتکم ببینه من ربکم

برداشت فوق بر این اساس است که «قد» در «قد جئتکم» برای توقع باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 106 - 2

2 - فرعون از موسی خواست چنانچه قادر به ارائه معجزه است ، آن را ارائه کند .

قال إن كنت جئت بنایه فأت بها

روشن است که در جمله های شرطیه نباید شرط و جزا از نظر مفهوم همانند باشد و نمی توان گفت: اگر آورده ای بیاور. بنابراین جمله «إن

کنت جئت بایه» (اگر آیت و معجزه ای آورده ای) به این معناست: اگر قادر به ارائه معجزه هستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 2

2- فرعون و درباریان او آگاه به توان و اقتدار موسی (ع) برای برچیدن نظام حکومتی آنان

یرید أن یخرجکم من أرضکم

تشکیل جلسه مشورتی از سوی سران حکومت مصر برای ارزیابی روشهای مبارزه با موسی بدین سبب که وی در صدد برچیدن حکومت است، نشانگر این نکته است که فرعونیان به توانایی و اقتدار موسی پی برده و سخت بیمناک بودند.

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 7

7 - فرعون با توطئه گر خواندن موسی (ع) و ساحران ، براندازی حکومت فرعونیان و بیرون راندن ایشان را ، از پایتخت مصر از اهداف توطئه آنان شمرد .

إن هذا لمكر .. لتخرجوا منها أهلها

مراد از «أهلها» هم می تواند فرعون، درباریان و وابستگان به او باشد و هم می تواند مراد از آن تمامی ساکنان مصر باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 13

13 - فرعون به اشراف دربارش اطمینان داد که نظامش از تسلط کامل بر موسی (ع) و قومش برخوردار است .

إنا فوقهم قهرون

«قاهر» به معنای غالب است و کلمه «فوقهم» متعلق به «قهرون» می باشد. یعنی ما از جهت بالا بر آنها مسلط هستیم. و این کنایه از سلطه کامل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 5,6

5 - فرعون و اطرافیانش ، علی رغم مشاهده معجزه بزرگ موسی (ع) ، آن را سحری آشکار خوانده و حضرتش را متهم به جادوگری کردند .

فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

6 - تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش ، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود .

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 2,4

2- شخصیت حضرت موسی (ع) برای فرعون ، چنان خیره کننده و تهدیدآمیز بود که خود شخصاً رهبری مبارزه با او را به عهده گرفت .

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

4- فرعون ، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 83 - 10

ص: 387

10 - خودکامگی ، سلطه مداری و خوی اسراف گرانه فرعون ، عامل رویارویی وی با موسی (ع) و آزار و اذیت پیروانش بود .

فما آمن لموسى إلا ذرية من قومه على خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم و إن فرعون ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 3

3- فرعون و قوم او و بزرگان دربارش ، رسالت موسی (ع) را نپذیرفتند .

فاتبعوا أمر فرعون

پیروی از دستور فرعون (فاتبعوا أمر فرعون) پس از رسالت موسی(ع) (أرسلنا موسی) گویای مخالفت قوم فرعون و بزرگان دربارش با رسالت موسی(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 4

4 - فرعون ، به نگه داری و حفاظت از موسی (ع) مصمم شد .

هل أدلکم علی من یکفله

تلاش برای یافتن دایه و سرپرست، حکایت از آن دارد که فرعون بر نگه داری موسی مصمم شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3,6

3 - چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته ، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ .. فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَىٰ

چون در آیات گذشته، موسی(ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به معذب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی(ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

6 - فرعون با استناد به عقاید و افکار اقوام گذشته ، سعی در مقابله با موسی (ع) و تثبیت حقانیت شرک داشت .

قال فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَىٰ

تمسک فرعون به افکار پیشینیان و این که اگر رسالت موسی حق است، چرا برای اقوام گذشته چنین رسولی نیامد و چرا آنها عذاب نشدند، نشان می دهد که در دیدگاه او، پذیرفته های نسل های قبل، صحیح و قابل تبعیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 11

11 - ایادی و طرفداران فرعون، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أَجْتَنَّا لَمَخْرَجْنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِك .. لسحرن یریدان أن یخرجاکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

ص: 388

1 - تکذیب نهایی موسی و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فکذبوهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 31 - 3

1 - موافقت فرعون با پیشنهاد موسی (ع) مبنی بر ارائه دلیل محسوس و روشن بر صدق رسالت خویش

قال أولوجئتک بشیء مبین . قال فأت به

3 - فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال رب السموت و الأرض .. قال ... لأجعلنک من المسجونین . قال أولوجئتک بشیء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 8

8 - آشفتگی و سردرگمی فرعون ، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

وقال سحر أو مجنون

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبهر و جنون سراسر آشفتگی و اشمئزازآور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطق روشن موسی (ع) است.

560- فرعون و مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13

13 - فرعون ، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده ، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت .

أنتقلون رجلاً .. فمن ی نصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أریکم إلا ما أ

561- فرعون و نبوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 5

5 - ادعای رسالت الهی و درخواست آزاد گذاشتن بنی اسرائیل برای خروج از سرزمین مصر از سوی موسی (ع)، دور از انتظار فرعون و عملی جسورانه در نظر وی بود .

ص: 389

فقولا إنا رسول ربّ العلمين . أن أرسل معنا بني إسرائيل . قال ألم نربك ... و لبث

برداشت یاد شده از به رخ کشیدن دوران کودکی و بخشی از عمر موسی (ع) پس از اظهاراتش درباره رسالت الهی و آزاد سازی بنی اسرائیل، به دست می آید.

562- فرعون و هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 4

4- فرعون ، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

و قال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 48 - 1

1 - تکذیب نهایی موسی و هارون (ع) ، از سوی فرعون و اشراف وابسته به او

فکذبوهما

563- فرعون و هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 3

3 - ممانعت فرعون از هجرت بنی اسرائیل و خارج شدن آنان از مصر

أن أرسل معنا بني إسرائيل

564- فرعون هنگام غرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 4,6,7,10

4- فرعون تا زمانی که در آستانه مرگ قرار نگرفته بود ، از کبر و نخوت دست برنداشت .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً وعدواً حتى إذا أدركه الغرق

لفظ «حتى» - که دلالت بر غایت دارد - ممکن است بیانگر غایت «أتبعهم» باشد و نیز ممکن است دال بر غایت «بغی» باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

6 - فرعون ، به هنگام غرق شدن در دریا ، از استکبار دست برداشت و با توبه ، اظهار ایمان و تسلیم کرد .

ص: 390

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت .. و أنا من المسلمين

7- فرعون ، هنگام غرق شدن ، به حقانیت دین موسی (ع) و بنی اسرائیل و باطل بودن آیین خود ، اعتراف کرد .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذي ءامنت به بنوا إسرائيل

10- فرعون ، به هنگام غرق شدن ، نجات خویش را از خداوند درخواست کرد .

قال ءامنت .. و أنا من المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 91 - 4

4- فرعون ، تا لحظه مرگ نسبت به اوامر و دستور های خداوند ، عاصی و نافرمان بود .

ءالئن و قد عصیت قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 92 - 7

7- سخن گفتن خداوند با فرعون در هنگام غرق شدن وی

إذا أدركه الغرق قال ءامنت .. ءالئن و قد عصیت ... فالیوم ننجیک بیدنک

565- فرعون هنگام مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 9

9- سرزنش فرعون نسبت به خویش ، در واپسین لحظات زندگی کفرآلود خود *

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

در صورتی که واژه «ملیم» به معنای ملامت کردن (متعدی) باشد، برداشت بالا به دست می آید. یعنی: «و هو ملیم نفسه».

566- فرعونیان و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اشراف قوم فرعون برای تحریک وی به سرکوبی موسی (ع) و قوم او تلاشی پیگیر داشتند .

وقال الملائمة من قوم فرعون أئذیر موسی و قومه

2 - فرعون به سبب تعیین نکردن مجازات برای موسی (ع) و قوم او مورد انتقاد اشراف دربار قرار گرفت .

وقال الملائمة من قوم فرعون أئذیر موسی و قومه

گویا اشراف از اینکه ساحران تهدید به اعدام شدند، ولی سخنی از مجازات موسی و قوم او نرفت، چنین استنباط کردند که فرعون

ص: 391

تصمیمی برای مجازات او مردمش ندارد و لذا زبان به انتقاد گشودند و گفتند آیا موسی و قومش را رها می سازی و مجازات نمی کنی.

5- رو آوردن موسی (ع) و قومش به فسادگری علیه نظام فرعونی، هشدار اشرافیان به فرعون

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض

«لام» در «لیفسدوا» در اصطلاح اهل ادب لام عاقبت می باشد. بنابراین مقصود اشراف از جمله «أتذر...» این است که ترک مجازات موسی (ع) و قومش به فسادگری آنان می انجامد. قابل ذکر است که مراد از فسادگری، به قرینه «و یذکر وءالهتک»، شورش کردن علیه نظام فرعونی است.

567- فرمانده سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 3

3- در تعقیب بنی اسرائیل، فرعون خود رهبری سپاهیانش را به عهده داشت.

فأتبعهم فرعون بجنوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 6

6- قرار داشتن سپاهیان حکومت فرعون، تحت فرماندهی وی و هامان

فرعون و هم-ن و جنودهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 6

6- قرار داشتن سپاهیان حکومت فرعون، تحت فرماندهی وی و هامان

إن فرعون و هم-ن و جنودهما

568- فرماندهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 6

6- قرار داشتن سپاهیان حکومت فرعون ، تحت فرماندهی وی و هامان

فرعون و هم-ن و جنودهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 392

6- قرار داشتن سپاهیان حکومت فرعون ، تحت فرماندهی وی و هامان

إن فرعون و هم-ن و جنودهما

569- فساد حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 10، 12

10 - رهاسازی بنی اسرائیل از نظام فاسد فرعونى ، از وظایف الهی موسی (ع)

فأرسل معی بنی اسرائیل

تقریب جمله «فأرسل . . .» بر «اینی رسول . . .» حکایت از آن دارد که رهایی بنی اسرائیل از رسالت‌های الهی موسی بوده است. یعنی به امر

خداوند موظف به انجام این کار بود، نه به تصمیم شخصی خویش

12 - بنی اسرائیل زمان موسی (ع) در سیطره نظام فاسد فرعونى

فأرسل معی بنی اسرائیل

570- فساد در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 9

9 - فسق و فساد ، دارای ریشه مستحکم و دیرینه در جامعه فرعونى

إنهم كانوا قومًا فسقین

واژه «كانوا» بیانگر آن است که قوم فرعون، دارای پیشینه دیرین فسق بوده اند.

571- فسق اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 8

8- فرعون و سران حکومت وی ، عناصری فاسق و متجاوز بودند .

إلى فرعون و ملائجه إنهم كانوا قومًا فسقين

ص: 393

572- فسق در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 9

9- فسق و فساد ، دارای ریشه مستحکم و دیرینه در جامعه فرعونى

إِثْمَ كَانُوا قَوْمًا فَسَقِينَ

واژه «کانوا» بیانگر آن است که قوم فرعون، دارای پیشینه دیرین فسق بوده اند.

573- فسق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 12 - 6، 5

5- فرعون و فرعونیان ، مردمی گرفتار فسق و انحراف دیرپای

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ قَوْمِهِ إِثْمَ كَانُوا قَوْمًا فَسَقِينَ

تعبیر «کانوا قومًا فاسقین» بیانگر آن است که فرعونیان از دیرباز گرفتار فسق و انحراف بوده اند.

6- مبارزه با فسق و تجاوزگری فرعون و فرعونیان ، در رأس برنامه ها و وظایف موسی

فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ قَوْمِهِ إِثْمَ كَانُوا قَوْمًا فَسَقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 8

8- فرعون و سران حکومت وی ، عناصری فاسق و متجاوز بودند .

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ مَلَإِيْهِ إِثْمَ كَانُوا قَوْمًا فَسَقِينَ

574- فضایل جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 6

6 - ساحرانِ گرویده به موسی (ع) ، از نخستین مؤمنان به وی

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا إِنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

575- فضایل مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 394

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ... وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از معرفت عمیق نسبت به معارف الهی (مانند خداشناسی، معاد، تاریخ و مسؤولیت پیامبران)

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ... يَوْمِ التَّنَادِ... كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْ هُوَ مُسْرِفٌ م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مؤمن آل فرعون، برخوردار از شجاعت، ایمان استوار و فهم درست از دین

اتَّبِعُونَ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

اظهار ایمان و موضع گیری علنی مؤمن آل فرعون، علیه مواضع فرعونیان و نیز محتوا و چگونگی استدلال های او برای درستی مواضع خود، نشانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند مؤمن آل فرعون را از آثار ناپسند مکر فرعونیان محفوظ داشت .

فَوْقَهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - « عن جعفر بن محمد (ع) في قوله عز وجل « ثلثه من الأولين » . . . قال : . . . ابن آدم الذي قتله أخوه، و مؤمن آل فرعون و حبيب النجار . . . »

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجلّ «ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ» .. روایت شده که آنان، فرزند مقتول آدم(ع) (هابیل) و مؤمن آل فرعون (حزقیل) و حبیب نجار... هستند».

576- فضایل همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 6، 4، 2

2- همسر فرعون (آسیه) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری است .

ضرب الله مثلاً للذین کفروا ءامنوا امرأت فرعون

ص: 395

4- بهشت و بودن در جوار لطف خداوند ، نهایت آرزو و آرمان معنوی همسر فرعون (آسیه)

إذ قالت ربّ ابن لي عندك بيتاً في الجنة

6- همسر فرعون ، در آرزوی شهادت به سر می برد .

إذ قالت ربّ ابن لي عندك بيتاً في الجنة

با توجه به این حقیقت که آسیه، از سوی فرعون به شدت تحت شکنجه و آزار بود؛ می توان استنباط کرد که دعای او درباره بنا شدن خانه ای در بهشت، اشاره به نائل شدن وی به فیض بزرگ شهادت است.

577- فطرت توحیدی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 90 - 10

10 - فرعون ، به هنگام غرق شدن ، نجات خویش را از خداوند درخواست کرد .

قال ءامنت .. و أنا من المسلمین

578- فلسفه برج سازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 8، 5، 3

3- فرعون ، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) در آسمان ها ، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است .

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

5- دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در

جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

8 - ساختن بنای بلند و رصدخانه ، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ابن لی صرحاً .. فأطلع إلی إله موسی ... و کذلک زین لفرعون سوء عمله

15 - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

ص: 396

یه-من ابن لی صرحًا.. فأطلع إلى إله موسى... و ما کید فرعون إلا فی تباب

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی «کید فرعون» ساختن بنای بلند می باشد.

579- فلسفه پرسش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 5

5- فرعون با طرح پرسش از موسی (ع) در باره وضعیت اقوام گذشته، سعی در پنهان ساختن در ماندگی خود در برابر سخنان او داشت.

من ربکما .. الذی أعطی کلّ شیء خلقه... فما بال القرون الأولى

ممکن است طرح سؤال فرعون در باره اقوام گذشته، صرفاً به جهت منحرف ساختن بحث و بردن آن به زاویه ای نامشخص صورت گرفته باشد. وارد نشدن موسی (ع) در چنین بحثی، نقشه او را خنثی کرده است.

580- فلسفه تهدید جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 1

1 - بازگشت ساحران مؤمن به کفر (ارتداد) و پیروی از آیین فرعونیان، از هدف های تهدید فرعون در مورد آنان

لأقطننّ .. قالوا لن نؤثرک

پاسخ ساحران مؤمن به فرعون (لن نؤثرک)، حکایت از آن دارد که تهدیدات فرعون، برای بازگرداندن ساحران از راه ایمان بوده است.

581- فلسفه تهمت های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 12

12- فرعون، به خاطر ناتوانی از مقابله با معجزات موسی (ع) و احساس خطر از آن، او را متهم به جادوگری کرد.

ولقد اتینا موسی تسع ءایت بیئت .. فقال له فرعون إنی لأظنک یموسی مسحورًا

احتمال دارد «مسحور» اسم مفعول جانشین اسم فاعل «ساحر» شده و به همان معنای فاعل باشد. به قرینه معجزه های موسی (ع) که بیشتر با اتهام ساحری سازگار است.

582- فلسفه رصدخانه سازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 8, 5, 3

3 - فرعون ، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) در آسمان ها ، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است .

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

8 - ساختن بنای بلند و رصدخانه ، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ابن لی صرحاً .. فأطلع إلى إله موسى ... و كذلك زين لفرعون سوء عمله

583- فلسفه غرق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 11

11 - ابراهیم بن محمد همدانی گفت : « قلت لابی الحسن علی بن موسی الرضا (ع) : لأی علیه اغرق الله عز و جل فرعون و قد آمن به و أقر بتوحيده ؟ قال : لأنه آمن عند رؤيه البأس ، و الايمان عند رؤيه البأس غير مقبول و ذالك حکم الله في السلف و الخلف . . . و لعله آخری اغرق الله عز و جل فرعون و هي أنه استغاث بموسى لما ادركه الغرق و لم يستغث بالله . . . »

خدمت حضرت علی بن موسی الرضا (ع) عرض کردم: چرا خدای عز و جل فرعون را غرق کرد، در حالی که او ایمان آورده بود و به یگانگی خداوند اقرار کرده بود؟ حضرت فرمود: چون زمانی ایمان آورد که عذاب را دیده بود و ایمان آوردن به هنگام دیدن عذاب مورد قبول نیست و این حکم خداست در گذشته و آینده . . . و به علت دیگری نیز خدای عز و جل فرعون را غرق کرد و آن این بود که فرعون از

موسی (ع) طلب فریادرسی کرد و از خدا طلب نمود ...».

584- فواید قصه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 398

6 - داستان موسی و فرعون ، از فراز های بسیار مفید و شایان توجه تاریخ

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون

واژه «نبا» در خبرهایی به کار می رود که در بردارنده فائده ای بزرگ و قابل توجه باشد.

585- قبول پیشنهاد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 38 - 1

1 - پیشنهاد مشاوران مبنی بر فراخوانی ساحران از همه شهر ها ، مورد پذیرش فرعون

قالوا .. و ابعث فی المدائن ... فجمع السحره

586- قبول خواسته های جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 1

1 - پاسخ مثبت فرعون ، به امتیاز طلبی ساحران برای غلبه بر موسی (ع)

قالوا لفرعون ائنّ لنا لأجرًا .. قال نعم

587- قتل های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 11، 9

9 - اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

يستضعف طائفه منهم يذبح أبناءهم

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یذبح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان ، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

يَذَّبِحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 399

16 - غافر - 40 - 25 - 5

5- فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

588- قدرت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 78 - 8

8- فرعون و اطرافیانش ، قدرت و مکت خود را ، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

589- قدرت اقتصادی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 4

4- سرزمین مصر در عصر فرعون ، برخوردار از تمدن و اقتصادی نیرومند

فأخرجهم من جنّات و عيون . و كنوز و مقام كريم

590- قدرت سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 4

4- ناتوانی مشهود بنی اسرائیل از مقابله با سپاه فرعون

قال أصحاب موسى إنا لمدركون

591- قدرت سیاسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 5

5- فرعون، دارای قدرت و ثبات در عرصه های سیاست و حکومت

و فرعون ذی الأوتاد

«أوتاد» (جمع «وتد») به معنای میخ ها است. توصیف فرعون به این عبارت (دارای میخ های فراوان)، کنایه از استحکام قدرت او

ص: 400

است؛ همان گونه که میخ های اطراف خیمه مایه استحکام آن است. این تعبیر ممکن است کنایه از فراوانی سپاه او باشد که برای نصب خیمه هایشان، زمین وسیعی میخ کاری می شد.

592- قدرت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 6

6 - قدرت و ثروت ، تنها ملاک ارزش در دیدگاه فرعون و فرعونیان

قال يقوم أليس لي ملك مصر .. أم أنا خير من هذا الذي

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته زیر است: الف) فرعون پس از یادآوری فرمانروایی و ثروت خویش، موسی(ع) را غیر قابل قیاس با خود می داند و این نشان دهنده بیش فرعون در زمینه ملاک ارزش است. ب) سخنرانی فرعون و تکیه وی بر قدرت و ثروت، نشان می دهد که در جامعه قبطی چنین دیدگاهی وجود داشته است.

593- قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 1

1 - فرعون ، برخوردار از اقتدار و سلطنتی با نفوذ در سرزمین مصر بود .

يأتوك بكل سحر عليم

فعل «يأتوك» جواب فعل امر قرار گرفته و به حرف شرط مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین است: ان ترسل الحاشرين يأتوك بكل ساحر عليم. انتخاب این ترکیب برای کلام حاوی این نکته است که فرستادن نیروها مستلزم آوردن ساحران است و این حکایت از نفوذ فراوان فرعون و مأموران وی بر سرزمین مصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - يونس - 10 - 78 - 8

8 - فرعون و اطرافیانش ، قدرت و مکت خود را ، در دفاع از آیین نیاکانشان می دانستند .

قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- فرعون ، برخوردار از اقتدار و سلطنتی بانفوذ در سرزمین مصر

يأتوك بكلّ سحرّ عليم

فعل «يأتوك» جزای شرط مقدر (إن تبعثهم يأتوك بكلّ سحرّ عليم) است. این ترکیب حاوی این نکته است که فرستادن نیروها

ص: 401

برای جذب ساحران، مساوی با آمدن آنان بدون تعلل است و این مطلب، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 2

2- فرعون، هامان و قارون، سه عنصر سرشناس، با نفوذ و نیرومند در عصر رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و هم-ن و قرون

594- قصه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 11، 10، 8، 5

5- موسی (ع) پیامبری از جانب خداوند برای ارشاد و هدایت فرعون زمان خویش و بزرگان دربار وی

إلی فرعون و ملایه

کلمه «فرعون» عنوان و لقب پادشاهان و حاکمان بزرگ مصر در عصرهای گذشته بوده است.

8- فرعون و بزرگان دربار او، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بنایتنا إلی فرعون و ملایه فظلموا بها

ضمیر در «بها» به «آیاتنا» برمی گردد و چون «ظلم» به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

10- فرعون و بزرگان دربارش به عاقبتی شوم گرفتار شدند .

فانظر کیف کان عقبه المفسدین

11- فرعون و بزرگان دربارش، مردمی فسادانگیز بودند .

إلی فرعون و ملایه . . . فانظر کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 4

4- فرعون، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 1

1 - مأموران حکومت ، پس از دستور فرعون ، تمام ساحران چیره دست و ماهر را از اطراف و اکناف کشور فراخوانده و در پایتخت گرد آوردند .

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم. فلما جاء السحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 402

8 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: «... قال [جبرئیل] یا محمد لما أغرق الله فرعون « قال آمنت أنه لا اله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل و أنا من المسلمين » فأخذت حمأ فوضعتها في فيه ثم قلت له: « آلتن وقد عصيت قبل و كنت من المفسدين » و عملت ذلك من غير أمر الله خفت أن تلحقه الرحمة من الله عز و جل و يعذبني الله على ما فعلت فلما كان الآن و أمرني الله عز و جل أن أوذي إليك ما قلته أنا لفرعون امنت و علمت أن ذلك كان لله تعالى رضاً... » ;

... جبرئیل گفت: ای محمد! هنگامی که خدا فرعون را غرق کرد، فرعون گفت: ایمان آوردم که خدایی نیست به جز خدایی که بنی اسرائیل به او ایمان دارند و من از تسلیم شدگانم. پس من قطعه ای از لجن برداشتم و در دهان او گذاشتم و گفتم اکنون؟! در حالی که قبلاً عصیان کردی و از مفسدان بودی. و این کار را بدون فرمان خدا انجام دادم؛ ترسیدم رحمت خدا به او برسد و خدا مرا برای این کار عذاب کند. پس چون این لحظه فرارسید و خداوند فرمان داد آنچه را من به فرعون گفتم به شما برسانم، ایمن شدم و دانستم که آن کار مورد رضای خدا بوده است.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 12,13

12 - از امام رضا (ع) روایت شده است: «... و قد كان فرعون من قرنه إلى قدمه في الحديد قد لبسه على بدنه فلما أغرق ألقاه الله تعالى على نحوه من الأرض ببدنه ليكون لمن بعده علامة فيرونة مع تثقله بالحديد على مرتفع من الأرض و سبيل الثقل أن يرسب و لا يرتفع فكان ذلك آية و علامه... » ;

... فرعون سر تا پا غرق در لباس آهنین بود. پس هنگامی که در آب غرق شد، خدا بدن او را بر بلندی ساحل افکند تا برای انسانهای بعد از او نشانه [عبرت] باشد و او را با همه سنگینی آهنی که بر بدن داشته بر بلندی زمین ببینند با اینکه جسم سنگین باید زیر آب رود نه اینکه بر بلندی قرار گیرد پس این دلیل و نشانه [قدرت خدا] بود...».

13 - از امام باقر (ع) روایت شده است: «... و أما فرعون فنبذه الله وحده فألقاه بالساحل لينظروا إليه و ليعرفوه... و لئلا يشك أحد في هلاكه و انهم كانوا اتخذوه رباً فأراهم الله إياه جيفة ملقاه بالساحل ليكون لمن خلفه عبره و عظه... » ;

... اما فرعون را خداوند تنها [از جمع غرق شدگان] به ساحل افکند تا او را ببینند و بشناسند... و هیچ کس در هلاکت او شک نکند و در حالی که گروهی او را پروردگار خود قرار داده بودند، خدا او را به صورت مرداری گندیده افکنده بر ساحل نشان داد تا برای انسانهای بعد از او پند و عبرت باشد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3,4

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودرروی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتينا موسى تسع آيات بيّت . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند ، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد . . . فأغرقته و من معه جميعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 5

5- دربار فرعون در ننگه داری ، پرستاری و تغذیه موسی (ع) دچار مشکل شد .

ص: 403

هل أدلکم علی من یکفله

«هل أدلکم» گویای آن است که دربار فرعون در طلب دایه و سرپرستی برای موسی (ع) بوده است. قبول پیشنهاد خواهر موسی، این نکته را می‌رساند که هیچ یک از درباریان از عهده کار برنیامده بود و آنان برای نگه داری و تغذیه موسی در مانده شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 4,5

4 - مردم عصر بعثت، اطلاعاتی مخدوش و نادرست از داستان موسی و فرعون داشتند.

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون بالحق

قید «بالحق» نشان می‌دهد که آنچه در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ماجرای موسی (ع) و فرعون مطرح بود، با واقعیت انطباق نداشت.

5 - سوره «قصص» در بردارنده تنها گوشه ای از داستان موسی و فرعون

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون

به کارگیری «من» تبعیضیه در «من نیا» بیانگر آن است که آنچه در سوره «قصص» مطرح شده؛ تنها بخشی از سرگذشت موسی (ع) و فرعون است و نه همه آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 13

13 - تظاهر به خیرخواهی و صلاح اندیشی، برای دین و دنیای مردم از سوی فرعون

إنی أخاف أن یبدل دینکم أو أن یظهر فی الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13, 14, 15

13 - فرعون، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت.

أقتلون رجلاً.. فمن ینصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أریکم إلا ما أ

14 - نصیحت‌ها و هشدارهای مؤمن آل فرعون، نسبت به قتل موسی (ع)، در فرعون بی‌تأثیر بود.

أقتلون رجلاً.. قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى

15 - فرعون ، خود را فردی خیرخواه و پایبند به اندیشه ها و عقاید خویش و نیز به دور از دورویی معرفی کرد .

قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى

برداشت یاد شده از آن جااست که فرعون با گفتن «ما أريكم إلا ما أرى» (من جز آنچه را که تشخیص می دهم به شما ارائه نمی دهم)، می خواست خویشتن را فردی صادق، خیرخواه و پایبند به اندیشه ها و نظرات خود، جلوه دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 30 - 1

1 - مؤمن آل فرعون - به رغم قطع شدن سخنانش به وسیله فرعون - به گفتار هشداردهنده خود ادامه داد و فرعونیان را از پیامد هلاکت بار قتل موسی (ع) آگاه ساخت .

ص: 404

يقوم لكم الملك .. قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى ... وقال الذي ءامن يقوم إن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 35 - 15

15 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در جهت انصراف فرعون از قتل موسى (ع) ، مؤثر واقع شد .

وقال رجل مؤمن من ءال فرعون .. أتقتلون رجلاً... كذلك يطبع الله على كل قلب م

برداشت بالا به خاطر این نکته است که فرعون، در آغاز برخورد با موسى (ع) برکشتن او مصمم گشته، این مطلب را به همه اطرافیانش اعلام کرده بود (قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى)؛ ولی پس از سخنان مؤمن آل فرعون، به جای کشتن وی دستور داد برجی بسازند تا او نسبت به درستی ادعای آن حضرت به تحقیق پردازد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 36 - 1,2

1 - فرمان فرعون به هامان ، مبنی بر ساختن بنایی بلند برای رسیدن به راه های آسمان ها

وقال فرعون يه-من ابن لى صرحًا لعلی أبلغ الأاسب

«صرح» به معنای قصر و بنای بلند است. مقصود از آن در این آیه، بنای بلند (مانند برج) و یا رصدخانه است.

2- فرمان فرعون به هامان ، مبنی بر احداث رصدخانه

وقال فرعون يه-من ابن لى صرحًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 37 - 3,5,6,8,13,14,15,16

3 - فرعون ، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسى (ع) در آسمان ها ، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است .

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسى (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسى (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

6- موسی (ع) ، متهم به فردی دروغ گو و دین ساز از سوی فرعون

وإني لأظنه كذبا

8- ساختن بنای بلند و رصدخانه ، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ص: 405

ابن لی صرحاً .. فَأُطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى ... و کذلک زین لفرعون سوء عمله

13 - زیبا جلوه گر شدن رفتار زشت فرعون در دیدگان خود او ، سبب انحراف وی از راه اصلی هدایت و سعادت (ارائه شده از سوی موسی (ع)) گشت .

کذلک زین لفرعون سوء عمله و صدّ عن السبیل

جمله «و صدّ عن السبیل» به منزله نتیجه برای جمله پیش است؛ یعنی، رفتار زشت فرعون در دیدگان او زیبا جلوه کرد و همین سبب شد که او راه اصلی هدایت را پیدا نکند.

14 - توطئه ها و نیرنگ های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام به زیان و نابودی او انجامید .

و ما کید فرعون إلاّ فی تباب

«تباب» به معنای خسارت و هلاکت است.

15 - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

یه-من ابن لی صرحاً .. فَأُطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى ... و ما کید فرعون إلاّ فی تباب

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی «کید فرعون» ساختن بنای بلند می باشد.

16 - عقب نشینی تاکتیکی فرعون در مقابل موسی (ع) و دست برداشتن از قتل او به طور موقت ، پس از هشدار های مؤمن آل فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی .. و قال فرعون یه-من ابن لی صرحاً... و ما کید فرعون

مطلب یاد شده با توجه به این نکته است که فرعون، در آغاز مبارزه با موسی (ع) طرح قتل او را داده بود؛ ولی پس از هشدارها و تبلیغات مؤمن آل فرعون احداث بنای مرتفع برای جست و جو از خدای موسی (ع) را مطرح ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 2

2 - فرعون ، مانع توجه و گرایش نیروهای تحت امر خویش ، به پیام و رسالت موسی (ع)

فتولی برکنه

در صورتی که «باء» برای تعدیه و «رکن» کنایه از نیروهای حکومتی باشد، معنای آیه چنین می شود: «فجعل رکنه متولین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حرکت به سوی فرعون و باز داشتن او از طغیان گری ، فرمان خداوند به موسی (ع) در وادی طوی

اذهب إلی فرعون إنه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او ، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد .

فأریه الآیه الکبری

- موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او ، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد.

1 - فرعون ، نشانه رسالت موسی (ع) و معجزه بودن آن را نپذیرفت و بی درنگ آن را تکذیب کرد .

فكذب

حرف «فاء» برای تعقیب بدون فاصله است و می رساند که فرعون، پیش از هر گونه تأمل و درنگ، به تکذیب و عصیان پرداخت. متعلق تکذیب - به قرینه «الآیه الکبری» در آیه قبل - معجزه موسی (ع) است. از اقدام فرعون به آوردن مثل معجزه موسی (ع)، - که آیات بعد بر آن دلالت دارد - دانسته می شود که فرعون، معجزه بودن آن و دلالتش بر صداقت موسی (ع) را تکذیب کرده است.

4 - فرعون ، از پذیرش رهنمود های موسی (ع) سرپیچی کرد .

و عصی

متعلق «عصی» - به قرینه «أهدیک» - رهنمودهای موسی (ع) بوده است.

3 - رسالت موسی (ع) ، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم ادبر یسعی

4 - فرعون ، گفتوگوی مستقیم خود با موسی (ع) و تکذیب و مخالفت با او را در سرکوب آن حضرت کارساز نمی دید .

ثم ادبر

«ادبار»؛ یعنی، پشت کردن و حاکی از نومیدی فرعون از نتیجه گفتوگوی مستقیم با موسی (ع) است.

5 - فرعون با مشاهده معجزه موسی (ع) ، وحشت زده از آن روی برتافت و شتابزده گریزان شد . *

ثم ادبر یسعی

«ادبار» فرعون، - در یک احتمال - به معنای فرار او از ترس معجزه موسی (ع) است که در شکل مار عظیم ظاهر شده بود.

1 - فرعون برای مبارزه با موسی (ع)، مردم را در اجتماعی گردآورد و با آنان در این زمینه سخن گفت.

فحشر فنادی

«حشر»، به معنای جمع کردن همراه با سوق دادن است (مصباح).

2 - فرعون، در جمع کسانی که برای استماع سخن او گردآمده بودند، با صدایی بلند سخن گفت.

فنادی

«ندا»، به معنای بلند کردن صدا و آشکار ساختن آن است. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - فرعون، در حضور مردم و با صدای بلند، خود را برترین تصمیم گیرنده درباره اداره زندگانی و تدبیر امور آنان معرفی کرد.

ص: 407

فنادی . فقال أنا ربکم الأعلى

فرعون - براساس دیگر آیات قرآن - هم خود را «اله» می خواند و هم برای خود «الهی» غیر خدا مدعی بود. بنابراین برگزیدن تعبیر «ربّ اعلی» درباره خود، برای تصریح به این نکته است که در رشد و تربیت مردم نیز، تصمیم اصلی را او می گیرد.

4- فرعون ، بر تمام امور زندگانی مردم مصر مسلط بود .

أنا ربکم الأعلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 8

8 - سرنوشت فرعون ، نشانگر حاکمیت خداوند بر حوادث تاریخ

فأخذہ اللہ .. إن فی ذلک لعبره لمن یخشی

عبرت بودن فرجام فرعون برای آیندگان، مستلزم مقهور بودن همه امور در برابر اراده خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 7

7 - وجود اهرام مصر در عصر فرعون *

و فرعون ذی الأوتاد

گفته شده است: «اوتاد فرعون»، همان اهرام ثلاثه مصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

الذین طغوا فی البلد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و مناطق خود ، به فساد و ناهنجاری ها دامن زده ، و آن را گسترش می دادند .

فأكثروا فيها الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 1

1 - خداوند ، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود ، شلاق عقوبت خویش را پیایی بر آنان نواخت .

ص: 408

فصَّبَ عليهم ربِّك سوط عذاب

«صَبَّ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می شود که با پوست می آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیاپی و شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 7

7 - نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

فصَّبَ عليهم ربِّك . . . إِنَّ ربِّك لبالمرصاد

595- قصه مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 21، 20، 14، 2، 1

1 - اعتراض و اظهار مخالفت مؤمن آل فرعون نسبت به تصمیم قتل موسی (ع) از سوی فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم ایمنه أتقتلون رجلاً أن یقول ربِّی

2 - مؤمن معترض از خاندان فرعون ، ایمان خود را پوشیده می داشت .

قال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم ایمنه

14 - اطمینان دادن مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن موسی (ع) در صورت دروغ گو بودن ایشان در ادعا های خود

وإن یک کذباً فعلیه کذبه

20 - استفاده مؤمن آل فرعون ، از شیوه جدل در مقابل منطق زور فرعونیان

وإن یک کذباً فعلیه کذبه وإن یک صادقاً یصبکم بعض الذی یعدکم

آمدن این تعبیر که اگر موسی (ع) دروغ گفته باشد، علیه خودش اقدام کرده است و .. از باب جدل می باشد؛ و گرنه برای مؤمن آل فرعون، احتمال دروغ گو بودن موسی (ع) متصور نبود.

21 - تلاش منطقی و عالمانه مؤمن آل فرعون ، برای منصرف ساختن فرعونیان از کشتن موسی (ع)

وقال رجل من آل فرعون يكتُم إيمنه . . . وإن يك صادقاً يصبكم بعض الذي يعدكم

برداشت یاد شده از مجموع گفته ها، برخوردها، چگونگی استدلال و منطق مؤمن آل فرعون در مقابل فرعونیان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13، 9، 8، 6، 5، 4

4 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان و قبطیان، درباره خطر عذاب الهی در صورت مخالفت با موسی (ع) و قتل او

فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

5 - مؤمن آل فرعون، قومش را از هرگونه غرور و خودکامگی ناشی از اقتدار و سلطه همه جانبه بر سرزمین مصر برحذر داشت.

لکم الملک الیوم . . . فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

6 - تنهایی و بی پناهی انسان در برابر عذاب الهی، از هشدار های مؤمن آل فرعون به قوم خود

ص: 409

فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

8 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون، بر ایجاد احتمال درست بودن دعوت موسی (ع) و راستی هشدار های او در افکار عمومی قوش

وإن یک کذباً فعلیه کذبہ . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

شیوه سخن مؤمن آل فرعون به فرعونیان (اگر موسی (ع) دروغ گو باشد به ضرر خودش است و اگر راستگو باشد ممکن است هشدارهای او درباره نزول عذاب درست باشد)، گویای این نکته است که او با ایجاد احتمال درست بودن دعوت موسی (ع) در افکار عمومی، در صدد جلب نظر آنان به سود آن حضرت بوده است.

9 - اظهار محبت و دلسوزی کردن مؤمن آل فرعون نسبت به قوم خود (قبطیان)

يقوم

استفاده مؤمن آل فرعون از تعبیر «یا قوم» (ای قوم من) و تکرار آن در چهار نوبت (آیه های 29، 30، 32، 38 و 41)، گویای مطلب یاد شده است.

13 - فرعون، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت.

أتقتلون رجلاً . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أريكم إلا ما أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 30 - 2، 1

1 - مؤمن آل فرعون - به رغم قطع شدن سخنانش به وسیله فرعون - به گفتار هشداردهنده خود ادامه داد و فرعونیان را از پیامد هلاکت بار قتل موسی (ع) آگاه ساخت.

يقوم لكم الملك . . . قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى . . . وقال الذی ءامن يقوم إن

2 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود، از دچار شدن به روزگار شوم، همچون روزگار احزاب و اقوام کافر پیشین

وقال الذی ءامن يقوم إني أخاف عليكم مثل يوم الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 3، 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خویش، از دچار شدن به عذاب الهی در روز قیامت در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

و يقوم إني أخاف عليكم يوم التناد

3- مؤمن آل فرعون ، برخوردار از موقعیت اجتماعی و نفوذ در جامعه

يقوم إني أخاف عليكم يوم التناد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 4،7

4- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از دچار شدن آنان به عذاب گریزناپذیر الهی در قیامت در صورت کشتن موسی (ع)

يقوم إني أخاف عليكم . . . يوم تولون مدبرين ما لكم من الله من عاصم

7- هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، درباره این که قتل موسی (ع) موجب گمراهی ابدی و علاج ناپذیر آنان خواهد شد .

أتقتلون رجلاً . . . و من يضلل الله فما له من هاد

ص: 410

برداشت یادشده به خاطر این نکته است که هشدار مؤمن آل فرعون نسبت به گمراه شدن آنان در مورد قتل موسی(ع) انجام پذیرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 17، 8، 1

1 - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع)، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد.

أقتلون رجلاً... إني أخاف عليكم... ولقد جاءكم يوسف

8 - نکوهش مؤمن آل فرعون از مردم مصر، به خاطر تردید کردن در رسالت یوسف (ع) در گذشته (علی رغم مشاهده دلایل روشن او)

فمازلتم في شك مما جاءكم به

17 - هشدار مؤمن آل فرعون به مردم مصر، از دچار شدن به گمراهی ابدی بر اثر پافشاری بر مخالفت با دعوت موسی (ع) و تردید در

حقانیت آن

كذلك يضلل الله من هو مسرف مرتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 15، 5

5 - هشدار مؤمن آل فرعون به مردم مجادله گر و حق ستیز مصر، درباره خشم انقلابی و انتقام مؤمنان طرفدار موسی (ع)

الذين يجدلون في آيات الله... كبر مقتاً... عندالذين ءامنوا

تذکر مؤمن آل فرعون به فرعونیان، مبنی بر این که ستیزه جویی در آیات الهی، موجب بغض و دشمنی مؤمنان می شود؛ می تواند بیانگر این

نکته باشد که عمل آنان، موجب خشم انقلابی و شورش مؤمنان طرفدار موسی(ع) علیه آنان خواهدگردید.

15 - تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در جهت انصراف فرعون از قتل موسی (ع)، مؤثر واقع شد.

وقال رجل مؤمن من آل فرعون... أقتلون رجلاً... كذلك يطبع الله على كل قلب م

برداشت بالا به خاطر این نکته است که فرعون، در آغاز برخورد با موسی(ع) برکشتن او مصمم گشته، این مطلب را به همه اطرافیانش اعلام

کرده بود (قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى)؛ ولی پس از سخنان مؤمن آل فرعون، به جای کشتن وی دستور داد برجی بسازند تا او نسبت به

درستی ادعای آن حضرت به تحقیق بپردازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمن آل فرعون ، پس از کتمان ایمانش به مدتی چند ، آن را فاش ساخت و به موضع گیری علنی علیه فرعون و دفاع از موسی (ع) پرداخت .

وقال الذی ءامن یقوم اتبعون

فراخوانی مردم به پیروی از خویش، بیانگر علنی کردن ایمان و موضع اعتقادی شخص است.

ص: 411

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 13، 10، 9، 8، 7، 6، 4

4 - بهشت و بودن در جوار لطف خداوند ، نهایت آرزو و آرمان معنوی همسر فرعون (آسیه)

إذ قالت ربّ ابن لی عندک بیتاً فی الجنّه

6 - همسر فرعون ، در آرزوی شهادت به سر می برد .

إذ قالت ربّ ابن لی عندک بیتاً فی الجنّه

با توجه به این حقیقت که آسیه، از سوی فرعون به شدت تحت شکنجه و آزار بود؛ می توان استنباط کرد که دعای او درباره بنا شدن خانه ای در بهشت، اشاره به نائل شدن وی به فیض بزرگ شهادت است.

7 - درخواست همسر فرعون از خداوند ، به نجات خویش از شرّ فرعون

و نَجّنی من فرعون

8 - درخواست همسر فرعون از خداوند ، به رهایی خویش از رفتار و برخورد فرعون

و نَجّنی من فرعون و عمله

9 - فرعون ، شخصیتی منفور در نگاه همسرش آسیه و رفتار وی غیر قابل تحمل برای او

و نَجّنی من فرعون و عمله

10 - همسر فرعون ، از خداوند خواستار نجات خود از شرّ مردم ستمگر (قبطیان و کارگزاران فرعون)

و نَجّنی من القوم الظلمین

11 - همسر فرعون ، افزون بر آزار دیدن از او ، از سوی کارگزاران نظام وی نیز تحت آزار و شکنجه قرار داشت .

نَجّنی من فرعون و عمله و نَجّنی من القوم الظلمین

تکرار درخواست نجات (و نَجّنی) درباره قوم ستمگر، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

13 - همسر فرعون ، از خداوند خواستار نابودی فرعون و حکومت ستم پیشه او

نَجْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که آسیه، نجات خود را با نابودی فرعون و حکومت وی از خداوند خواستار شده باشد.

597- قطع پا در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 10

10 - قطع یک دست و یک پا بر عکس یکدیگر ، از شکنجه های سخت نظام فرعونی برای مخالفان

لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ

ص: 412

598- قطع پای جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأَصْلَبَنَّاكُمْ

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

599- قطع دست جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأَصْلَبَنَّاكُمْ

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

600- قطع دست در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 10

10 - قطع یک دست و یک پا بر عکس یکدیگر ، از شکنجه های سخت نظام فرعونی برای مخالفان

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ

601- قوم مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 1

ص: 413

1 - مؤمن آل فرعون ، از قبطیان بود .

يقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 30 - 5

5 - مؤمن آل فرعون ، از قبطیان بود .

يقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 2

2 - مؤمن آل فرعون از قبطیان بود .

يقوم

602- کاخ سازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 15

15 - فرعون و مردمانش در طول حکومتشان ، همواره در پی ساختن کاخ ها و خوش نشین های سایه افکن بودند .

و دمرنا ما کان یصنع فرعون و قومه و ما کانوا یعرشون

«ما» در «ما کانوا» موصول است و مراد از آن به دلیل «یعرشون»، عرش و عرش (سایبان) است. بنابراین «ما کانوا یعرشون» یعنی سایبانهایی که آنها را ساخته بودند. فعل «یصنع» و «یعرشون» که به همراه «کان» و «کانوا» آمده، دلالت می کند که فرعونیان پیوسته کاخ و سایبان می ساختند؛ یعنی دارای کاخها و خوش نشینهای فراوان بودند.

603- کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 6

6 - بسیج نیروهای حکومتی به تمامی شهرهای تحت نفوذ فرعون ، طرح کارگزاران دربار برای گردآوری و احضار ساحران زبردست

وَأَرْسَلَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

«ال» در «المدائن» عهد ذهنی است و اشاره به شهرهای تحت نفوذ حکومت فرعون دارد. زیرا معهود بین فرعون و اشراف دربار همان شهرهای کشور خودشان است.

ص: 414

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 1

1 - مأموران حکومت ، پس از دستور فرعون ، تمام ساحران چیره دست و ماهر را از اطراف و اکناف کشور فراخوانده و در پایتخت گرد آوردند .

وقال فرعون ائتونی بكل سحر علیم. فلما جاء السحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 36 - 3

3 - هامان ، از کارگزاران و دستیاران اصلی دربار فرعون بود .

وقال فرعون یه-من ابن لی صرحًا

فرمان فرعون به هامان و انتخاب کردن او برای امر مهمی چون احداث بنای بلند و یا رصدخانه، می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

604- کتمان ذلت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 5

5- فرعون با طرح پرسش از موسی (ع) در باره وضعیت اقوام گذشته ، سعی در پنهان ساختن در ماندگی خود در برابر سخنان او داشت .

من ربکما .. الذی أعطی کل شیء خلقه ... فما بال القرون الأولى

ممکن است طرح سؤال فرعون در باره اقوام گذشته، صرفاً به جهت منحرف ساختن بحث و بردن آن به زاویه ای نامشخص صورت گرفته باشد. وارد نشدن موسی(ع) در چنین بحثی، نقشه او را خنثی کرده است.

605- کثرت ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 9

9- فرعون ، در شکنجه و آزار دیگران ، حد و مرزی نمی شناخت .

فما امن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم . . . و آتته

606- کفر آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 52 - 3

3 - آل فرعون از مظاهر بارز کافران به آیات الهی

کذاب ءال فرعون . . . کفروا بایت الله

607- کفر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9 - فرعون و اطرافیانش ، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد .

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما» ; در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 3

3 - فرعون و اشراف پیرامون او ، مردمانی کافر بودند .

علی خوف من فرعون و ملائیمهم . . . و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

608- کفر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9 - فرعون و اطرافیانش ، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد .

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما» ; در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 3

3 - فرعون و اشراف پیرامون او ، مردمانی کافر بودند .

على خوف من فرعون و ملائهم . . . و نجنا برحمتك من القوم الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 416

2- فرعون ، معجزات ارائه شده از جانب موسی (ع) را تکذیب کرد و منکر دلالت آنها بر رسالت او شد .

و لقد أرينه آیتنا کلّها فکذّب

3- فرعون ، علی رغم مشاهده تمامی معجزات و آیات موسی (ع) ، از پذیرفتن رسالت او امتناع کرد .

و لقد أرينه آیتنا کلّها فکذّب و أبی

4- فرعون ، اسیر لجاجت و کفر شدید در برابر آیات الهی بود .

و لقد أرينه آیتنا کلّها فکذّب و أبی

امتناع و تکذیب فرعون در عین ارائه آیات بسیار بر او، نشان از شدت لجاجت و کفرپیشگی او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 6

6- فرعون و سپاهیان سرکش وی ، عناصری بی ایمان و بی اعتقاد به آخرت بودند .

و ظنّوا أنّهم إلینا لایرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 16

16 - فرعون ، هامان و قارون ، از کافران بودند .

إلی فرعون و هم-ن و قرون فقالوا سحر کذاب . . . و ما کید الکفرین إلاّ فی ضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 8

8- فرعون ، منکر ربوبیت خداوند

و لیدع ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- « فرعون » ، محور حاکمیت کفر در عصر موسی

و فی موسی إذ أرسلناه إلی فرعون

از این که موسی (ع) قبل از تبلیغ تودهای مردم، مأموریت یافته بود تا به سوی فرعون حرکت کند، به دست می آید که فرعون بر مجموعه نظام اجتماعی آن عصر حاکمیت داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 9

9- فرعون ، به ربوبیت خداوند ، بی اعتقاد و در برابر خواسته های او گستاخ بود .

و أهدیک إلی ربّک فتخشی

ص: 417

- فرعون، به ربوبیت خداوند، بی اعتقاد و در برابر خواسته های او گستاخ بود.

609- کفر مردم دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 15

15 - اعتقاد به ربوبیت خداوند ، در آیین مردم عصر فرعون مردود بود .

و لیدع ربّه .. أن یبدل دینکم

دین حضرت موسی بر ربوبیت خداوند استوار بود. بنابراین دین مردم مصر - که مطابق اعتقادات موسی(ع) در حال تغییر بود - در تضاد با اعتقاد به ربوبیت خداوند قرار داشت.

610- کیفر جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 2، 1

1 - فرعون بر کیفر دادن تمامی ساحران مؤمن به موسی (ع) تصمیم قطعی گرفت و بر آن سوگند یاد کرد .

لأقطعن .. ثم لأصلبنکم

حرف «لام» در «لأقطعن» در «لأصلبن» لام تأکید و حاکی از سوگند مقدر است.

2 - قطع یک دست و یک پا در جهت خلاف یکدیگر ، از کیفر های تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 11، 2

2 - ایمان ساحران به آیات الهی تنها انگیزه فرعون بر شکنجه و مجازات آنان

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه لتخرجوا .. و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بایت ربنا

نقمت «مصدر تنقم» به معنای عقوبت کردن و کراهت داشتن است و «أن ءامنا» مفعولٌ له برای «تنقم» می باشد. تقدیر جمله چنین است: و ما تنقم منا لشیء إلا- لایماننا. یعنی ای فرعون تنها چیزی که تو را بر عقوبت ما واداشته ایمان ماست، نه اینکه ما را توطئه گر و

امثال آن بدانی. به عبارت دیگر یعنی تو خود می دانی که اتهام‌هایت واقعیت ندارد.

11 - کیفر های تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن ، شکنجه هایی طاقتفرسا و تحمل آن نیازمند صبری وافر بود .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13

ص: 418

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأَصْلَبْنَكُمْ

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

611- کیفر دشمنان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 6,9

6 - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

و فرعون ذی الأوتاد

ممکن است فرعون از آن جهت به «ذی الأوتاد» توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

9 - « عن أبان الأحمر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل « و فرعون ذی الأوتاد » لأی شیء سمی ذالاً الأوتاد ؟ قال : لأنه كان إذا عذب رجلاً بسطه على الأرض على وجهه و مدّ يديه و رجليه فأوتدها بأربعة أوتاد في الأرض و ربّما بسطه على خشب منبسط فوّتد رجليه و يديه بأربعة أوتاد ثم تركه على حاله حتى يموت فسمّاه الله عز وجل « فرعون ذی الأوتاد » لذلك ;

از ابان احمر روایت شده که گفت: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزوجل «و فرعون ذی الأوتاد» پرسیدم: برای چه چیز ذی الاوتاد نامیده شد؟ فرمود: برای این که وقتی مردی را شکنجه می داد، او را بر صورت بر زمین می خواباند و دست ها و پاهایش را می کشید و با چهار میخ در زمین می کوبید و چه بسا او را روی چوب پهنی می خواباند و چهار دست و پای او را با چهار میخ می کوبید آن گاه او را به همان حال رها می کرد تا بمیرد. پس خداوند عزوجل از این جهت او را فرعون ذی الاوتاد نامید.».

612- کیفر دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 2

2 - مؤاخذه سخت و سنگین فرعون در دنیا از سوی خداوند

فأخذنه أخذاً وبيلاً

«وبیل» به معنای وخیم و سنگین است (مصباح المنیر).

ص: 419

613- کیفر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 5

5- کیفر سخت و هلاکت بار فرعون و فرعونیان از سوی خداوند ، پس از اتمام حجت با آنان بود .

و لقد ءاتینا موسی تسع ءایت .. فأراد أن یتفزّهم ... فأغرقته و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 1

1 - هر یک از فرعون و هامان و قارون مناسب گناهشان کیفر شدند .

فكلاً أخذنا بذنبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 1

1 - اقدام الهی ، به کیفر دادن فرعون و لشکریان او ، پس از اتمام حجت بر ایشان

أرسلته إلی فرعون بسلطن مبین . فتولّی برکنه ... فأخذنه و جنوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی نظیر کیفر امت های پیشین (عاد ، ثمود و فرعون)

رَبِّک

614- کیفرهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 1

1 - اظهار پایداری بر طریق ایمان و به هیچ انگاشتن مجازات های فرعون ، عکس العمل ساحران مؤمن به موسی (ع) در برابر فرعون

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13,23

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلَا قَطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأَصْلَبْتَكُمْ

ص: 420

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

23 - اتهام، توجیهی برای خشونت و کيفر های ظالمانه، در رژیم فرعون

ءامنتم ... إنه لكبيركم ... فلاقطعتن ... أشدّ عذاباً وأبقى

615- کینه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 11

11 - «سفيان بن سعيد قال : سمعت أبا عبد الله جعفر بن محمد الصادق (ع) . . . يقول : يا سفيان ، عليك بالتقيّه . . . ان الله عزّوجلّ قال لموسى و هارون : « فقولوا له قولاً ليّنّاً لعلّه يتذكّر أو يخشى » يقول الله عزّوجلّ : كتيّاه و قولوا له : يا أبا مصعب ؛

سفيان بن سعيد گوید: از امام صادق(ع) شنیدم . . . که می فرمود: ای سفيان! تقيه را مراعات کن . . . خداوند - عزّوجلّ - به موسى و هارون فرمود: «فقولوا له قولاً ليّنّاً لعلّه يتذكّر أو يخشى» مراد خداوند - عزّوجلّ - این است که با کنيه به او خطاب کنید و به او بگوئيد: يا أبا مصعب». (خطاب کردن به اشخاص با کنيه، نشانه احترام به آنان است).

616- گرمسیری مرکز حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 16

16 - مرکز حکومت فرعون، منطقه ای گرمسیر و دارای درختان نخل بود.

و لأصلبّنکم فی جذوع النخل

617- گستاخی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 1

1 - فرعون زمان موسى (ع)، مردی طغیان گر و فرورفته در پلیدی ها و گستاخ در برابر خداوند

إلی فرعون إنه طغی

«طغیان»؛ یعنی، از حد گذراندن (مصباح) و مراد از «طغیان فرعون» - به قرینه «تزگی» و «فتخشی» در آیات بعد - ناپاکی فرعون و بی باکی او، در برابر خداوند است.

ص: 421

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 9

9- فرعون، به ربوبیت خداوند، بی اعتقاد و در برابر خواسته های او گستاخ بود.

و أهدیک إلی ربّک فتخشی

- فرعون، به ربوبیت خداوند، بی اعتقاد و در برابر خواسته های او گستاخ بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 21 - 3

3- فرعون، طغیان گری بس گمراه و بی پروا

طغی... و أهدیک... فتخشی... فکذب

تکذیب معجزه موسی(ع)، نشانه عمق محرومیت فرعون از هدایت و خشیت است.

618- گفتگوی فرعون با اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 1

1 - گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

وقال فرعون یاأيها الملاما علمت لکم من إله غیري

«ملا» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

619- گفتگوی فرعون با فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 1,2

1 - فرعون برای مبارزه با موسی (ع)، مردم را در اجتماعی گردآورد و با آنان در این زمینه سخن گفت.

فحشر فنادی

«حشر»، به معنای جمع کردن همراه با سوق دادن است (مصباح).

2- فرعون، در جمع کسانی که برای استماع سخن او گردآمده بودند، با صدایی بلند سخن گفت.

فنادی

«ندا»، به معنای بلند کردن صدا و آشکار ساختن آن است. (مفردات راغب)

ص: 422

620- گفتگوی موسی (ع) با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 20 - 1

1 - موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او ، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد .

فأریه الآیه الکبری

- موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او ، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد .

621- گمراهگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 54 - 1

1 - فرعون با تبلیغات گمراه کننده ، مردم مصر را تحمیق کرده ، به اطاعت از خویش واداشته بود .

و نادى فرعون فى قومه . . . فاستخفّ قومه

«استخفّ» در آیه شریفه، به معنای سبک مغز ساختن است.

622- گمراهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 21 - 3

3 - فرعون ، طغیان گری بس گمراه و بی پروا

طغى . . . و أهديک . . . فتخشى . . . فکذّب

تکذیب معجزه موسی (ع)، نشانه عمق محرومیت فرعون از هدایت و خشیت است.

623- گناه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 2

2 - ساحران مؤمن ، به گناه و خطای خویش معترف و به آمرزش خداوند امیدوار بودند .

إِنَّمَا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَاتِنَا

«خطایا» (جمع «خطیئه») به معنای گناهانی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

ص: 423

624- گناه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 18، 19، 1

1 - هر یک از فرعون و هامان و قارون مناسب گناهشان کیفر شدند .

فكلاً أخذنا بذنبه

18 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، مردمانی گناه پیشه بودند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. و ما كان الله ليظلمهم و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه .. ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

الذين طغوا في البلد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

625- لجاجت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 7

7 - فرعون و اطرافیان او ، علی رغم مشاهده نشانه های حقانیت رسالت موسی و هارون (ع) ، آن را انکار کردند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

626- لجاجت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 7

7 - فرعون و اطرافیان او، علی رغم مشاهده نشانه های حقانیت رسالت موسی و هارون (ع)، آن را انکار کردند.

ص: 424

ثم بعثنا من بعدهم موسى و هرون إلى فرعون و ملائجه بأيتنا فاستكبروا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 78 - 9

9- فرعون و اطرافيانس ، به موسى و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذيرفته و تسليم ايشان نخواهند شد .

و ما نحن لكما بؤمنين

به قرينه لام در «لكما» ؛ در كلمه «مؤمنين» معنای تسليم تضمين شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 102 - 3

3- مخالفت فرعون با دعوت موسى (ع) ، از روی لجاجت و با آگاهی کامل از حقانيت او بود .

فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ ا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 56 - 3,4

3- فرعون ، على رغم مشاهده تمامی معجزات و آيات موسى (ع) ، از پذيرفتن رسالت او امتناع کرد .

و لقد أرينه آيتنا كلّها فكذب و أبى

4- فرعون ، اسير لجاجت و كفر شديد در برابر آيات الهى بود .

و لقد أرينه آيتنا كلّها فكذب و أبى

امتناع و تكذيب فرعون در عين ارائه آيات بسيار بر او، نشان از شدت لجاجت و كفرپيشگى او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 27 - 5

5- تكبر فرعون و ابای وی از تصور رسالت موسى (ع) به سوى خود

قال إنّ رسولكم الذى أرسل إليكم لمجنون

تعبیر «رسولکم» به جای «رسولنا» می تواند از آن جهت باشد که او در یک گفتار استهزاآمیز نیز حاضر نبود رسالت موسی را متوجه خود بداند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 6

6 - اصرار و پافشاری فرعون بر سحر شمردن معجزه موسی

إِنَّهٗ لَكَبِيرِكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13

ص: 425

13 - فرعون ، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده ، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت .

أقتلون رجلاً .. فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أريكم إلا ما أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 1

1 - روی گردانی فرعون با تمام وجود ، از پذیرش رسالت موسی (ع)

أرسلنه إلى فرعون .. فتولّى بركنه

«رکن» در این جا می تواند به معنای ارکان وجود و کنایه از اعراض کامل و همه جانبه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 1

1 - فرعون ، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت .

ثم أدبر يسعی

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

627- لعن بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 1

1- فرعون و پیروان وی در عرصه دنیا و آخرت ، به لعنت خدا گرفتار و از رحمت او به دورند .

و أتبعوا في هذه لعنه و يوم القيومه

ضمیر در «أتبعوا» به فرعون و قوم وی باز می گردد. «اتباع» (مصدر أتبعوا) به معنای ملحق کردن و به دنبال فرستادن است. بنابراین «وأتبعوا ...»؛ یعنی ، فرعون و قوم او در دنیا و آخرت ، لعنت و نفرین را به دنبال خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 1

1 - لعنت خدا و دوری از رحمت حق ، تنها دست آورد فرعون و سپاهیانش از زندگی دنیوی

و أتبعنهم فی هذه الدنيا لعنه

628- مالکیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 1

ص: 426

1 - فرعون مدعی مالکیت خود و پیروانش (قبطیان) بر سرزمین مصر

لتخرجنا من أرضنا

از اضافه شدن «أرض» به ضمیر متکلم «نا» بر می آید که فرعونیان، سرزمین مصر را متعلق به خویش و از آن خود می دانستند و برای دیگران حقی در آن قائل نبودند.

629- مبارزه با اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 1

1 - مسؤولیت مشترک موسی و هارون ، در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف قوم او

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلی فرعون و ملایه

«ملاً» اسم جمع و به معنای اشراف و سران است. «إستکبار» (مصدر «استکبروا»); یعنی، کبر ورزیدن و تکبر نمودن «علو» (مصدر «عالین») نیز به معنای برتری جویی و سلطه طلبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

9- مبارزه با فسق و تجاوز ، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلی فرعون و ملایه إتهم كانوا قومًا فسقین

630- مبارزه با جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 3

3 - معجزه موسی (ع) در صحنه مبارزه با ساحران ، عامل تثبیت حقانیت وی و از میان رفتن تمام دستاورد های دیرینه فرعون و اشراف دربارش شد .

فوقع الحق و بطل ما كانوا یعملون

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر «كانوا» و «یعملون» فرعون و فرعونیان باشد. بر این مبنا مقصود از «ما» در «ما كانوا»

تلاشهای فرعونیان برای تثبیت ربوبیت فرعون و مانند آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 4

4- هارون، همگام موسی (ع) در مبارزه با فرعون و حاضر در صحنه مقابله موسی و ساحران

إن هذن لسحرن

ص: 427

631- مبارزه با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 4,8

4 - بنی اسرائیل همگام موسی (ع) و پیرو او در مبارزه علیه فرعون

أتذر موسی و قومه

8 - آمادگی موسی (ع) و قومش برای شورش علیه نظام فرعون و به انزوا کشاندن فرعون و خدایان او، دلیل اشراف دربار برای ضرورت

مجازات و سرکوبی آنان

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض و یذکر وءالہتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 5

5 - دشواری رسالت موسی، در مبارزه با فرعون

ثم أرسلنا موسی و أخاه ہرون

رسالت ہارون به ہمراه موسی (ع)، می تواند بدان جهت باشد که بار مسؤلیت موسی در مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او، بسیار

سنگین بود و برای سبک تر شدن آن، خداوند ہارون را نیز به ہمراه او مبعوث کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 1

1 - مسؤلیت مشترک موسی و ہارون، در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف قوم او

ثم أرسلنا موسی و أخاه ہرون . . . إلی فرعون و ملایہ

«ملا» اسم جمع و به معنای اشراف و سران است. «إستکبار» (مصدر «استکبروا»); یعنی، کبر ورزیدن و تکبر نمودن «علو» (مصدر

«عالین») نیز به معنای برتری جویی و سلطه طلبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 16 - 10

10 - طرح ربوبیت مطلق خداوند در برابر فرعون ، اولین گام مبارزه صریح موسی و هارون (ع) با وی

فأتيا فرعون فقولا إنا رسول ربّ العلمين

تصریح موسی و هارون(ع) به این که عوالم جهان آفرینش تحت ربوبیت خدا است، می تواند اولین گام در مبارزه با فرعون و ردّ صریح ادعای وی باشد که می گفت: «أنا ربّکم الأعلى». (79/24).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

ص: 428

9- مبارزه با فسق و تجاوز، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلی فرعون و ملائیه إثمهم كانوا قومًا فسقین

632- مبارزه با معبودان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 8

8- آمادگی موسی (ع) و قومش برای شورش علیه نظام فرعون و به انزوا کشاندن فرعون و خدایان او، دلیل اشراف دربار برای ضرورت مجازات و سرکوبی آنان

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض و یذکر وءالهیتهک

633- مبارزه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 4

4- ساحران به رسالت ها و پیام های موسی (ع) قبل از اقدام به مبارزه با وی آگاه بودند .

قالوا ءامننا برب العلمین

تأکید ساحران به ربوبیت خداوند و پذیرش سریع آن پس از آگاهی به حقانیت موسی (ع)، بیانگر این است که آنان پیش از حضور در صحنه مبارزه به پیامهای وی، که بارزترین آن اعتقاد به ربوبیت مطلق خداوند است، آگاه شده بودند.

634- مبارزه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 79 - 1، 2

1- فرعون، برای مبارزه با حضرت موسی (ع) و مقابله با معجزه بزرگ او، دستور داد تا تمام جادوگران کاردان و ماهر را به پایتختش احضار کنند .

وقال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

2- شخصیت حضرت موسی (ع) برای فرعون، چنان خیره کننده و تهدیدآمیز بود که خود شخصاً رهبری مبارزه با او را به عهده گرفت .

وقال فرعون ائتوني بكل سحر عليم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 429

11 - دعوت موسی (ع) و مقابله فرعون با آن حضرت ، موضوعی مطرح در افکار عمومی مردم مصر

فاجعل ... موعداً ... مکاناً سوئی

سعی فرعون در مقابله با موسی (ع) به وسیله سحر، و دعوت از مردم برای شرکت در این رویارویی، حکایت از آن دارد که موضوع دعوت آن حضرت، موضوعی مطرح در جامعه آن زمان بوده و مردم این رویداد را تعقیب می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 1

1 - فرعون برای مبارزه با موسی (ع) ، مردم را در اجتماعی گردآورد و با آنان در این زمینه سخن گفت .

فحشر فنادی

«حشر»، به معنای جمع کردن همراه با سوق دادن است (مصباح).

635- مجادله مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 20

20 - استفاده مؤمن آل فرعون ، از شیوه جدل در مقابل منطق زور فرعونیان

وإن یک کذباً فعلیه کذبہ و إن یک صادقاً یصیبکم بعض الذی یعدکم

آمدن این تعبیر که اگر موسی (ع) دروغ گفته باشد، علیه خودش اقدام کرده است و .. از باب جدل می باشد؛ و گرنه برای مؤمن آل فرعون، احتمال دروغ گو بودن موسی (ع) متصور نبود.

636- مجرمیت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 9

9- فرعون و اطرافیانش ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

إلی فرعون و ملایه .. و کانوا قوماً مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 7

7 - فرعون و اطرافیان وی ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

فرعون و ملایه . . . و كانوا قوماً مجرمين ... و يحق الله الحق بكلمته ولو كره الم

ص: 430

637- مجرمیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 9

9- فرعون و اطرافیان، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

إلی فرعون و ملایه . . . و كانوا قوماً مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 7

7- فرعون و اطرافیان وی ، مردمانی تبهکار و مجرم بودند .

فرعون و ملایه . . . و كانوا قوماً مجرمین ... و یحق الله الحق بکلمته و لو کره الم

638- محاربه اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنک ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

639- محاربه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 5

5- فرعون و اطرافیان، از ثروت و امکانات عظیم اقتصادی خود در جهت مبارزه با دین خدا و گمراه کردن مردم، استفاده می کردند .

إنک ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا عن سبیلک

640- محافظت از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل « فواقه الله سيئات ما مكروا » فقال : أما لقد بسطوا عليه وقتلوه و لكن أتدرون ما وقاه ؟ وقاه أن يفتنوه في دينه ؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل: «فوقاه الله سيئات ما مكروا» روایت شده که فرمود: آگاه باشید فرعونیان بر آن مؤمن، مسلط شده و او را به قتل رساندند؛ لکن می دانید که خداوند او را از چه چیزی حفظ کرد؟ او را از این که در دینش فتنه کنند حفظ کرد».

641- محدوده ثروت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 2

2 - مباحات فرعون ، به قلمرو قدرت و میزان مکت و دارایی خویش

و نادى فرعون فى قومه قال يقوم أليس لى ملك مصر. .. أفلا تبصرون

642- محدوده حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 11 - 1

1 - سرزمین مصر ، تحت سلطه و حاکمیت فرعون و خویشاوندان وی

أن انت القوم الظلمين . قوم فرعون

«قوم شخص» به کسانی گفته می شود که از نزدیکان وی بوده و در یک جد با او مشترک باشند. بنابراین، از تعبیر «قوم فرعون» استفاده می شود که حاکمیت سرزمین مصر در اختیار فرعون و خاندان ظالم وی قرار داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 22 - 3

3 - مدین ، سرزمین بیرون از قلمرو حکومت فرعون

و لما توجه تلقاء مدین

انتخاب مدین به عنوان پناهگاه، نشانگر آن است که آن سرزمین از محدوده حکومت فرعون بیرون بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 10

10 - مدين ، سرزميني خارج از قلمرو حكومت فرعون

لاتخف نجوت من القوم الظلمين

ص: 432

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 2

2 - سرزمین مصر تحت سلطه نفس گیر سپاهیان سرکش فرعون

و استکبر هو و جنوده فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 2

2 - مباحات فرعون ، به قلمرو قدرت و میزان مکت و دارایی خویش

و نادى فرعون فى قومه قال يقوم أليس لى ملك مصر. .. أفلاتبصرون

643- محدوده قدرت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 2

2 - مباحات فرعون ، به قلمرو قدرت و میزان مکت و دارایی خویش

و نادى فرعون فى قومه قال يقوم أليس لى ملك مصر. .. أفلاتبصرون

644- محرومیت اخروی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 8

8 - بی بهره بودن فرعون و سپاهیانش ، از نصرت الهی در روز قیامت

و يوم القيمة لا ینصرون

645- محرومیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 1

1- فرعون و پیروان وی در عرصه دنیا و آخرت ، به لعنت خدا گرفتار و از رحمت او به دورند .

وَأَتَّبَعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَهُ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ

ضمیر در «أَتَّبَعُوا» به فرعون و قوم وی باز می گردد. «اتباع» (مصدر أتبعا) به معنای ملحق کردن و به دنبال فرستادن است. بنابراین «وَأَتَّبَعُوا...» یعنی ، فرعون و قوم او در دنیا و آخرت ، لعنت و نفرین را به دنبال خواهند داشت.

ص: 433

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 21

21 - موسی و هارون (ع) ، محرومیت فرعون از هدایت را به وی گوشزد نموده و او را به پیروی از هدایت دعوت کردند .

والسلم علی من اتبع الهدی

جمله «السلام علی...» خبریه است و به کار بردن عنوان «من اتبع...»، اشاره به نبود این وصف در فرعون و برای ترغیب او به تحصیل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 7

7 - فرعون ، طغیان گری محروم از هرگونه پاکی و صلاح

هل لك إلی أن تزگی

سؤال موسی (ع) نشان می دهد که وی در وجود فرعون، به دنبال یافتن تمایلی - هر چند اندک - به سوی خیر و صلاح بود.

646- مدت شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 18

18 - فرعون ، دوران مجازات ساحران مؤمن (قطع دست و پا و بستن به چوبه دار) را در مقایسه با مدت عذاب های موعود موسی (ع) ، طولانی تر و پایدارتر اعلام کرد .

ولتعلمنّ آئینا أشدّ عذاباً و أبقى

«عذاباً» تمیز برای «أشدّ» و قرینه بر تمیز محذوف «أبقى» است؛ یعنی، «و أبقى عذاباً».

647- مدح فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 8

8 - اقدام ساحران به ستایش فرعون در لحظه شروع عملیات خود ، با هدف جلب حمایت او و نزدیک ساختن خویش بهوی

فألقوا... وقالوا بعزّه فرعون إنا لنحن الغلبون

ص: 434

648- مدحهای جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 8

8 - اقدام ساحران به ستایش فرعون در لحظه شروع عملیات خود ، با هدف جلب حمایت او و نزدیک ساختن خویش بهوی

فألقوا .. و قالوا بعزّه فرعون إنا لنحن الغلبون

649- مرگ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 4

4 - عذاب اخروی فرعون ، از زمان مرگ او آغاز شده است . *

فأخذّه الله نکال الآخره

فعل «أخذ» ماضی و حاکی از تحقق عذابی است که به «نکال الآخره» توصیف شده است. این احتمال نیز وجود دارد که قطعی بودن عذاب آینده، سبب ماضی آوردن «أخذ» باشد.

650- مستضعفان در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 4

4 - وجود دو قشر ضعیف و توانمند ، در جامعه فرعون و حاکمیت نظام طبقاتی بر آن جامعه

و إذ يتحاجون فی النار فيقول الضعفوا للذین استکبروا

651- مستکبران در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 4

4 - وجود دو قشر ضعیف و توانمند ، در جامعه فرعون و حاکمیت نظام طبقاتی بر آن جامعه

وإذ يتحاجون في النار فيقول الضعفوا للذين استكبروا

ص: 435

652- مشاوره اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 3

3 - مشاوره سران حکومت فرعون درباره کشتن موسی (ع)

إِنَّ الْمَلَائِئِمَّاتِ لَيَقْتُلُونَكَ بَيْنَ يَدَيْهِمْ

«إتتمار» (مصدر «يأترون») به معنای مشورت و رایزنی است.

653- مشاوره با اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 6

6 - مشاوره فرعون با اطرافیان خویش و نظر خواهی از آنان برای مبارزه با موسی (ع)

فماذا تأمرون

«أمر» (مصدر «تأمرون») به معنای فرمان دادن است. مقصود از آن در این جا فرمان مشورتی است. بنابراین «چه فرمان می دهید»؛ یعنی، رأیتان چیست.

654- مشاوره در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 6

6 - فرعون برای اداره امور مملکتی از مشورت با دیگران ابایی نداشت .

يريد أن يخرجكم من أرضكم فماذا تأمرون

655- مشاوره فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 6

6 - مشاوره فرعون با اطرافیان خویش و نظر خواهی از آنان برای مبارزه با موسی (ع)

فماذا تأمرون

«أمر» (مصدر «تأمرون») به معنای فرمان دادن است. مقصود از آن در این جا فرمان مشورتی است. بنابراین «چه فرمان می دهید»؛ یعنی، رأیتان چیست.

ص: 436

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 2

2- فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریانش به رایزنی پرداخت .

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

656- مشاوره کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 109 - 3

3 - اشراف و بزرگان قوم فرعون پس از تبادل نظر در جلسه مشورتی به این نتیجه رسیدند که موسی (ع) بدون هیچ تردید ساحری زبردست و معجزه وی سحر است .

قال الملائم من قوم فرعون إن هذا لسحر علیم

برداشت فوق بر اساس اولین احتمالی است که در توضیح فیش قبل درباره جمله «إن هذا ..» بیان شد.

657- مصریان و جسد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 6

6 - خداوند ، جسد فرعون را آیت و مایه عبرت مردم مصر قرار داد .

ننجیک ببدنک لتکون لمن خلفک ءایه

برداشت فوق بر این اساس است که مقصود از «لمن خلفک» مردمی باشند که در مصر تحت حکومت فرعون می زیستند.

658- مصونیت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 24

24 - موسی و هارون (ع)، مصون از گزند فرعون و بیرون از سلطه فرعونیان

إِنَّه لَكَبِيرِكُمْ . . . فَلَا فَطْعَنَ أَيَدِيكُمْ ... أَشَدَّ عَذَابًا وَ أَبْقَى

تهدید ساحران به شکنجه و دار، به دلیل گرایش به موسی و هارون(ع) و سکوت از مجازات آن دو، نشانه میسر نبودن آن برای فرعون است.

ص: 437

659- معبود مردم دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 5

5- فرعون ، مورد پرستش مردم سرزمین خویش

لئن اتَّخَذتِ إِلَهًا غَيْرِي

660- معبودان دروغین فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 7

7- اشرافیان دربار ، سرکوب نشدن موسی (ع) را مایه انزوای فرعون و ترک پرستش خدایان وی دانسته و آن را به فرعون گوشزد کردند .

أتذر موسى وقومه . . . و یذکر وءالھتک

661- معبودان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 10

10- فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یذکر وءالھتک

662- معبودیت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 4

4- فرعون ، مورد پرستش مردم مصر

وقال فرعون . . . ما علمت لکم من إله غیري

663- مقربان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 438

2- تأکید فرعون بر قرار گرفتن ساحران در زمره مقربان وی ، با پیروزی بر موسی (ع)

وإنکم إذا لمن المقربین

664- مقهوریت حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 5

5- شکوه و اقتدار حکومت فرعون ، امری ناچیز و مقهور قدرت خداوند بود .

فبذنبهم فی الیم

665- مکر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 2,3

2- ساحران مؤمن به موسی (ع) ، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبادا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمین» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

3- پیشگیری از فریبکاری و خدعه گری فرعون ، از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون»

رب موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 3,4,5,6

3- تهیه و تدارک برای ارائه سحری بزرگ در برابر موسی (ع) ، از حيله های فرعون

فلنأتینک بسحر . . . فجمع کیده

4- فرعون برای مقابله با موسی (ع)، تمامی حيله ها و برنامه های خود را جمع آوری کرد و به کار گرفت .

فتولی فرعون فجمع کیده

«کید»؛ یعنی، مکر ورزیدن و چاره اندیشیدن (قاموس) و مراد از «جمع کید»، گردآوری اهل مکر و ابزار آن است.

5- فرعون، از فرصت کافی برای تدارک سحر و امکانات دیگر جهت مقابله با موسی (ع) برخوردار بود .

فجمع کیده ثم اتی

«ثم» برای بیان تراخی است. ممکن است این تراخی، زمانی باشد؛ یعنی، پس از جمع آوری مکرها، مدتی تا رسیدن روز موعود

ص: 439

فاصله شد و سپس آن روز فرا رسید. براین اساس باید گفت: فرعون فرصتی کامل برای کسب آمادگی داشت.

6- فرعون پس از گردآوری امکانات و حيله های خویش ، در میعادگاه خود با موسی (ع) حاضر گردید .

موعدکم یوم الزینه . . . فجمع کیده ثم اُتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 4

4- دروغ و تزویر ، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال . . . إن هذا لسحر علیم . یزید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

تعبیر «یزید أن یخرجکم . . .» دروغی آشکار است؛ چه این که موسی (ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه قبطیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن «أرضکم» (سرزمین شما) و چه در تعبیر «بسحره» (با جادویش)

666- ممانعت از سوء استفاده فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 8

8- ساحران ، ایمان خود به خداوند را به گونه ای اعلام کردند که فرعون نتواند آن را تحریف و از آن سوء استفاده کند .

قالوا ءامنا بربّ هرون و موسی

از آن جایی که موسی (ع) مدتی در خانه فرعون پرورش یافته بود، اگر ساحران «ربّ موسی» می گفتند، این احتمال وجود داشت که فرعون سجده آنان و گفته هایشان را به نفع خود توجیه کند و خود را «ربّ موسی» بداند. آنان با آوردن اسم هارون در کنار اسم موسی (ع) (ربّ هارون و موسی) راه سوء استفاده از کلام خود را به روی فرعون بستند.

667- ممانعت از شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 11

11- موسی و هارون (ع) ، از جانب خداوند مأمور بازداشتن فرعون از شکنجه بنی اسرائیل بودند .

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ ... وَلَا تَعْدُ بِهِمْ

668- ممانعت از طغیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 440

2- حرکت موسی و هارون (ع) به سوی فرعون و بازداشتن او از طغیان گری، فرمان مؤکد و مکرر خداوند به آن دو بود.

اذهب... اذهب أنت و أخوک... اذهباً إلى فرعون

669- ممانعت از طغیانگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خداوند، موسی (ع) را به حرکت به سوی فرعون و بازداشتن او از طغیان گری، فرمان داد.

اذهب إلى فرعون إنّه طغی

670- مناظره با جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- ترساندن فرعونیان از عذاب - به خاطر افترای بر خداوند - سرلوحه سخنان موسی (ع) در صحنه مقابله با ساحران فرعون

قال لهم موسی ویلکم لا تفتروا علی الله کذباً فیسحتکم بعذاب

«ویل»؛ یعنی، «اندوه» و «هلاکت» و «هر سختی که از ناحیه عذاب پدید آید» (لسان العرب). «ویلکم» نفرین است؛ یعنی، عذاب باد بر شما. برخی آن را مفعول برای فعل محذوف دانسته اند؛ یعنی، أَلزَمُوا ویلکم (با هلاکت و عذابتان همدم باشید). جمله «فیسحتکم بعذاب» روشنگر مفاد «ویلکم» است.

671- مناظره فرعون با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- فرعون با پذیرفتن زمان و مکان پیشنهادی موسی (ع) برای مبارزه، از ادامه بحث و گفت و گو با او لب فرو بست و مجلس مناظره را ترک کرد.

فتولّى فرعون

672- مناظره موسى (ع) با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 441

1 - مناظره موسی و فرعون در منظر جمعی از فرعونیان

قال لمن حوله

«حَوْلٌ» به چیزی که شیء را احاطه کرده باشد، گفته می شود. استفهام در «أَلَا تَسْتَمْعُونَ» برای اظهار تعجب است. یعنی «[فرعون] به کسانی که پیرامونش بودند [با تعجب] گفت آیا نمی شنوید».

673- منشأ افساد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 15

15 - فساد و تباهی ، امری ریشه دار در خاندان و نیاکان فرعون

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمَفْسِدِينَ

تعبیر از نیاکان فرعون به «المفسدین» (به صورت جمع با «ال») نشان می دهد که همه آنان فسادگر بودند و فلسفه فسادگری در تاریخ فرعون ها، بسیار ریشه دار بوده است.

674- منشأ امیدواری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 3

3 - قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان ، سرمایه امید ساحران به آمرزش الهی

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ . . . أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

عبارت «أَنْ كُنَّا . . .» تعلیل برای امید داشتن به غفران الهی است؛ یعنی، چون ما در صف نخستین ایمان آوردگان به موسی قرار گرفتیم این ما را امیدوار به غفران می نماید.

675- منشأ تهمت‌های اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

6 - تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش ، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود .

فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمین . فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبین

ص: 442

676- منشأ تهمت‌های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 76 - 6

6 - تهمت سحر به معجزه بزرگ حضرت موسی (ع) از سوی فرعون و اطرافیانش، برخاسته از روحیه سرکشی و تبه کاری آنان بود.

فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمين. فلما جاءهم الحق من عندنا قالوا إن هذا لسحر مبين

677- منشأ ثروت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 3,6

3 - ثروت ها و زیور آلات فرعون و اطرافیان او، از جانب خداوند و داده او بود.

ربنا إنك آتيت فرعون و ملاءه زينه و أمولا في الحيوه الدنيا

6 - بهره مندی فرعون و اطرافیان او از ثروت های خدادادی، مقتضای ربوبیت الهی بود.

ربنا إنك آتيت فرعون و ملاءه زينه و أمولا

678- منشأ ثروت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 3,6

3 - ثروت ها و زیور آلات فرعون و اطرافیان او، از جانب خداوند و داده او بود.

ربنا إنك آتيت فرعون و ملاءه زينه و أمولا في الحيوه الدنيا

6 - بهره مندی فرعون و اطرافیان او از ثروت های خدادادی، مقتضای ربوبیت الهی بود.

ربنا إنك آتيت فرعون و ملاءه زينه و أمولا

679- منشأ ذلت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فنبذنهم فی الیمّ

ص: 443

واژه «فنبذناهم» اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد؛ زیرا «نبذ» اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: «نبذته نبذ النعل الحَلِيق» (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

680- منشأ شکست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 3

3- تعلق اراده الهی بر تسلط بخشیدن به موسی و هارون (ع)، در عرصه های مبارزه و ناکام گردانیدن فرعون و دارودسته وی

و نجعل لکما سلطناً فلا یصلون إلیکما

681- منشأ غرق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 4

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد . . . فأغرقته و من معه جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 1،3

1 - غرق شدن فرعون و سپاهیانش، پس از عبور کامل بنی اسرائیل از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الآخرين

3 - ورود فرعون و سپاهیانش به دریا و غرق شدن آنان، نمود اراده الهی

و أزلفنا ثم الآخرين . . . ثم أغرقنا الآخرين

از اسناد فعل های «أزلفنا» و «أغرقنا» به خداوند، مطلب یاد شده استفاده می شود.

682- منشأ نابودی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تعلق اراده الهی بر نابودی فرعون و دستگاه استکباری وی

و نری فرعون و هم-ن و جنودهما منهم ما كانوا یحذرون

ص: 444

683- منفعت طلبی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 4

4 - ساحران عصر فرعون ، قشری سودجو و دنیاگرا

أئنّ لنا لأجرًا إن كُنا نحن الغلبين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران یا موسی(ع) را حق می دانستند و یا باطل؛ در هر دو صورت درخواست مزد و پاداش در برابر احیای حق و یا نابودی آن، بیانگر سودجویی و دنیامداری است.

684- منفعت طلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 10

10 - تلاش آسیه در برانگیختن خوی منفعت طلبی و غریزه فرزندخواهی فرعون

عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولدًا

685- مواعظ جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 16

16 - ساحران مؤمن با وجود تهدیدات فرعون ، در صدد نصیحت و ارشاد و هدایت وی بودند .

ما جاءنا من البیت و الذی فطرنا فاقض ما أنت قاض إنّما تقضی هذه الحیوه الدنیا

اشاره ساحران به بینات موسی(ع) و خالقیت خداوند و محدودیت قدرت فرعون، پس از موضع گیری خصمانه او، می تواند به منظور رام ساختن و پند و اندرز دادن به او باشد.

686- مواعظ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 14

14 - نصیحت ها و هشدار های مؤمن آل فرعون ، نسبت به قتل موسی (ع) ، در فرعون بی تأثیر بود .

أنتقلون رجلاً .. قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى

ص: 445

687- موانع ایمان اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 11، 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او ، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

11 - حاکمیت طولانی خاندان فرعون و اشراف بر توده ها و عادت به دستور دادن ، مانع از پذیرش دعوت موسی و سرنهادن به دستور های او ، از سوی آنان بود .

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

688- موانع ایمان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 8

8 - روحیه خود بزرگ بینی و سلطه طلبی فرعون و اشراف دربار او ، مانع از پذیرش دعوت موسی و هارون

فاستکبروا و کانوا قومًا عالین

جمله «و کانوا قومًا عالین» تعلیل برای «فاستکبروا» است؛ یعنی، چون آنان مردمی متکبر بودند، از پذیرش دعوت حضرت موسی و هارون امتناع کردند.

689- موانع قبول توبه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 91 - 6

6 - عصیانگری و فسادانگیزی پیوسته فرعون ، مانع پذیرفته شدن توبه وی از سوی خداوند شد .

ءالئن و قد عصیت قبل و كنت من المفسدین

690- موجبات عذاب فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 1

ص: 446

1 - خداوند فرعون را در پی ادعای ربوبیت، به عذاب سخت دنیا و آخرت گرفتار ساخت .

فأخذَه اللهُ نكالَ الآخِرِه و الأُولَى

فاء در «فأخذَه...»، آن را بر آیه قبل (فقال أنا ربكم الأعلى) تفریع کرده است.

691- موجبات کیفر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 3

3 - عصیان و سرپیچی فرعون، موجب مؤاخذه شدن او از جانب خداوند شد .

فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلاً

692- موسی (ع) در دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 2,1

1 - موضع گیری فرعون، در قبال دعوت موسی (ع) با به رخ کشیدن دوران سرپرستی خویش بر او

قال ألم نربك فينا وليداً

«تربیه» (مصدر «نربی») به معنای پروریدن است. «ولید» به نوزاد و نیز به کودکی گفته می شود که از وقت ولادتش زمانی زیادی نگذشته باشد؛ وگرنه طفل گفته می شود. «لبث» (مصدر «لبثت») به معنای ماندن و درنگ کردن است؛ یعنی، فرعون گفت: آیا تو را از کودکی در میان خود پروریدم [مگر] سالیانی چند از عمرت را پیش ما نماندی.

2- کودکی و بخشی از دوران عمر موسی (ع) و نیز رشد و پرورش جسمی او در خاندان فرعون گذشت .

قال ألم نربك فينا وليداً و لبثت فينا من عمرک سنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 6,4,3

3 - بزرگ شدن موسی (ع) در دامن فرعون، امری اجباری بود نه نعمتی شایان سپاس .

ألم نربك فينا وليداً... و تلك نعمه... أن عبّدت بني إسرائيل

جمله «و تلک نعمه» استفهام انکاری و به تقدیم «أَو تلک . . .» می باشد.

4- راه یافتن موسی (ع) به دستگاه فرعون حلقه ای از زنجیر بردگی بنی اسرائیل

قال ألم نربک فینا ولیداً . . . و تلک نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرائیل

مقصود موسی(ع) از بیان مطلب یاد شده این بود که اگر ظلم تو بر بنی اسرائیل (کشتن نوزادان) نبود، هرگز مادرم مرا به نیل رها نمی کرد تا اسیر تو شوم و امروز تو بر من منت نهی.

6- ناخشنودی موسی (ع)، از زندگی گذشته خویش در دربار فرعون

ص: 447

قال ألم نربك فينا وليدًا . . . و تلك نعمه تمنّها على أن عبّدت بني إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 1

1 - اقدام موسی (ع) ، به معرفی پروردگار جهانیان برای فرعون و حاضران مجلس او

قال رب السموت و الأرض و ما بينهما إن كنتم موقنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 25 - 1

1 - مناظره موسی و فرعون در منظر جمعی از فرعونیان

قال لمن حوله

«حَوْلٌ» به چیزی که شیء را احاطه کرده باشد، گفته می شود. استفهام در «ألا تستمعون» برای اظهار تعجب است. یعنی «[فرعون] به کسانی که پیرامونش بودند [با تعجب] گفت آیا نمی شنوید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 1

1 - موسی (ع) باراه یافتن به دربار فرعونیان ، پیام حق الهی را به آنان ارائه کرد .

لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون و هم-ن و قرون ... فلما جاءهم بالحق من عندنا

693- موسی (ع) در کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 2

2- واقع شدن کاخ فرعون و محل زندگی موسی (ع) در نقطه ای خارج از شهر مصر

و دخل المدینه

با توجه به این که موسی (ع) در آن زمان پیش فرعون و در کاخ وی زندگی می کرد، تعبیر «دخل المدینه» نشان می دهد که قصر فرعون در

محلّی بیرون از شهر مصر واقع شده بود.

694- موسی (ع) و اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 2،4

2- موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان

ص: 448

فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسى و هرون إلى فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

4- هارون (ع) ، شریک و همتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسى و هرون إلى فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 2، 1

1 - حضرت موسی (ع) ، فرعون و سران حکومتش را ، به خاطر انکار معجزه ای که در حق بودن آن تردیدی نبود ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

قال موسى أتقولون للحق لما جاءكم أسحر هذا

2- حضرت موسی (ع) ، از انکار معجزه توسط فرعون و اطرافیانش و جادو خواندن آن ، اظهار تعجب و شگفتی کرد .

أسحر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 13، 18

13 - موسی (ع) در دعای خود ، برای اینکه فرعون و اطرافیانش موفق به ایمان نشوند ، از خداوند درخواست کرد دل های آنان را سخت گردانیده و بر آن مهر بزند .

ربنا .. و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا

«شدت» به معنای صلابت و سخت شدن است و نقیض نرمی می باشد و چون «اشدد» با «علی» استعمال شده در آن معنای «طبع» و «ختم» تضمین و اشراب شده است .

18 - موسی (ع) از خداوند ، خواستار عذاب استیصال برای فرعون و اطرافیانش گردید .

و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که الف و لام «العذاب» - که برای عهد ذهنی است - اشاره به عذاب دنیوی (استیصال) باشد. در این

صورت چنین بر می آید که حضرت موسی(ع) چون به چگونگی تحقق عذاب استیصال آگاه بود، از خداوند تحقق زمینه پیدایش آن را - که عبارت از سخت شدن دل و مهر شدن آن است - درخواست کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 10

10 - موسی (ع) و برادرش (هارون)، تحت فشار فرعون و اطرافیان او بودند .

قال موسی ربنا انک اءاتیت فرعون و ملاء زینه و أمولا .. لیضلوا عن سبیلک ... فاستق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 1

1 - خداوند، موسی(ع) را به سوی فرعون و دربارانش فرستاد .

ص: 449

و لقد أرسلنا موسى بايتنا إلى فرعون و ملایه

695- موسی (ع) و اضلال اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 7

7 - حضرت موسی (ع) ، از فرعون و اطرافیانش برای به کار بستن اموال و زینت های فراوان خویش در مسیر گمراهی و فریب مردم ، در پیشگاه خداوند به شکوه پرداخت .

و قال موسی ربنا انک ءاتیت فرعون و ملاءه زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا

696- موسی (ع) و اضلال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 7

7 - حضرت موسی (ع) ، از فرعون و اطرافیانش برای به کار بستن اموال و زینت های فراوان خویش در مسیر گمراهی و فریب مردم ، در پیشگاه خداوند به شکوه پرداخت .

و قال موسی ربنا انک ءاتیت فرعون و ملاءه زینه و أمولا فی الحیوه الدنیا ربنا لیضلوا

697- موسی (ع) و براندازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 1

1 - فرعون و اطرافیانش ، پس از شیندن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسی .. قالوا أجتئنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء

698- موسی (ع) و ثروت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 10،11

10 - موسی (ع) در دعای خود ، نابودی کامل ثروت های فرعون و اطرافیانش را از خداوند خواستار گردید .

گاهی «طموس» به چیزی نسبت داده می شود و از آن فساد، تباهی و نابودی خود آن شیء اراده می شود؛ مانند طموس قلب،

یعنی فساد و تباهی قلب؛ طموس طریق، یعنی خراب شدن و از بین رفتن راه و گاهی از آن تباهی آثار و لوازم شیء اراده می شود؛ مانند طموس نجم، یعنی زوال نور آن؛ طموس چشم، یعنی محور نور آن. برداشت فوق مبتنی بر استعمال اول است.

11 - موسی (ع) در دعای خود، برای جلوگیری از گمراه شدن مردم، از خداوند درخواست کرد تا جاذبه های اموال فرعون و اطرافیانش را (در چشم و دل مردم) دگرگون نماید.

ربنا لیضلوا عن سبیلک ربنا اطمس علی أمولهم

699- موسی (ع) و ثروت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 10, 11

10 - موسی (ع) در دعای خود، نابودی کامل ثروت های فرعون و اطرافیانش را از خداوند خواستار گردید.

ربنا اطمس علی أمولهم

گاهی «طموس» به چیزی نسبت داده می شود و از آن فساد، تباهی و نابودی خود آن شیء اراده می شود؛ مانند طموس قلب، یعنی فساد و تباهی قلب؛ طموس طریق، یعنی خراب شدن و از بین رفتن راه و گاهی از آن تباهی آثار و لوازم شیء اراده می شود؛ مانند طموس نجم، یعنی زوال نور آن؛ طموس چشم، یعنی محور نور آن. برداشت فوق مبتنی بر استعمال اول است.

11 - موسی (ع) در دعای خود، برای جلوگیری از گمراه شدن مردم، از خداوند درخواست کرد تا جاذبه های اموال فرعون و اطرافیانش را (در چشم و دل مردم) دگرگون نماید.

ربنا لیضلوا عن سبیلک ربنا اطمس علی أمولهم

700- موسی (ع) و جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 116 - 1, 2

1 - موسی (ع) با بی اعتنایی به جادوگری ساحران شروع مبارزه را به آنان وا گذاشت.

قال ألقوا

2 - ساحران پس از رخصت دهی موسی (ع) آنچه را برای جادوگری تدارک دیده بودند، در مقابل تماشاگران رها کردند و چشم های آنان را سحر کردند.

فلما ألقوا سحرهم أعين الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 2

2 - حضرت موسی (ع) ، پس از رویارویی با انبوه ساحران ، از آنان خواست تا با به کار گرفتن تمام توان خود آنچه را که به قصد میدان انداختن آورده اند ، به زمین بیندازند .

ص: 451

فلما جاء السحرة قال لهم موسى ألقوا ما أنتم ملقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 6, 2, 1

1 - پس از درخواست موسی (ع)، ساحران با به میدان ریختن آنچه داشتند (چوب ها و طناب ها) به کار سحر پرداختند .

قال لهم موسى ألقوا .. فلما ألقوا

2 - موسی (ع)، پس از مشاهده عمل ساحران، برای رفع اتهام ساحری از خود، سحر بودن آن عمل را به آنان گوشزد نمود .

فلما ألقوا قال موسى ما جئتم به السحر

6 - موسی (ع)، با خطاب به ساحران، آنان را گروهی مفسد و مقابله آنان با خود را عملی فسادانگیز خواند .

قال موسى ما جئتم به السحر .. إن الله لا يصلح عمل المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 1

1 - موسی (ع)، شروع مبارزه را به ساحران فرعون واگذار نمود و بر آغاز کار از سوی آنان تأکید کرد .

إمّا أن تلقى .. قال بل ألقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 1

1 - پیشنهاد موسی (ع) به ساحران، برای پیشقدم شدن در نمایاندن سحر خویش

قال لهم موسى ألقوا ما أنتم ملقون

701- موسی (ع) و شکست اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 6, 7

6 - حضرت موسی (ع)، از پیش به پیروزی و دستیابی به هدف های خود و شکست فرعون، آگاهی داشت .

و لا یفلح السحرون

«فلاح» به معنای ظفر و دست یافتن به هدف است (مفردات راغب).

7 - حضرت موسی (ع)، همراه با نفی ساحریت از خود، فرعون و اطرافیانش را تهدید به شکست کرد و پیروزی قطعی خود را به آنان اعلام نمود.

و لا یفلح السحرون

ص: 452

702- موسی (ع) و شکست جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 3,4,5

3 - موسی (ع) ، شکست ساحران و ابطال سحر آنان را ، قطعی و غیر قابل تردید اعلام کرد .

قال موسی ما جئتم به السحر إن الله سیبطله

4 - موسی (ع) ، شکست ساحران و ابطال سحر آنان را ، به خدا مرتبط نموده و خود را صرفاً واسطه فعل او اعلام کرد .

قال موسی ما جئتم به السحر إن الله سیبطله إن الله لایصلح عمل المفسدین . و یحق ال

5 - موسی (ع) ، از پیش بر پیروزی خود و شکست ساحران و ابطال سحرشان ، اطمینان داشت .

قال موسی ما جئتم به السحر إن الله سیبطله

703- موسی (ع) و شکست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 7

7 - حضرت موسی (ع) ، همراه با نفی ساحریت از خود ، فرعون و اطرافیانش را تهدید به شکست کرد و پیروزی قطعی خود را به آنان اعلام نمود .

و لا یفلح السحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 7

7 - موسی (ع) ، فرعون و اطرافیانش را گروهی مفسد و توطئه های آنان را محکوم به شکست دانست .

إن الله لایصلح عمل المفسدین

704- موسی (ع) و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- موسی (ع) پیامبری از جانب خداوند برای ارشاد و هدایت فرعون زمان خویش و بزرگان دربار وی

إلی فرعون و ملایه

کلمه «فرعون» عنوان و لقب پادشاهان و حاکمان بزرگ مصر در عصرهای گذشته بوده است.

6- ارشاد اهرم های اصلی نظام فرعونی (فرعون و کارگزاران ارشد وی) نخستین و مهمترین رسالت موسی (ع)

إلی فرعون و ملایه

ص: 453

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 104 - 1

1 - موسی پس از بعثت به نبوت با حضور در برابر فرعون و گفتگو با وی ، رسالت الهی خویش را به او اعلان کرد .

وقال موسی یفرعون إنی رسول من رب العلمین

کلمه «واو» در «وقال .. » بیانگر این است که در قبل از بیان رسالت سخنانی بین موسی و فرعون مبادله شده بود که به سبب دخالت نداشتن آنها در موضوع بحث، بیان نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 8,9,1

1 - موسی (ع) در حضور فرعون خویشتن را از هر گونه افترا بر خداوند مبرا دانست .

حقیق علی أن لا أقول علی الله إلا الحق

8 - ربوبیت خداوند بر تمام هستی و نیز بر فرعون و بزرگان دربارش ، مورد تأکید موسی در محاوراتش با فرعون

إنی رسول من رب العلمین .. قد جئتکم ببینه من ربکم

9 - موسی (ع) در راستای رهاسازی بنی اسرائیل از فرعون خواست تا از مهاجرت آنان با وی جلوگیری نکند .

فأرسل معی بنی إسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 106 - 1

1 - فرعون ، ناباور به صداقت موسی (ع) در ادعای رسالت و برخورداریش از معجزه و آیتی از جانب خدا

قال إن كنت جئت بنایه فأت بها إن كنت من الصدقین

متعلق «الصدقین» اصل رسالت و نیز داشتن «بینه» است. یعنی: إن كنت من الصادقین فی دعوی الرساله و دعوی البینه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 107 - 1,2

1 - موسی (ع) در پاسخ فرعون (درخواست آیت رسالت) عصای خویش را رها ساخت .

فألقى عصاه

2 - عصای موسی (ع) در برابر فرعون به ماری بزرگ تبدیل شد .

فألقى عصاه فإذا هي ثعبان مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 108 - 1

1 - موسی (ع) در پی درخواست فرعون (آوردن معجزه) دومین آیت رسالت خویش را ارائه کرد .

إن كنت جئت بئایه فأت بها .. و نزع یده فإذا هي بیضاء للنظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 454

2 - موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

4 - هارون (ع) ، شریک و همتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 1، 2

1 - حضرت موسی (ع) ، فرعون و سران حکومتش را ، به خاطر انکار معجزه ای که در حق بودن آن تردیدی نبود ، مورد ملامت و سرزنش قرار داد .

قال موسی أتقولون للحق لما جاءکم أسحر هذا

2 - حضرت موسی (ع) ، از انکار معجزه توسط فرعون و اطرافیانش و جادو خواندن آن ، اظهار تعجب و شگفتی کرد .

أسحر هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 13، 18

13 - موسی (ع) در دعای خود ، برای اینکه فرعون و اطرافیانش موفق به ایمان نشوند ، از خداوند درخواست کرد دل های آنان را سخت گردانیده و بر آن مهر بزند .

ربنا .. و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا

«شدت» به معنای صلابت و سخت شدن است و نقیض نرمی می باشد و چون «اشدد» با «علی» استعمال شده در آن معنای «طبع» و «ختم» تضمین و اشراب شده است .

18 - موسی (ع) از خداوند ، خواستار عذاب استیصال برای فرعون و اطرافیانش گردید .

و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که الف و لام «العذاب» - که برای عهد ذهنی است - اشاره به عذاب دنیوی (استیصال) باشد. در این صورت چنین بر می آید که حضرت موسی(ع) چون به چگونگی تحقق عذاب استیصال آگاه بود، از خداوند تحقق زمینه پیدایش آن را - که عبارت از سخت شدن دل و مهر شدن آن است - درخواست کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 10

10 - موسی (ع) و برادرش (هارون)، تحت فشار فرعون و اطرافیان او بودند .

قال موسی ربنا انک ءاتیت فرعون و ملاءه زینه و أمولا . . . لیضلوا عن سبیلک ... فاستق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 455

2- فرعون و قوم او، در محدوده رسالت موسی (ع) بودند.

و لقد أرسلنا موسی... إلی فرعون و ملایه

کلمه «ملایه» به معنای گروه و جمعیت و نیز به معنای اشراف و بزرگان می باشد. بر اساس معنای اول، جمله «أرسلنا موسی... إلی فرعون و ملایه» در اینکه قوم فرعون و جمعیت وابسته به او در محدوده رسالت موسی (ع) بودند، صراحت دارد و بر اساس دومین معنا، این جمله به حقیقت یاد شده اشاره دارد؛ زیرا اگر فرعون و بزرگان دربارش در محدوده رسالت موسی (ع) باشند، طبعاً قوم او نیز چنین خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 10

10- مقابله به مثل و حقیقت گویی، از ویژگی های برخورد موسی (ع) با فرعون

إنی لأظنک یموسی مسحورًا... و إنی لأظنک یفرعون مشبورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 2

2- موسی (ع) در مبارزه با فرعون، خود را مواجه با گروهی از حامیان او می دید و برای ارشاد آنان چاره اندیشی می کرد.

اذهب إلی فرعون... یفقهوا قولی

با آن که در فرمان رسالت فقط نام فرعون آمده بود، اما موسی (ع) برای گفتار خویش، شنوندگان بیشتری را پیش بینی می کرد و «یفقهوا» را با صیغه جمع آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 1

1 - فرعون، هامان و قارون، در قلمرو رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی... إلی فرعون و هم-ن و قرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را به سوی فرعون و درباریانش فرستاد .

و لقد أرسلنا موسی بایتنا إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 3

3 - نخستین مأموریت موسی (ع) ، حرکت به سوی فرعون بود .

و فی موسی إذ أرسلنه إلی فرعون

ص: 456

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 2

2 - حرکت به سوی فرعون و باز داشتن او از طغیان گری، فرمان خداوند به موسی (ع) در وادی طوی

اذهب إلی فرعون إته طغی

705- موضعگیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 5

5 - ادعای ربوبیت برتر، موضع گیری فرعون در برابر طرح توحید ربوبی از سوی موسی (ع)

و أهدیک إلی ربّک .. أنا ربّکم الأعلى

جمله «و اهدیک إلی ربّک» در آیات پیشین، سخنی بود که موسی (ع)، آن را با توجه به انکار ربوبیت خداوند از سوی فرعون، مطرح ساخت. فرعون در واکنش به این دعوت، برترین ربوبیت را برای خود قائل شد.

706- موعظه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 16

16 - ساحران مؤمن با وجود تهدیدات فرعون، در صدد نصیحت و ارشاد و هدایت وی بودند.

ما جاءنا من البیت و الذی فطرنا فاقض ما أنت قاض إنما تقضی هذه الحیوه الدنیا

اشاره ساحران به بینات موسی (ع) و خالقیت خداوند و محدودیت قدرت فرعون، پس از موضع گیری خصمانه او، می تواند به منظور رام ساختن و پند و اندرز دادن به او باشد.

707- موقعیت اجتماعی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 5

5 - ساحران، دارای موقعیت و احترام در میان جامعه فرعونی *

برداشت یاد شده بدین احتمال است که خطاب «ياأيه الساحر»، استهزایی نباشد؛ بلکه برای احترام ادا شده باشد. و مؤید آن، ذیل آیه شریفه است که فرعونیان از موسی (ع) تقاضای رفع عذاب کردند.

708- موقعیت اجتماعی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 2

2 - مؤمن آل فرعون ، برخوردار از موقعیت اجتماعی و نفوذ در جامعه

يقوم لكم الملك اليوم

تعبیر «ای قوم من» و نیز محتوا و آهنگ کلام مؤمن آل فرعون و برخی از روایات وارده درباره ایشان، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 3

3 - مؤمن آل فرعون ، برخوردار از موقعیت اجتماعی و نفوذ در جامعه

يقوم ائى اخاف عليكم يوم التناد

709- موقعیت جغرافیایی کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 10

10 - کاخ فرعون ، مشرف و مسلط بر جریان رود نیل *

وهذه الأنهر تجرى من تحتى

710- موقعیت جوی مرکز حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 16

16 - مرکز حکومت فرعون ، منطقه ای گرمسیر و دارای درختان نخل بود .

ولأصلبئکم فى جذوع النخل

711- موقعیت سیاسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 22 - 3

3 - مدین ، سرزمین بیرون از قلمرو حکومت فرعون

ص: 458

انتخاب مدین به عنوان پناهگاه، نشانگر آن است که آن سرزمین از محدوده حکومت فرعون بیرون بوده است.

712- موقعیت شناسی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 10

10 - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم ، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

يقوم لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی (ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

713- موقعیت کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 2

2 - واقع شدن کاخ فرعون و محل زندگی موسی (ع) در نقطه ای خارج از شهر مصر

و دخل المدینه

با توجه به این که موسی (ع) در آن زمان پیش فرعون و در کاخ وی زندگی می کرد، تعبیر «دخل المدینه» نشان می دهد که قصر فرعون در محلی بیرون از شهر مصر واقع شده بود.

714- مؤاخذه دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 2

2 - مؤاخذه سخت و سنگین فرعون در دنیا از سوی خداوند

فأخذنه أخذًا وبيلاً

«وبيل» به معنای وخیم و سنگین است (مصباح المنير).

715- مؤمن آل فرعون در حضور موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 459

1 - ورود شتابزده مردی ناشناس از دورترین نقطه شهر به حضور موسی (ع)

و جاء رجل من أقصا المدينة يسعی

716- مؤمن آل فرعون و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 12

12 - آشنایی مؤمن آل فرعون ، از تاریخ مردم مصر و سرگذشت یوسف پیامبر (ع)

و لقد جاءكم يوسف من قبل بالبینت . . . حتی إذا هلك قلتم لن یبعث الله من بعده ر

717- مؤمن آل فرعون و مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 12

12 - آشنایی مؤمن آل فرعون ، از تاریخ مردم مصر و سرگذشت یوسف پیامبر (ع)

و لقد جاءكم يوسف من قبل بالبینت . . . حتی إذا هلك قلتم لن یبعث الله من بعده ر

718- میخکوبی دشمنان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 6

6 - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

و فرعون ذی الأوتاد

ممکن است فرعون از آن جهت به «ذی الأوتاد» توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

719- میعاد فرعون با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- فرعون با تظاهر به اطمینان خویش بر پیروزی بر موسی (ع)، تعیین مکان و زمان رویارویی را به او واگذار کرد .

فاجعل بیننا و بینک موعداً لانخلفه

ص: 460

در این که «موعداً» مصدر است یا اسم زمان و یا اسم مکان، نظریاتی چند ابراز شده است. گفتنی است که به قرینه وصف «لانخلفه» و کلمه «مکاناً» و کلمه «یوم الزینه» (در آیه بعد) می توان پی برد که مجموعه هر سه معنا، مورد نظر بوده است؛ هر چند برای برخی از آن معانی کلام دارای تقدیراتی باشد.

7- فرعون به موسی (ع) اطمینان داد که او و یارانش، از حضور در میعادگاه تخلف نخواهند ورزید.

موعداً لانخلفه نحن

10- فرعون، برای مقابله با معجزات موسی (ع) از او خواست مکانی مناسب و هموار را در نظر گیرد.

فاجعل... مکاناً سوئی

«مکاناً» بدل است برای «موعداً» و «سوی» به معنای مستوی است. «مکاناً سوئی»؛ یعنی، زمینی که مسطح باشد. این وصف، آگاهی طرفین را بر آنچه انجام می گیرد، ممکن می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 6, 9, 24

2- موسی (ع)، روز عید را به عنوان روز موعود برای مقابله با فرعون برگزید.

قال موعدکم یوم الزینه

4- هنگام بالا آمدن آفتاب و اجتماع مردم در روز عید، زمان مواعده موسی (ع) و فرعون

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

6- موسی (ع)، مناسب ترین زمان را برای تبلیغ و ارائه معجزات خویش و منکوب ساختن فرعون برگزید.

قال موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

روز عید، نوعاً روز فراغت و آمادگی فکری مردم است. انتخاب چنین روزی از سوی موسی (ع) و نیز توجه به حضور گسترده مردم در روشنایی روز، حکایت از انتخاب مناسب آن حضرت دارد.

9- موسی (ع) همراه با تعیین زمان و مکان مبارزه، تلاش فرعونیان را برای جمع کردن مردم در صحنه مبارزه، شرط کرد.

موعدکم یوم الزینه و أن یحشرالناس ضحی

مجهول آوردن «یُحشر» حاکی از نقش عواملی در جمع شدن مردم است. چنانچه حرف «واو» در «وأن یحشر...» به معنای «مع» باشد، قید «محشور شدن مردم» گویای این نکته است که موسی (ع)، وعده خویش را به احضار مردم مشروط ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 6

6- فرعون پس از گردآوری امکانات و حيله های خویش ، در میعادگاه خود با موسی (ع) حاضر گردید .

موعدکم یوم الزینه . . . فجمع کیده ثمّ أتى

720- نجات از حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 2

ص: 461

2- زندگی بدون آرامش بنی اسرائیل تا قبل از رهایی از حکومت فرعون *

فأراد أن يستقرّهم من الأرض .. وقلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

احتمال دارد که «اسكنوا الأرض» به معنای آرام گرفتن در زمین و بیرون آمدن از اضطرابی باشد که قبلاً گریبانگیر آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 3، 2

2 - تعلق اراده الهی بر تغییر تحولات مصر به نفع بنی اسرائیل و رهانیدن آنان از استضعاف فرعون

و نريد أن نميَّ على الذين استضعفوا في الأرض

3 - نجات از حکومت بسیار خشن و بی رحم فرعون ، امتنانی بزرگ و نعمتی گران سنگ از سوی خدا به بنی اسرائیل بود .

و نريد أن نميَّ على الذين استضعفوا في الأرض

«نميَّ» از ریشه «مئّه» مشتق شده است و «مئّه» به نعمت سنگین گفته می شود (مفردات راغب).

721- نجات از شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 7

7 - بنی اسرائیل ، دارای آمادگی لازم برای هجرت از مصر و رهایی از عذاب فرعون

أسر بعبادی

حرکت شبانه، گریختن از چنگ کسانی است که برای آن حرکت، مانع ایجاد می کنند. بنابراین مانند بنی اسرائیل نزد فرعونیان، برخلاف میل آنان بوده است.

722- نجات از ظلم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 1

1 - رهانیدن بنی اسرائیل از سلطه و ستم فرعونی ، در رأس اهداف موسی (ع) و هارون (ع) قرار داشت .

أَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ . . فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا . . . أَنْ أَرْسَلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

مقصود از «إرسال» (فرستادن) در این جا آزاد کردن و رها ساختن بنی اسرائیل است. بنابراین از آیه یاد شده استفاده می شود که اساسی ترین مأموریت موسی(ع) این بود که بنی اسرائیل را از سرزمین فرعونیان خارج کند و آنان را از بند اسارت و بردگی مصریان آزاد سازد.

ص: 462

723- نجات از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 1,9

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیان‌ش قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

9- نجات بنی اسرائیل از شر فرعون و اطرافیان‌ش ، ثمره استقامت و پایداری آنان بود .

فاستقيما .. و جوزنا ببنی إسرئیل البحر ... حتی إذا أدركه الغرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 2,7

2- خداوند ، بنی اسرائیل را از خطر فرعون رهانید و آنان را از اسارت او نجات داد .

فأتبعهم فرعون .. یبنی إسرئیل قد أنجینکم من عدوکم

7- نزول « منّ و سلوی » بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم ... وعدنکم ... و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول « منّ و سلوی »، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

724- نخلستان در مرکز حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 16

16 - مرکز حکومت فرعون ، منطقه ای گرمسیر و دارای درختان نخل بود .

و لأصلبئکم فی جذوع النخل

725- نشانه های اشرافیت در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- « طلا » نماد اشرافی گری و تجمل در جامعه فرعونى

فلولا ألقى عليه أسوره من ذهب

از تکیه فرعون بر زیورآلات طلا، مطلب بالا قابل برداشت است.

ص: 463

726- نشانه های ریاست در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 2

2 - استفاده مردان از دستبند طلا، نشانگر سیادت و ریاست در جامعه فرعونى بود.

فلولا ألقى عليه أسورة من ذهب

با توجه به واژه «ألقى»، می توان استفاده کرد که فرعونیان از رسولان الهی انتظار داشتن «نشانه» را داشتند و نشانه آن زمان، دستبند طلا بوده است.

727- نشانه های گمراهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 3

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون، نمود برنامه های ناصواب او در دنیاست.

وما أمر فرعون برشيد. يقدم قومه يوم القيمة فأورد هم النار

جمله «يقدم قومه...» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «وما أمر فرعون برشيد» می باشد.

728- نظام حکومتی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 4

4- ایمان به موسی (ع) در حکومت فرعون، کاری غیر قانونی و ممنوع بوده است.

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

نیاز به اذن فرعون در ایمان به موسی (ع)، نشان از ممنوعیت و غیرقانونی بودن ایمان به آن حضرت در آن عصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 7

7- وجود فشار و اکراه و سلب آزادی در حکومت فرعون

ما أكرهتنا عليه من السحر

729- نظام سیاسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 464

6 - فرعون برای اداره امور مملکتی از مشورت با دیگران ابایی نداشت .

یرید أن یخرجکم من أرضکم فماذا تأمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرعون ، برخوردار از اقتدار و سلطنتی با نفوذ در سرزمین مصر بود .

یأتوک بکل سحر علیم

فعل «یأتوک» جواب فعل امر قرار گرفته و به حرف شرطِ مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین است: ان ترسل الحاشرین یأتوک بکل ساحر علیم. انتخاب این ترکیب برای کلام حاوی این نکته است که فرستادن نیروها مستلزم آوردن ساحران است و این حکایت از نفوذ فراوان فرعون و مأموران وی بر سرزمین مصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نظام فرعونى ، نظامى استمارگر

و نستحى نساءهم

چون مجرد زنده نگهداشتن زنان کیفر محسوب نمی شود و فرعون با جمله «سنقتل . . . و نستحى نساءهم» در صدد بیان مجازات قوم موسی بوده است، می توان گفت هدف از بیان این معنا استعمار زنان بنی اسرائیل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - تحمیل بدترین شکنجه ها ، سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان از سوی فرعونیان ، آزمایشی بزرگ از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» شکنجه های فرعونیان باشد.

730- نظام کیفری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 14

14 - بریدن دست و پای مجرمان و بستن آنان به چوبه های دار ، از جمله سخت ترین مجازات ها در زمان فرعون بود .

فَلَا تَقْطَعْنَ... وَأَصْلَبْتِكُمْ فِي جَذوعِ النَّخْلِ

ص: 465

731- نظرخواهی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 1

1 - نظرخواهی و اقرارطلبی فرعون از قوم خویش ، درباره حاکمیت و مالکیت او بر سرزمین مصر

يقوم أليس لي ملك مصر

732- نفرت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 11 - 9

9 - فرعون ، شخصیتی منفور در نگاه همسرش آسیه و رفتار وی غیر قابل تحمل برای او

و نَجْنِي مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ

733- نفرین بر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 1

1 - خداوند ، دعای موسی و هارون (ع) ، علیه فرعون و اطرافیانش را مستجاب کرد .

قال قد أجيب دعوتكما

734- نفرین بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 1

1 - خداوند ، دعای موسی و هارون (ع) ، علیه فرعون و اطرافیانش را مستجاب کرد .

قال قد أجيب دعوتكما

735- نفوذ اجتماعی فرعون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 39 - 5

ص: 466

5- قارون و فرعون و هامان ، چهره های سرشناس و پرنفوذ جامعه خود بودند .

وقرون و فرعون و هم-ن و لقد جاءهم موسى بالبينت

با توجه به این که موسی(ع) پیامبری مبعوث شده از جانب خداوند برای توده های بنی اسرائیل بود، ذکر نام سه تن از میان آنان و یادآوری این که موسی(ع) با بینات، به سوی قارون و فرعون و هامان آمد، نشان می دهد که آنان چهره های سرشناس و صاحب نفوذی بوده اند.

736- نقش آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 1

1 - برگرفته شدن موسی (ع) از آب نیل به وسیله نزدیکان فرعون

فالتقطه آل فرعون

«إلتقاط» به معنای برگرفتن چیزی از زمین است و «آل» به کسان و نزدیکان شخص گفته می شود.

737- نقش اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 6

6- فرعون و اطرافیانش در گرایش های اعتقادی مردم ، نقش تعیین کننده ای داشتند .

ثم بعثنا من بعدهم موسى و هرون إلی فرعون و ملایه

از این که خداوند موسی و هارون(ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیانش فرستاد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 5

5- نقش جدی درباریان و اطرافیان فرعون ، در انحراف و گمراهی مردمان

و لقد أرسلنا موسى بآیتنا إلی فرعون و ملایه

از این که «ملاً» در برنامه تبلیغی موسی(ع) هم طراز فرعون قرار گرفته اند، نقش اساسی آنان در انحراف مردم به دست می آید.

738- نقش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 467

2- ناتوانی فرعونیان در مبارزه با موسی (ع) و منحصر شدن تمام قدرت و تدبیر نظام فرعونی در وجود ساحران

لعلنا نتبع السحرة إن كانوا هم الغلبين

با این که در نظام فرعونی تلاش بر حذف همه نیروها و منحصر دانستن فرعون در جایگاه رهبری بوده است؛ اما ناتوانی او از مقابله با موسی (ع) و نیاز وی به کارآیی ساحران، سبب گشت تا به جای فرعون، ساحران پیشوای مردم قلمداد شوند.

739- نقش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 75 - 6

6- فرعون و اطرافیانش در گرایش های اعتقادی مردم، نقش تعیین کننده ای داشتند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

از این که خداوند موسی و هارون (ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیانش فرستاد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 98 - 2

2- فرعون، در روز قیامت پیروانش را به آتش دوزخ خواهد برد .

فأوردهم النار

ماضی آوردن فعل «آورد» - با اینکه گزارشی از آینده است - اشاره به حتمی بودن ورود آنان به آتش جهنم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 3

3- در تعقیب بنی اسرائیل، فرعون خود رهبری سپاهیان را به عهده داشت .

فأتبعهم فرعون بجنوده

3 - فرعون ، هامان و قارون ، در اختیار دارنده همه امکانات اجتماعی (اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی) و مانع اصلی بر سر راه هدایت مردم

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً .. و لقد أرسلنا موسى ... إلى فرعون و هم-ن و

برداشت یاد شده از آن جااست که این آیه، در صدد بیان نمونه و مصداقی از مردمی است که قدرت سیاسی و اقتصادی فزون تر از کافران صدر اسلام داشتند و مانع تبلیغ و رسالت پیامبر الهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 1

1- فرعون ، عامل اصلی گرفتاری های بنی اسرائیل در جامعه مصر

من العذاب المهين . من فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 2

2- نقش اساسی فرعون ، در گرایش قوم او به تکذیب پیام آوران وحی *

و عاد و فرعون و إخوان لوط

برداشت بالا با توجه به این نکته است که در مورد دیگر اقوام، نام «قوم» آمده؛ ولی در مورد تکذیب کنندگان موسی و هارون (ع) تنها نام «فرعون» آمده است و قوم او در حقیقت تحت الشعاع او قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 4

4- «فرعون» ، محور حاکمیت کفر در عصر موسی

و فی موسی إذ أرسلناه إلی فرعون

از این که موسی (ع) قبل از تبلیغ توده های مردم، مأموریت یافته بود تا به سوی فرعون حرکت کند، به دست می آید که فرعون بر مجموعه نظام اجتماعی آن عصر حاکمیت داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 2

2- فرعون ، مانع توجه و گرایش نیروهای تحت امر خویش ، به پیام و رسالت موسی (ع)

فتولّی برکنه

در صورتی که «باء» برای تعدیه و «رکن» کنایه از نیروهای حکومتی باشد، معنای آیه چنین می شود: «فجعل رکنه متولّین».

740- نگرانی از پیشگامی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3

3 - موسی و هارون (ع) از پیشدستی فرعون و اقدام او به کیفر فوری آنان، پیش از هرگونه فرصت اظهار معجزه و بیان حقیقت، نگران بودند.

قالا ربنا إنا نخاف أن يفرط علينا

«فَرَطٌ»؛ یعنی، پیشی گرفت بدون آن که افراط یا تقریط کرده باشد (مفردات راغب). مراد موسی و هارون(ع)، احتمال دست زدن فرعون به کاری است که فرصت ابلاغ پیام الهی را از آنان بگیرد.

ص: 469

741- نگرانی از حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إتّنا نخاف أن يفرط علينا أو أن يطغى

742- نگرانی از طغیان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 4

4- موسی و هارون (ع)، از احتمال افزایش طغیان فرعون، در پی ابلاغ دعوت الهی به او، نگران بودند.

أو أن يطغى

خداوند در سخن با موسی(ع)، به طغیان گری فرعون تصریح کرده بود. بنابراین مراد موسی و هارون(ع) از این سخن، احتمال افزایش طغیان او است؛ به گونه ای که زمینه پذیرش دعوت را در او به کلی از میان ببرد.

743- نگرانی از طغیانگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 2

2- خداوند به موسی و هارون (ع) اطمینان داد که فرعون فرصت ابلاغ پیام رسالت را از آنان نگرفته و بر طغیان خود نخواهند افزود.

نخاف أن يفرط... قال لاتخافا

744- نگرانی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 2,5

2- نگرانی فرعون از تأثیر معجزات موسی در اطرافیان

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

5- بیم فرعون از ناگزیر شدن قبطیان به ترک سرزمین خویش با پیروزی موسی (ع)

ص: 470

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 3

3 - نگرانی فرعون ، از نفوذ سخنان موسی (ع) در دل ارکان حکومت خویش

فتولی برکنه

745- نیازهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 9 - 6

6 - نیاز شدید فرعون و همسرش به وجود کودکی در کنارشان

وقالت امرأت فرعون قرت عین لی و لک

746- وسعت سلطه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 4

4 - فرعون ، بر تمام امور زندگانی مردم مصر مسلط بود .

أنا ربکم الأعلى

747- وعده به جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 2,3

2 - تأکید فرعون بر قرار گرفتن ساحران در زمره مقربان وی ، با پیروزی بر موسی (ع)

و إنکم إذا لمن المقربین

3 - فرعون ، برای جلب حمایت ساحران ، بیش از انتظارشان به آنان وعده مزد و پاداش داد .

قالوا لفرعون ائت لنا لأجرًا .. وإني لكم إذا لمن المقربين

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران تنها درخواست مزد داشته اند؛ ولی فرعون علاوه بر پاسخ مثبت به آن، وعده تقرب به درگاه خود را نیز به آنان داد.

ص: 471

748- وعده شکست فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 7

7- شکست نهایی فرعون و غلبه موسی ، هارون (ع) و پیروانشان بر وی ، وعده الهی به موسی در وادی طور

أنتما و من اتبعكما الغلبون

749- وعده های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 42 - 2,3

2- تأکید فرعون بر قرار گرفتن ساحران در زمره مقربان وی ، با پیروزی بر موسی (ع)

وإنکم إذا لمن المقربین

3- فرعون ، برای جلب حمایت ساحران ، بیش از انتظارشان به آنان وعده مزد و پاداش داد .

قالوا لفرعون أنن لنا لأجراً . . . وإنکم إذا لمن المقربین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران تنها درخواست مزد داشته اند؛ ولی فرعون علاوه بر پاسخ مثبت به آن، وعده تقرب به درگاه خود را نیز به آنان داد.

750- وفور امکانات دنیوی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنما هذه الحیوه الدنیا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

751- وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل ، به هنگام طلوع آفتاب

فأتبعوهم مشرقین

ص: 472

واژه «مشرقین» از مصدر «اشراق» (داخل شدن در وقت طلوع خورشید) مشتق شده است و حال از ضمیر فاعل «أتبعوهم» می باشد؛ یعنی، «فلحقوا بهم حالکونهم داخلین فی وقت طلوع الشمس». گفتنی است که «إتباع» (مصدر «أتبعوا») در این جا به معنای ملحق شدن است.

752- وقت مبارزه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 38 - 4

3 - گردآوری ساحران ، برای هماوردی با موسی (ع) در وقت و روزی معین (پیش از ظهر روز عید) بود .

فجمع السحرة لمیقت یوم معلوم

«میقات» به زمان معین گفته می شود و مراد از آن در این جا - به قرینه آیه 59 سوره طه - پیش از ظهر (ضحی) می باشد. مقصود از «یوم معلوم» به دلیل آیه یاد شده روز جشن (یوم الزینه) است و روز جشن همان روز عید می باشد.

4 - اهمیت زمان و روز خاص در بازتاب هماوردی موسی (ع) با ساحران در نگاه فرعونیان

فجمع السحرة لمیقت یوم معلوم

تصریح به زمان معین، نشانگر اهمیت و نقش آن است .

753- ویژگیهای اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 4

4 - فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظالمین

754- ویژگیهای ایمان جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 8

8 - ساحران ، ایمان خود به خداوند را به گونه ای اعلام کردند که فرعون نتواند آن را تحریف و از آن سوء استفاده کند .

از آن جایی که موسی (ع) مدتی در خانه فرعون پرورش یافته بود، اگر ساحران «رّب موسی» می گفتند، این احتمال وجود داشت که فرعون سجده آنان و گفته هایشان را به نفع خود توجیه کند و خود را «رّب موسی» بداند. آنان با آوردن اسم هارون در کنار اسم موسی (ع) (رّب هارون و موسی) راه سوء استفاده از کلام خود را به روی فرعون بستند.

755- ویژگیهای جادو در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 7

7 - سحر متداول در عصر فرعون ، محدود به نوعی خاص و در قالب نمایش سحر بر اشیای افکنده شده بر زمین بود . *

إِذَا آن تَلَقَىٰ وِإِذَا آن نَكُونُ أَوَّلَ مِن أَلْقَىٰ

تعبیری که ساحران در بیان خویش به کار گرفتند (یا می افکنی و یا نخست ما می افکنیم)، می تواند حاکی از آن باشد که کسی انتظار سحری از نوع دیگر را نداشت. فراهم آوردن ریسمان ها و عصاها - که آیه بعد بر آن دلالت دارد - نیز گویای همین نکته است.

756- ویژگیهای جامعه زمان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 7

7 - نظام اجتماعی حاکم بر جامعه فرعونى ، مبتنى بر فرهنگ و عقاید جاهلی و مورورثی بود .

أَجْتَنَّا لِنُلْفِتْنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا وَتَكُونُ لَكُمُ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ

757- ویژگیهای حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 23

23 - اتهام ، توجیهی برای خشونت و کیفر های ظالمانه ، در رژیم فرعون

ءَامَنْتُمْ . . . إِنَّهُ لَكَبِيرِكُمْ . . . فَلَا قُطْعَانَ . . . أَشَدَّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 3

3 - نظام فرعونى ، نظامی سرکوبگر و متکی به اشراف

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ . . . وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 9

ص: 474

9 - نبودن آزادی عقیده و بیان و حاکمیت جو اختناق و خشونت در دوران حاکمیت فرعون بر سرزمین مصر

لأجعلنك من المسجونين

وجود زندان مشقت بار و زندانیان بسیار سیاسی، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 4

4 - فرعون، برخوردار از اقتدار و سلطنتی بانفوذ در سرزمین مصر

يأتوك بكلّ سحرّ عليم

فعل «يأتوك» جزای شرط مقدر (إن تبعثهم يأتوك بكلّ سحرّ عليم) است. این ترکیب حاوی این نکته است که فرستادن نیروها برای جذب ساحران، مساوی با آمدن آنان بدون تعلل است و این مطلب، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 4

4 - سرزمین مصر در عصر فرعون، برخوردار از تمدن و اقتصادی نیرومند

فأخرجنهم من جنّات و عيون . و كنوز و مقام كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 12

12 - وجود استبداد و خودکامگی و نبود آزادی بیان در جامعه فرعونی عصر موسی

أقتلون رجلاً أن يقول ربّي الله و قد جاءكم بالبينت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 6

6 - حکومت فرعونی، حکومتی اشرافی و مبتنی بر اقتدار اشراف

إلى فرعون و ملاّيه

کلمه «ملاً» در قرآن مجید، معمولاً به طبقه اشراف و ثروتمندان اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 7

7 - حکومت فرعونى در عصر موسى (ع)، حكومتى فردى و استبدادى بود.

أليس لى ملك مصر

با توجه به این که فرعون خود را فرمانروای مطلق و بی چون و چرای مصر می داند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 2

ص: 475

2 - جامعه فرعونى ، داراى نظامى طبقاتى و مبتنى بر اشرافى گرى

أم أنا خير من هذا الذى هو مهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 31 - 2

2- نظام فرعونى ، نظامى استبدادى و متكى به رأى فرد

من العذاب المهين . من فرعون

از اين كه شخص فرعون، به عنوان عامل اصلى عذاب و خوارى بنى اسرائيل معرفى شده، استفاده مى شود كه حضور فرعون و تصميم گيرى او، بر همه شؤن جامعه سيطره داشته و از اين رو، خطاهای فرعونيان تنها به او نسبت داده شده است.

758- ویژگیهای زندگی اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 88 - 2

2- فرعون و اطرافيانش ، از زندگى اشرافى و زينت هاى خيره كننده و امكانات اقتصادى عظيمى برخوردار بودند .

إنك ءاتيت فرعون و ملاء زينه و أموالا فى الحيوه الدنيا

نكره بودن «زينه و أموالا» دلالت بر «تفخيم» و «تعظيم» مى كند و چون فخامت و بزرگى در هر چيزى متناسب با آن چيز مى باشد؛ در تفخيم زينت، خيره كنندگى و در تفخيم اموال، فراوانى و عظمت آورده شده است.

759- ویژگیهای سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ذريات - 51 - 40 - 3

3 - ارتش و سپاه فرعون ، متشكل از چند لشكر

و جنوده

برداشت ياد شده، از جمع آمدن واژه «جنود» (لشكريان) به دست مى آيد.

760- ویژگیهای عقیده مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 5

5 - جهان بینی و اعتقادات مؤمن آل فرعون ، بر علم و شناخت اطمینان بخش استوار بود .

ص: 476

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به ما لیس لی به علم

761- ویژگیهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 7,8,9

7- فرعون مصر ، حاکمی خودبرتربین ، مستبد و خودکامه بود .

وإن فرعون لعال فی الأرض

8- فرعون مصر ، حاکمی از زمره مسرفان بود .

إنه لمن المسرفین

9- فرعون ، در شکنجه و آزار دیگران ، حد و مرزی نمی شناخت .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم . . . و آتته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 85 - 4

4- فرعون و اشراف اطراف او ، مردمی ددمنش و ستم پیشه بودند .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 88 - 2

2- فرعون و اطرافیانش ، از زندگی اشرافی و زینت های خیره کننده و امکانات اقتصادی عظیمی برخوردار بودند .

إنک ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أموالا فی الحیوه الدنیا

نکره بودن «زینه و أموالا» دلالت بر «تفخیم» و «تعظیم» می کند و چون فخامت و بزرگی در هر چیزی متناسب با آن چیز می باشد؛ در تفخیم زینت، خیره کنندگی و در تفخیم اموال، فراوانی و عظمت آورده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- برتری جویی و اسرافگری، از منفی ترین ویژگی های فرعون

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

چنانچه «من المسرفین» خبر دوم «کان» باشد، آیه دو وصف مستقل برای فرعون بیان کرده است.

4- فرعون، پشیمان و سرکرده اسرافگران *

إِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ

قرین آمدن وصف «عالیاً» و «من المسرفین»، ممکن است بیانگر جنبه سرکردگی فرعون در میدان اسرافگری باشد.

ص: 477

762- ویژگیهای کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 10، 9

9- آب های زراعی و آشامیدنی مردم مصر، از قصر و اراضی فرعون عبور می کرده است . *

و هذه الأنهر تجري من تحتی أفلاتبصرون

10 - کاخ فرعون، مشرف و مسلط بر جریان رود نیل *

و هذه الأنهر تجري من تحتی

763- هارون (ع) و اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 4، 2

2- موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

4- هارون (ع)، شریک و همتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 10

10 - موسی (ع) و برادرش (هارون)، تحت فشار فرعون و اطرافیان او بودند .

قال موسی ربنا إنک ءاتیت فرعون و ملأه زینه و أمولا . . . لیضلوا عن سبیلک . . . فاستق

764- هارون (ع) و براندازی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرعون و اطرافیان‌ش ، پس از شنیدن سخنان موسی (ع) ، او و هارون (ع) را به تلاش برای براندازی حکومت متهم کردند .

قال موسی . . قالوا أجبئنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لکما الکبریاء

ص: 478

765- هارون (ع) و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 2،4

2 - موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

4 - هارون (ع) ، شریک و همتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

766- هارون (ع) و نفرین بر اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 2

2 - هارون (ع) با موسی (ع) ، در دعا علیه فرعون و اطرافیانش ، همراه و شریک بود .

دعوتکما

767- هارون (ع) و نفرین بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 2

2 - هارون (ع) با موسی (ع) ، در دعا علیه فرعون و اطرافیانش ، همراه و شریک بود .

دعوتکما

768- هدایت اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 1

1- خداوند ، موسی (ع) را برای هدایت فرعون و بزرگان دربارش ، به سوی آنان فرستاد .

و لقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و ملایه

ص: 479

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 7

7- فرمان الهی به موسی (ع) در وادی طور، مبنی بر رفتن نزد فرعون و ابلاغ رسالت خویش به وی و مهتران حکومتش

إلی فرعون و ملائیه

«إلی فرعون» متعلق به عامل محذوف بوده و تقدیر آن چنین است: «اذهب إلی فرعون و ملائیه».

769- هدایت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 5,6

5- موسی (ع) پیامبری از جانب خداوند برای ارشاد و هدایت فرعون زمان خویش و بزرگان دربار وی

إلی فرعون و ملائیه

کلمه «فرعون» عنوان و لقب پادشاهان و حاکمان بزرگ مصر در عصرهای گذشته بوده است.

6- ارشاد اهرم های اصلی نظام فرعون (فرعون و کارگزاران ارشد وی) نخستین و مهمترین رسالت موسی (ع)

إلی فرعون و ملائیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 1

1- خداوند، موسی (ع) را برای هدایت فرعون و بزرگان دربارش، به سوی آنان فرستاد.

و لقد أرسلنا موسی... إلی فرعون و ملائیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 29 - 1

1 - موسی (ع) برای انجام رسالت الهی خویش در ارشاد و هدایت فرعون، به داشتن وزیر و معاون احساس نیاز می کرد.

واجعل لی وزیرًا

«وزیر» به کسی گفته می شود که کارهای سنگین و مسؤولیت های فرمانده خود را به عهده گیرد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 3

3 - ارشاد و هدایت فرعون ، نیازمند مقاومت و پایداری موسی و هارون (ع) و پرهیز آنان از هرگونه سستی بود .

و لاتنیا فی ذکری . اذهبأ إلی فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 7

ص: 480

7 - وعده یاری خداوند و آگاهی گسترده او بر جزئیات ماجرای ارشاد فرعون ، مایه امیدواری و آرامش بخش دل های نگران موسی و هارون (ع) بود .

إِنَّا نَخَافُ . . . لِاتَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 2

2- هارون ، شریک و همتای موسی (ع) در امر رسالت و تبلیغ فرعون و قوم او

و لقد ءاتینا موسی الکتب . . . أخاه هرون وزیرًا. فقلنا اذهبنا إلى القوم الذین کذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 12 - 4

4- اعطای نه معجزه و نشانه از سوی خدا به موسی (ع) برای هدایت فرعون و فرعونیان

فی تسع ءایت إلی فرعون و قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 7

7- فرمان الهی به موسی (ع) در وادی طور ، مبنی بر رفتن نزد فرعون و ابلاغ رسالت خویش به وی و مهتران حکومتش

إلی فرعون و ملائیه

«إلی فرعون» متعلق به عامل محذوف بوده و تقدیر آن چنین است: «اذهب إلی فرعون و ملائیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 1

1 - سرگذشت موسی (ع) و رسالت او در هدایت فرعون ، آیتی الهی و درس آموز

و فی موسی إذ أرسلنه إلی فرعون

عبارت «و فی موسی» عطف بر جمله «ترکنا فیها آیه» است؛ یعنی، «و فی قصه موسی آیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند ، مأمور اظهار آمادگی نزد فرعون برای هدایت او به خداوند

و أهدیک إلی ربّک

- موسی (ع) به فرمان خداوند، مأمور اظهار آمادگی نزد فرعون برای هدایت او به خداوند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 20 - 1

1 - موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او ، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد

ص: 481

- موسی (ع) در پی گفت وگو با فرعون و اظهار آمادگی برای ارشاد و هدایت او، بزرگ ترین معجزه خویش را به وی ارائه کرد.

770- هدایتگری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 16

16 - ساحران مؤمن با وجود تهدیدات فرعون ، در صدد نصیحت و ارشاد و هدایت وی بودند .

ما جاءنا من البیت و الذی فطرنا فاقض ما أنت قاض إنما تقضى هذه الحیوه الدنیا

اشاره ساحران به بینات موسی (ع) و خالقیت خداوند و محدودیت قدرت فرعون، پس از موضع گیری خصمانه او، می تواند به منظور رام ساختن و پند و اندرز دادن به او باشد.

771- هدایتگری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 16

16 - فرعون ، مدعی هدایت گری مردم به راه درست

و ما أهدیکم إلا سبیل الرشاد

772- هدایتگری مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 4

4 - نشان دادن راه درست ، محور و هدف تلاش گسترده مؤمن آل فرعون در میان مردم مصر بود .

اتَّبِعُون أهدکم سبیل الرشاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ارائه تصویری درست از حقیقت زندگی در دنیا و آخرت ، از نخستین کار های هدایتی مؤمن آل فرعون

يقوم إنما هذه الحيوه الدنيا متع وإنَّ الأخره هي دار القرار

ص: 482

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 5

5 - نجات و رستگاری مردم ، هدف و محور تمامی تلاش های ارشادی ، سیاسی و اجتماعی مؤمن آل فرعون

و قال رجل مؤمن من آل فرعون یکتُم ایمنه . . . و یقوم مالی أَدعوکم إلی النجوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 3

3 - هدایت ها و خیر خواهی های مؤمن آل فرعون ، در قومش تأثیر نگذاشت .

فستذکرون ما أقول لکم

773- هشدار اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 5,7

5 - رو آوردن موسی (ع) و قومش به فسادگری علیه نظام فرعونى ، هشدار اشرافیان به فرعون

أتذر موسى وقومه لیفسدوا فی الأرض

«لام» در «لیفسدوا» در اصطلاح اهل ادب لام عاقبت می باشد. بنابراین مقصود اشراف از جمله «أتذر ...» این است که ترک مجازات موسی (ع) و قومش به فسادگری آنان می انجامد. قابل ذکر است که مراد از فسادگری، به قرینه «و یدرک وءالهتک»، شورش کردن علیه نظام فرعونى است.

7 - اشرافیان دربار ، سرکوب نشدن موسی (ع) را مایه انزوای فرعون و ترک پرستش خدایان وی دانسته و آن را به فرعون گوشزد کردند .

أتذر موسى وقومه . . . و یدرک وءالهتک

774- هشدار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 5,7

5 - رو آوردن موسی (ع) و قومش به فسادگری علیه نظام فرعونى ، هشدار اشرافیان به فرعون

«لام» در «لیفسدوا» در اصطلاح اهل ادب لام عاقبت می باشد. بنابراین مقصود اشراف از جمله «أُتذّر ...» این است که ترک مجازات موسی (ع) و قومش به فسادگری آنان می انجامد. قابل ذکر است که مراد از فسادگری، به قرینه «و یذکر وءالهتک»، شورش کردن علیه نظام فرعون است.

7- اشرافیان دربار، سرکوب نشدن موسی (ع) را مایه انزوای فرعون و ترک پرستش خدایان وی دانسته و آن را به فرعون گوشزد

کردند .

أُتذّر موسى وقومه .. و يذرك وءالهتك

775- هلاکت سپاه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 8

8- قوای نظام فرعونى ، محکوم به نابودى و ناتوان از پایداری در برابر اراده الهی

و اترك البحر رهواً إنهم جند مغرقون

776- هلاکت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 5

5 - موسى (ع) در عین امیدواری به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل ، نگران عدم ایجاد شرایط آن از سوی قوم خویش بوده است .

عسى ربکم أن یهلك عدوکم و یتخلفکم فی الأرض

کلمه «عسى» حکایت از آن دارد که موسى(ع) یقین به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن قومش نداشته است و شاید دغدغه خاطر او بدان جهت بود که وی اطمینان نداشت مردمش ش---رابطی را که برای پیروزی مطرح ساخته بود (استعینوا بـ-الله ..) رعایت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 5

5- کیفر سخت و هلاکت بار فرعون و فرعونیان از سوی خداوند ، پس از اتمام حجت با آنان بود .

و لقد آتینا موسى تسع آيات .. فأراد أن یتفزّهم ... فأغرقنه و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 3

3 - اعطای تورات به موسى (ع) ، پس از هلاکت فرعون و یاران او

فكانوا من المهلكين . ولقد آتينا موسى الكتب

با توجه به ذکر اعطای کتاب به حضرت موسی(ع) پس از بیان فرجام کار فرعون و فرعونیان و هلاکت و نابودی آنان، این برداشت به دست می آید.

ص: 484

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 6

6 - هلاکت فرعون و قومش ، پس از اتمام حجت خدا با آنان به وسیله موسی و هارون (ع) بوده است .

فقلنا اذها إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا فدمرناهم تدميراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 1

1 - قارون و فرعون و هامان ، سه شخصیت هلاک شده با عذاب الهی اند .

وقرون و فرعون و هم-ن

«قارون» عطف بر «عاداً» است. «عاداً» مفعول فعل مقدر (أهلكنا) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 11،14،15

11 - نابود کردن قوم عاد و ثمود با طوفان و صدای مهیب و نیز هلاکت قارون و فرعون و هامان با فرورفتن در کام زمین و امواج دریا ، نشانه پیشی داشتن قضای الهی بر هر قدرتی است .

وقرون و فرعون و هم-ن . . . و ما كانوا سبقين . فكلاً أخذنا بذنبه فمنهم

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا أنفسهم يظلمون

15 - آنچه خداوند با اقوام عاد و ثمود و نیز با قارون و فرعون و هامان کرد ، ظلم خدا به آنان نبود .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 2

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار فرعون

ألم تر كيف . . . وفرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 4

4 - طغیان ، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ألم تر كيف فعل ربك بعاد . . . و ثمود . . . وفرعون . . . الذين طغوا في البلد

777- هماهنگی فرعون با قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 485

7 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا سحر كذاب

778- هماهنگی فرعون با هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا سحر كذاب

779- یأس فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - فرعون از پیروزی خود در برابر معجزه موسی (ع) مأیوس شده و تنها به حمایت ساحران چشم دوخته بود .

قال نعم وإنا كرم إذا لمن المقربین

تلاش فرعون برای جلب حمایت ساحران از خود، به هر قیمت ممکن و بیش از انتظار آنها، گویای برداشت یاد شده است.

780- یأس مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مؤمن آل فرعون ، پس از تلاش گسترده هدایتگرانه اش ، از تأثیرپذیری قومش مأیوس شد .

فستذكرون ما أقول لكم

از تعبیر و آهنگ «فستذكرون ما أقول لكم» (پس به زودی آنچه را به شمامی گویم به یاد خواهید آورد) استفاده می شود که مؤمن آل فرعون، از هدایت پذیری مردم مأیوس بود.

781- یزگیهای حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 11

ص: 486

11 - مردم در نظام فرعونى ، فاقد آزادى عقیده و بیان

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم . . . لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف

782- یقین مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 5

5- جهان بینى و اعتقادات مؤمن آل فرعون ، بر علم و شناخت اطمینان بخش استوار بود .

تدعونى لأکفر بالله و أشرك به ما لیس لی به علم

783- یهود صدر اسلام و فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 8

8- اطلاع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت موسى (ع) و فرعون

فسئل بنى إسرائيل إذ جاءهم فقال له فرعون

ص: 487

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

